

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

139853

AKDENİZ'E KIYISI BULUNAN TARİHİ VE ÖZELLİĞİ
OLAN YERLEŞMELERDE TURİZMİN ETKİLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Mimar C. Cenk HAMAMCIOĞLU

FBE Mimarlık Anabilim Dalı Bina Araştırma ve Planlama Programında
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI : Yrd. Doç. Dr. Funda ÖZTÜRK KERESTECİOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Funda Öztürk Kerestecioglu Funda Öztürk

Prof. Dr. Zekiye Yenen Zekiye Yenen

Prof. Dr. Ayfer Aytekin Ayfer Aytekin

İSTANBUL, 2003

YÜKSEK ÖĞRETİM GENELİ
KÜTÜPHANE BİRLİĞİ

ŞEKİL LİSTESİ	v
ÇİZELGE LİSTESİ	viii
ÖNSÖZ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Kapsamı	1
1.1.1 Sorun	1
1.1.2 Tezin Amacı ve Hedefleri	5
1.1.3 Tezin Önemi	5
1.2 Tezin Yöntemi	6
1.3 Tezin Sınırları	8
2. AKDENİZ, AKDENİZ'DE TURİZM, AKDENİZ'DE TARİHİ VE ÖZELLİĞİ OLAN YERLEŞMELERİ OLUŞTURAN ÇEVRESEL ELEMANLAR	10
2.1 Akdeniz'in Konumu ve Fiziksel Özellikleri	10
2.1.1 Konumu	10
2.1.2 Jeoloji ve Fiziksel Coğrafya	11
2.1.3 Hidrografi	12
2.1.4 İklim	13
2.1.5 Deniz Ürünleri	14
2.1.6 Bitki Örtüsü	15
2.2 Akdeniz'in Tarihi Süreç İçindeki Önemi	15
2.3 Turizmin Gelişimi ve Akdeniz	19
2.4 Akdeniz Kıyısında Yer Alan ve Özelliği Olan Yerleşmelerin Tanımı - Kıyı İlişkisi	31
2.4.1 Yerleşme ve Yerleşme Dokusunun Tanımı	31
2.4.2 Akdeniz Kıyısında Yer Alan Tarihi ve Özelliği Olan Yerleşmelerin Oluşumunda Kıyının Etkisi ve Kıyı Yaşamı	34
2.5 Akdeniz Kıyısında Yer Alan Tarihi ve Özelliği Olan Yerleşmeleri Oluşturan Çevresel Elemanlar	35
2.5.1 Fiziksel Çevre	37
2.5.1.1 Doğal Çevre	37
2.5.1.2 Yapılı Çevre	40
2.5.2 Sosyal Çevre	43
2.5.2.1 Nüfus	44
2.5.2.2 Yerel Ekonomik Yaşantı (Hayatı Düzenleyen Yerel Ekonomik Modelin Gerektirdiği Bina ve Yerleşme Ölçeğinin Belirlenmesi)	44
2.5.2.3 Yöre Halkının Girişimci Olarak Turizm Modelinde Yer Alması	45

3.	TURİZMİN AKDENİZ KIYISINDA YER ALAN TARİHİ VE ÖZELLİĞİ OLAN YERLEŞMELERİ OLUŞTURAN ÇEVRESEL ELEMANLAR ÜZERİNDEKİ OLUMLU VE OLUMSUZ ETKİLERİ.....	45
3.1	Turizmin Akdeniz Kıyısında Yer Alan Tarihi ve Özelliği Olan Yerleşmeleri Oluşturan Çevresel Elemanlar Üzerindeki Olumlu Etkileri.....	46
3.2	Turizmin Akdeniz Kıyısında Yer Alan Tarihi ve Özelliği Olan Yerleşmeleri Oluşturan Çevresel Elemanlar Üzerindeki Olumsuz Etkileri.....	49
4.	ALAN ÇALIŞMALARI.....	54
4.1	Girne Tarihi Liman ve Çevresi.....	54
4.1.1	Coğrafi Konumu.....	54
4.1.2	Tarihsel Gelişimi	57
4.1.3	Turizmde Geline Nokta, Mevcut Konaklama Birimleri ve Kapasiteleri.....	65
4.1.4.	Fiziksel Çevre.....	68
4.1.4.1	Doğal Çevre.....	68
4.2.4.2	Yapılı Çevre	72
4.1.5	Sosyal Çevre.....	93
4.1.5.1	Nüfus Yapısı.....	93
4.1.5.2	Hayatı Düzenleyen Yerel Ekonomik Modelin Gerektirdiği Bina ve Yerleşme Ölçeğinin İncelenmesi	94
4.1.5.3	Yöre Halkının Girişimci Olarak Turizm Modelinde Yer Alması	96
4.2	Antalya Kaleiçi-İçkale Bölümü.....	97
4.2.1	Coğrafi Konumu.....	97
4.2.2	Tarihsel Gelişimi	99
4.2.3	Turizmde Geline Nokta, Mevcut Konaklama Birimleri ve Kapasiteleri.....	105
4.2.4.	Fiziksel Çevre.....	106
4.2.4.1	Doğal Çevre.....	106
4.2.4.2	Yapılı Çevre	109
4.2.5	Sosyal Çevre.....	128
4.2.5.1	Nüfus Yapısı.....	128
4.2.5.2	Hayatı Düzenleyen Yerel Ekonomik Modelin Gerektirdiği Bina ve Yerleşme Ölçeğinin İncelenmesi	129
4.2.5.3	Yöre Halkının Girişimci Olarak Turizm Modelinde Yer Alması	130
4.3	Alanya Kaleiçi-Hisariçi Mahallesi	132
4.3.1	Coğrafi Konumu.....	132
4.3.2	Tarihsel Gelişimi	134
4.3.3	Turizmde Geline Nokta, Mevcut Konaklama Birimleri ve Kapasiteleri.....	137
4.3.4.	Fiziksel Çevre.....	139
4.3.4.1	Doğal Çevre.....	139
4.3.4.2	Yapılı Çevre	142
4.3.5	Sosyal Çevre.....	159
4.3.5.1	Nüfus Yapısı.....	159
4.3.5.2	Hayatı Düzenleyen Yerel Ekonomik Modelin Gerektirdiği Bina ve Yerleşme Ölçeğinin İncelenmesi	160
4.3.5.3	Yöre Halkının Girişimci Olarak Turizm Modelinde Yer Alması.....	161
5.	DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.....	165
5.1	Doğal Çevre (topografya, jeolojik yapı ve iklim)	166
5.2	Yapılı Çevreyi Oluşturan Fiziksel Yapı	167

5.3	Yapılı Çevreyi Oluşturan İşlevler.....	171
5.3.1	Turizm Yerleşmesinde konut Dokusunun Fiiziksel Olarak Yok Olması veya Kullanım Değişirmesi	172
5.3.2	Yerel İşlevlere Ait Kullanım Alanlarının Turizm Amaçlı İşlev Değişikliğine Uğraması veya Yok Edilmesi.....	176
5.3.3	İşlevi Değişen Yerleşmelerde Servis, Altyapı ve Ulaşım Kapasite Problemleri	179
6.	SONUÇ.....	187
KAYNAKLAR.....		189
EKLER		194
Ek 1	İşletmecilere Yöneltilen Anket Soruları.....	195
Ek 2	Yerel Halka Yöneltilen Anket Soruları	197
ÖZGEÇMİŞ		200



Şekil 2.1	Akdeniz Havzası	10
GİRNE		
Şekil 4.1	Girne'nin Kıbrıs Adası üzerindeki konumu.....	55
Şekil 4.2	Girne'nin kent bütünü, tarihi limanı ve çevresi	56
Şekil 4.3	Girne Kalesi'nin önünde uzanan Roma Dönemi dalga kıran kalıntıları.....	58
Şekil 4.4	Luzinyan Dönemi Girne (13.yy).....	60
Şekil 4.5	Gemi ve teknelerin bina cephelerindeki bağlantı kirişlerini gösteren gravür ...	62
Şekil 4.6	Willam Dreghorn'un Girne kıyı şeridi ve dağlarının oluşumunu gösteren çizimi.....	70
Şekil 4.7	Girne Tarihi Limanı'ndaki yeni dalga kıran	71
Şekil 4.8	Girne Tarihi Limanı ve Girne Kalesi (2002-Haziran)	72
Şekil 4.9	Girne Tarihi Limanı ve çevresinin 20.yy.başlarında yapılı dokusunu gösteren bir fotoğraf	73
Şekil 4.10	Girne Tarihi Liman ve çevresindeki yapıların kat yükseklikleri	74
Şekil 4.11	Girne Tarihi Liman yerleşmesi içinde Atilla Sokak'tan görünüş	74
Şekil 4.12	Girne Tarihi Liman yerleşmesinden bir ev planı	75
Şekil 4.13	Girne Tarihi Liman yerleşmesinden bir ev planı	75
Şekil 4.14	Girne Tarihi Liman yerleşme planı ve topografyası.....	76
Şekil 4.15	Girne Tarihi Liman ve çevresi kesiti A-A	76
Şekil 4.16	Birleştirilen parseller.....	78
Şekil 4.17	Üzerine kat çıkılan binaların bulunduğu parseller	78
Şekil 4.18	Birleştirilen parsellerde yer alan otel	78
Şekil 4.19	Ek katlar çıkılan binalar	78
Şekil 4.20	Girne Tarihi Liman içinde örnek seçilen parseller	78
Şekil 4.21	Girne Tarihi Liman ve çevresinin sınırlarını belirleyen öğeler.....	80
Şekil 4.22	Girne Tarihi Liman ve çevresindeki odak noktalar	81
Şekil 4.23	Girne Tarihi Liman ve çevresinde bulunan belirleyici öğeler	82
Şekil 4.24	Konut-sokak-konut ilişkisi.....	83
Şekil 4.25	Meydan	83
Şekil 4.26	Konut-sokak-idari yapı ilişkisi.....	84
Şekil 4.27	Liman-kıyı-kara ilişkisi.....	84
Şekil 4.28	Girne Tarihi Liman yerleşmesini oluşturan mimari elemanlar	85
Şekil 4.29	Girne Tarihi Liman ve çevresinin zemin kat işlev analizi	86
Şekil 4.30	Girne Tarihi Liman ve çevresinin 1. kat işlev analizi	86
Şekil 4.31	Canbolat Caddesi'nden görünüşler	87
Şekil 4.32	Girne Tarihi Liman kıyısının yol geçirilmeden önceki durumu	89
Şekil 4.33	Girne Tarihi Limanı'nın yapılı alana katılmasını gösteren kesit	89
Şekil 4.34	Girne tarihi liman ve çevresindeki mevcut yeşil alan ve yapılı alan	90
Şekil 4.35	Konaklama birimi amaçlı parsellerin birleştirilmesi ile inşaa edilmiş bir otel ve hemen yanında dokuya özgü özelliklerini koruyan eski bir ev.....	90
Şekil 4.36	Kordonboyu Caddesi'nden görünüm	92
Şekil 4.37	Girne tarihi limanı ulaşım ağı ve mevcut sokak döşemeleri	92
ANTALYA		
Şekil 4.38	Antalya ve Alanya'nın Antalya il sınırları içindeki konumları	97
Şekil 4.39	Antalya Kaleiçi'nin kent bütünü içindeki konumu	98
Şekil 4.40	Antalya İçkale bölümünün Kaleiçi'ndeki konumu	99

Şekil 4.41	Antalya’da kentsel gelişimin aşamaları	103
Şekil 4.42	Antalya Kaleiçi Limanı’ndan görünüş	108
Şekil 4.43	Antalya Kaleiçi Limanı’nın havadan görünümü	109
Şekil 4.44	Antalya İçkale bölümünden örnek ev plan ve görünüşleri	110-111
Şekil 4.45	Antalya İçkale bölümündeki yapıların kat yükseklikleri	112
Şekil 4.46	Antalya İçkale bölümünün görünümü	114
Şekil 4.47	Antalya İçkale bölümünün yerleşme planı ve topografyası	115
Şekil 4.48	Antalya İçkale bölümünün kesiti B-B	115
Şekil 4.49	Antalya İçkale bölümünde seçilen örnek parseller	116
Şekil 4.50	Antalya İçkale bölümünde yer alan imaj öğeleri	118
Şekil 4.51	Antalya İçkale bölümünde yerleşmeyi oluşturan mimari elemanlar	119
Şekil 4.52	Antalya İçkale bölümünde zemin kat işlev analizi	121
Şekil 4.53	Antalya İçkale bölümünde zemin kat işlev analizi	121
Şekil 4.54	Antalya İçkale’de İskele Sokak’tan görünüm	122
Şekil 4.55	Antalya İçkale bölümünde bakımsız durumda olan ara sokaklar	122
Şekil 4.56	Antalya İçkale bölümü içinde yapıli ve boş alanlar	123
Şekil 4.57	Antalya İçkale bölümünde sokaklara ve bina cephelerine taşan satış mekanları	124
Şekil 4.58	Yeşil (toprak) dokunun yapıli alana dahil edilmesi	125
Şekil 4.59	Antalya İçkale bölümünün ulaşım ağı	126
Şekil 4.60	Antalya İçkale bölümündeki beton ve asfalt yer döşemeleri - Ara sokakların bakımsızlığı	128
Şekil 4.61	Restorasyonu tamamlanmış, turizm amaçlı hizmet veren bir ev	130
ALANYA		
Şekil 4.62	Alanya Kaleiçi ve konumlandığı yarımada	132
Şekil 4.63	Alanya Hisariçi Mahallesi’nin kent bütünü içindeki konumu	133
Şekil 4.64	Alanya Kaleiçi’nin kentsel gelişim aşamaları	135
Şekil 4.65	Alanya Limanı	141
Şekil 4.66	Alanya evlerinde örnekler	143
Şekil 4.67	Alanya Hisariçi Mahallesi’ndeki yapıların kat yükseklikleri	144
Şekil 4.68	Alanya Hisariçi Mahallesi’nde patika kenarında konumlanan bir ev	144
Şekil 4.69	Alanya Hisariçi Mahallesi yerleşim planı ve topografyası	146
Şekil 4.70	Alanya Hisariçi Mahallesi’nin konumlandığı yarımada kesiti C-C	146
Şekil 4.71	Alanya Hisariçi Mahallesi’nde yerleşmeye uymayan yapılar	148
Şekil 4.72	Örnek seçilen alanlar	149-149
Şekil 4.73	Alanya Hisariçi Mahallesi’nde yer alan imaj öğeleri	151
Şekil 4.74	Alanya Hisariçi Mahallesi’nde yerleşmeyi oluşturan mimari elemanlar	153
Şekil 4.75	Alanya Hisariçi Mahallesi’nin İşlev Analizi	154
Şekil 4.76	Alanya Hisariçi Mahallesi’nin İşlev Analizi	156
Şekil 4.77	Kale yolu üzerinde yer alan tezgahlar	157
Şekil 4.78	Kale yolu üzerinde parsel duvarlarına taşan satış tezgahları	157
Şekil 4.79	Alanya Hisariçi Mahallesi’nin ulaşım ağı ve yer döşemeleri	159
Şekil 4.80	Alanya Hisariçi Mahallesi’nde Bakımsız kalan patika ve parsel duvarları	160
Şekil 5.1	Girne Tarihi Limanı’nın hemen gerisindeki yerleşmenin önünde yükselen British Otel	167
Şekil 5.2	Antalya Kaleiçi’nde varolan yapı yoğunluğunu aşan ve mimari bütünlüğü bozan yenileme çalışmaları	168
Şekil 5.3	Alanya Hisariçi Mahallesi’nde tarihi yapının orjinal durumuna uymayan ek yapı	169
Şekil 5.4	Rodos Kalesi	169

Şekil 5.5	Antalya İçkale bölümünde dokunun özelliğini zedeliyeci bir restorasyon çalışması (restorasyon öncesi ve sonrası)	170
Şekil 5.6	Alanya Hisariçi Mahallesi'nde farklı malzeme ve sütrüktür kullanılması sonucu bütünlüğü bozan yapı dokusu	170
Şekil 5.7	Girne Tarihi Liman'da yerleşmenin bütünlüğünü zedeleyen farklı malzeme kullanımı	171
Şekil 5.8	Antalya İçkale bölümünde bozulan sokak dokusu.....	176
Şekil 5.9	Antalya Kaleiçi ve hemen gerisindeki şehir dokusu.....	177
Şekil 5.10	Rodos Kalesi ve hemen gerisindeki yeşil bant	178
Şekil 5.11	Girne Kalesi arkasında yer alan Baldöken Mezarlığı ve çevresi	178
Şekil 5.12	Girne Tarihi Limanı içinde yer alan bir otopark alanı	180
Şekil 5.13	Alanya Hisariçi Mahallesi'nde Kale yolu araç trafiği	181
Şekil 5.14	Rodos Kalesi sokaklarında yer kaplaması örnekleri.....	182
Şekil 5.15	Alanya Hisariçi Mahallesi'nde parsel duvarlarının ve tabelalarının durumu .	182



Çizelge 2.1	Dünya üzerinde turizmin çıkış ve varış alanları	22
Çizelge 2.2	Turizm gelirlerine göre dünyanın önde gelen ülkeleri.....	23
Çizelge 2.3	Akdeniz pazarındaki ülkelerin 2020 yılında çekecekleri turist sayısı ve yıllık gelişme hızları	29
Çizelge 3.1	Turizmin çevresel elemanlar üzerindeki olumlu etkileri	46
Çizelge 3.2.	Turizmin çevresel elemanlar üzerindeki olumsuz etkileri	49
Çizelge 4.1	Girne Tarihi Liman ve çevresindeki konaklama birimleri ve kapasiteleri (2002-Haziran).....	67
Çizelge 4.2	Girne Tarihi Liman ve çevresinde seçilen örnek parseller ile evlerin taban alanları ve toplam alanları arasındaki oranlar.....	79
Çizelge 4.3	Girne Tarihi Limanı'nda 1974'ten sonra mülk edinme şekli.....	87
Çizelge 4.4	1997-2001 yıllarına göre Antalya iline gelen turist sayısı	105
Çizelge 4.5	Antalya Kaleiçi İçkale bölümünde konaklama birimleri ve kapasiteleri (2002 Haziran).....	106
Çizelge 4.6	Antalya Kaleiçi İçkale bölümünde seçilen örnek parseller ile evlerin taban alanı ve toplam alanı arasındaki oranlar	116
Çizelge 4.7	Antalya'da yıllara göre nüfus sayımı sonuçları	129
Çizelge 4.8	Alanya'nın 1991-2000 yılları arasındaki turizm geliri	138
Çizelge 4.9	Alanya Hisariçi Mahallesi'ndeki evlerin durumu.....	154
Çizelge 4.10	Alanya'nın yıllara göre nüfus sayımı sonuçları	160
Çizelge 6.1	Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde turizmin etkilerinin değerlendirilmesi için öneriler.....	183

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca fikirleriyle yönümü çizmemde yardımcı olan ve konulara bakış açımın gelişmesini sağlayan danışmanım sayın Yrd. Doç. Dr. Funda Öztürk Kerestecioğlu'na, tez çalışmamın tüm aşamalarında bana fikirleri ve tecrübeleriyle yol gösteren ve büyük katkıları bulunan sayın Prof. Dr. Zekiye Yenen'e, kazandığım yüksek lisans bursu ve çalışmalarında dokümanlarından yararlanmamı sağlayan Akdeniz Medeniyetleri Enstitüsü'ne, anket sorularımı hazırlamamda bana yardımcı olan sayın Öğr. Gör. Dr. Ayfer Gül ve sayın Ar. Gör. Dr. Nilgün Erkan Biçer'e, tezimle ilgili fikirlerini benimle paylaşan sayın Prof. Dr. Ayfer Aytuğ'a, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Girne Tarihi Liman'da yaptığım çalışmalarında bana çeşitli imkanlar sağlayan K.K.T.C. Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü sayın Uğur Karagöz'e, Girne'deki çalışmalarım sırasında bana yardımcı olan Milli Arşiv, Şehir Planlama Dairesi, Girne Belediyesi ve Eski Eserler ve Müzeler Dairesi çalışanlarına, Girne Tarihi Liman, Antalya Kaleiçi ve Alanya Hisariçi Mahallesi'nde görüşmelerde bulunduğum ve anket çalışmalarında bana yardımcı olan tüm işletme sahiplerine ve halklarına, Alanya ve özellikle Alanya'daki tarihi kale ile ilgili fikirlerini ve bilgilerini benimle paylaşan sayın Tufan Karasu'ya, yardımlarından dolayı Ar. Gör. Bora Yerliyurt'a, Alanya Belediyesi'ne, çalışmalarımı destekleyen YTÜ Mimarlık Fakültesi dekanlığına ve yapmış bulunduğum yoğun çalışmalarında gerek maddi gerekse manevi desteklerini hiç esirgemeyen anneme, babama ve kardeşime teşekkürlerimi sunarım.



ÖZET

Kaynağını bir yerin kendine ait farklı özelliklerinden alan turizm, o yerin yalnızca ekonomik gelişimini etkilemekle kalmamakta aynı zamanda sahip olduğu fiziksel ve sosyal çevresi üzerinde de olumlu ve olumsuz etkilerini göstermektedir. Fakat, turizm çoğu zaman çevre üzerinde geri dönüşümü mümkün olmayan etkiler bırakmaktadır. Tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde turizmden olumsuz etkilenen çevrelerdir. Bu araştırmanın çerçevesini oluşturan Akdeniz kıyısında yer alan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde;

- yerleşmelerin yapılanma özelliklerinin turizm ile ilişkisi araştırılmış,
- turizmin olumsuz etkilerini anlamak için örnek seçilen yerleşmelerde analizler yapılmış,
- turizmden kaynaklanan problemlerin önlenmesi, kıyı kültürünün korunabilmesi ve üzerinde çalışılması gereken çevresel elemanlar ve bu elemanların turizm amaçlı değerlendirilebilmesi için öneriler belirlenmiştir.

Birinci bölümde tezin konusu, amaçları ve yöntemi tanımlanarak kuramsal temel oluşturulmuştur.

Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin turizm etkinliği ile değerlendirilebilmesi için bazı önerilere ulaşılması planlanan çalışmada, bu tür yerleşmelerin anlaşılabilirliğinin sağlanmasının önemli olduğu düşünüldüğünden ikinci bölümde tezin çerçevesi Akdeniz ile sınırlı çizilmiştir. Bu bölümde Akdeniz'in konumu, fiziksel özellikleri, geçirdiği tarihsel ve turizm gelişim süreçleri, yerleşmeler ve bu yerleşmelerin çevre çevresel elemanları hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde turizmin yerleşmelerin çevresel elemanları üzerinde yarattığı olumlu ve olumsuz etkilerine değinilmiş, fiziksel ve sosyal çevre üzerindeki etkilerini inceleyebilmek ve değerlendirmelerin yapılabilmesi için dördüncü bölümde üç çalışma alanı belirlenmiştir.

Dördüncü bölüm örnek alanların seçilme kriterleri ile başlamakta Girne tarihi liman ve çevresi, Antalya İçkale bölümü ve Alanya Hisariçi Mahallesi'nin turizm kapsamında fiziksel ve sosyal çevre başlıklarında incelendiği altbölümleri içermektedir. Doğal çevre verilerinden iklim ile topografya yapılı çevreyi oluşturan fiziksel yapı ile ilişkilendirildiğinden fiziksel çevre başlığı altında ele alınmıştır. Sosyal çevre; yerleşmenin nüfus yapısı, hayatı düzenleyen yerel ekonomik modelin gerektirdiği bina ve yerleşme ölçeğinin incelenmesi ve yöre halkının girişimci olarak turizm modelinde yer alması olarak ele alınırken, fiziksel çevre; yerleşmenin doğal yapısı, yerleşmenin yapılaşma özellikleri, imaj öğeleri ve işlevsel yapıda değişim başlıklarıyla incelenmiştir. İncelenen alanlarda fiziksel ve sosyal yapıya ait bilgilerin elde edilebilmesi için alan içinde işyeri bulunan işletmecilere ve yerel halka yönelik anket soruları hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Beşinci bölümünde alan çalışmaları ışığında Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde turizmin etkileri değerlendirilmiştir. İncelemeleri yapılan üç yerleşme sahip oldukları yerleşmelerin biçimsel özellikleri; doğal çevre-yapılı çevreyi oluşturan fiziksel yapı-yapılı çevreyi oluşturan işlevler ana başlıkları altında değerlendirilmiştir. Ayrıca bu bölümde yapılan bazı değerlendirmeler, Rodos Kalesi ve araştırmanın konusu ile ilgili diğer yerleşmelerde edinilen gözlemlerle sınanmış, karşılaştırmaları yapılmıştır.

Araştırmanın sonunda Akdeniz kıyısında bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin özelliğini korumaları için üzerinde çalışılması gereken çevresel elemanları ve bu elemanların turizmin olumsuz etkilerinden korunarak değerlendirilebilmesi için öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Akdeniz kıyısı, Turizm yerleşmesi, Tarihi çevre, Turizmin çevresel etkileri, Yeniden kullanım

ABSTRACT

Tourism which gets its source from different characteristics of a place doesn't only effect related place's economic development, but at the same time it demonstrates its positive and negative results on both physical and social environments. But most of the time tourism leaves unrecoverable results on the environment. The historic and characteristic settlements are also the environments which are effected negatively from tourism activities. In the frame of this research about the historic and characteristic settlements that are located on the shore of Mediterranean;

- The relation between tourism development and settlements is searched,
- Analysis is done to comprehend the negative results of tourism developments,
- Evaluation proposals is determined in order to protect shore culture and to prevent settlements from the negative impacts of tourism.

In the first stage, the thesis' aim and methods are explained and the theoretical basis are constituted.

Because it's thought that comprehending the settlements is important, in the process of research that aim to determine the evaluation proposals for the historic and characteristic settlements located on the shore of Mediterranean by tourism activity, the framework of the second stage is focused on the location of Mediterranean, physical properties, historical and tourism development process of Mediterranean, settlements and their environmental elements is given under these titles.

In the third stage of the research positive and negative impacts of tourism on the environmental elements of the settlements is mentioned and declared under the titles of physical and social environmental impacts.

The fourth stage begins with the criterions about the selections of the study areas and imply the physical and social environment titles including subtitles of ancient Kyrenia Harbour, Antalia Castle inside and Alania Hisariçi District under the extend of tourism.

The sample settlements daily situations are taken up under the title of social environment as, population, in order to organize the life in the settlement analysing the needs of local economic model about the built environment and the settlement's scale, the probability of local people's taking part as an investor in the tourism model meanwhile physical environment is taken up under the subtitles as, natural environment, building peculiarities, image elements, the changes in the economic activities. To get these informations about the physical and social environment different public surveys are prepared and applied on the managers and local people.

In the fifth stage, by the help of the area studies, tourism's impacts on the historic and characteristic settlements located on the shore of Mediterranean are evaluated. The three examined settlements' formal properties are evaluated and the suggestions are declared under the titles of, natural environment, physical environment that constitute built environment, the activities that constitute built environment. Besides in this stage some proposals about the three settlements are tested with the observations and compared to Rhodes Castle and the other settlements that are related with the research subject.

In the last stage to protect the historic and characteristic settlements' originality, the environmental elements that has to be work on are put on. And the proposals submit in order to prevent and evaluate these environmental elements from the negative impacts of tourism.

Key words: Mediterranean shore, Tourism settlement, Historical environment, Tourism's environmental impacts, Re-use.

1. GİRİŞ

1.1. Sorun

Akdeniz, birbirini izleyen birçok deniz, onu çevreleyen farklı peyzaj özelliklerine sahip kara parçaları ve üstüste yığılmış bir uygarlıktır. Akdeniz 6 ile 10 bin yıl arası değişen, yoğun tarihsel katmanlardan oluşmaktadır. Tüm bu geçen zaman boyunca ve günümüzde Akdeniz, insanlık tarihinde önemli bir yol kavşağı niteliği taşımaktadır (Onur & Habib, 1995:30).

Akdeniz kıyıları, ortak tarihi geçmişi paylaşan toplumlardan oluşmakta ve geçmiş tüm kültürlerle ait toplumları birleştirmekte, aynı zamanda da birbirinden ayırmaktadır. Akdeniz kıyılarının çoğunda Fenike, Yunan, Roma ve İslam egemenlikleri etkili olmuştur. Bu dönemlere ait mimari eserlerin ve kalıntıların bir çoğu günümüze kadar gelmiştir. Örneğin 19.yy'da Napoli, Cezayir, İzmir, İstanbul, Beyrut, Marsilya ve Barcelona gibi Akdeniz kıyısında yer alan ticaret şehirleri benzer mimari ve şehirselleşmeler göstermişlerdir. Birçoğunda 19yy. eklektisist hareketleri gerek hristiyan gerek müslüman şehirleri üzerinde etkilerini bırakmıştır. Türkiye'nin Ege ve Akdeniz kıyılarını içine alan tüm Akdeniz'de basit geometrik, kübik şekiller, düz çatılar, kubbeli ve kemerli beyaz cepheler ortak yapı şekilleridir. Boyut ve oranlarında bazı farklılıkları olmasına rağmen Akdeniz yapıları temelde ortak mimari özellikleri taşırlar (Kuban, 1991:5).

Ayrıca Akdeniz kıyılarında bulunan yerleşmelerdeki çiftçi, balıkçı evleri biçimleri, renkleri, oranları ve kurgularıyla içinde barındırdıkları tarih ve geleneklerle insanları etkilemektedir. “Basit plan ve görünüşe sahip bu evler sade bir mimariye sahiptirler. Genellikle sınırlı hüner ve doğal çevrede bulunan malzeme ile yaşam problemlerinin üstesinden gelebilmek için yapılmış binalardır” (Onur & Habib, 1995:30).

Akdeniz dünya üzerinde turizm sektörünün gelişiminde önemli bir payı bulunmaktadır. Özellikle zengin Avrupa ülkelerinden varış noktası olarak yakın ve ulaşımın kolay olması, ayrıca dünyadaki önemli medeniyetlerin geliştiği zengin tarihi ve doğal güzelliklerinin yanında uzun süren yaz mevsimi, eşsiz kumsalları, denizi ve güneşi ile Akdeniz kıyıları turizm açısından önemli birçok çekiciliği birarada sunan bir coğrafyaya sahiptir.

“Turizmin gelişimi, özellikle sosyo-ekonomik yönden geri kalmış ve problemleri alanlar için bölgesel gelişme politikaları içinde temel araçlardan biri olarak ele alınmaktadır” (Gezici,

1998:44). Bu nedenle de birçok Akdeniz ülkesi ekonomilerini kalkındırma amacıyla ellerindeki kaynakları değerlendirerek turizme ağırlık vermiştir.

Akdeniz kıyısında yer alan önemli tarihi yerleşme ve yerleşme dokuları kendi yapıldıkları dönemlerin teknolojisine, sosyo-ekonomik ve kültürel yaşam koşullarına göre gelişme gösterdiğinden günümüz kentinin yaşam koşullarının gereklerine cevap vermekte zorlanmakta ve işlev dışı kalmaktadır. Bu tür alanları yaşama katmak, canlandırmak ve koruma amaçlı değerlendirilebilmesi için turizm işlevsel bir araç olarak görülmektedir.

İlk başlarda turizmin Akdeniz kıyısında bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin çevresel, ekonomik ve kültürel tanıtımı açısından sergilediği olumlu çerçeve; hazırlanan koruma planlarının gereğince uygulanamaması veya planı hazırlanmamış olması nedeniyle zamanla olumsuz yönde değişmiştir. Özellikle kitle turizminden kaynaklanan, fiziksel ve sosyal çevreyi etkileyen sorunlar gündeme gelmiştir. Bu durum Akdeniz kıyısında bulunan tarihi çevreyi de etkilemiştir.

Büyük ekonomik beklentilerle tüm kaynakların turizm sektörüne sunulması ile fiziksel ve sosyal çevre üzerinde olumsuz etkilerinin ortaya çıkmış olması Akdeniz'deki kıyı yaşam kültürünün ve bu kültürün ürünü olan yerleşmelerin gelecek nesillere aktarılmasını tehdit etmektedir. "2001 yılında 200 milyon turist ağırlayan Akdeniz kıyılarının 2020 yılına doğru 350 milyon turist ağırlayacağı tahmin edilmektedir" (R.T.S.E.D., 2000, s.1:20). Bu değerler Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmeler üzerindeki baskının ciddiyetini gözler önüne sermektedir.

Tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde turizm ile oluşan problemler iki ana grupta toplanabilir;

- ÷ fiziksel çevre
 - doğal çevre (bitki, hayvan, toprak, su, hava)
 - yapıli çevre (yapılı çevreyi oluşturan işlevler ve fiziksel yapı)
- ÷ sosyal çevre (nüfus, yerel ekonomik yaşantının belirlediği mekansal yapı, yöre halkın girişimci olarak turizm modelinde yer alması) (Yenen vd., 2001:239).

Akdeniz'de kitle turizminin en önemli sorunlarından biri fiziksel ve sosyal çevre üzerinde yol açtığı kirliliktir. Yerleşmelerin kapasitelerini aşan turist nüfusunun ağırlanması altyapının yetersiz kalmasına, kurlsızlık, plansızlık ve denetim eksikliği tüm atıkların arıtılmadan doğaya bırakılmasına, trafik yoğunluğu, hava ve gürültü kirliliğinin oluşmasına, hatta iklimsel

özelliklerin değişmesine, kültür varlığı binaların yıpranmasına ve yoğun yapılaşma sonucunda flora ve faunanın bozulmasına neden olmaktadır (Kuban, 1991: 6).

Kitle turizmi fiziksel ve sosyal çevrede değişim ve dönüşüme de neden olmaktadır. Örneğin hızla önem kazanan tarihi yerleşmelerde bina değerlerindeki artış nedeniyle, o bölgelerde yaşayan insanlar ev kiralarını karşılayamamakta ve bölgeyi terk etmektedir. Ayrıca yerleşmelerdeki sakinler yoğun turist etkileşimi sonucu kendi geleneklerini ve yaşam tarzlarını yitirmekte, toplumsal değer ve düşünce sistemleri değişmektedir.

Yapılı çevrede ise görsel estetiği oluşturan tarihi yapıların malzeme, strüktür, mimari stil ve elemanları ile yerleşmeye bağlı boyutsal ilişkilerin bozulmaması yerleşmelerin özelliğini koruması açısından büyük önem taşımaktadır. Tasarım ve onarım aşamasında yerel ve tarihi mimari formların daha çok turist çekebilmek adına modern ve uluslararası mimari elemanları ile birleştirilmesi yapıların kitsch* bir atmosfere bürünmelerine neden olmaktadır. Bu noktada bilinmelidir ki tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin turizm sayesinde korunarak gelecek nesillere aktarılmasında önemli işlevleri olan mimar ve restoratörlerin, yerleşmelerin kendine özgü mimari ve çevresel elemanları hakkındaki bilgilerinin yetersiz kalması diğer bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Oliver, 2002:34). Yerel yaşamın giderek gündelik gösteri amaçlı kullanılması ve yerleşmede yer alan yapıların doğru analizi yapılmadan kapasitenin zorlanması kültürel değerdeki yapı stoğunun gerek boyutlarındaki gerekse dekorlarındaki orijinalliklerinin ve inandırıcılıklarının kaybedilmesine neden olmaktadır. (Yenen, vd., 2001:240).

Tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin yoğun kullanımı olan çeşitli işlevlere açılması ve ziyaretçi sayısının fazlalığı belli bir süre sonrasında yıpranmayı ve eskimeyi getirmektedir. Bu konuda alınan plan kararlarının yetersiz kalması, gerektiği gibi uygulanmaması hatta alınan kararların uygulanmasına ilişkin yasaların bir türlü hayata geçirilememesi temelde koruma amaçlı uygulanmaya çalışılan turizmin, sonraları 'turizm amaçlı korumaya' dönüşmesine neden olmaktadır (Kuban, 2000:152).

Yukarıda genel başlıklarıyla belirtilen turizmin fiziksel ve sosyal çevre üzerindeki olumsuz etkileri neticesinde gelecek nesillere aktarılması hedeflenen kültürel miras değişim geçirir ve

*kitsch: sanat değeri düşük, ucuz anlamında kullanılmıştır (İngilizce-Türkçe Red House Sözlüğü, 1986:544).

başkalaşır, yalnızca turizme dayalı ekonomi nedeniyle görevini yerine getiremez olur. Akdeniz kıyısındaki tarihi ve özelliği olan yerleşmeler de turizmin olumsuz etkileri nedeniyle çekiciliklerini kaybetmekte ve ekonomik kayba uğramaktadır.

Yerleşmelerin özelliklerini koruması ve sürdürülebilirlik içinde geliştirmesi için yerleşmelerin turizm açısından değerlendirilecek bilgilere ihtiyaç vardır. Bu tez çalışması sözedilen ihtiyacı karşılayacak bilgileri biraraya getirmeyi amaçlamaktadır. “Tarihi karakterini korumuş kent ve yerleşmelerin yeni bir işlevle fakat geleneksel fizyonomilerini koruyarak sürekliliklerinin sağlanması ekonomistlerden, otelcilerden veya işletmecilerden önce plancıların, mimarların, restoratörlerin ve mimarlık tarihçilerinin görevidir” (Kuban, 2000:153).

Değerlendirme bilgileri izleyen bölümde tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde ortaya konan çevresel elemanlar koşutuyla, Girne Tarihi Limanı, Antalya İçkale bölümü ve Alanya Hisarici Mahallesi’nde yapılan örnek alan incelemeleri sonucunda varılacak olan çıkarımlardır.

1.2. Tezin Amacı

Araştırmanın temel amacı, Akdeniz kıyısında bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin turizm nedeni ile çevresel elemanları üzerinde oluşan problemleri önlemek ve Akdeniz kıyı kültürünü korumak için öneriler belirlemektir. Araştırmanın sonucunda ulaşılmak istenen önerilerden kasıt, yerleşmelerin kendi niteliklerine uygun yapılanma kararlarının ortaya konmasıdır. Belirtilen temel amaç doğrultusunda gerçekleştirilen araştırma, üç ana amaçtan ve bir dizi alt amaçlardan oluşmaktadır. Bunlar;

- 1) Akdeniz kıyısında yer alan ve özelliği olan yerleşmelerin turizm ile ilişkisinin araştırılması,
- 2) Turizmin Akdeniz kıyısında yer alan tarihi ve özelliği olan yerleşmeler üzerindeki olumsuz etkilerini anlamak için analiz yapmak,
- 3) Sözü edilen yerleşmelerde turizmden kaynaklanan problemlerin önlenmesi ve kıyı kültürünün korunabilmesi için yerleşmede yapılacak araştırmaları belirlemek ve bu tür alanlarda çalışacak kişilere bazı öneriler sunmaktır.

Yukarıda bahsedilen amaçlara ulaşabilmek için aşağıdaki alt amaçlar gerçekleştirilmiştir. Bunlar;

- ÷ Turizmde Akdeniz’in geldiği noktanın belirlenmesi,

- ÷ Akdeniz kıyısındaki tarihi ve özelliği olan yerleşmeleri oluşturan çevresel elemanların belirlenmesi,
- ÷ Turizmin çevresel elemanlar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerin araştırılması,
- ÷ Akdeniz kıyısında yer alan ve turizmin olumsuz etkilerinin görüldüğü örnek yerleşmelerinin seçilmesi,
- ÷ Seçilen yerleşmelerde ikinci elden edinilen bilgilerin (kitap, dergi, makale, istatistik, plan, proje ve kararlar vb.) araştırılması,
- ÷ Seçilen yerleşmelerde birinci elden edinilen bilgilerin (anket, derinlemesine görüşme tekniği, gözlem, plan, kesit ve görüntü çizimleri) oluşturulması,
- ÷ Anket çalışmaları yerel halk ve turizm işletmecileri olmak üzere iki grup üzerinde uygulanarak yerel halkın turizme ne derece katıldığının ve görüşlerinin öğrenilmesi; turizm işletmecilerinin de işletmeleri hakkında düşüncelerinin ve bilgilerinin alınması,
- ÷ Yapılan literatür araştırmaları ve alan çalışmaları sonucunda turizmden etkilenen çevresel elemanların belirlenmesi ve bu çevresel elemanların turizm ile ilişkilerinin irdelenmesi,
- ÷ Gerçekleştirilen alan çalışmaları sonucunda ulaşılan bulguların yorumlanması ve
- ÷ Akdeniz kıyısında bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin korunabilmesi için kendi fiziki ve doğal yapısına uygun koruma amaçlı yapılanma kriterleri ve sınırlılıkları belirleyecek araştırmaların önerilmesidir.

1.3.Tezin Önemi

Araştırmanın önemi aşağıdaki maddelerle açıklanabilir. Tez kapsamında,

- ÷ Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin ve kıyı kültürünün yoğun turizm nedeniyle yok olma tehdi altında olduğuna dikkat çekilmekte ve yitirilmesinin önlenmesi için yapılması gerekli araştırmalar sunulmaktadır;
- ÷ Literatür, gözlem ve alan çalışmaları sonucunda Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde turizm nedeniyle ortaya çıkan problemlere işaret edilmektedir;

- ÷ Turizmin gelişiminde çevresel elemanların öneminin altı çizilmekte ve bu elemanların turizm nedeniyle ne yönde etkilendiği ortaya konulmaktadır;
- ÷ Akdeniz’e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde turizm yapılaşmasının yolaştığı olumsuz çevresel etkilerin önlenmesi ve farklılıklarını yaratan elemanların sürdürülebilir modeller ile korunmasının gerekliliği belirtilmektedir;
- ÷ Araştırma kapsamında Akdeniz’e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde “ne kadar turizm” sorusunun sorgulanması sağlanmakta ve bu konu ile ilgili araştırmaların yapılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır;
- ÷ Akdeniz’e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde turizme yönelik işletme sahibi olacak kişi ve kuruluşlara, ayrıca bu noktada görev alacak mimar ve restoratörlere yol gösterecek araştırmalar sunulmaktadır.

1.4. Tezin Yöntemi

Tezin amaç bölümünde belirtildiği gibi Akdeniz’e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin turizme açılması ile ortaya çıkan problemleri ve bu problemlerin çözümüne ve tekrarlanmamasına yönelik bazı araştırma önerilerini sunmayı amaç edinmiş olan tezin ilk bölümlerinde Akdeniz’in genel özellikleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu nedenle, Akdeniz’in konumu, fiziksel özellikleri, dünya tarihi ve turizmi içinde geçirdiği evreler ve önemi konularında kapsamlı bir literatür araştırması yapılmış ve Akdeniz’de yer alan yerleşmelerin kıyı ile ilişkisinden söz edilmiştir.

Akdeniz’in sahip olduğu fiziksel ve sosyal çevre özellikleri turizmin en önemli sektörlerden biri haline gelmesini sağlamıştır. Tezde bu durumun saptanması yapılmış ancak turizmin bu coğrafyada yolaştığı problemler nedeniyle tarihi ve özelliği olan çevreleri oluşturan çevresel elemanlar üzerinde de literatür araştırmasına ihtiyaç duyulmuş, bu doğrultuda “çevre”; fiziksel ve sosyal çevre başlıkları altında ele alınmıştır.

Turizmin Akdeniz’deki çevrelerin çekiciliğini oluşturan çevresel elemanlar ve mimari kimlikleri üzerinde yarattığı sorunları daha detaylı saptamak için Türkiye’den Antalya Kaleiçi İçkale bölümü ve Alanya Hisariçi Mahallesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Girne Tarihi Limanı ve çevresi olmak üzere üç örnek yerleşme alanı belirlenmiştir. Bu alanlar konum, tarihsel süreç, varolan turizm potansiyelleri ve kapasiteleri, turizmin fiziksel ve sosyal çevre üzerinde yarattığı etkileri ve değişimleri altbaşlıklar altında literatür araştırmaları desteğinde yerinde incelenmiş, tespitleri hazırlanmıştır. Konu ile ilgili verilerin toplanmasında

ve seçilen örnek alanlarla ilgili değerlendirmelerin yapılmasında işletmecilere ve yerel halka uygulanmak üzere anketlerden yararlanılmıştır. Nitel (qualitative) araştırma kapsamında derinlemesine, yüzyüze olarak gerçekleştirilen anket görüşmelerinde turizme yönelik işletme sahiplerine toplam 25, yerel halka ise toplam 11 açık uçlu ve kapalı uçlu sorulardan oluşan anketler uygulanmıştır.

İşletmecilere yönelik hazırlanan anket soruları ağırlıklı olarak;

- işletmecilerin kendileri hakkında özel bilgilere (eğitim düzeyleri, yöreye geliş nedenleri vb. gibi),
- sahip oldukları işletmelerinin özelliklerine,
- hizmet kapasiteleri, altyapı durumu ve yerleşme bütününde yaşadıkları diğer problemlere ve
- gelecekle ilgili düşüncelerinin öğrenilmesine yönelik hazırlanmıştır (Bakınız Ek 1B).

Yerel halk için hazırlanan sorularda ise ;

- bireyler hakkında özel bilgilere,
- yerleşme içinde gerçekleşen herhangi bir turizme yönelik aktivitede bulunup bulunmadıklarına,
- yerleşmede gerçekleşen turizm hakkındaki görüşlerine ve
- yerleşmede gerçekleşen turizme yönelik aktivitelerden etkilenme-rahatsızlık-memnunluk durumlarının tesbitine yönelik bilgilere ulaşılması planlanmıştır (Bakınız Ek 1A).

Tezde yukarıda sözedilen işletmecilere ve yerel halka birebir uygulanan anket sorularından elde edilen bilgiler, dördüncü bölüm alan çalışmalarında tarihi yerleşmelerin fiziksel ve sosyal çevresel elemanlarının varolan durumlarının ortaya konulmasında yararlanılmıştır.

Ayrıca tezde, örnek alanlar olarak ele alınan Girne Tarihi Liman ve çevresi, Antalya Kaleiçi İçkale bölümü ve Alanya Kaleiçi-Hisariçi Mahallesi yerleşmelerini değerlendirilmesinde ve tezin sonuç bölümünde Akdeniz kıyısında yer alan tarihi ve özelliği olan yerleşmeleri turizm kapsamında değerlendirilebilmesi için önerilerin çıkarılmasında, Türkiye kıyılarında bulunan Bodrum, Kuşadası, Side, Marmaris ve Yunanistan'da Rodos Kalesi, Kos, Kefalos, Vathi, Kokkari ve Phthagoreio gibi birçoğu tarihi ve özelliği olan yerleşmelere yapılan ziyaretlerden

elde edilen deneyimler, gözlemler ve yüzyüze görüşmelerden edinilen birikimlerden yararlanılmıştır.

1.5. Tezin Sınırları

Araştırma, Akdeniz’de turizm endüstrisinin çekim noktalarından birini oluşturan ve kültürel miras nedeni ile korunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin problemleri ve yapılı çevreye yönelik çözüm önerileri üzerine yoğunlaşmıştır.

Kendi döneminin koşullarına ve ihtiyaçlarına göre gelişme göstermiş olan tarihi ve özelliği olan kıyı yerleşmeleri, özellikle sanayi devrimi ile birlikte gelişen ihtiyaçlara cevap vermekte zorlanmış ve günümüzde işlev dışı kalarak yokolmanın eşiğine gelmiştir. Turizm sektörü bu gibi alanların korunmasında ve yeniden hayata kazandırılmasında itici bir güç olarak görülmektedir. Ancak işlev değişikliği sonucu tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin turizm açısından önemli çekiciliğini oluşturan mekansal ve sosyo-kültürel yapılarında bazı değişimler gerçekleşmektedir.

Turizm nedeni ile yerleşmelerin çevresel elemanları üzerinde oluşan problemlerin belirlenebilmesi için örnek yerleşmeler seçilmesine ve bu yerleşmelerin turizm açısından en çekici kısımlarında alan çalışmalarının yapılmasına karar verilmiştir.

- ÷ Akdeniz kıyısında yer alması
 - ÷ Tarihi geçmişi ve özellikli dokusu olması,
 - ÷ Limanı olması,
 - ÷ Sanayi öncesi dönemi yerleşme özelliklerini göstermesi,
 - ÷ Yerleşmenin, sanayi öncesi dönemin önemli mimari ve korunma elemanı olan sur duvarları ile çevrili olması,
 - ÷ Turizme yönelik işlev değişikliğine uğraması ve yerleşmenin biçiminin farklılaşması
- örnek çalışma alanlarının seçimindeki ortak özellikleri oluşturmaktadır.

Turizmin olumsuz etkileri literatür araştırmaları desteğinde yukarıda belirtilmiş olan özelliklere sahip, döneminin mimari elemanları (sur duvarları) ile sınırlandırılmış alanlar içinde gerçekleştirilmiştir. Turizmin fiziksel ve sosyal etkilerinin değerlendirildiği çalışmada özellikle fiziksel yapıda gelişen sorunlar ele alınmıştır. Sosyal çevre üzerinde oluşan sorunlar seçilen üç alanda anket, görüşme, gözlem ve literatür araştırmaları ile saptanmıştır. Burada amaç yerel halkın turizm aktivitelerinde ne derece yer aldığını ve düşüncelerini öğrenmektir.

Yapılı çevreye yönelik önerileri getiren çalışmada sosyo-kültürel, ekonomik ve doğal çevrede oluşan problemler yapılı çevrelere olan yansımaları açısından dikkate alınmıştır.

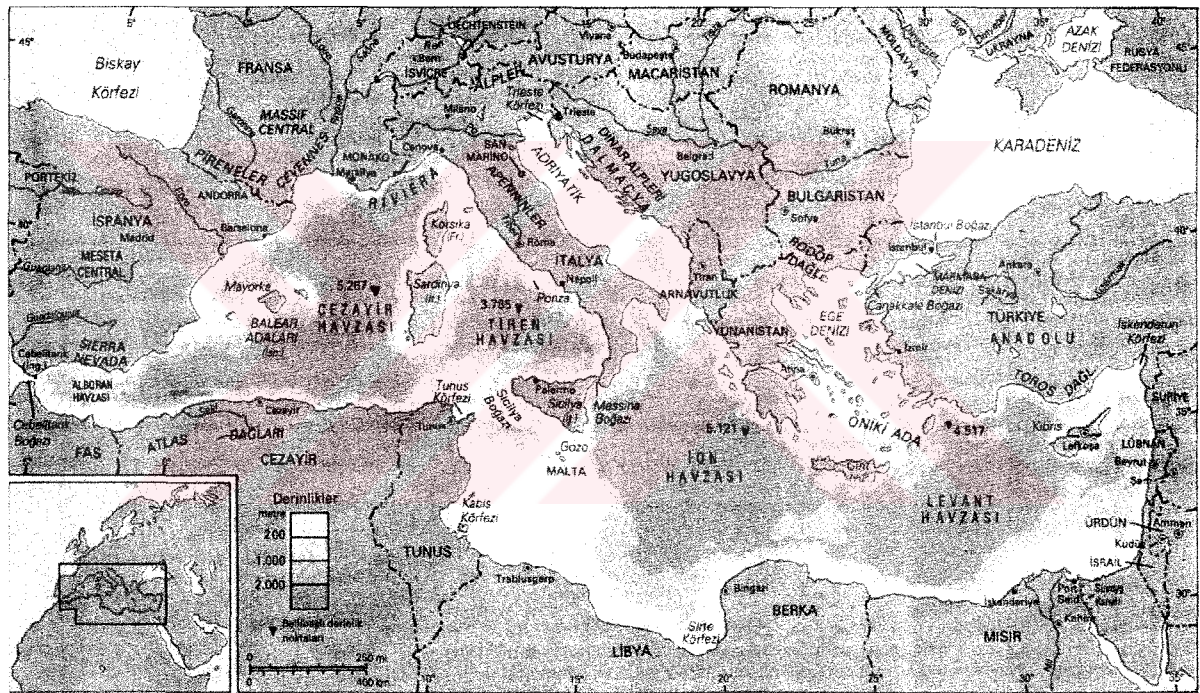


2. AKDENİZ, AKDENİZ'DE TURİZM, AKDENİZ'DE TARİHİ VE ÖZELLİĞİ OLAN YERLEŞMELERİ OLUŞTURAN ÇEVRESEL ELEMANLAR

2.1. Akdeniz'in Konumu ve Fiziksel Özellikleri

2.1.1. Konumu

“Akdeniz, coğrafi konumu itibariyle üç eski dünya karasının çevrelediği kıtalararası büyük bir içdenizi ve kıyılarını kapsar. Akdeniz, kuzeyde güney Avrupa, doğuda Ortadoğu ve güneyde kuzey Afrika ile çevrilidir. Dünyanın en büyük iç denizidir. Karadeniz ile birlikte toplam alanı 2.966.000km'dir. 30–46 kuzey enlemleriyle 5-50 batı ve 36 doğu boylamları arasında yer alır.



Şekil 2.1 Akdeniz Havzası

Akdeniz, batıda dar ve sığ bir boğaz olan Cebelitarık'la Atlas Okyanusu'na; güneydoğuda Süveyş Kanalı ile Kızıldeniz'e ve kuzeydoğuda Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve İstanbul Boğazı yoluyla Karadeniz'e bağlanır. Akdeniz'in en büyük adaları Sicilya, Sardinya, Kıbrıs, Korsika, Girit, Mayorka ve Rodos'tur. En derin yeri, Yunanistan'ın güneyinde İon Havzası'nda deniz yüzeyinden 5.121m aşağıdadır.

Sicilya ile Afrika arasında, yaklaşık 360m derinde bir denizaltı dağ sırası Akdeniz'i batı ve doğu bölümlerine ayırır. Batı bölümü kendi içinde Alboran, Cezayir ve Tiren Havzaları'na

ayrılır. Alboran Havzası Cebelitarık Boğazı'nın doğusunda İspanya ve Fas kıyıları arasındadır. Balear Havzası olarak bilinen Cezayir Havzası, Alboran Havzasının doğusunda, Sardinya ve Korsika adalarının batısında, Cezayir açıklarından Fransa kıyılarına kadar uzanır. Tiren Havzası'nda İtalya ile Sardinya ve Korsika adaları arasında Tiren Denizi'nde yer alır. Akdeniz'in doğu bölümü, İon Havzası ve Levant Havzası olarak ikiye ayrılır. Yunanistan ve İtalya'nın güneyindeki İon Havzası, Girit'in batı ucuyla Libya'daki Berka arasında uzanan bir denizaltı dağ sırası ile Levant Havzası'ndan, Girit adası ile Ege Denizi'nden ayrılır. İonya Havzası'nın kuzeybatısını oluşturan Adriyatik Denizi batıda ve kuzeyde İtalya, doğuda Slovenya, Hırvatistan ve Arnavutluk kıyılarıyla çevrilidir. Levant Havzası'nın kuzeybatı uzantısı olan Ege Denizi ise batıdan Yunanistan, doğudan ise Türkiye kıyıları ile çevrili ve çok sayıda adalarla kaplıdır" (AnaBritannica, cilt 1, 1993 : 256). Akdeniz'in fiziksel çevresini beş alt başlık altında inceleyebiliriz. Bunlar;

- 1) Jeoloji ve fiziksel coğrafya
- 2) Hidrografi
- 3) İklim
- 4) Deniz ürünleri
- 5) Bitki örtüsü

2.1.2. Jeoloji ve Fiziksel Coğrafya

"Akdeniz, bir zamanlar doğu yarımküresini kuşatan Tetis Denizi'nin günümüze ulaşmış ana kalıntısıdır. Üçüncü dönem başlarında (65 milyon yıl önce) oldukça geniş bir alana yayılmış bulunan Tetis Denizi bu dönemlerin ortalarında Alp dağ oluşumu sırasında parçalanmış ve genel bir çekilme sonucunda da hemen hemen ortadan kalkmıştır. Neojen bölümün (26 milyon yıl önce) başlangıcında denizlerin karalara doğru ilerlemesi Alplerin dış kenarları boyunca alanların su altında kalmasına yol açmış ve böylece Akdeniz'in oluşumu başlamıştır. Önemli çekme ve yer hareketleri oluşumu sürdürmüş, Dördüncü dönem (2,5 milyon yıl önce) olayları da havzaya bugünkü biçimini vermiştir.

Dördüncü dönem başlarında, buzul devrelerini izleyen daha sıcak ve nemli iklimlerin etkisiyle Akdeniz'in düzeyi (en çok 100m kadar) alçalmıştır. Bu dönem boyunca Akdeniz'in düzeyi üç kez alçalıp yükselmiştir. Aynı dönemde ortaya çıkan büyük iklim değişimleri Akdeniz Havzası'nda birbirinden farklı yükseltilerde kıyı taraçalarının oluşmasına yol açmıştır. Dördüncü dönemde Akdeniz Havzası'nın bugünkünden 100-150m daha yüksek olduğu ve

gene aynı dönemde 100 m kadar alçaldığı, havzanın çeşitli bölgelerindeki taraçalardan anlaşılmaktadır. Son iklim değişmesi sonucunda Akdeniz 5m kadar yükselmiş ve son taraçayı oluşturduktan sonra bugünkü düzeyine inmiştir. Düzey değişimleri Akdeniz'in zaman zaman Karadeniz ile bağlanmasına yol açmıştır.

Göreceli durağan Avrasya ve Afrika kara kütlelerinin birbirine yaklaşp uzaklaşmaları, havzaların ve onu etkileyen dağların yapılarını ve bugünkü biçimlerini belirlemiştir. Jeolojik veriler, günümüzde Avrasya ile Afrika arasında yılda birkaç santimetre daralmakta olan bazı alanlar olduğuna işaret etmektedir. Lazerle yapılan incelemeler, bu daralmanın kesintili olarak gerçekleştiğini göstermiştir. Tüm Akdeniz Havzası tektonik bakımdan hareketli bir yapıdadır; burada depremlere sık sık rastlanır" (AnaBritannica, 1993, c.1:256).

2.1.3.Hidrografi

"Akdeniz'in hidrografi koşullarına üç su kütlesi katmanı egemendir. Bunlar; Yüzey katmanı, orta katman ve dibe kadar inen derin katmandır. Ayrıca bir alt katman yoktur. Yüzey katmanının kalınlığı, suyun sıcaklığına bağlı olarak 75m ile 300m arasında değişir. Doğu Akdeniz'in ılık ve tuzlu sularının katıldığı orta katman 300–600 m derinlikte bulunur. Derin katman ise orta katmanla dip arasındaki bölgeyi kaplar. Suyu genellikle türdeş olan derin katmanda sıcaklık 13C dolayındadır. 900m ile 2.500m derinlik arasında sıcaklık yaklaşık 0,2C artar.

Akdeniz'de buharlaşma sonucu yitirilen suyun yalnızca üçte bir kadarı akarsularla yenilenir. Dolayısıyla, Atlas Okyanusu'ndan Akdeniz'e sürekli bir yüzey suyu akımı vardır. Az miktarda su da, İstanbul Boğazı, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı yoluyla, yüzey akıntısı olarak Karadeniz'den gelir. Atlas Okyanusu'ndan gelen su Cebelitarık Boğazı'ndan geçtikten sonra Afrika'nın kuzey kıyısı boyunca doğuya doğru ilerler. Bu akıntı Akdeniz'deki su dolaşımının en sabit ögesini oluşturur. En güçlü olduğu zaman, Akdeniz'de buharlaşmanın en üst düzeyde olduğu yaz aylarıdır.

Buharlaşma sonucunda Akdeniz'in tuzluluğu ve yoğunluğu artar. Yoğunlaşan su dibe çöker ve yoğun dip suyunun fazlası alt akıntı biçiminde Cebelitarık'ı oluşturan deniz eşiğinin üzerinden Atlas Okyanusu'na ulaşır. Yüzey akıntısıyla Atlas Okyanusu'ndan gelen suyun bir bölümü alt akıntıyla yeniden okyanusa döndüğünden Akdeniz "soluk alıp veren deniz" olarak tanımlanmıştır.

Akdeniz'in yüzeyindeki temel su dolaşımı ise, doğu ve batı havzalarında ayrı ayrı olmak üzere yelkovanın tersi yönünde hareketlerden oluşur. Kuzey kıyılarının ve adaların giriftliğine bağlı olarak, çok sayıda anaför ve yerel akıntı da Akdeniz'deki temel su dolaşımının önemli öğeleridir.

40 kuzey enlemi batı havzasının ortasından geçer. Doğu havzasının ortası 6 derece daha güneydedir. Bu yüzden de doğu havzasının deniz suyu daha sıcaktır. Şubat'ta batı Akdeniz'de yüzey sularının ortalama sıcaklığı 13-14C iken doğu Akdeniz'de 15-17C dir. Ağustos'ta ise batıda 22-25C olan yüzey suyu sıcaklığı doğuda 26-28C dir.

Akdeniz, okyanuslara göre oldukça tuzlu bir denizdir. Ortalama tuzluluk oranı Akdeniz'de binde 38, okyanuslarda binde 35'tir. Bu oran yağış artışına ve buharlaşmanın azalmasına bağlı olarak batıya doğru azalır; Cebelitarık Boğazı yakınlarında binde 36 ve orta bölümlerinde binde 38 iken doğuda Kıbrıs'ın güneyinde bu oran binde 39.5'e ulaşır. Büyük ırmakların ağzında bol tatlı suyun tuzlu suya karışması nedeniyle de tuzluluk oranı düşer. Örneğin Nil'in ve Seyhan ile Ceyhan ırmaklarının ağzında tuzluluk azalır. Yüzeyden derine doğru da hafif bir tuzluluk azalması görülür. Akdeniz'de bitkileri besleyen fosfat, nitrat ve nitrit gibi maddeler azdır. Bu nedenle Akdeniz'de barınabilen canlı türleri de sınırlıdır" (AnaBritannica, 1993, c.1:257).

2.1.4 İklim

"Akdeniz'e gelen hava akımı, Tunus'un doğusundaki güney kıyılar üstünden gelen akım dışında, sıradağları yaran vadi ve boğazlardan gelir. Bu vadilerden gelen kuvvetli rüzgarlar Akdeniz'deki en önemli hava akımını oluşturur. Kuzeybatıdan esen kuru ve soğuk mistral Alpler ve Pireneler arasından, sert kuzeydoğu rüzgarı bora Trieste Boğazı'ndan, Akdeniz'in soğuk rüzgarı levanter ile batı rüzgarı vendeval ise Cebelitarık'tan geçer. Sahara'nın doğusuyla doğu Akdeniz arasındaki basınç farklılığından doğan ılık ve tozlu güneybatı rüzgarları hamsin ile Afrika'dan esen kuru sıcak siroko ise Akdeniz'in öbür rüzgarlarıdır.

Akdeniz'de kışlar ılık, yağışlı ve rüzgarlı; yazlar sıcak, kurak ve durgun geçer. İlkbahar değişken bir geçiş iklimidir; sonbahar oldukça kısa sürer. Yağışlar Akdeniz'in çeşitli kesimlerinde büyük farklılıklar gösterir. Kuzey Afrika'da Tunus'tan Mısır'a kadar yılda 250mm'nin üstünde yağışa ender rastlanırken, eski Yugoslavya'nın Dalmaçya kıyılarında yılda 2,5m dolayında yağış alan yerler vardır" (AnaBritannica, 1993, c.1:257-258).

2.1.5. Deniz Ürünleri

“Denizaltı dünyasında canlı türlerin üretkenliği büyük ölçüde sudaki bitki besleyici tuzlarının yoğunluğuna bağlı olduğundan, Akdeniz’in genelde canlı bir deniz olduğu söylenemez. Ancak mevsim ve yöreye bağlı olarak üretkenlikte önemli değişimler gözlenir. Canlı üreme potansiyeli Levant ve İon havzalarında en düşük, Nil’in etkisiyle Mart-Mayıs ayları arasında Mısır açıklarında en yüksek düzeydedir.

Sözü edilen çevre koşulları Akdeniz’de büyük ölçekli balıkçılığın gelişmesine olanak vermez. Buna karşılık hemen bütün Akdeniz ülkelerinde taze balığa olan talebin ve balık fiyatlarının yüksekliği, küçük ölçekli balıkçılığın gelişmesine yol açmıştır. 20m’den küçük ama çok tekne ile yapılan bu balıkçılık, aşırı avlanma nedeniyle yerel balık varlığını tüketmeye yol açabilecek boyutlardadır.

Akdeniz’in balık toplulukları temel olarak Atlas Okyanusu’nun astropik balık toplulukları ile ilişkilidir. Akdeniz’de dipte yaşayan çok çeşitli balık türlerinden pisibalgı, dilbalgı, kalkan balgı, mezgit, yılanbalgı, işkine, barbunyabalgı, tekirbalgı, kayabalgı, kırlangıçbalgı hani ile köpekbalgı, folya ve tırpana gibi yırtıcı balıkların tümü trolle avlanmaktadır. Akdeniz’in kayalık kıyıları istakoz ve karides türleri için uygun ortamlardır. Sığ, çamurlu kıyılarda istiridye ve midye, deltalarda ve az tuzlu kıyı gölcüklerinde yılanbalgı, has kefal ve hamsi bulunur.

Batı ve kuzeydoğu Akdeniz’de en çok avlanan balık, bazen güneydoğu Akdeniz’e de inen sardalye ve türleridir. Adriya Deniz’i ve Karadeniz’de çaça balgı bulunur. Karadeniz’de hamsi boldur.

Ticari önemi olan büyük balıklardan orkinos (tonbalgı) Atlas Okyanusu’ndan Akdeniz’e girdikten sonra çeşitli yönlerde dağılır. Torik ve uskumru da bütün Akdeniz ülkelerinde en çok avlanan ve ekonomik açıdan önemli olan balık türleridir. Son yıllarda özellikle batı Akdeniz kıyılarında görünen deniz kirlenmesi Akdeniz’deki canlı yaşamı ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya bırakmaktadır” (AnaBritannica, 1993, c.1:258).

2.1.6. Bitki Örtüsü

“Akdeniz’in doğal bitki örtüsü altı tipe ayrılabilir. Bunlardan ilki Akdeniz ormanlarıdır. Zeytin, pırna meşesi ve mantar meşesi Akdeniz iklimine özgü ağaçlardır. Bu ağaçlar az yağış ile birkaç ay süren kuraklığa dayanabilir. İğne yapraklılar özellikle Halep çamı ve sahil çamı, insanlarca yok edilmiş tipik Akdeniz ormanlarının kalıntılarıdır. Akdeniz’de egemen bitki örtüsü iğne yapraklıların yerini alan makiler oluşturur.

Bitki örtüsünün ikinci tipini Yunanistan, Arnavutluk, kuzey Ege Bölgesi, İspanya, Portekiz, Alpler ve Apeninler’de geniş alanlar kaplayan yaprak döken veya dökmeyen ormanlardır.

Üçüncü tip ise orta İtalya’da 600-900m yüksekliğinde bulunan kestane ağaçlarının oluşturduğu yaprak döken ormanlardır. Bunlar Alpler’e ve Pireneler’e kadar yayılır; daha yükseklerde yerlerini kayınlara bırakırlar.

Akdeniz bitki örtüsünün öteki tiplerini Avrupa dağlarında geniş yayılım gösteren yüksek iğneyapraklılar kuşağı, yüksek otlaklar ve kıraç alanları oluşturur. Araplar ve İspanyollarca Akdeniz’e getirilen pirinç, pamuk, narenciye, şeker kamışı, mısır, tütün ve patates Akdeniz’in yaygın tarım bitkileridir” (AnaBritannica, 1993, c.1:258).

2.2. Akdeniz’in Tarihi Süreç İçindeki Önemi

Akdeniz ve çevresindeki topraklar, ilk tarımın ve evcilleştirmenin gerçekleştiği; ilk yerleşmelerin ve ilk medeniyetlerin kurulduğu; denizin aşılması ilk keşiflerin ve ilk kültürel temasın yaşandığı; ilk savaşların yapıldığı; tek tanrılı dinlerin doğduğu, yayıldığı ve insanlık tarihinde daha nice ilklerin yaşandığı coğrafyadır. Bu nedenle Akdeniz birbiri üzerine kurulmuş yoğun bir tarih ve kültür katmanlarına sahiptir.

Akdeniz’de iklimin önemli bir yeri vardır. Çünkü Akdeniz’i birçok açıdan benzer kılan ve bir çatı altında toplayan iklimsel özellikleridir. Tüm kıyılarında aynı etkileri gösteren iklimi, yaşam tarzlarına ve manzaralara benzer nitelikler kazandırır (Braudel, 1977:16).

“Akdeniz’de tarih tarımın keşfedilmesi ile başlamıştır” (Braudel, 1977:54). Tarım ile Neolitik dönem başlamış, insanlar biraraya gelerek ilk yerleşmelerin ve ilk medeniyetlerin temellerini atmışlardır. İlk medeniyetlerin doğu Akdeniz, Yakın Doğu ve İndüs vadisi çevresinde geliştiği bilinmektedir. Günümüzde en eski yerleşme olarak bilinen Anadolu’daki Çatalhöyük yerleşmesi (M.Ö.9000) konumu ile bu görüşü doğrulamaktadır.

Birbirine yakın dönemlerde doğu Akdeniz’de Mısır, Mezopotamya, Yunan adaları ve Anadolu uygarlıkları gelişme göstermiş fakat birbirleri ile ilişkiye geçmeleri yüzlerce hatta binlerce yılı almıştır. Braudel’in belirttiğine göre bu dönemlerde Akdeniz binlerce yıl çöllerden daha boş, daha تنها kalmış, erken çağlarda kıyılarında yaşamlarını sürdürmeye başlayan insanlar arasında bağ değil, engel oluşturmuştur (Braudel, 1977:54)

“Birer su kenarı yerleşmesi özelliği gösteren Mezopotamya (Fırat-Dicle nehirleri), Mısır (Nil nehri) ve Yunan adalarında (Ege Denizi) taşımacılığın gelişmesi nedeniyle insanlar yavaş yavaş denizlere açılmışlardır. Özellikle M.Ö. 2000 yıllarına doğru Mısır, Suriye-Lübnan kıyıları, Hitit, Girit ve Miken medeniyetleri sayesinde doğu Akdeniz’de ticaret ilerlemiş, uygarlıklar birbirlerinin eşyalarını, tekniklerini, modalarını, zevklerini, madenlerini, alıp vermeye başlamış ve diplomasi ağırlık kazanmıştır. Bu tarihlerde Girit seramikleri bütün doğu da vazo ve şişeleri süslerken, Mısır çinileri Miken mezarlıklarını süslemektedir” (Braudel, 1977:60).

M.Ö. 12.yy.’da yaşanan istilacı göçler ve savaşlar sonunda duraklayan hatta gerileyen Akdeniz medeniyetlerinden Yunanlılar ve Fenikeliler M.Ö. 8.yy.’da Akdeniz’e açılarak yeni topraklara ulaşabilmek için orta ve batı Akdeniz’e seferler düzenlemişlerdir. Ulaştıkları yerlerde yeni yerleşmeler kuran Fenikeliler ve Yunanlılar, gittikleri yerlere yiyeceklerinden madenlerine, yaşam tarzlarından mimari mekanlarına kadar birçok özelliklerini de beraberinde taşımışlardır. M.Ö. 7.yy.’da paranın bulunmuş olması Akdeniz’deki ticarete yenilik getirmiştir. Bu dönemde Akdeniz; Cebelitarık boğazından Mısır’a kadar keşfedilmiş, çevresinde birçok yerleşmelerin kurulduğu, ticaretin geliştiği bir içdeniz özelliği almıştır (Braudel, 1977:63-75).

Ortadoğu’da M.Ö. 10.yy.’da Yahudiliğin, miladın başladığı yıllardan itibaren Hristiyanlığın ve M.S. 6.yy’da Müslümanlığın yayılmaya başlaması ile zaman içerisinde üç farklı din ve bu dinlerin çeşitli mezheplerine üye farklı toplumsal yaşam biçimleri gelişmiştir. Bu dönemlerle birlikte Akdeniz’de tek tanrılı farklı dinlere inanan toplumların tüm Akdeniz’e ve çevresine hakim olma mücadelesi hüküm sürmeye başlamıştır. Çünkü Akdeniz Uzakdoğu’dan gelen tüm ticaret yollarının kıyılarında bittiği ve bu kıyılardan da deniz yolu ile batıya aktarıldığı bir merkez konumundadır. Bu, o dönemlerde Akdeniz ve çevresinin hakimiyetinin dünyanın hakimiyeti anlamına geldiğini göstermektedir.

Tarihte tüm Akdeniz ve çevresine neredeyse tek egemen olmuş yönetim Roma İmparatorluğu'dur. Yüzlerce yıl tüm Akdeniz'i tek bir çatı altında birleştiren Roma İmparatorluğu'nun M.S. 475'te mezhep farklılığından dolayı ikiye ayrılması (Katolik Batı Roma – Ortodoks Doğu Roma) ile Akdeniz'deki hükümdarlığı son bulmuştur. M.S. 6.yy.'da yeni bir din olan Müslümanlığı Arabistan yarımadasından Anadolu'ya ve Kuzey Afrika'yı aşarak İspanya'da Pireneler dağlarına kadar yayan Müslüman Araplar Akdeniz'de önemli bir güç durumuna gelmişlerdir. Artık Akdeniz'de üç önemli güç ve uygarlık vardır;

- Katolikler (İtalyanlar – Fransızlar)
- Ortodokslar (Slavlar – Balkanlar)
- Müslümanlar (Ortadoğu - Kuzey Afrika – İber yarımadası) (Braudel, 1977:100).

Akdeniz'in tarihinde gelişen ve günümüze kadar süren birçok anlaşmazlığın temelinde bu üç uygarlık arasındaki amansız mücadele vardır (Braudel, 1977:100-101). “Özellikle 8.yy.'dan sonra bu uygarlıklar arasında birbirlerinin varlıklarına son verme amaçlı birçok sefer düzenlenmiştir. Gerçekleşmesi yıllar süren bu karşılıklı seferler sonunda halklar, kültürler karışmıştır. M.S.11.yy'da Hristiyanların düzenlediği ve kendileri için Kutsal sayılan Kudüs'ü Müslümanların elinden almak amaçlı başlattıkları Haçlı Seferleri bu seferlerin en önemlisidir ve M.S.13.yy'ın sonuna kadar sürmüştür” (Ana Britannica, 1993, c.14:284).

“M.S.13.yy.'da Anadolu'dan başlayarak ilerleyişini sürdüren Osmanlı devleti 17.yy'a kadar İtalya, İspanya ve Fransa kıyıları haricinde tüm Akdeniz ve kıyılarına egemen olmuştur. Müslüman Türklerin Balkanları geçerek Viyana'ya kadar ilerlemesi ile tarihin ilk dönemlerinden beri tekrarlanan toplumların birbirlerini egemenlikleri altına alarak kültür ve halkların kaynaşması devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü 15.yy'da Akdeniz'de şehir devletlerinden oluşan Roma, Floransa, Venedik, Seville, Cenova ve Lizbon gibi şehirler hem kendi aralarında hem de Türklerin elinde bulunan İstanbul, İskenderiye ve Tunus'la karşılıklı ticaret ve kültürel aktivitelerde bulunmuşlardır” (1492–The Mediterranean World, 2002:1)

“Bu dönemde Avrupa'da özellikle ticaretle zenginleşen İtalyan kıyı kentlerinde Yunan ve Roma kültürlerine karşı başlayan ilgi ve bilinçlenme arzusu nedeniyle burada yaşayan insanların kültürel ve entellektüel yaşamlarında önemli değişimler gerçekleşmiştir. Kaynağını Akdeniz kültürünün temelinde var olan antik Yunan ve Roma'dan alan ve Rönesans'la başlayan yenilikçilik hareketleri, yine Akdeniz'de başlayıp tüm Avrupa'ya yayılarak o

dönemin dünyasında ki temel düşünce sistemlerini ve inançlarını derinden sarsmıştır” (1492–The Mediterrenean World, 2002:1).

Rönesans’ın insanların yaşam ve düşünme sistemlerinde yol açtığı derinlemesine değişimler sonucunda insanlar ticaretle ulaştıkları refahı artık düşüncelerinde de hissetmeye başlamışlar ve bir yandan da doğunun zenginliklerine giden alternatif yollar aramaya başlamışlardır. Amaç doğunun zenginliğine sahip olmaktır. İlk önceleri İtalyanlar, Portekizliler ve İspanyollarla başlayan macera yolculuklarına sonraları İngiliz ve Hollandalılar’da katılmışlardır. Bu dönemden sonra Akdeniz, kendinde geliştirdiği uygarlığı yeni yollar keşfetme amacı ile tüm dünyaya ulaştıracaktır (Braudel, 1977:114-115).

17.yy ile birlikte Akdeniz’in kaderi, ticaretin kuzey ülkelerinin (İngiltere ve Hollanda) eline geçmeye başlaması nedeniyle yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. 1704 yılında Cebelitarık’ın İngilizlerin eline geçmesi ile Akdeniz’in dışarıdan gelen ülkeler tarafından işgal yılları başlar. Yeni kıtaların ve alternatif yolların keşfedilmesi ile artık Akdeniz dünyanın merkezi olmaktan çıkıp, yabancıların ticaretine ve savaşlarına sahne olur. Bu alışveriş ve savaşlarda Akdenizliler’e küçük roller düşmektedir. “Santraç tahtasındaki piyonlar gibi uzaktan gelen irade ve güçlere göre yer değiştirirler” (Braudel, 1977:117-118). Amaç Uzakdoğu’da sömügelere giden ticaret yollarını elleri altında tutma mücadelesidir.

Günümüze kadar tüm Akdeniz ve çevresinde kurulmuş olan medeniyetler ve imparatorluklar ele geçirdikleri yerlere kendi inanç, kültür ve yaşam biçimlerini beraberinde yayarak çok farklı kültürlerden insanların birarada yaşamaya alıştığı toplumsal mozağin oluşumunu sağlamıştır. Toplumlar birarada yaşayarak bilmediklerini birbirlerinden öğrenmişler ve bunların sentezini yaparak daha ileriye gitmişlerdir. Akdeniz kıyısı çevresinde yaşayan bu mozağin insanları ortak tarihi paylaşmaktadırlar. Çünkü Akdeniz çevresindeki her ülke Fenike, Yunan ve Roma; Fransa ve İtalya dışındaki her ülkede uzun veya kısa İslam egemenliği ve kültürünü yaşamıştır (Doğan, 1991:5). Bu da Akdeniz’in ne denli uyumlu bir imge, herşeyin birbiriyle kaynaşıp özgün bir bütünde toplandığı bir sistem ve bu birikim sisteminin buradan tüm dünyaya yayıldığı coğrafya olduğunun kanıtıdır (Braudel, 1977:9).

Araştırma, yukarıdaki paragraflarda, uygarlık tarihinin Akdeniz’de başladığını ve bu nedenle Akdeniz’in dünya ve tarihteki yeri açısından önemini ortaya koymaktadır. Akdeniz’in geçirdiği genel tarihi süreçlere değinilmekte, tarihin Akdeniz’in temelindeki birçok farklılığa rağmen ortak bir kültür, miras dolayısıyla yaşam kültürü ürettiğine işaret edilmektedir.

Akdeniz’de deniz çok önemlidir. Çünkü deniz, tarihin eski zamanlarından itibaren insanların sosyo-kültürel ve ekonomik hayatlarına girerek, yaşam biçimlerini şekillendirmiş, Akdeniz’e özgü kıyı kültürünün oluşumunu sağlamıştır.

Ancak ne var ki günümüzde Akdeniz’in tarihi çevresi ve yerel kıyı kültürü araştırmanın konusunu oluşturan turizm nedeniyle zarar görmekte, estetik, fiziksel ve kültürel değerlerini yitirmektedir. Fiziksel çevredeki elemanların zarar görmesi eski dünyadaki insanlığın tarihini oluşturan Akdeniz’in geçmişiyle olan bağlarını koparacak, kimliksizleştirecektir. İnsanoğlunun geçirdiği evrelerin ve dönemlerin şaitliğini yapmış olan maddi ve manevi değerlerin korunması geçmişin geleceğe aktarılmasını ve gerek fiziksel gerekse sosyal çevrenin sürekliliğini sağlayacaktır.

2.3. Dünya ve Akdeniz’de Turizmin Gelişimi

Turizm, insanların boş zamanlarını geçirmek, iş veya herhangi bir aktiviteyi gerçekleştirmek amaçlı normal yaşadığı çevreden ayrı, başka bir yerde, bir seneden kısa süreli konakladığı gezi ve aktivitelere denir (WTO., 2000: 1) Boş zaman turizmin gerçekleştirilebilmesini sağlayan önemli bir elemandır. Boş zaman iş dışında yapılmak istenilen (uyumak, okumak, araştırmak, spor yapmak, gezmek, eğlenmek, vb.) rekreatif aktivitelerden oluşur. Boş zaman, turizm ve rekreatif aktiviteler birbiriyle sıkı ilişkilidir fakat sınırları kesinleşmemiştir (Baud & Bovy, 1977:1).

Sanayi devrimi sonrasında hızla gelişerek özellikle 20 yy.’da çalışma saatleri dışında kalan boş zamanların değerlendirilmesinde önemli bir aktivite durumuna gelen turizm, günümüzde ülkelere kazanç sağlayan, iş imkanları yaratan bir sektör durumundadır. Çünkü turizm tek başına gelişen bir ekonomik aktivite değildir. Birbirinden ayrılmayan, bağımlı başka sektör ve aktivitelerle beraber çalışır. Gezi turları, konaklama birimleri, yiyecek sektörü (lokanta, eğlence mekanları, vd.) ve bu sektörlerin ihtiyaçlarını karşılayan servisler, dış donatıları içeren dükkanlar, bankalar ve benzin istasyonları ise turizmle ilişkisi bulunan diğer ekonomik aktivitelerle örnek olarak gösterilebilir (Briassulis, 1991:31-32).

Turizmin Akdeniz’deki gelişimine geçmeden önce tarihte, turizmin geçirdiği evrelere genel olarak değinmekte yarar vardır. Belirtilmesi gerekir ki turizmin tarihinde de Akdeniz’in rolü ve konumu önemlidir. Çünkü Akdeniz ilk turizm aktivitelerinin gerçekleştiği topraklar olmuştur.

Turizmin dünya üzerindeki gelişimini iki ayrı zaman diliminde ele alabiliriz;

- 1) Sanayi öncesi dönemi turizm
- 2) Sanayi sonrası dönemi turizm

1) Sanayi Öncesi Dönemi Turizm

İnsanların belirli nedenlerle (dinlenme, araştırma, iş vb. amaçlı) bir yerden bir başka yere gerçekleştirdiği ziyaret anlamına gelen turizmi; erken çağlarda insanoğlu yiyecek bulmak, yeni yerler keşfetmek ve askeri amaçlı gerçekleştirmiştir. Doğu da İndüs vadisi medeniyeti ile Hindistan ve Çin arasında ticaret, kültür ve din amaçlı ilişkiler başlamıştır. Daha sonraları batı da Akdeniz’de ilerleyen Fenikelilerin parayı keşfetmeleri ile ticaret gelişme göstermiş, özellikle Büyük İskender döneminde (M.Ö. 334) doğu ile batı arasında baharat ve ipek yolları güzargahları kurulmuş, insanlar bir yerden diğer bir yere yolculuk etmişlerdir (Inskeep, 1991:3).

M.Ö. 8.yy.da yükselmeye başlayan ve tüm Akdeniz’i egemenliği altına alan Roma İmparatorluğu, kendi topraklarında güvenliği sağlayarak organize ettiği ulaşım ağları ile Avrupa ve Önasya’yı birbirine bağlamıştır. “Roma yolları” olarak anılan bu yollarda insanlar rahatlıkla seyahat etmişlerdir (Özgüç., 1998:216). Her 30km’de bir konaklama birimlerinin, otellerin inşaa edilmiş olduğu bilinmektedir. Bu dönemde Romalıların özellikle suya ve banyolara düşkün olmaları, Yunanistan, Mısır ve İngiltere’deki kaplıca-ıçmeler ve deniz banyolarına rağbet ettiği, Yunanistan’da (M.Ö. 776) atletizm organizasyonlarının yapıldığı, ayrıca Mısır’daki piramitlere geziler düzenlendiği bilinmektedir (Inskeep, 1991:3-4).

Roma İmparatorluğu’nun ikiye ayrılmasından, Orta Çağ’ın sonuna doğru 15.yy’a kadar olan süreçte, güvenlik unsurunun sağlanamamış olması insanların seyahat etme olanaklarını ortadan kaldırmıştır. Bu dönemde yalnızca maceracıları, gezginleri ve dinsel amaçlı düzenlenen gezileri turizm kapsamında göstermek mümkündür. Tek tanrılı dinlerin ortaya çıkması toplumlarda baskıyı arttırmıştır. Avrupa, Hindistan ve Çin’de dinsel eğitim çoğalmıştır. Filistin, Kudüs, Roma ve İspanya’ya din amaçlı geziler düzenlenmiştir (Inskeep, 1991:5).

15.yy.’da Rönesans’ın etkileri ile insanoğlu dünyayı, çevresini, kendisini tanımaya ve bilinmeyen keşfetmeye yönelir. 14. yy ile 17.yy. arasında gerçekleştirilen yeni kıta keşifleri

ile ilk gezi turları başlar. Örneğin 16. yy'da Amerika'nın Florida sahillerini keşfeden İspanyollar, bu kıyılara ilk turları düzenlemeye başlarlar. Avrupa'da Alpler geçilir. 17.yy'da İngiltere'den Viyana, İsviçre, Roma ve Fransa'yı kapsayan, zengin ve aristokrat ailelerinin erkek çocukları için eğitim ve kendilerini geliştirmeleri amaçlı Grand Tour'lar düzenlenmiştir (Inskeep, 1991:6).

2) Sanayi Devrimi Sonrası

15.yy'da organize keşifler ile başlayan seyahatler, 17.yy'dan itibaren çalışma zorunluluğu olmayan zenginlerin bir statü işareti olarak yapılan seyahatleri zamanla sanayi devrimi ile gelişen endüstri sektörünün ürünü olan tren ve demiryollarının kurulması ile (ilk tren seferi Thomas Cook tarafından 1841'de Leicester ile Loughborough arasında İngiltere'de düzenlenmiştir) (Inskeep, 1991:7) “seyahat seçenekleri çoğalmış ve statü ayrımı azalarak demokratikleşmiş kitle seyahatine dönüşmüştür” (Mumcu., 2000:68).

19.yy'da turizmdeki yaygınlaşmanın etkisi ile özellikle İngiltere'de Brighton gibi sanayi bölgelerine yakın kıyı kasabalarının önemi artmıştır. Avrupa'da Alpler'e olan ilgi artmış, turlar düzenlenmeye başlamış, bir yandan da sömürgelere olan coğrafi keşifler ağırlık kazanmıştır (Özgüç, 1988:221). “Akdeniz'de özellikle Fransa kıyılarında yer alan Cannes ve Nice'de oteller açılmıştır” (Inskeep, 1991:7). “Manş Denizi'ni 1835'de 100 bin kişi geçmişken, bu sayı 1900'de 1 milyonu geçmiştir” (Özgüç, 1998:221).

20.yy'ın başlarından itibaren artan refah ve tatil olanaklarına rağmen turizm, birinci ve ikinci dünya savaşları ile 1930'lardaki ekonomik bunalımın etkisiyle durgunluğa uğramıştır. Fakat özellikle 1950'li yıllarla birlikte çalışma saatleri azalmış, tatil hakları tanınmıştır. Ayrıca haftasonları ve senelik izinlerin verilmesi sonucunda boş zamanlardaki artışın nüfusun büyük çoğunluğuna yayılması ile savaşın etkilerinin atılmak istenmesi ve farklı kültürden insanların birbirlerini daha yakından tanıyarak dünya barışının sağlanabilmesi düşüncesi; turizmde ciddi bir yükselişin gerçekleşmesine neden olmuştur (England, 1991:15). İnsanların gelirlerinin artması, eğitim düzeyinin yükselmesi, dünyadaki diğer farklı bölgelerin varlığından haberdar olunması, ekonomi ve iş dünyasındaki hızlı gelişmelerle iş amaçlı gezilerin artması ve ulaşım olanaklarındaki hızlı ilerlemeler turizmin kiteselleşmesinin başlıca sebepleridir (Inskeep, 1991:8,9).

1950li yıllarda otomobillerin yaygınlaşmaya başlaması, insanların kendi başlarına istedikleri yerlere gidebilmeleri olanağını yaratmıştır. Artık trenlerle varılamayan noktalara, insanlar istedikleri gibi özgürce ulaşabileceklerdir. Otomobillerin yaygınlaşması, hızlı gemilerin çoğalması, hava yollarının gelişmesi ve uzun mesafelerin gerek uçaklar gerekse jetlerle geçilebilmesi, kitle turizminin gelişmesini sağlamıştır. Özellikle 1950-1960lı yıllardan itibaren insanlar kitleler halinde seyahat etmeye başlamışlardır. Gruplar halinde seyahatlerin düzenlenmesinde, teknolojinin ve yukarıda belirtilen kitle ulaşım sistemlerinin gelişmesi, iyi derecede konfor koşullarına sahip kısa zamanda varış noktalarına erişebilme imkanlarını doğurmuş olması önemlidir. 1950’de uluslararası turizm’de 25 milyon kişi seyahat etmişken, bu rakam 1965’de 100 milyona, 1988’de 392 milyona, 1996’da da 600 milyon’a yaklaşmıştır (Özgüç, 1998:222).

Günümüzde dünya üzerindeki turizm hareketleri iki farklı alan arasında gerçekleşir. Bunlar turizmin çıkış ve varış alanlarıdır (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1(Gezici, 1998:41)

<u>Turizmin Çıkış Alanları</u>	<u>Turizmin Varış Alanları</u>
Gelişmiş Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler
Sanayi Alanları	Kıyı Alanları
Amerika	Avrupa
Kuzey ve Batı Avrupa	Akdeniz
Orta Avrupa	Asya Pasifik
Kuzey Amerika	Meksika – Karayipler
Japonya – Avustralya	Güneydoğu Asya

Dünya turizm sektörü içinde Avrupa kıtası en fazla turist ve gelir sağlayan kıta durumundadır. Dünya turizm hareketlerinin %60’larda seyrettiği Avrupa’yı %25’lik değerle Kuzey Amerika ve %15’le Doğu Asya-Pasifik bölgeleri izlemektedir. 1970’li yıllarda dünya turizminin %75’ini oluşturan Avrupa kıtasının payı yavaş yavaş azalmakta ve özellikle de Doğu Asya-Pasifik bölgesi turizm alanında hızla gelişmektedir (Özgüç, 1998:232-233-234). Dünya üzerinde turizm gelirlerine göre en önde gelen ülkesi Amerika Birleşik Devletleridir. 1996 yılındaki ülkelerin turizm gelirlerine göre yapılan sıralamada Türkiye 17. Sırada yer almıştır (Çizelge 2.2)

Doğu Asya-Pasifik’te özellikle Çin hızlı bir yükselme gösterirken, eski doğu bloku ülkelerinden olan Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Rusya Federasyonu’nun da siyasi

değişimlerden sonra hızla turizme yöneldiği görülmekte ve dünya turizminde gerek gelen turist gerekse gelir bakımından ilk 20 ülke arasına girmektedir (Inskeep, 1991:9).

Çizelge 2.2 Turizm Gelirlerine Göre Dünyanın Önde Gelen Ülkeleri (Özgüç, 1998:235)

TURİZM GELİRLERİNE GÖRE DÜNYANIN ÖNDE GELEN ÜLKELERİ		
1996	ÜLKE	1995 Gelir (milyar\$)
1	A.B.D.	61,137
2	İSPANYA	25,343
3	FRANSA	27,527
4	İTALYA	27,451
5	İNGİLTERE	19,133
6	AVUSTURYA	14,618
7	ALMANYA	12,810
8	HONG KONG	9,604
9	ÇİN	8,733
10	İŞVİÇRE	9,459
11	SİNGAPUR	8,212
12	KANADA	8.012
13	TAYLAND	7,664
14	AVUSTURYA	7,100
15	POLONYA	6,400
16	MEKSİKA	6,164
17	TÜRKİYE	4,957
18	GÜNEY KORE	5,579
19	BELÇİKA	5,719
20	HOLLANDA	5,762
TOPLAM		281,384
DÜNYA TOPLAMI		393.278

Araştırmanın alanını oluşturan Akdeniz kıyılarında gelişen turizm hareketlerine bakıldığında, Roma döneminden beri süre gelen ziyaretlerin yapıldığı yer olan ve 19.yy'da gezginler ile arkeologların güney İtalya, Yunanistan, Anadolu, Kutsal topraklar ve Mısır'a gerçekleştirmiş oldukları tanıma ve kazı amaçlı ziyaretleri, modern turizmin Akdeniz'deki ilk işaretleridir (Şerefhanoglu, Yenen, 1992).

Zengin tarihi, aynı mekanları paylaşan farklı kültürlerden, farklı dilleri konuşan, farklı dinlere inanan toplumları, gündelik yaşamları, yerel ekonomileri ve el sanatları gibi merak uyandıran çeşitli özelliklere sahip Akdeniz, birinci ve ikinci dünya savaşları arası ve sonraki dönemlerde birçok Alman, İngiliz ve Fransız dergilerine çeşitli demiryolu ve deniz seferleri seçenekleri ile konu olmuştur (Şerefhanoglu & Yenen, 1992).

İkinci dünya savaşının ardından 1950'li yıllardan sonra sanayileşmesini tamamlamış kuzey ve batı Avrupa ülkelerinde çalışma saatlerinin düzenlenerek boş zamanların artması birçok insanın rahatlıkla tatil yapabilmesine olanak tanımıştır. Akdeniz, özellikle Avrupalı turiste hem ulaşım hem eğlence-dinlenme hem de ekonomik açıdan en cazibeli merkez durumuna gelmiştir. Bu da Akdeniz'i, turistlerin yaz tatillerini geçirme amaçlı gruplar halinde güneye doğru akışlarındaki odak noktası haline getirmiştir. Bu hareketler kitle turizminin Akdeniz'deki başlangıcıdır.

Akdeniz'de kitle turizminin gelişmesi ve günümüzdeki durumuna geçmeden önce Akdeniz kıyılarında turizmin gelişimini sağlayan temel unsurlara ve çekiciliklerine değinmek gerekir.

Turizmin temel unsurları ya da turizmin arz kaynakları denilen, herhangi bir yerin turist çekebilme potansiyeli üç potansiyele bağlıdır. Bu potansiyelleri aşağıdaki başlıklarda sıralayabiliriz.

- ÷ Çekicilikler
- ÷ Erişim
- ÷ Konaklama (Özgüç, 1998:38)

Bir yerin turizm bölgesi olabilmesi ve turizmden kazanç sağlayabilmesi için bu üç potansiyelin dengeli bir biçimde varolması ve işlemesi gerekmektedir. Bir yerin çekiciliğini, o yerin coğrafi özellikleri ve coğrafyasında yaşattığı değerler belirler. Erişim, yaşanılan yer (ev) ile seyahat edilecek yer arasındaki tüm ulaşım olanak ve sistemlerini kapsar. Konaklama ise, varış noktasında turist kalacağı, ağırlanacağı mekandır.

Şehir veya kırsal alanda insana veya doğaya ait içerikler, varış noktasının çekiciliklerini oluşturan coğrafi özelliklerin kapsamı dahilinde değerlendirilirler (Ashworth, 1992:109). Buna göre çalışmanın konu alanını oluşturan Akdeniz kıyılarının turizm potansiyelini coğrafi özellikleri bakımından dört ana başlıkta inceleyebiliriz;

1. İklimsel Özellikleri
2. Kıyı ve Deniz Özellikleri
3. Tarihsel Özellikleri
4. Kültürel Özellikleri (Özgüç, 1998:46)

1) Akdeniz'in İklimsel Özellikleri

Turistlerin tatillerini rahatça geçirebilmeleri ve yapmayı düşündükleri aktiviteleri kolaylıkla gerçekleştirebilmeleri için seyahat edecekleri yerlerin iklimsel özellikleri hayati önem taşımaktadır. “İklim bir tatil programında tek başına çekicilik unsuru oluşturabilmektedir” (Özgüç, 1998:46).

Akdeniz kıyıları, iklimsel özellikleri bakımından kışları Atlas Okyanusu'nun serin ve yağışlı, yazları ise Sahara Çölü'nün sıcak ve kurak havasından etkilenir (Braudel, 1977:16). Sıcaklık ve kurak hava batıdan doğuya doğru artar.

Yağışların yaz aylarında çok seyrek olması ve güneşli gün sayısının fazla olması, Akdeniz kıyılarını özellikle güneş tatili açısından çekici kılar. Bu nedenle de Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü kıyılarda güneş-deniz-kum paket tatilleri gelişmiştir (Kuban, 1991:5). Güneşin uzun aylar boyunca kendini göstermesi, daha çok güneşi az gören kuzey ülkelerinin insanları için vazgeçilmez bir çekicilik arz eder.

Akdeniz ikliminde yazları havanın sıcak ve durgun olması rüzgarın şiddetinin tehlike yaratmasını engeller ve güneş-deniz-kum tatil amaçlı gelenlere deniz açısından güvenli bir tatil geçirmelerini sağlar. Ayrıca yaz aylarında Sahara'nın kuru havası nedeniyle insanın normal sıcaklığı daha fazla hissetmesine neden olan nispi nem düşük seviyelerde izler ki bu da turistlerin sıcak havalarda daha rahat hareket edebilmelerini sağlar.

2) Akdeniz'in Kıyı ve Deniz Özellikleri

Dünya turizm sektörünün ağırlıklı hizmet verdiği alan kıyı turizmidir. Kıyı turizmi “deniz-kum-güneş” paket tatilleridir ve birçok turist için tatilin anlamını oluşturur. Bu sebeple coğrafi özelliklerde iklimden sonra en önemli potansiyel nitelik kıyı yapısı ve kalitesidir (Özgüç, 1998:63).

Akdeniz kapalı bir deniz konumundadır. En batı ucu Cebelitarık Boğazı ile Atlas Okyanusu'na, en doğuda Süveyş Kanal'ı ile Kızıldeniz'e bağlanmaktadır. Akdeniz okyanuslara göre daha küçük olduğu için ayın etkisi olan gelgitin daha az etkili olduğu bir deniz özelliği gösterir. Ayrıca Akdeniz'in bir içdeniz olmasından dolayı okyanuslardaki gibi büyük dalgalar burada meydana gelmez. Daha çok kış aylarında küçük çaplı dalgalar olur ve bu durum yalnızca yerel hava koşullarının geçici olarak yarattığı daha büyük dalga olayları ile bozulur (Özgüç, 1998:68).

Gelgit olaylarının ve tehlikeli dalgaların az görüldüğü, diğer denizlere göre daha güvenli olan Akdeniz kıyılarında, yüzey şekilleri ile bütünleşen, etkileyici manzaralara sahip çok çeşitli kumsal ve sahiller vardır. Bazı yerde küçük bir kumsalın hemen gerisinde yükselen sarp kayalıklar deniz ile bütünleşerek manzara kaynağı yaratırken diğer taraftan bazı yerlerde kıynın gerisinde uzanan geniş kumsallar ve kumullar vardır.

Akdeniz kendi içerisinde büyük bir içdeniz özelliği gösterse de kapalı bir deniz olmasından dolayı okyanus sularıyla kolayca karışmamakta ve bu nedenle kirlenmeye müsait bir deniz özelliği göstermektedir. Akdeniz'in Cebelitarık Boğazı'dan su akışının sınırlı olması nedeniyle tüm suyunun Atlas Okyanusu'nun sularıyla değişmesi 75 yıl sürmektedir. Özellikle girintili çıkıntılı, deniz sularının daha çok içerilere sokulduğu kıyılarda kirliliğin toplanma riski daha da yüksektir. Akdeniz'deki deniz kirliliğine örnek olarak 1980'lerin sonlarında kuzey Adriyatik kıyılarında tatil merkezleri nedeniyle oluşan kirlilik gösterilebilir (Özgüç, 1998:68).

3) Akdeniz'in Tarihsel Kaynakları

“Tarihsel kaynaklar, geçmiş medeniyetlerin ve geçmiş çağların yaşayan fiziksel kalıntılarıdır (Özgüç, 1998:80). Fiziksel kalıntılar olarak arkeolojik alanlar, çeşitli dönemlerin mimari ürünleri olan yapılar, anıtlar, şehirler ve coğrafyalar gösterilebilir.

Tarihi çevreler turistler için çekicilik gösterirler çünkü insanoğlunun ürünü olan bu mekanlar “toplumun kendisi hakkında bilinçlenmesinin araçları ve insanoğlunun yaratıcı potansiyelinin evrensel görüntüleridir. Genelde tarihi çevreler sanayi öncesi dönemin ürünleridir ve turistler bu dönemlerde insanların nasıl bir yaşama sahip olduklarını, o günkü koşullarda neleri, nasıl yapmış olduklarını görmeyi isterler.

Akdeniz'in tarihinin neolitik dönemlere kadar geriye gitmesi bölgenin tarihi özellikleri bakımından ne derece zengin bir yapıya sahip olduğunun işaretidir. Arkeolojik alanlar ve daha yakın dönemlere ait yerleşmelerin bir kısmı halen ayakta. Akdeniz'e baktığımızda özellikle orta ve doğu Akdeniz'i oluşturan İtalya, Yunanistan, Türkiye, Ortadoğu ülkeleri ve Mısır'ın geçmişinin M.Ö. 9000'li yıllara kadar gittiği görülür. M.Ö. Antik dönemde gelişen Efes, Pompei, Bergama, Rhone vadisi, Roma, Atina, İskenderiye, sonraları İstanbul, Rodos, Girne, Antalya, M.S. 1000'de ekonomik gelişmelere paralel gelişen Orta Çağ şehir devletleri olan Floransa, Napoli, Milano, ve ticaret merkezleri Venedik, Pisa, Dubrovnik gibi yerleşmeler örnek olarak verilebilir.

Ancak tarihi yerleşmelerde tarihi yapıların restorasyon maliyetinin yükselmesi, bu yapıların gelecek nesillere korunarak aktarılması yolunda önemli bir problemdir. Tarihi yapıların hacim olarak küçüklüğü, ve sokakların güç erişilebilir ve yaya için yapılmış Orta Çağ kalıbı, modern büro, ticarethane ve hatta konut olarak kullanım bakımından çekiciliklerini azaltmaktadır (Doğan, 2000:11-15). Gerçekte ise turizm açısından bu tür yerleşmeleri çekici kılan güç, erişilebilir ve Orta Çağ özelliklerini ve fenomenolojisini halen sürdürebilen olmalarıdır. Bu nedenle de bu alanlar konut ve özellikle turizm dışında pek ekonomik değillerdir.

4) Akdeniz'in Kültürel Kaynakları

Bir ulus ya da etnik grubun "kültür"ü, hayat tarzı, değer yargıları ve normlarıyla tanımlanabilir; yani dini, dili, genelek ve davranışları, sanatı icra yolları ile siyasal ve toplumsal örgütlenme yollarının bütünlüğünde oluşur. "Kültürel turizm, insanların kendi kültürlerinin diğer bir kültüre ait gruplara açık olan yanları ile ilgili turizm faaliyetlerinin tümünü kapsar" (Özgüç, 1998:86).

Akdeniz kültürel kaynaklar bakımından oldukça yoğun ve zengin bir mozağe sahiptir. Tarihten gelen farklı toplumsal yaşamlar, yerleşmeler, inançlar, örgütlenmeler, ekonomik ve siyasal aktiviteler topografya ve çevre ile birleşince Akdeniz'in farklı kesimlerinde benzer ama bir o kadar da kendi içinde farklı kültürlerin ve yaşam mekanlarının oluşumunu sağlamıştır. Fakat günümüzde genel özellikleri bozulmamış yerleşmelerin yoğun kitle turizminin ve kullanımının etkisinde kalması ile Akdeniz'de varlığını sürdürmeye çalışan birçok yerleşme ve kültürleri yok olmanın tehdidi altındadır (Kuban, 1991:7).

Günümüzde Akdeniz havzası Avrupa ile dünyanın başlıca üç turizm kaynağından biri ve en çok turist çeken bölgesidir. Üç turizm kaynağı bölgeler şunlardır;

1. Avrupa ve Akdeniz
2. Meksika ve Karayipler dahil Kuzey Amerika
3. Doğu Asya ve Pasifik (Özgüç, 1998:232)

“Avrupa ve Akdeniz’in dünya turizm hareketlerindeki payı 1996 yılında %58.7, Meksika ve Karayipler dahil Kuzey Amerika %19.5, Doğu Asya ve Pasifik bölgesi ise dünya turizm hareketlerinde %15.1’lik payı almışlardır “(Özgüç, 1998:232). Bu yüzdelerden de görüldüğü üzere Avrupa ve Akdeniz ülkeleri dünya turist ziyaretlerinde varış noktası olarak en büyük payı almaktadır. 2020 yılında Akdeniz’i ziyaret edecek turist sayısının 250 milyon olacağı tahmin edilmektedir (Çizelge 2.3).

20yy.’da hızla gelişen teknoloji dünyanın çeşitli merkezlerinde olduğu gibi Akdeniz kıyılarının yoğun olarak kitle turizmine yönelik kullanılmasının yolunu açmıştır. 1900’lü yıllarda zengin ve servet sahibi insanların ılımlı geçen Akdeniz kışlarını Nice gibi bazı Fransız ve İtalyan kıyılarında geçirdiği küçük çaplı turizm olgusu, kitle turizmi ile birlikte yaz aylarında ilk başlarda İtalya ve Fransa kıyılarını ardından İspanya kıyılarını etkilemiş daha sonraki yıllarda Yunanistan, Anadolu, Dalmaçya ve Mağrip ülkelerine sıçrayarak hızlı bir yayılma göstermiştir (Braudel, 1977:88).

Braudel kendi deyimiyle “geçici istilacılar” olarak nitelendirdiği kuzeyli turistlerin, geceleme, eğlenmek, para harcamak için geldikleri Akdeniz kıyılarında doğal güzelliklerle bütünleşmeyen otel ve tatil evlerinin gelişimine neden olduklarına; bunun da barışçıl bir istiladan çıkarak gerek doğanın deformasyonuna gerekse Akdeniz kıyı toplumlarının eski ve kırılğan dengeleri üzerinde yıkıcı etkiler bıraktığına değinmektedir (Braudel, 1977:89).

Kitle turizmi göstermiş olduğu bu gelişim hızı ile yukarıdaki paragrafta bahsedildiği gibi yeni mekansal düzenlemelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu mekansal düzenlemelerde “Turistin öngörülen ihtiyaçlarını güvenli ve alışmış olduğu konfor koşulları içinde yerine getirilmesini sağlayacak ve bulunduğu bölgenin kendine has özelliklerini bir seyirlik olarak konumlayan mekanlar; bir anda birbirlerine mimari açıdan olmasalar da anlayış bakımından benzeyen tesisler çoğalmıştır” (Uçkan, 2000:78).

Çizelge 2.3 Akdeniz Pazarındaki Ülkelerin 2020 Yılında Çekecekleri Turist Sayısı ve Yıllık Gelişme Hızları Resort Turizm ve Seyahat Endüstrisi Dergisi, Sayı:1, 2002:21

ÜLKELER	TURİST BİN KİŞİ(1995)	TAHMİN BİN KİŞİ(2010)	TAHMİN BİN KİŞİ(2020)
LİBYA	56	416	1079
BOSNA-HERSEK	37	248	444
LÜBNAN	450	1716	3704
HIRVATİSTAN	1324	7454	10017
YUGOSLAVYA	228	643	1669
MISIR	2872	8693	17100
SLOVENYA	732	1920	3128
SURİYE	815	1577	3102
TÜRKİYE	7083	17068	27017
ARNAVUTLUK	40	51	133
FAS	2602	5465	8692
CEZAYİR	520	1009	1304
MONAKO	233	381	512
TUNUS	4120	6305	8916
İSPANYA	38803	61798	73867
G.KIBRIS	2100	3041	3893
FRANSA	60033	88237	106093
İSRAİL	2215	3055	3910
YUNANİSTAN	10130	14315	17111
İTALYA	31052	43881	52451
MALTA	1116	1502	1831
TOPLAM	166562	268775	345974

Akdeniz’de kitle turizminin kapsamında yapılan birçok konaklama birimleri; oteller ve tatil köyleri deniz-kum-güneş tatili yapmak amaçlı gelen turistlerin akımına uğramıştır. Akdeniz’de turizm yoğunluğunun artarak kitle turizmine yönelmesi, turizm sektöründe çeşitli yapısal değişimler yaratmıştır. İlk başlarda yeterli sayıda konaklama birimleri inşaa edilmeden genişletilen ulaşım olanakları ile bir anda yığılmalar yaşayan Akdeniz kıyısındaki yerleşmeler, kapasitelerinin aşılması karşında istenilen hizmeti yerine getirememişlerdir (Baud & Bovy Lawson, 1977:6). Ancak sonraları yoğun talep karşısında düzensiz ve plansız

olarak yapılanan, yerel dokusundaki ölçek boyutlarını aşan ve altyapı kapasitesinin oldukça üzerinde yapının yapılması ile zaman içerisinde çekiciliğini kaybeder duruma gelen yerleşmelerin tesislerinde doluluk oranlarında büyük düşüşler gözlenmeye başlanmıştır.

Özellikle Akdeniz sahil kıyılarındaki yerleşmelerin turizm istihdamı nedeniyle nüfusları artmış, ikinci konut alanları hızla gelişmiştir. Bunun sonucunda özelliklerini yitiren kıyı yerleşmeleri ve kıyıları yapılaşarak yağ lekesi biçiminde büyüyen şehirlere dönüşmeye başlamıştır. Plansız yoğunlaşmanın sonucunda, fiziksel ve sosyal çevre elemanları zarar görerek kalıcı dönüşüme uğramakta ve zaman içinde ziyaretçilerin ilgi göstermediği problemli alanlara dönüşmektedir. (England, 1991:15-22). Örneğin ülkemizde ilk başlarda planlı olarak gelişen Kemer ve çevresi daha sonraları iş gücü ve ihtiyacı olan diğer servis sektörlerini de bu bölgeye çekmesi ile nüfus artışına ve plansız olarak gelişen yerleşmelerin oluşumlarına neden olmuştur.

Akdeniz’de günümüz turizminde önemli yer tutan doğal çevrenin aşırı yoğun kullanımı ve atıkların kontrolsüz olarak doğaya bırakılması sonucunda deniz kirliliği ciddi bir problem olarak çevre ülkelerinin karşısına çıkmaktadır (Budak, 2000:107). Bu noktada özellikle Akdeniz’in bir iç deniz olması ve sularını yenilemesi 75 yıl gibi uzun bir zamanı alması, Akdeniz’in deniz kirliliği konusunda ne denli hassas olduğunun; aynı zamanda da turizmin geleceğinde bir tehdit unsuru olduğunun göstergesidir (Young, 1991:44). Ancak bir taraftan da Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve koruma kurullarının oluşturdukları kaynaklarla Akdeniz’in kirlenmesine karşı çalışmalar her geçen gün yoğunlaşmakta, yeni kararlar alınmaktadır.

Akdeniz havzası jeopolitik konumundan dolayı zaman zaman tüm dünyayı etkileyebilen savaş ve iç karışıklıkların süregeldiği bir coğrafyadır. Akdeniz’de siyasal istikrarsızlık turizm sektöründe ciddi sorunlara yol açmakta; turistlerin güvenli bir tatil geçirmelerine engel olmaktadır. Bu nedenle de turistlerin ziyaret düzeyleri hemen hemen her dönemde farklı grafikler izlemektedir. Siyasal istikrarsızlık turizmdeki dengeleri bozmaktadır. Örnek olarak Körfez Krizinin 1991 ve 1992 yıllarında Türkiye ve bölge ülkelerinin turizm sektörleri üzerindeki etkilerini verebiliriz. Akdeniz’de siyasal kaynaklı engeller genellikle Ortadoğu kaynaklıdır (Özgüç, 1998:222-223). 1967’den beri süre gelen Arap-İsrail anlaşmazlığı, 1974 ve sonraki yıllarda süre gelen Petrol Krizi, 1980’de başlayan ve on yıl süren İran-İrak Savaşı, 1991’den beri devam eden Irak kaynaklı Körfez Krizi, 1990’lı yıllarda Yugoslavya’da meydana gelen iç karışıklıklar ve ülkenin parçalanması, Cezayir, İsrail, Kıbrıs, İspanya ve

zaman zaman ülkemizde yaşanan terör olayları Akdeniz turizminin gelişimine sekte vurmaktadır.

Günümüzde Akdeniz teşvik edilen kitle turizminin hızlı ve plansız gelişiminin bedelini gerek fiziksel gerekse sosyal çevresi üzerinde ödemektedir. Fakat yerel yönetimler ve hükümetler ülkemizde olduğu gibi halen ders almamayı sürdürmektedir (Inskeep, 1991:15). Buna rağmen Akdeniz havzasında yeni varış-noktaları gelişmektedir. Tunus, Hırvatistan, Mısır, Slovenya ve Bulgaristan gibi ülkelerin hızla atağa kalktıkları gözlenmektedir (R.T.S.E.D., 2002:20-21). Akdeniz turizm sektöründe önemli yerleri olan ve kitle turizminin uzun dönemde zararlarını gören İspanya gibi ülkelerde sürdürülebilir turizm kavramı sayesinde düşüşe geçen merkezlerinde yeni düzenlemeler yaparak turizm seçeneklerini çoğaltmakta ve hizmete sunmaktadır.

2.4. Yerleşme ve Yerleşme Dokusunun Tanımı ve Akdeniz Kıyısında Yer Alan Tarihi ve Özelliği Olan Yerleşmelerin Kıyı İle İlişkisi

2.4.1. Yerleşme ve Yerleşme Dokusunun Tanımı

Yer, “bir şeyin bulunduğu, konulduğu, yapıldığı uzay ya da alan parçası veya mahal” demektir (Türk Dil Kurumu, 1981:863). Doğan Hasol’un Mimarlık Sözlüğü’nde ise “yer” “toprak kısmının yüzü, zemin, arazi veya arsa olarak açıklanmaktadır. “Alexander’a göre “yer” insanoğlunun toplumsal paylaşımlarla edindiği deneyimleri ile meydana getirdiği ikametkâh alanıdır (Norberg-Schulz, 1979:27).

“Yer” kelimesinden türemiş olan “yerleşme” kelimesi ise “bir yörede insanların, kurdukları yapılar ve tesislerle meydana getirdikleri yaşama birimi” olarak açıklanmaktadır (Hasol, 1998:485).

Yerleşme, “belirli bir fiziksel çevrede yer alan insan topluluklarının maddi-manevi bağlarla bütünleştiği tarihi bir varlık alanı olarak tanımlanabilir”. Eski dönemlerden itibaren insanlar örgütlenme, üretim, kültürel yapıları ve bulundukları coğrafi bölgenin gerek topografik gerekse iklimsel özelliklerine göre farklı yerleşme tipleri oluşturmuşlardır (Aysu, 1977:1).

İnsanlar, birlikte yarattıkları yaşama alanlarıyla yerleşmeleri; yerleşmelerin iç içe geçmiş ve sıkı bağlarla birbirine bağlı belirli bir düzen içerisinde gelişmesiyle de kentleri kurmuşlardır (Bayhan, 1969:7).

“Yerleşmelerin doğuşu birden fazla aile bireylerinin bir araya gelmesi ve yerleşilecek yerin seçimi ile başlar. Yerleşme yerinin seçilmesindeki esas prensip, doğayı iyi tanımak ve doğadan gelecek karşı etkileri en aşağı düzeye indirmektir” (Tunçdilek, 1986:3). Eski dönemlerde insanların biraraya gelerek yerleşmeleri oluşturma mantığının temelinde;

- ÷ birlikte yaşama isteği,
- ÷ korunmak ve ortak savunma yaratmak,
- ÷ geçimlerini sağlayabilmek için birlik içinde işbölümü,
- ÷ ortak bir kültür ve tarih yaratma istekleri yatmaktadır.(Tekin, 1964:5)

Ağaç üzerinde yaşamayı bırakıp yere inen insan, Paleolitik devirde korunma ve belirli bir mekan tarafından çevrenme güdüsü ile barınma mekanı olarak mağaraları seçmiştir. Özellikle de neolitik dönemde sosyo-ekonomik yapının gelişmesi, yerleşmenin yerini saptayacak faktörlerin çoğalmasını sağlamıştır. Korunmanın yanı sıra, bulunulan yerin iklimi ve koşullarına uyacak konut malzemesinin seçimi izlemiş olduğu düşünülmektedir (Tunçdilek, 1986:3).

Yerleşmeler belirli sayıdaki nüfusa sahip grupların birarada yaşadığı yerlerdir. Yerleşmeleri şehirlerden ayıran en önemli unsur nüfustur. Günümüzde nüfusları milyonları aşan şehirlerin dışında sanayi öncesi dönemi şehirleri az nüfusa sahip yerleşmelerdi (Bayhan, 1969:7). Bu dönemdeki yaşama alanlarının şehir özelliğinden çok yerleşme özelliği göstermesi dört madde de açıklanabilir;

1. Dünya nüfusunun günümüze göre kat kat az olması,
2. Eski dönemlerde toplumların geçim kaynaklarını yakın çevrelerden sağlaması,
3. İnsanların yaşama hacimlerinin iş yerlerine yaya mesafesinde olması,
4. Sanayi döneminin henüz başlamamış olmasından dolayı çevrede yaşayan toplumların iş amaçlı göçüne maruz kalmamış olmasıdır (Bayhan, 1969:7).

Yerleşmeler, tabiat (konumlandığı yer)–insan–yapılı çevre (insanoğlunun kendi ihtiyaçları için kurguladığı mekan) elemanlarından meydana gelir. Bir başka deyiş ile insan,

yerleşmelerin oluşum temelidir ve insanoğlunun biraraya gelerek güç birleştirmek amaçlı doğada oluşturduğu çevrenin bütünüdür. Buna göre bir toplumun sosyo-kültürel ve psikolojik değerleri ile konumlandığı fiziksel çevrenin verilerine göre oluşan mekansal hacimlerin biraraya gelerek oluşturdukları yapı bütününe yerleşme dokusu denir (Tekin, 1964:15).

Yerleşme dokuları, yapılı çevrede farklı işlev amaçlı fiziksel mekanların ve hacimlerin biraraya gelmesi ile oluşur (Tunçdilek, 1986:2). Komşuluk ilişkileri, mahremiyet, kişisel alan, alansal davranış ve kalabalıklık fiziksel mekanın oluşumuna etki eden sosyo-kültürel ve psikolojik faktörlerdir (Uraz & Turgut, 1990:66). Örneğin yerleşme dokularının bir parçası olan ev mekanının tasarımında çevresel imaj, dinsel inanç, aile ve sosyal yapı, normlar, aile ilişkileri ve evdeki yaşam şekli gibi toplumun yapısına özgü kültürel ve psikolojik içerikler belirleyici birer faktördürler (Uraz & Turgut, 1990:66). Yerleşme dokularında birbirine benzer karakterleri olan ve az ya da çok sıklıkla tekrarlanan işlev alanları, muntazam ve belirli kurallara uygun olarak yönlendirilen hücreli mekanlardan oluşurlar (Norberg Shulz, 1979:36).

Yerleşme dokularını oluşturan fiziksel mekanların gelişmesinde toplumun sosyo-kültürel ve psikolojik değerleri dışında tabiat ve fiziksel şartlarda etkileyici birer faktördür. Tabiat; toprak, bitki ve hayvan yaşamını içerirken, fiziksel şartlar topografya (yeryüzü şekilleri) iklim, rüzgar ve güneş yönlerini kapsar. Bu nedenle insan toplulukları üzerinde yaşadıkları coğrafya parçasının fiziksel şartlarının etkisinde kalmakta ve dünyanın farklı yerlerinde farklı şekillerde yerleşme dokularının gelişmesine neden olmaktadır (Tekin, 1964:7-10).

2.4.2.Akdeniz Kıyısında Bulunan Tarihi ve Özelliği Olan Yerleşmelerin Oluşumunda Kıyının Etkisi ve Kıyı Yaşamı

Kıyı, su ile karalar arasında yer alan ve her iki doğa parçasına yönelik insan aktiviteleri için elverişli ortamları oluşturan ortak yüzeylerdir. Bu nedenle kıyı, insan için çok yönlü bir kaynaktır (Kılıç, 1999:11).

Toprakları savunmak, ticaret ve deniz taşımacılığı yapmak, manzara, insan yaşamına uygun ılımlı iklimi gibi etkenler eski çağlardan beri insanların Akdeniz kıyılarında deniz yolları, korunaklı liman ve su geçitlerinde kendilerine yer edinmelerinin nedenleri olarak gösterilebilir (Bayhan, 1969:18).

“Orta Çağ ve daha önceki dönemlerde korunma ve dayanışmanın gerektirdiği avantajlarla ada, yarımada veya kıyı kenarlarında yer alan tepeliklerde surlarla tanımlı bir mekan içinde, topraktan sağlayabildikleri ürünlerle ve bu ürünleri aralarında değiş tokuş ederek yaşamlarını mütevazı bir biçimde sürdüren, belli bir nüfustaki insanların biraraya gelmesi Akdeniz’de kendine özgü bir kıyı yerleşmesinin oluşması için yeterli olmuştur” (Braudel, 1977:125).

Kıyı yerleşmelerinde yaşayan insanlar, surların hemen dışında su kaynaklarının yakınındaki verimli toprak alanlarında tarımla uğraşırken, limanları sayesinde diğer kıyı yerleşmeleri ile ticari ilişkiler kurmuşlardır.

Sanayi öncesi dönemlerde insanlara sonsuz gibi gelen, sınırları kesin olarak bilinmeyen bir evren olan Akdeniz, insanlara sınırlı bir besin kaynağı sunmasına rağmen yerleşmeler arasında iletişimi kolaylaştıran, ticareti geliştiren doğal bir çevresel eleman görevi görmüştür. Sınırlı tarım ve balıkçılıkla geçimini sağlayan kıyı yerleşmelerindeki yaşam “Orta Çağ’da denize bağlı ticaretin gelişmesi ile olumlu yönde etkilenmiş ve kıyıları yeni düşünce akımlarının merkezleri durumuna gelmiştir” (Kılıç, 1999:18).

Akdeniz kıyı yaşamında ailenin önemi büyüktür. Akdeniz’deki kıyı yerleşmelerinin oluşumunda bağlılık ve bütünlük iki temel ögedir (Braudel, 1977:61). Bu görgü çerçevesinde şekillenen yerleşmeler kendi mahremiyetini ve sınırlarını oluşturmuştur.

Akdeniz kıyı yaşamında kültürel özellikler, değerler ve anlayışlar aile biçimleriyle zenginleşmektedir. Bununla ilgili olarak “Akdeniz kıyı yaşamında iki temel ihtiyaç vardır. Bunlar;

- yaşamı sürdürebilmek için gerekli ekonomik ve maddesel ihtiyaçların temin edilmesi,
- aile ilişkileri ve örgütlenmedir” (Braudel, 1977:64).

Ancak 1950’lerden itibaren ekonomik ve toplumsal nedenlerden ötürü Akdeniz’deki kıyı yaşamı bütünlüğü parçalanmaya başlamış, kırsal alanlardaki bozulma süreci hızlanmıştır. Uluslararası tarım ürünleri piyasasının oluşması, fiyatların düşmesine ve sanayileşmiş çalışma sistemlerinin yerleşmesine yol açmış, geleneksel yaşam biçimi bozulmaya başlamıştır (Braudel, 1977:75). Küreselleşmenin ve özellikle turizmin başka kültürden insanlarla yoğun temas yaratması sonucunda Akdeniz kıyı yaşamının öğeleri olan iş bölümü, aile-şeref, kadının rolü, dayanışma, hiyerarşi gibi değerler tehtit altına girmiştir. Kültürel niteliklerde yaklaşım farklılıkları ortaya çıkmaya başlamıştır.

2.5. Akdeniz Kıyısında Yer Alan Tarihi ve Özelliği Olan Yerleşmeleri Oluşturan Çevresel Elemanlar

Çevre kavramı önceleri çok açık ve anlaşılır gözükmese de, sınırları belirlenmeye ve tanımlanmaya çalışıldığında, içeriğinin ne denli geniş ve kesin sınırlarının belirlenmesinin ne denli güç olduğu ortaya çıkmaktadır (Keleş, Hamamcı, 1993:21).

En genel anlamıyla çevre, “doğa” ve “toplum”dur (Gürel, 1978:1). “İnsan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır” (Keleş & Hamamcı, 1993:21). Bu tanıma göre çevre herşeyi kapsamaktadır. İnsanla birlikte tüm canlı varlıklar, cansız varlıklar ve her ikisini de etkileyebilen fiziksel, kimyasal, biyolojik, toplumsal nitelikteki tüm öğeler dikkate alındığında, çevre canlı ve cansız varlıkların karşılıklı etkileşimlerinin bütünüdür (Keleş, Hamamcı, 1993:22).

Bir başka tanıma göre ise çevre, “canlı ve cansız tüm varlıklar üzerinde zaman ve mekan koordinatları içinde, iç ve dış etkileri olan koşullar bütünüdür” (Gürel, 1978:2). Koşullar bütünü kapsamına giren yaşam çevresi, ortamı, insanlığın yaşam koşulları ve toplumun karşılıklı etkileşimleri çerçevesinde şekillenen unsurlar fiziksel, sosyal ve ekonomik çevreyi meydana getirir (Budak, 2000:29). “Sosyal ve ekonomik çevreler çok sıkı ilişkilerinden dolayı birlikte ele alınmaktadır” (Gürel, 1978:2). Buna göre kültürel aktivitelerin sosyal çevrenin bir parçası olması nedeniyle ekonomik aktivitelerin de sosyal yaşamın bir parçası olması nedeniyle tezde ekonomik çevre, sosyal çevre dahilinde ele alınacaktır.

Çevre kendisini oluşturan çevresel elemanların bütünüdür. Çevresel elemanlar insanoğlunun yaşadığı ortamın koşullarını ve bu ortam içinde kendisinden kaynaklanan tüm maddi ve manevi ilişkileri kapsar.

Tezin konusu olan Akdeniz kıyısında yer alan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin çevresel elemanları ile turizm arasında karşılıklı etkileşim sözkonusudur. Turizm sektörü bir yerin çevresel elemanlarının farklı çekicilik özelliklerine göre gelişir ve zaman içinde etkisini olumlu ve olumsuz yönleriyle yine o yerin çevresel elemanları üzerinde gösterir, çünkü “insan faaliyetlerini sürdürürken, sınırsız istek ve gereksinimlerini hızla azalan ya da tüketilen doğal kaynaklardan karşılar ve tüketim üretim artıklarıyla çevreyi kirletir, doğadaki doğal dengeyi bozar” (Açlar, 1985:1). Değişim yalnızca fiziksel çevre elemanları üzerinde gerçekleşmez.

Marx'ın da belirttiği gibi insan, çalışıp fiziki çevresini değiştirirken kendi doğasını yani sosyal çevresini de değiştirir (Kılıç, 1999:6).

Gerek fiziksel gerekse sosyal çevrenin tahribi insan yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. 1960'lı yıllarda dünyanın gündemindeki kalkınmacı ideolojide herşey kalkınma amaçlı yapıldığından tahripler pek sorgulanamıyordu. Ancak 70'li yıllarda çevreci ideolojilerin ortaya çıkmasıyla çevre üzerinde yapılan yanlış uygulamalar sorgulanmaya başlanmış ve 1980'lerde Brundtland raporuyla her iki ideoloji "sürdürülebilirlik" kavramı adı altında uzlaştırılmıştır. Bu anlamda sürdürülebilir kalkınma "bugünün insanının gereksinimlerini, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılama olanaklarından ödün vermeden karşılayabilmesi olarak tanımlanmaktadır" (Tekeli, 1995:2).

"İnsan yerleşmelerinin tüm sorunlarını içine alan ve en geniş anlamını "habitat" kavramında bulan bu yeni yaklaşım, bugün artık yaygın bir geçerlilik kazanmış bulunmaktadır. Suyun, havanın, toprağın, kısacası doğal çevrenin kirlenmesi anlamındaki çevre sorunları yerine Brundtland raporu ile her türlü insan yerleşmelerinin sağlık, beslenme, konut, eğitim, iş, yeşil alan, gelir gibi tüm sorunlarıyla ilgilenen "yaşanabilirlik" (habitability) kavramına en geniş anlamını veren bir çevre anlayışı ağır basmıştır" (Keleş, Hamamcı, 1993:127).

Akdeniz kıyısında yer alan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde turizme kaynak oluşturan çevresel elemanların çekiciliklerini koruyabilmeleri için hem günün hem de geleceğin gereksinimlerini sağlamayı garanti edebilecek biçimde sınırlı ve belli ölçüde işletilmesi gerekmektedir. Bu da turizm ile çevresel elemanlar arasındaki sıkı etkileşim dengelendiği takdirde tarihi yerleşmelerin ve çevrelerinin korunmasına yardımcı olunabileceğinin göstergesidir.

Tez kapsamında ele alınan Akdeniz kıyısında bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde turizmin etkilerinin değerlendirilmesinin yapılabilmesi için yerleşmelerin özelliklerini oluşturan çevresel elemanlar üzerinde çalışılması gerekmiştir. Çevresel elemanların sınıflandırılmasında, İrfan Bayhan'ın "Şehir Planlama" kitabında sözettiği yerleşmelerin biçimlerini belirleyen özellikler ile Funda Öztürk'ün "Turizm Mimarlığının Yarattığı Çevresel Etkilerin Değerlendirilmesi İçin Bir Yöntem" adlı kitabında turizmin yerleşmelerin üzerindeki etkilerini belirlediği sınıflandırmadan yararlanılmıştır (Bayhan, 1969:13) (Öztürk, 1998:134).

Buna göre, turizm amaçlı değerlendirilen Akdeniz kıyısında yer alan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde çevre ve onu oluşturan elemanlar iki ana başlık altında incelenecektir.

1. Fiziksel Çevre
2. Sosyal Çevre

2.5.1. Fiziksel Çevre

“İnsanın içinde yaşadığı, varlığını özelliğini ve niteliğini fiziksel olarak algıladığı ortama fiziksel çevre denir” İnsanın yaşadığı yerleşme, kent veya kır yerleşmesi özelliği gösterip deniz ya da ırmak kenarı ve dağ eteği gibi farklı doğal ortamlarda gelişebilir. Bu doğal özellikler birbirinden farklı yerleşme biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Keleş, Hamamcı, 1993:23).

Fiziksel çevre doğal ve yapılı çevre olmak üzere iki ayrı başlıkta incelenebilir.

2.5.1.1. Doğal Çevre

İnsanın oluşumuna katkıda bulunmadığı, hazır çevredir. Doğal çevre canlı ve cansız varlıklardan oluşur. Doğal çevrenin temel özelliği insan elinden çıkmamış olmasıdır. Ancak ağaçlandırma sonucu oluşan yeşil alanlar, ormanlar ayrıca baraj gölleri ve göletler insan eliyle yaratılan doğal çevrelerdir (Keleş, Hamamcı, 1993:24). Doğal çevre ile yapılı çevre arasındaki fark; yapılı çevrenin belli bir oranda doğal çevreye olan müdahalesidir (Asworth, 1992:109).

Doğal Çevre Elemanları

- İklim
- Bitki örtüsü
- Hayvan toplulukları
- Toprak (jeoloji)
- Topografya
- Su (deniz-göl-nehir-kıyı alanları) (Inskeep, 1991:56-58)

İklim (hava) :

“Dünyayı canlıların yaşamasına uygun duruma getiren, dünyayı çevreleyen atmosferdir. Hava, atmosferi oluşturan gazların bir karışımıdır. Hacim olarak %78.09’u nitrojen, %20.95’i

de oksijendir. Geriye kalan %0.1'lik kısım ise argon, karbon dioksit ve diğer gazlardan oluşur. Ayrıca, havada atmosfer koşullarına göre değişen oranlarda su oranları bulunur. Hızlı nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşme sonucunda atmosfere bırakılan kirletici maddeler, zaman içinde belli oranlara ulaşarak havanın ve iklimlerin doğal yapısını değiştirmektedir. Hava kirlenmektedir. Bunun sonucunda da insanın doğal ve yapıli çevresi etkilenmektedir” (Keleş, Hamamcı, 1993:82).

İklim yağmur miktarını, sıcaklık değerlerini, nemli, güneşli ve kapalı gün oranlarını, sisi, rüzgar yönlerini ve hızlarını ve bu faktörlerin mevsimlere göre değişen değerlerini içerir. Turizm için iklimin önemli bir faktör olduğu ortamlarda iklimin mevsim değerleri büyük önem taşır (Inskeep, 1991:56).

Bitki Örtüsü :

Bitki örtüsü geniş ağaçlık alanlarını oluşturan ormanları, çayırları, çalı gruplarını ve yeşil alanları içerir. Bitki örtüsü her yerin iklimine göre farklılıklar gösterir ve çeşitlenir (Inskeep, 1991:57).

Yeşil alanlar, özellikle ormanlar kullanma amaçlı tüm su gereksinimini sağlar. Bitkiler yaprakları, dalları, gövdeleri ve kökleri ile yağmur sularını yüzeysel ve yeraltı kaynaklarına aktarır, kaynakların sürekliliğini sağlar. Ormanlar, erozyona neden olan rüzgar ve yağışın önünü kestikleri için toprakları erozyona karşı korur ve verimsizleşmesini engeller. Ormanların sıcaklık değerlerini düzenleyici işlevleri vardır. Isıyı ve nem oranını dengede tutarlar. Orman ve yeşil alanların insan sağlığı ve dinlenme açısından da yararları vardır (Keleş, Hamamcı, 1993:115). Bu nedenle mevcut bitki örtüsünün korunması yerleşmelerin ekolojik dengelerinin sürdürülebilirliği için önemlidir.

Hayvan Toplulukları :

Hayvan toplulukları, “belli bir yere özgü hayvan yaşamını ve çeşitlerini içerir. Buna o yerin “fauna” sı da denebilir. Fauna belli bir yerle sınırlı olabileceği gibi belli bir zamanla da sınırlı olabilir. Çünkü hayvan toplulukları mevsimlere göre göç ederek yer değiştirebilirler. Bu durumda hayvan toplulukları “yaz faunası” ve “kış faunası” olmak üzere iki grupta adlandırılırlar. Hayvan topluluklarının asıl önemi, bitki örtüsünde olduğu gibi doğanın önemli bir genetik kaynağı ve insan yaşamı için hayati değeri olan ekolojik dengenin bir parçası olmasından kaynaklanır” (Keleş, Hamamcı, 1993:120).

Toprak (Jeoloji) :

Toprak, canlı türlerinin büyük bir çoğunluğunun yaşama alanını oluşturmaktadır. Toprak, canlı doğal kaynakların varlıklarını sürdürebilmesi için hava ve su ile birlikte vazgeçilmez bir cansız doğal bir kaynaktır. Toprak doğal çevre değerlerinin yanı sıra, yapay çevreyi ve insan uygarlıklarını da barındırmaktadır. Ancak nüfus artışı, besleme, toprak kaynaklarının kullanılması çözümü güç sorunların kaynağını oluşturmakta ve toprağın yapısını bozmaktadır. Toprak kirliliği, genel bir tanımla insan etkinlikleri sonucunda toprağın fiziksel, kimyasal, biyolojik ve jeolojik yapısının bozulmasıdır. Toprak kirliliği toprakta yanlış tarım teknikleri, yanlış ve fazla gübre ile tarımsal mücadele ilaçları kullanma, atık ve artıkları, zehirli ve tehlikeli maddeleri toprağa bırakma sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bunların yanı sıra bitki örtüsünün olmadığı, çorak ortamlarda toprağın yağmur suları ve nehirler sonucunda aşınarak sürüklenmesi erozyona sebebiyet vererek toprağın verimli kısmının kaybedilmesine neden olmaktadır (Keleş, Hamamcı, 1993:105-109).

Ayrıca bir yerin toprak yapısı ve jeolojik özellikleri o yerin yeraltı sularını, mineral kaynaklarını ve yapılaşmaya ne denli uygun toprak yapısına sahip olduğunu içerir. Her hangi bir deprem kuşağında yer alıp almadığı, riskin ne denli olduğu önemlidir (Inskeep, 1991:57).

Topografya :

Topografya yüzeyin eğimlerini, düzlük, tepelik, dağlık, yeraltı ve yer üstü göllerin, denizlerin hidrografilerini (derinlik) içerir. Yüzey eğimlerin belirlenmesi toprak kayması, erozyon ve sel taşkınları gibi felaketlerle karşı karşıya kalınmaması için önem taşımaktadır. Buna göre yerleşmeye açılacak alanların ve yerleşmeye sakıncalı alanların tespit edilmesi sağlanır (Inskeep, 1991:56).

Su (deniz, göl, nehir) :

“Su, tüm canlıların yaşam koşullarını belirleyen temel öğelerdendir. Dünyanın 3/4’ünün sularla kaplı olduğu, tüm canlı yaşam ağırlığının ortalama %75’inin sudan oluştuğu bilinmektedir. Yeryüzündeki suları yüzeysel ve yeraltı suları olarak kümelendirmek mümkündür.

Uygarlığın gelişmesiyle birlikte, insanın suyun doğal dolanımına yaptığı müdahaleler artmış, giderek su kaynaklarının sürekliliğini etkileyecek boyutlara ulaşmıştır. Su kaynaklarının kullanılmasını bozacak ölçüde organik, inorganik, biyolojik ve radyoaktif maddelerin suya karışmasına su kirliliği denir. Suların kirlenmesi çeşitli insan faaliyetlerinden

kaynaklanmaktadır. Her türlü faaliyetin alıcı ortama belli oranlarda ve özellikle de atık ve artık bıraktığı gözönüne alınırsa, her türlü faaliyet potansiyel olarak su kaynaklarını tehdit etmektedir.

Su belli bir düzeyde ve nitelikte kirlenmenin üstesinden gelebilmektedir. Suya bırakılan organik kirleticiler, su da bulunan bakteriler ve erimiş oksijenin etkisi ile biyokimyasal ayrışmaya uğrar. Mineralizasyon denilen bu olay suyun kalitesinin bozulmadan sürebileceği doğal bir etkileşimdir. Ancak suyun devamlı ve yükselen düzeylerde kirliliğe maruz kalması mineralizasyon işlevini yerine getirememesine neden olmaktadır.

Suyun kirlenmesinin başlıca nedenleri, tarımsal faaliyetler, sanayileşme ve yerleşim alanlarıdır. Suların kirlenmesi mikropların çoğalarak suda yaşayan canlı varlıkların yaşamlarını ve insan sağlığını tehlikeye sokar” (Keleş & Hamamcı, 1993:95-105).

2.5.1.2. Yapılı Çevre

“İnsanın bilgi ve kültür birikimine dayanarak, doğal çevresinde bulmuş olduğu yeraltı ve yerüstü zenginliklerini kullanarak yarattığı çevreye yapay çevre denir” (Keleş & Hamamcı, 1993 : 24). İnsanoğlunun ürünü olan yapılı çevre, doğal çevrenin içinde etkileriyle şekillenerek gelişir. Yapay çevre insanlara çalışma, yaşama ve rekreatif aktivitelerde bulunabilecekleri mekansal ortamları sağlar (Ashworth, 1992:109).

“Tüm kentsel ve kırsal yerleşmeler yapılı çevreyi oluştururlar. Yapılı çevrenin elemanları, insanoğlunun tüm ürettiği belli bir hacmi ve mekanı kaplayan maddi ürünlerdir. Yapıldığı dönemin bilgi, teknoloji ve sosyal değerlerini yansıtır. Bu nedenle kültürel mirasın kaynağıdır. Tarihi çevre de yapılı çevrenin bir parçasıdır ve niteliğinden dolayı özel bir yere sahiptir. Yapılı çevre kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında temel çevresel elemandır” (Keleş, Hamamcı, 1993:24).

Bir yerin tarihi bilgileri turizm gelişimi ve planlaması için büyük önem taşımaktadır. Çünkü arkeolojik alanlar, tarihi alanlar ve önemli olayların geçtiği yerler turizm için çekicilik unsurlarındandır (Inskeep, 1991:58).

a)Yapılı Çevreyi Oluşturan Fiziksel Yapı

- Yerleşmenin yapılı alanını oluşturan elemanlar;

Akdeniz kıyısında bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde farklı işlevlere yönelik kullanılan binalar, evler, avlular, bahçe duvarları, köprü, liman, iskele, dalga kıran, sur duvarları, meydan, parsel ve parsel adaları yapıları alanı oluşturan elemanlardır.

- ÷ Yerleşmenin yapıları alanını oluşturan elemanların oluşma mantığını anlamaya yarayacak İlişki ve oranlar;
 - İklim ile yapılaşma ilişkisi
 - Topografya ile arsa-parsel-bina konumu ve boyutları arasındaki ilişki
 - Parsel alanı, evin taban alanı ve toplam alan arasındaki oran
 - Liman-kıyı-kara ilişkisinin çözümlenmesi ile mümkündür (Bayhan, 1969:13) (Öztürk, 1998:134).

Yukarıda alt başlıklar olarak verilen yerleşmelerin yapıları alanını oluşturan çevresel elemanların oluşturulma mantığını anlamaya yönelik ilişkiler bir yerleşmeye biçimini vermektedir. Bu ilişkiler aynı zamanda ilgili yerleşmenin turizm potansiyelini ve kaynağını oluşturmaktadır.

÷ İmaj öğeleri;

Bir yerleşmenin imajı birbirinden farklı fiziksel mekan ve sosyal içeriğe sahip elemanlardan meydana gelir. Her tekil öge yeganedir ve imajın oluşmasında etkin rol oynar. Bir alanın anlamı, işlevi, tarihi ve hatta ismi o yerin imajının şekillenmesinde etkilidir (Lynch, 1960:46). Kevin Lynch, fiziksel biçimlerden oluşan imaj öğelerini beş grupta ele almaktadır. Bunlar patika, sınırlar/kenarlar, mahalleler, odak noktalar ve yer belirleyici (referans) elemanlardır.

- “Patika: İnsanların yerleşme içinde hareket edebilmeleri için kullandıkları yollardır. Bunlar caddeler, yaya kaldırımları, transit yollar, kanallar ve tren yollarıdır.
- Sınırlar/kenarlar: İki farklı mekanı birbirinden ayıran sınırdır. Kıyılar, tren yolları, çeşitli türdeki duvarlar ayırıcı nitelikteki elemanlardır. Akdeniz kıyısında bulunan birçok yerleşmedeki sur duvarları ve deniz birer sınır belirleyici elemanlardır.
- Mahalle: İnsanların girebildiği, içinde yaşadığı ve karakterini verdiği bir şehrin veya yerleşmenin belirli büyüklükteki parçalarıdır. İçinden ve dışından çeşitli biçim-içerik ilişkileri ile diğer parçalardan ayrılan yapı bütünüdür.
- Odak noktalar: İnsanların içinden geçtiği, girebildiği, gezebildiği, bir şehrin stratejik noktalarına odak nokta denir. Kavşaklar, ulaşım ayırım noktaları, yolların bir noktada

birleşmesi veya bazı işlevsel kullanımların belli noktalarda, meydanlarda toplanarak bir karakter oluşturmalarıdır.

- Yer belirleyici yapılar: İnsanların dışarıdan baktıklarında referans olarak kolayca algıladıkları ve bulundukları yerin konumunu işaret eden yapı veya öğelerdir. Bir bina, tabela veya bir tepe yer belirleyici elemanlardır. Bazı yer belirleyici elemanlar bütün yerleşmenin içinde kendini gösterebilir ve silüetin oluşmasında etkin bir rol oynayabilir. Bazı yer belirleyici elemanlar ise daha küçük boyutlarda ve yalnızca yakın çevresi tarafından algılanabilir. Mağaza, ağaç bu gibi yer belirleyici elemanlara birer örnek olarak gösterilebilir” (Lynch, 1960:47,48).

Tez çalışması kapsamında Akdeniz kıyısında bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin imaj öğeleri başlığı altında sınırlar/kenarlar, odak noktalar ve yer belirleyici elemanlar ele alınacaktır. Patika ve mahalle öğelerinden ise yapılı çevreyi oluşturan işlevler başlığı altında söz edilecektir.

b)Yapılı Çevreyi Oluşturan İşlevler (biçim-içerik ilişkisi)

- ÷ Konut Dokusu (Turizm yerleşmesinde konut dokusunun fiziksel olarak yok olması veya kullanım değiştirmesi);

Konut dokusu bir yerleşmenin biçim-içerik ilişkisini meydana getiren çevresel elemanlardan birisidir. “Yerleşme içinde yaşayan insanların kendi değer ve yaşam biçimlerine göre şekillenmiş olan konut dokusunun varlığı turizm için bir çekim kaynağı yaratabilir” (Öztürk, 1998:98). Bir yerleşmenin özgünlüğünü koruyarak işleyişinin sürdürülebilmesinde konut dokusunun varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

- ÷ Geleneksel İşlevlerin Yer Aldığı Alanlar (Boş alanların, tarım topraklarının, bahçelerin, hayvancılık yapılan alanların yapı alanına katılması) (Öztürk, 1998:100);

Akdeniz kıyısında bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde balıkçılık ve ticaret amaçlı kullanılan depolar, barınaklar, çeşitli el sanatlarının gerçekleştirildiği ve üretimin yapıldığı atölyeler, evlerin bahçeleri, boş alanlar ve kırsal nitelik taşıyan yerleşmelerde ailelerin yaşamını sürdürecekt büyüklükteki tarım ve hayvancılığın yapıldığı toprak arazileri geleneksel işlevlerin yer aldığı alanlardır. Bir yerleşmenin özelliğini oluşturan bu işlevlerin yer aldığı alanlar ilgili yerin biçim-içerik ilişkisini sağlayan önemli çevresel elemanlarından birisidir. Geleneksel işlevlerin yer aldığı alanlar farklı yaşam biçimlerini tanımak ve görmek isteyen turistler için çekicilik kaynağı olabilir.

÷ Yerleşmenin altyapı, ulaşım ve diğer servisleri;

Altyapı, ulaşım ve su sistemi, kanalizasyon, haberleşme, elektrik vd. Altyapı servisleri bir yerleşmenin işlerliğini ve yaşanabilirliğini sağlayan en önemli yapılarıdır. Bu işlevler yerleşmenin kullanılabilirlik seviyesinin ve kapasitesinin belirlenmesinde yol gösteren yapılarıdır (Yenen & Öztürk vd., 2001:239).

2.5.2. Sosyal Çevre

Sosyal çevre, insanı oluşturan, insan tarafından üretilmiş ve birbirleri ile olan ilişki, değer, davranış gibi öğeleri içerir. “Canlı ve cansız doğal çevre elemanları, insanın tarihi boyunca geliştirdiği uygarlıkların ürünü olan sosyal çevre ile bir bütün oluşturur” (Keleş & Hamamcı, 1993:122). Sosyal çevreyi; psiko-sosyal çevre, toplumsal çevre, kültürel çevre gibi farklı başlıklar altında incelemek mümkündür. Ancak bu araştırmanın kapsamında sosyal çevre;

÷ nüfus

÷ yerel ekonomik yaşantı (hayatı düzenleyen yerel ekonomik modelin gerektirdiği bina ve yerleşme ölçeğindeki biçimlenme)

÷ yöre halkının girişimci olarak turizm modelinde yer alması

başlıkları altında ele alınacaktır.

2.5.2.1. Nüfus

“Nüfus, bir bölgede yaşayan insanların sayısı ve yoğunluğudur. Nüfusun coğrafya üzerindeki dağılımının ve sayısının belirlenmesi, herhangi bir gelişme türünde önemli bir bilimsel altlık oluşturmaktadır.

“Sosyal yapıyı oluşturan ve değiştiren en önemli faktör, nüfustur. Nüfusun mutlak miktarı, cinsiyete göre artış hızı, şehir ve köylü olma özelliği, yaş gruplarına göre dağılımı, iktisadi faaliyet dallarına göre dağılımı, eğitim seviyesi gibi açılarından ele alınması bir anlamda sosyal yapının incelenmesidir” (Altso, 2001:29).

Nüfus yoğunlukları genellikle iş imkanları nedeniyle kırsal yerleşmelerden şehirlere doğru gerçekleşen göç hareketlerinin neticesidir. Yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, okuma-yazma oranı, çalışan ve çalışmayanların oranı ve üzerinde çalışılan ağırlıklı ekonomik sektörün belirlenmesi o bölgenin potansiyel profilini gözler önüne koyar” (Inskeep, 1991:59).

2.5.2.2. Yerel Ekonomik Yaşantı (Hayatı Düzenleyen Yerel Ekonomik Modelin Gerektirdiği Bina ve Yerleşme Ölçeğindeki Biçimlenme)

“Bir ülkenin veya yörenin ekonomik profili, o yerin ekonomisini oluşturan temel elemanları, ürünlerini, gelir düzeylerini, ihracat ve ithalat ürünlerini içerir” (Inskeep, 1991:60). Ekonomik yaşam, sosyal çevrenin içinde önemli bir çevresel elemandır. İnsanın geçimini, toplum içindeki konumunu ve sosyal ilişkilerini şekillendiren faktörlerden birisidir.

Yerel ekonomik yaşam, kendine özgü biçim-içerik ilişkisine bağlı, sosyal yaşamının sağlıklı olarak sürdürülebilmesinde ciddi bir etken olarak görev alırken aynı zamanda turizm için çekicilik unsurunda yaşatılmasını sağlar. Turizme açılan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde varolan ekonomik etkinliklerin sonlandırılarak yalnızca turizme yönelik işlevlerle yer değiştirmesi; yerleşmenin sosyal çevresi içerisinde çeşitli sorunların doğmasıyla sınırlı kalmaz, biçimde de farklılaşmanın doğmasına neden olabilir. (Öztürk, 1998:134-136) (Inskeep, 1991:371-372).

2.5.2.3. Yöre Halkının Girişimci Olarak Turizm Modelinde Yer Alması

Akdeniz kıyısında bulunan tarihi ve özelliği olan çevrelerin fiziksel ve sosyal çevreleri bakımından kalkındırılarak korunmasını amaç edinmesi gereken turizm işlevi, sözü edilen çevre içerisinde yaşayan halka varolan yerel ekonomik etkinliklerinin yanında destekleyici bir işlev olmalıdır (Inskeep, 1991:372) (Öztürk, 1998:124).

Aksi halde yöre dışından yabancı yatırımcı ve çalışanların gelmesi, elde edilecek gelirin yörede kalmasını engelleyebilecek, varolan sosyal çevre içinde sorunların doğmasına neden olabilecek yöre insanının kendi çevresine yabancılaşmasına neden olabilecektir.

3. TURİZMİN AKDENİZ KIYISINDA YER ALAN TARİHİ VE ÖZELLİĞİ OLAN YERLEŞMELERİ OLUŞTURAN ÇEVRESEL ELEMANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Turizm, bir yerleşmenin, yörenin ve ülkenin fiziksel ve sosyal çevresinin kalkınmasında önemli bir ekonomik aktivitedir. Turizmde büyük oranda üretim ve tüketim ilişkisi söz konusudur. Turizm endüstrisi, gelen ihtiyaç ve talepler doğrultusunda var olan kaynakların değerlendirilmesi, hizmete sunulması buna bağlı olarak tüketilmesi ve talep arttıkça üretim artışını beraberinde getirmektedir. (Ergenekon, 1995:10)

Bir yerleşmenin turizmden yarar sağlayabilmesi ancak yerleşmeye uygun ve işlerliği olan planlama kararlarının dikkatli bir yönetimin kontrolünde gerçekleşmesi ile mümkündür. Aksi halde turizm sektöründe yerleşmenin özelliğine uygun olmayan yaklaşımlar hemen ardından fayda yerine çözümü ve geri dönüşü kolay olmayan problemleri doğurmaktadır. Bu, turizmde devletin genel kalkınma planlarına uygun çalışmalarla başarıya ulaşılabilineceğinin göstergesidir (Inskeep, 1991:16).

Araştırmanın birinci bölümünde de ele alındığı gibi Akdeniz, doğal konumu ve zenginlikleriyle, tüm dünyaya yayılan medeniyetlerin merkezi olması ve bu ürünleri doğal bir açık hava müzesi olarak ziyaretçilerine sunması ve uygun iklim koşulları nedeniyle 19.yy'dan beri dünya turizm hareketlerinin gerçekleştiği önemli bir odak bölgedir. Akdeniz kıyısında bulunan yerleşmelerin “tarihi, mimari özellikleri, yapıları, yaşam şekilleri, giyim tarzları, yemekleri, inançları, el sanatları, peyzaj ve geleneksel yerleşim özellikleri gibi nitelikler turizm için kaynak teşkil etmektedir” (Jansen-Verbeke, 1992:218). Fakat günümüzde yoğun turist ve aktivite talepleri Akdeniz'in tarihi yerleşmelerine ve kıyı alanlarının kalkınmasına katkıda bulunduğu gibi plansızlıkların ve deneyimsizliklerin sonucu birçok probleme de kaynak olmaktadır. Bazı yerleşmelerde gerçekleştirilen yatırımlar ve yaklaşımlar yerleşmeye fayda sağlamadan doğrudan zarar görmesine ve yerin çevresel elemanlarının özelliklerini kaybetmesine neden olabilmektedir. Bu, kültürel mirasın turizm etkinliğiyle korunması noktasında çeşitli problem ve zıtlıkların ortaya çıktığının göstergesidir (Jansen-Verbeke, 1992:214).

Buna göre turizmin yer aldığı ya da gelişmeye başladığı yerleşme ve yörenin fiziksel çevresi üzerinde olduğu kadar, araştırmada sosyal çevre başlığı altında ele alınan nüfus ve yerel ekonomik yaşantı üzerinde de yarattığı değişimler nedeniyle olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır.

3.1. Turizmin Akdeniz Kıyısında Yer Alan Tarihi ve Özelliği Olan Yerleşmeleri Oluşturan Çevresel Elemanlar Üzerindeki Olumlu Etkileri

Turizmin çevresel elemanlar üzerindeki olumlu etkileri iki ana başlık altında ele alınacaktır.

- 1) Fiziksel Çevre
- 2) Sosyal Çevre

(Çizelge 3.1) Turizmin Çevresel Elemanlar Üzerindeki Olumlu Etkileri

(Hunter & Green 1991) (Inskeep, 1991) (Öztürk, 1998) (Kükrer, 1991) (Romaya & Alden, 1994) (Özgüç, 1998) (Ergenekon, 1995)

ÇEVRESEL ELEMANLAR VE ÇEVRESEL ELEMANLARI ETKİLEYEN OLUŞUMLAR	
FİZİKSEL ÇEVRE	SOSYAL ÇEVRE
Doğal ve Yapılı Çevrenin Korunması	Yöre Halkına İstihdam Olanakları Sağlaması
Yapılı Çevreyi Oluşturan Fiziksel Yapının Onarılarak Yeni İşlevlerle Kullanılması	Ödemeler Dengesine Etkisi
Koruma Planlarının Yapılması	Bölgesel Kalkınmaya Katkısı ve Yapılan Planların Uygulama Süreci Açısından Etkisi
Doğal ve Yapılı Çevrenin Temiz ve Yüksek Kalitede Korunması ve Çevre Eğitimi	Milli Gelirin Artması
	Tarih ve Kültürün Tanıtımı
	Kültürel Aktivite ve Değerlerin Canlanması

Yukarıdaki tabloda bahsedilen ödemeler dengesine etkisi, bölgesel kalkınmaya etkisi, milli gelirin artması tez konusunun kapsamı dışında bırakılmış, ancak tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin kalkınmaları açısından sergiledikleri önemden dolayı tabloda belirtilmiştir.

1) Turizmin Fiziksel Çevre Üzerindeki Olumlu Etkileri

▪ Doğal ve Yapılı Çevrenin Korunması:

Tarihi dokularda yapılacak yatırımların elde edilecek gelirden fazla olması nedeniyle yenileme pek tercih edilmemekte, masraftan kaçınılmaktadır. Bu tür alanlar genellikle

kullanım dışı kalarak alt gelir grubuna ait insanların kötü koşullarda yaşamlarını sürdürdükleri bakımsız ve sağlıklı alanlardır. Turizm işlevi gerçekleştirilen yatırımın en hızlı şekilde geri döndüğü sektör olması nedeniyle tarihi yöre, yerleşme, bina ve anıtların restorasyonlarının yapılmasında itici bir güç olarak görülmektedir (Kükrer, 1991:43) (Inskeep, 1991:342).

- **Yapılı Çevreyi Oluşturan Fiziksel Yapının Onarılarak Yeni İşlevlerle Kullanılması:**

Turizme kaynak olan tarihi ve doğal çevrenin korunması, geleneksel ev, sokak, ve anıt gibi mimari yapıların onarımlarının yapılarak konaklama, sergi salonu, restoran gibi yeni işlevlerle günümüzde de kullanılmasının sağlanması açısından olumlu bir etkisi bulunmaktadır (Romaya & Alden, 1994:6).

- **Koruma Planlarının Yapılması:**

Turizm, fiziksel çevrenin korunması, planlanması ve yönetilmesini gerekli kıldığından korunma planlarının yapılmasını gerekli kılar. Turizm talebinin arttırılması ve gelen talebin sürekliliğinin sağlanabilmesi için çevresel elemanlarının varlıklarını sürdürmeleri gerekmektedir. “Ayrıca turizm planlarının hızlandırıcı ve teşvik edici etkisi vardır” (Kükrer, 1991:46).

- **Doğal ve Yapılı Çevrenin Temiz ve Yüksek Kalitede Korunması ve Çevre Eğitiminin Sağlanması:**

Turizm, çevre kalitesinin sağlandığı, temiz ortamlarda gelişme gösterdiğinden çevre sağlığı, hijyen koşulları, bakım ile birlikte çevre eğitiminin kazanılmasına yardımcı olmaktadır (Kılıçaslan, 1991:100). Bunun yanında gelen turistlerin hoşça vakit geçirebilecekleri, yerel halkla kolaylıkla bütünleşecek mekanların tasarlanmasını gerektirmektedir (Inskeep, 1991:343-344).

2) Turizmin Sosyal Çevre Üzerindeki Olumlu Etkileri

- **Yöre Halkına İstihdam Olanaklarını Sağlaması:**

Bir hizmet faaliyeti olarak turizm, gelişmekte olan ülkelerde insanlara iş olanakları sunmaktadır (Özgüç, 1998:187). Turizm sektöründe mekanik iş gücünün sınırlı olması, konaklama imkanları dışında gelen ziyaretçilerin harcamalarda bulunabilecekleri alanların yaratılmasını gerektirmektedir. Böylelikle büyüyen turizm sektörü sonunda istihdam

olanakları artar. Önerilen üst yapı yatırımları ile döviz artışının sağlayacağı diğer yatırımlar yeni istihdam alanlarının açılmasını sağlar (Ergenekon, 1995:11).

▪ **Ödemeler Dengesine Etkisi:**

Uluslararası turizm’de gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin amacı, dışarıdan gelen gelirleri arttırarak ödemeler dengesini sağlamaktır. Buna göre büyüyen bir endüstri olarak turizm pazarı ham ya da mamul ürünlerinin tersine son derece az korunmaktadır. Ayrıca üreticinin ayağına gelen bir pazardır. Birçok ülke için turizm ekonomideki çeşitlenmenin bir göstergesidir; bu nedenlerle de döviz girdilerini arttırmada büyük rol oynamaktadır (Özgüç, 1998:185). Dış pasif turizm hareketleri görünmeyen ithalatı; dış aktif turizm hareketleri ise görünmeyen ihracattır. Bu iki faktör ödemeler dengesinde yer aldığından ülkenin turizminin gelişim düzeyinde olumlu veya olumsuz etkiler yaratır. Buna göre turizm döviz kazancını arttırırken, talep gören döviz artışı sonunda paranın da değeri artar (Ergenekon, 1995:11).

▪ **Bölgesel kalkınmaya katkısı ve yapılan planların uygulama süreci açısından etkisi:**

“Turizm, öteden beri kalkınma için önemli bir araç olarak görüldüğünden bölgesel farklılıkları giderme de gelir dağılımındaki mekansal farklılıkları azaltarak önemli bir rol oynayabilmektedir” (Özgüç, 1998:187) Ayrıca karara bağlanmış planların gerçekleştirilmesinde öncelikli yere sahip olması ve derhal uygulamaya geçilmesi yönünden olumludur (Kükre, 1991:46). Buna göre az gelişmiş bölgelerde turizmin gelmesiyle konaklama birimleri, eğlence mekanları, restoranlar, alış-veriş dükkan ve mekanları dışında yörede bulunan banka, seyahat acentaları, ulaştırma birimleri, sağlık çalışanları gibi meslek sahiplerinin de kazanç sağlayacakları düşünüldüğünde turizmin bölgesel kalkınmadaki rolünün büyük olduğu anlaşılabilmektedir (Romaya & Alden, 1994:5).

▪ **Milli Gelirin Artması:**

“Turistlerin gittikleri yerlerde yaptıkları harcamalar, bu harcamaların yapıldığı işletmelerin sahiplerinin ve çalışanlarının gelirlerini oluşturmaktadır. Bu geliri sağlayan insanların satın alma gücüyle de milli gelirin artması sağlanır” (Ergenekon, 1995:10). Ayrıca turizmin gelişiminden devlette; vergiler, döviz gelirlerinin artması, istihdamın sağlanmasıyla toplumsal harcamaların azalması ve kendine ait konaklama birimlerinden elde edilen gelirlerle altyapı yatırımları, teşvik önlemleri ve eğitim gibi turizme yönelik harcamalarda bulunmaktadır (Özgüç, 1998:189).

▪ Tarih ve Kültürün Tanıtımı:

Turizm, bir yörenin veya ülkenin tarih ve kültürünün tanıtımı açısından insanların birbiriyle kaynaşmasına, dost olmasına, değişik yöre ve ülkeleri ziyaret ederek farklı toplumların geleneklerinin, yaşam biçimlerinin öğrenilmesini sağlar (Inskeep, 1991:15).

▪ Kültürel Aktivite ve Değerlerin Canlanması:

Turizm, bir ülkenin kendi kültürüne ilgisini yeniden uyandırarak kültürel miras üzerinde yoğunlaşmasına yardımcı olabilir. Unutulmaya yüz tutmuş veya unutulmuş el sanatlarının, yerel ekonominin veya toplmsal özelliklerin tekrar canlanmasına yardımcı olabilir (Inskeep, 1991:370-371).

3.2.Turizmin Akdeniz Kıyısında Yer Alan Tarihi ve özelliği Olan Yerleşmeleri Oluşturan  evresel Elemanlar  zerindeki Olumsuz Etkileri

Turizmin Akdeniz kıyısında yer alan tarihi ve özelliği olan yerleşmeleri oluşturan çevresel elemanlar üzerindeki olumsuz etkileri fiziksel ve sosyal  evre olarak iki ana başlıkta açıklanacaktır.

( izelge 3.2) Turizmin  evresel Elemanlar  zerindeki Olumsuz Etkileri
(Hunter & Green 1991) (Inskeep, 1991) ( zt rk, 1998) (Kükrer, 1991) ( zg  , 1998)

ÇEVRESEL ELEMANLAR VE ÇEVRESEL ELEMANLARI ETKİLEYEN OLUşUMLAR	
FİZİKSEL ÇEVRE	SOSYAL ÇEVRE
Hava Kirliliği - İklimin Değişmesi	Nüfus Yapısının Değişmesi
Bitki ve Hayvan Varlığının Zarar Görmesi	Yerel Ekonomik Yaşamın Değişime Uğraması
Toprak Kirliliği - Erozyon	Ucuz İş Gücüne Bağlı İşlevlerin Gelişmesi ve Yerel Halkın Turizmden Beklediğini Bulamaması
Su Kirliliği	Arazi Fiyatlarının Artması
Titreşim - Gürültü Kirliliği	Geleneksel Yaşam Tarzının ve Değerlerin Dönüşüme Uğraması
Fiziksel Yapının Değişmesi	
Fiziksel Yapıyı Oluşturan İşlevlerin (Biçim – İçerik İlişkisi) Değişmesi	

(Hunter & Green 1991) (Inskeep, 1991) (Öztürk, 1998) (Kükrer, 1991) (Romaya & Alden, 1994) (Özgüç, 1998) (Ergenekon, 1995)

Geleneksel yaşam tarzı ve değerlerin dönüşüme uğraması turizmin önemli çevresel etkilerinden biri olduğu düşünüldüğünden tabloda belirtilmiştir ancak tezin inceleme kapsamı dışında tutulmuştur.

1)Turizmin Fiziksel Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri

- Hava kirliliği–İklimin Değişmesi:

Ziyaretçi yoğunluğuna paralel artan araç trafiği, enerji kullanımı sonucu turizm alanlarında hava kirliliği oluşmaktadır. “Otomobil eksozları atmosferin karbonmonoksit oranını yükseltmekte ve aynı zamanda kentteki kirli havanın artmasına neden olmaktadır. Ayrıca hava taşımacılığında önemli bir yeri olan turist gruplarının arttırdıkları uçak seferleri de havayı kirleten uçak eksozunun oranını yükseltmektedir” (Kükrer, 1991:59-60) (Inskeep, 1991:344).

- Bitki ve Hayvan Varlığının Zarar Görmesi:

Doğal arazi yapısının, tarım ve köy alanlarının bozulması, yörenin doğal peyzajını oluşturan bitki örtüsü ve hayvan varlığının yok olmasına neden olmaktadır. Hediyeleşme ticaretine mal üretmek ve hobi amaçlı aşırı avlanma ve doğal yaşamın yoğun kullanımla rahatsız edilmesi canlıların üremesinin kesilmesine, hayvan nesillerinin tükenmesine neden olur. Ayrıca yürüme yolu ve araçlar aracılığı ile bitki örtüsüne zarar verilebildiği gibi yeni turizm yapılarının yerleştirilebilmesi veya yeni bitkilerin ekilebilmesi amacıyla bitki örtüsünün temizlenmesi doğal peyzajın bozunmasına neden olmaktadır (Kükrer, 1991:61) (Öztürk, 1998:58).

- Toprak kirliliği-Erozyon:

Turizmden kaynaklanan ve toprağa atılan çöp dökümleri görsel kirlilik yarattığı gibi doğrudan olmasa da topraktaki besin (nutrient) dengesini bozarak ekolojik açıdan bitki örtüsüne zarar vermektedir. Ayrıca yine toprağın verimi ve biçimi açısından da turizm yapılarının yapılması topografyanın bozulmasına, mağara ve dış kayalıkların jeolojik özelliklerinin zarar görmesine de neden olabilmektedir (Öztürk, 1998:58) (Kılıçaslan, 1991:101).

- Su kirliliği:

Yapılı çevrenin kanalizasyon atıkları, gezinti teknelerinin katı ve hidrokarbon atıkları, tarım ve yeşil alanlar için kullanılan ilaçların arıtılmadan deniz, göl, nehir ve limanlara atılması su kirliliğine yol açmaktadır. “Suların kirlenmesi turizm yerleşmesinin görsel cazibesini ve insan sağlığını olumsuz yönde etkilemekte, su ortamında yaşayan bitki ve hayvanların yok olmasına ya da azalmasına neden olmaktadır” (Öztürk, 1998:81-82) (Inskeep, 1991:344).

- Titreşim-Gürültü kirliliği:

Gürültü, turizmde yoğunluğun artması neticesinde genellikle trafik, eğlence ve turizm yapılarının inşaatlarından kaynaklanmakta; gerek yabancı yaşamın gerekse insan psikolojisini rahatsız eden önemli bir faktördür (Öztürk, 1998:94,95). Ayrıca araç trafiği ve yüksek değerdeki sesler tarihi yapılar üzerinde titreşim (vibrasyon) etkisi yaratmaktadır. Titreşim tarihi yapıların hızla yıpranmasına neden olan önemli bir etkidir.

- Fiziksel Yapının Değişmesi:

Turizm ile birlikte artan talep neticesinde yerleşmede turizme yönelik konaklama, konut, ticaret ve eğitim gibi donatılara ihtiyaç artar. Gelişmeye başlayan kent birçok Akdeniz kıyısında yer alan yerleşmelerde gerçekleştiği gibi kıyıya paralel şerit halinde yayılır. Tarihi ve özelliği olan kent eski makroformunu ve özgün biçimini katederek yapılı çevre karakterinin değişmesine neden olur (Yenen., 1993:3).

Yoğun turizm kullanımı baskısı sonucunda yapılı çevreyi oluşturan fiziksel yapıyı oluşturan bina, duvar, bahçe, meydan, parsel boyutlarında farklılaşmalar ortaya çıkar. Konaklama, ticaret ve eğlence amaçlı mekanların alan ihtiyacı arsa-parsel-bina boyutlarının değişmesine, yerel dokunun ölçek ve oranlarının kaybedilmesine neden olur (Divanlıoğlu & Evci, 1991:101).

- Fiziksel Yapıyı Oluşturan İşlevlerin Değişmesi:

Akdeniz kıyısında bulunan yerleşmelerde yoğun turizm kullanımı sonucunda yapılı çevreyi oluşturan işlevlerde değişimler meydana gelir. Bu değişim yerleşmenin biçim-içerik ilişkisinin bozulmasına ve turizmin işlerlik kazanması ile mevcut altyapı sistemlerinin aşırı yüklenmeden dolayı yetersiz kalmasına neden olur. Yeni araç ve tren yollarının, araba park yerlerinin, elektrik, su, haberleşme, kanalizasyon sistemlerinin yapımına veya yenilenmesine ihtiyaç duyulur (Inskeep, 1991:345).

Sosyal çevre başlığı altında açıklanan arazi fiyatlarının artması, ve varolan ekonomik yaşantının ağırlıklı olarak turizme yönelmesi sonucunda yerel halkın yöreye yabancılaşması gündeme gelir, konut varlığı zamanla yerleşmeyi terk etmeye başlar (Kılıçaslan, 1991:101).

Bir diğer sorun da tarım ve köy yerleşmelerinde turizm sektörünün gelişmeye başlaması yeni toprakların yapıları alanlara dönüştürülme riskidir. Zaman içinde artan talep ve yoğun baskılar neticesinde yerel halk elindeki tarlasını girişimcilere satar. Yapılanma mevcut yerel ekonomik aktivite alanlarını yok ederek geliştiğinden turizm ile yerel ekonomi arasında rekabet başlar. Ancak gelirin daha fazla görüldüğü turizm, politik destekler sonucunda ağır basar ve yerel ekonominin yavaş yavaş yok olarak kendi çıkarları ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmesini sağlar. Örneğin “Akdeniz’in kıyı kesimlerinde domates, kivi, çilek, yeşil salata vb. gibi turizm endüstrisinin talep ettiği ürünler zeytin, buğday ve bağlarla yer değiştirmektedir” (Özgüç, 1998:188). Yapılı çevre içinde de varolan boş alanlar ve bahçeler ticaret veya konaklama birimi amaçlı yapı alanları içine katılmaya başlar. Bu da fiziksel yapıyı oluşturan çevrenin biçim-içerik ilişkisinin zarar görmesine neden olur.

2) Turizmin Sosyal Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri

▪ Nüfus Yapısının Değişmesi:

Tarihi ve özelliği olan yerleşimlerde turizm işlevinin gelişmesi nüfusun demografik yapısını etkiler. Yeni iş alanlarının ortaya çıkmasıyla tarım ve balıkçılık gibi yerel ekonomik işlevlerle geçimini sağlayan yerel halkın işini kaybederek dışarıya göç etmek zorunda bırakılabilmektedir. Fakat turizm sayesinde oluşan yeni iş imkanları, yerleşmenin dışarıdan göç alarak nüfusun çoğalmasına neden olabilmektedir. Yaşanan bu süreç geniş aileleri bölerek bağları zayıflatmaktadır (Özgüç, 1998: 191).

Yerel halkın yaşama biçiminin gözardı edilmesi, turistin para, yerel halkınsa hizmet eden kişi olarak görülmesi, turist ile yerel halkın birbirini farklı algılamasına ve istenilen bağların kurulamayıp kopukluğun doğmasına neden olabilmektedir. Bunun en önemli nedeni her türlü koşulların turistlere göre ayarlanarak yerel halkın ihtiyaçlarının gözardı edilmesi olarak nitelendirilebilir (Kükreler, 1991:48) (Inskeep, 1991:372).

▪ Yerel Ekonomik Yaşamın Değişime Uğraması:

Turizm özellikle az gelişmiş ülkelerin, bölgelerin ve yörelerin ekonomilerinin kalkınmasında yardımcı bir güç olarak kabul edilmektedir. Turizme yönelik inşaat ve ulaşım sektörleri gibi çeşitli ekonomik sektörlerin oluşması yerel halka iş imkanları sunmaktadır. Ancak, tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde var olan balıkçılık, tarım, ticaret, el sanatları gibi çeşili işlevlerin yerlerini daha fazla gelirin elde edileceği düşüncesiyle turizme yönelik işlevlerin alması yerel ekonomik yaşamın değişime uğramasına neden olmaktadır (Eraydın & Postacıoğlu, 1991:119). Bu durum yerleşmenin özelliğini oluşturan karakterinin ve işlevlerinin yok olmasına, yerel ekonominin yalnızca turizm sektörü ağırlıklı gelişmesine sebep olmaktadır (Jansen-Verbeke, 1992:226).

▪ **Ucuz İş Gücüne Bağlı İşlerin Gelişmesi ve Yerel Halkın Turizmden Beklediğini Bulamaması:**

Turizm sektöründe yerel halka istenilen iş olanaklarının ve mesleki konumların verilmeyip, turizm eğitimini almış kişilerin dışarıdan gelerek bu konumları doldurması yerel halkta turizme karşı soğuma ve düşmanca duyguların gelişmesine neden olabilmektedir (Özgüç, 1998:191).

▪ **Arazi Fiyatlarının Artması:**

Turizm arsa spekülasyonunu gündeme getirerek arsa ve bina değerlerinin artmasına neden olabilmektedir. Bu konuda tarihi ve özelliği olan alanlarda korunan büyük anıtların çevresinde yoğunlaşan turist akımı çevresindeki yapıların değerini artmasına neden olabilmektedir (Kükrer., 1991:48).

▪ **Geleneksel Yaşam Tarzının ve Değerlerin Dönüşüme Uğraması:**

“Turizmde farklı kültürlerden ve ülkelerden gelen insanların yerel halkla biraraya gelmesi yoluyla değer yargıları, geleneksel hayat tarzı, tüketim kalıpları dönüşüme uğrayabilmektedir. Yunan adaları üzerinde yapılan bir çalışmada batlı genç turistlerle temasın gençler arasında “tavırların demokratikleşmesi ve modernleşmesine yol açtığı” belirtilmektedir” (Inskeep, 1991:373-374).

4. BÖLÜM : ALAN ÇALIŞMALARI

Turizmin, Akdeniz’e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmeler üzerinde yolaçmış olduğu sorunların yerinde incelenebilmesi için tez kapsamında Girne tarihi liman ve çevresi, Antalya Kaleiçi-İçkale bölümü ve Alanya Kalesi-Hisariçi Mahallesi örnek çalışma alanları olarak belirlenmiştir.

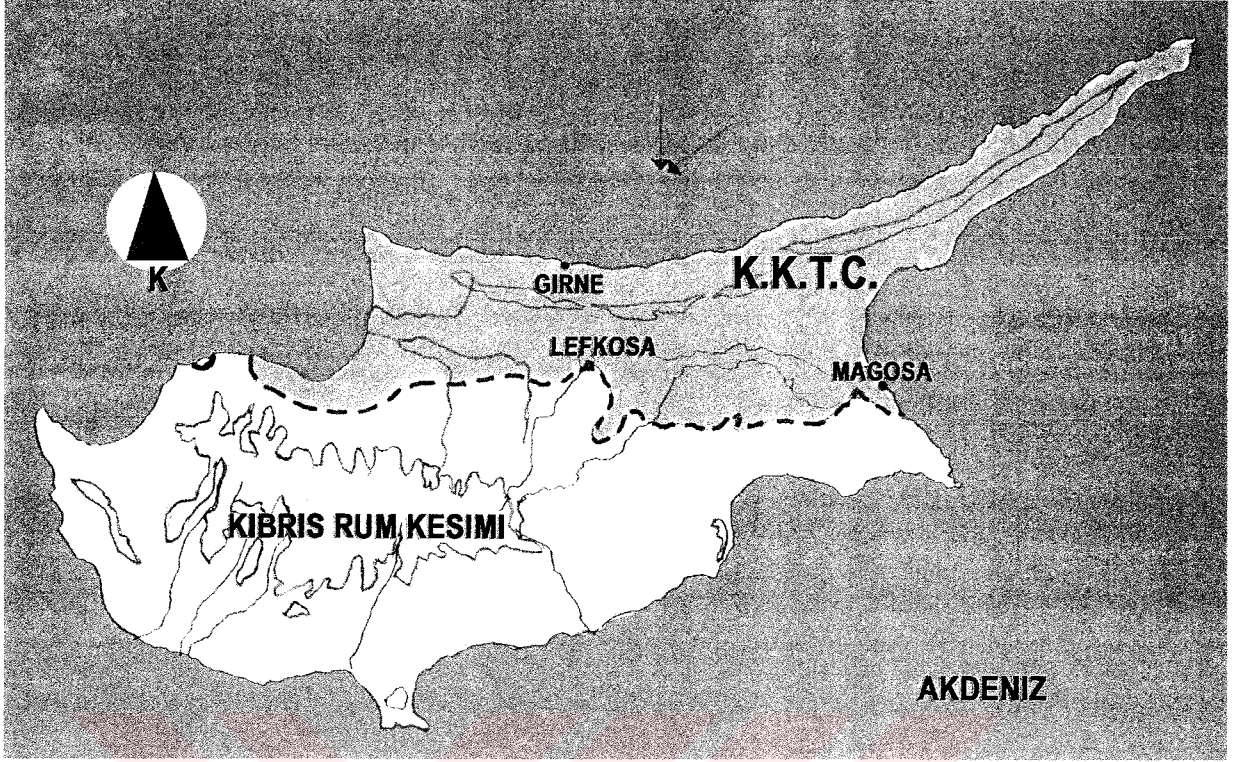
Tez konusu dahilinde düşünülen örnek alanlar içinden yukarıda isimleri verilen üç alanın seçilmesinde; sürenin kısıtlı olması, mesafelerin yakınlığı, çalışma için gerekli yardımların daha kolay alınabilmesi gibi koşullar etkili olmuştur. Örnek alan çalışmaları içinde en fazla bilgi elde edilen tarihi yerleşmenin Girne tarihi liman ve çevresi olmasından dolayı sunum sıralamasında ilk sırada yer almıştır. Girne’yi, Antalya Kaleiçi bölümü ve Alanya Hisariçi Mahallesi yerleşmeleri izlemiştir.

4.1. Girne Tarihi Liman ve Çevresi

4.1.1. Coğrafi Konumu:

“Girne, Doğu Akdeniz’de yer alan, Akdeniz’in Sicilya ve Sardunya adalarından sonra üçüncü büyük adası olan Kıbrıs’ın kuzeyinde gelişmiş bir kıyı yerleşmesidir. “Ada Türkiye’nin 64 km. güneyinde, Suriye’nin 97 km. batısında ve Mısır’ın 386 km. kuzeyinde yer alır. Kıbrıs adası 1733 kilometre karelik bir alana sahiptir” (Balkan, 1998:3).

Girne’nin güneyinde bulunan Girne sıradağları batıda Kayalar köyü yakınlarında kıyıdan başlayarak, doğuda Yedikonuk köyüne kadar uzanır. Girne sıradağları Kayalar dağı, Lapta dağı, Beşparmak dağları ve Kantara dağlarından oluşmaktadır. Batıdan doğuya doğru sahil ile adanın iç taraflarını birbirine bağlayan üç önemli geçit ise sırasıyla, Geçitköy boğazı, Girne boğazı ve Mersinlik-Tatlısu boğazlarıdır. En yüksek nokta 1023 metre de Servili Tepe’dir” (Girne Belediyesi, 1999).



Şekil 4.1 Girne'nin Kıbrıs Adası Üzerindeki Konumu (AnaBriannica, 1994, c.18:432).

Girne ili 640 kilometre karelik bir alanı kaplar. Doğuda Magosa, güneyde Lefkoşa, batıda ve kuzeyde ise Akdeniz ile çevrilidir. Girne kenti, gerisinde doğudan batıya doğru denize paralel uzanan Girne dağlarının kuzeyindeki verimli ovada kurulmuştur (Ana Britannica, 1994, c.18:317).

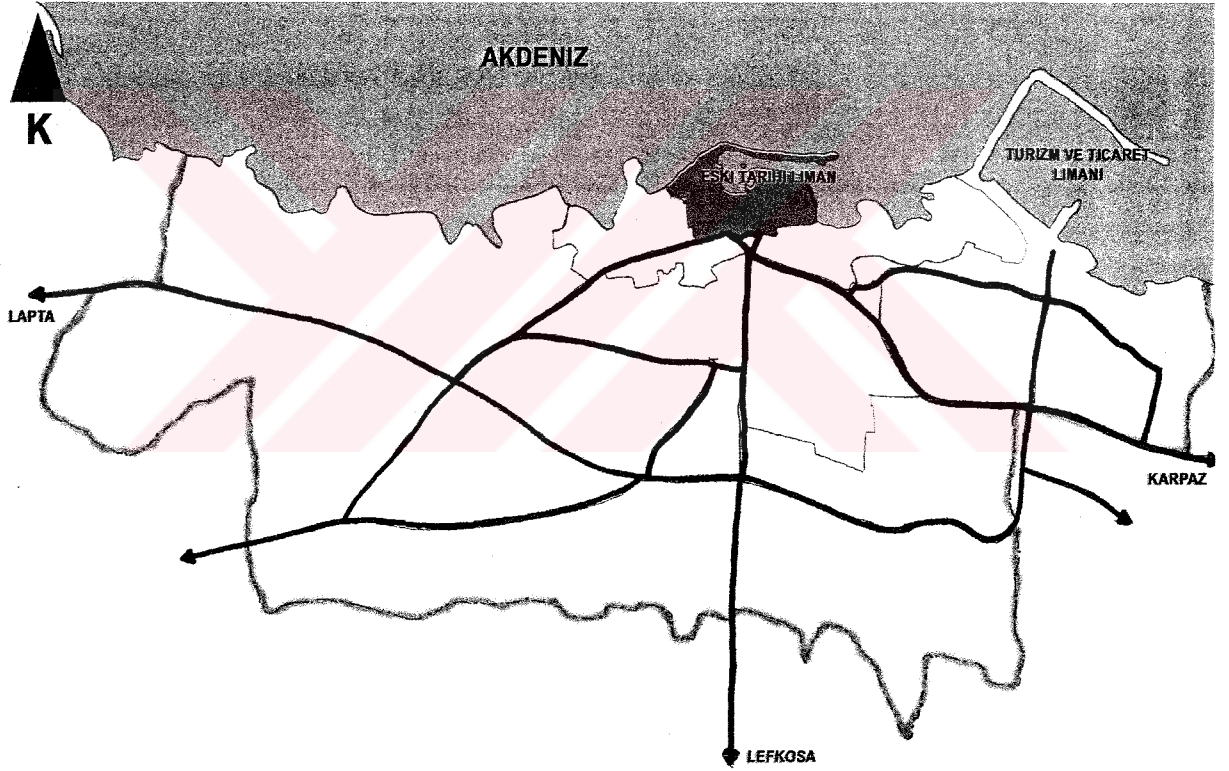
“Girne kenti, Girne dağlarının kıyıya kadar olan kuzey yamaçlarını kaplayan zeytin, limon ve keçiboynuzu ağaçları arasındaki küçük köyleri, doğal zenginliği ve görsel güzelliği olan, Kormacit'ten Esentepe'ye kadar uzanan alanın merkezi konumundadır. Bu bölgede deniz kıyısında tek yerleşme birimi, etkileyici küçük limanı ve yanı başındaki Girne Kalesi'dir.

Girne ülkenin bir kaç kıyı yerleşmesinden biridir. Geniş bir alana yayılan Girne Belediyesi bölgenin merkez işlevlerinin yoğunlaştığı alan olan geleneksel merkez ile bölgeye yönetsel ve ticari hizmet vermektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin en küçük kazası olmasına karşın, zengin doğal güzelliği ve tarihi değerleri nedeniyle önemli bir turizm potansiyelini ve çekiciliğini geçmişten günümüze sürdürmektedir. Özellikle turistler bu küçük, şirin ve mütevazı turizm

kasabasına her zaman ilgi göstermektedir. Girne yaklaşık 8.700 nüfusu ile turizm sektörüne hizmet sunmaktadır.

Girne protokolün ağırlandığı ve başkent Lefkoşa'ya otomobil ile 20 dakika uzaklık mesafesinde olması nedeniyle Lefkoşalıların ikinci konutlarının bulunduğu dinlenme ve eğlence merkezidir.

Girne'nin genel yerleşim dokusu eski Girne ve yeni Girne olarak ortaya çıkmaktadır. Dar sokaklı, eski tipik taş evleriyle özelliğini koruyan eski Girne'yi yansıtan iki parçasını (tarihi liman ve Türk mahallesi) yeni yolları ve modern yapıları ile yeni Girne çevrelemektedir" (Şehir Planlama Dairesi vd., 1993:3).



Şekil 4.2 Girne Kent Bütünü ve Tarihi Liman ve Çevresi

Tezin kapsamında araştırma alanı olarak belirlenen alan, eski liman ve kale çevresidir. Bu alanın sınırları, eski şehir surlarının izleri dikkate alınarak batıda Liman Hotel (eski Antik Hotel), keçiboyunu ambarları (harup ambarları) diye bilinen ve şimdiler de dükkan olarak kullanılan

binaların bulunduğu yapı adası ile, Liman Hotel'in önünden geçen ve Hürriyet Caddesi'ne kadar uzanan Canbulat Sokağı batı yönünden cephesi olan parselleri de içine alacak biçimde belirlenmiştir. Doğu ve güney kısımlarında kale ve Hürriyet Caddesi çalışma alanının sınırları oluşturmaktadır.

4.1.2. Tarihsel Gelişimi

Çalışmada Girne tarihi liman ve çevresi, yaşadığı farklı dönemler ve bu dönemlerde ağırlıklı olarak, yapıyı çevresinin geçirdiği değişimler açısından ele alınmıştır.

“Çok eski çağlardan beri insanoğlunun Kıbrıs adasını yaşama alanı olarak belirlediği bilinmektedir. İlk yerliler adanın doğal yapısından kaynaklanan mağaraları barınma ve yaşama mekanı olarak kullanmışlardır. Zamanın ve uygarlıkların gelişmesi ve karşılıklı etkileşimler sonucu insanlar mağaralardaki yaşamlarını terk ederek doğa içinde mekanlar ve evler yapmaya başlamışlardır. Günümüzde kesinliğe kavuşmuş ada üzerindeki en eski yerleşmenin Neolitik dönem'e (M.Ö. 5.800-3.000) ait olduğu bilinmektedir.

Adanın insan yaşamı için uygun iklim koşullarını ve yiyecek olanaklarını sunması, insanların yerleşmelerinde etken olmuştur. İlk başlarda avcılıkla yaşamını sürdüren insanoğlu sonraları tarımla uğraşmaya başlamış ve çeşitli madenleri keşfetmiştir. Yunanca da adaya ismini veren ve en önemli madeni, bakırdır.

Doğu Akdeniz'de bulunan Kıbrıs adasının üzerinde Mısır, Hitit, Miken ve eski Yunan uygarlıkları egemenlik kurmaya çalışmışlar ve bu nedenle de aralarında savaşmışlardır. Bu dönemlerde adaya Yunanistan ve Anadolu'dan birçok insanın göç ederek yerleştiği, özellikle de bu göçlerin Truva savaşından sonra en üst düzeye ulaştığı bilinmektedir” (Catselli, 1974:17-23).

“Girne kentinin kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte M.Ö. 10.yy'da Kerynia ismi ile ortaya çıktığı, Pers kralı Kyrus tarafından M.Ö. 5. veya 6.yy'da kurulduğu bilinmektedir” (Altan, 1998:183). Girne eski dönemlerde sırası ile, M.Ö. 10.yy'da Fenikeliler, M.Ö. 8.yy'da Asurlular,

M.Ö. 6. yy'da Pers İmparatorluğu, M.Ö. 313'de Büyük İskenderin eğemenliği altına girmiştir (Catselli, 1974:22-25).

“Girne limanının hristiyanlık'tan önceki dönemlerde bugünkü konumunda olmadığı, limanın kalenin doğusundaki koyda olduğu sanılmaktadır. Kalenin kuzeyinde deniz içinde doğuya doğru uzanmakta olan kayaların sırası bu kabulü desteklemektedir. Bu kaya sırasının Roma dönemine ait dalga kıran kalıntıları olduğu kabul edilmektedir” (Şehir Planlama Dairesi vd., 1993:3) (Catselli, 1974:29-30).



Şekil 4.3 Girne Kalesi'nin Önünde Uzanan Roma Dönemi Dalgakıran Kalıntıları

“Rina Catselli'nin “Girne” adlı kitabında Lang'a dayanarak verilen bilgide bugünkü Archangelos Kilisesi'nin bulunduğu yerde şehrin akropolünün olduğu, Hristiyanlık öncesi dönemlerde ise akropolün kalenin bulunduğu doğu kısımda bulunmasının daha büyük bir olasılık olduğu belirtilmektedir” (Şehir Planlama Dairesi vd., 1993:3).

M.S. 375'te Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Bizans İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'un (Constantinapole) olması, adanın kuzey kıyısındaki konumu nedeniyle Girne'nin önemini arttırmıştır (Catselli, 1974:32). Girne Kalesi'nin kesin olmamakla birlikte ilk

olarak Bizans döneminde M.S. 330'lu yıllarda inşa edildiği bilinmektedir. Ancak kimi kaynaklara göre ise kalenin 7. yy'da Arap akınlarından korunmak amaçlı inşa edildiği belirtilmektedir. Kale, köşelerinde kuleleri olan kare planlı olup, bugünkü büyüklüğünden daha küçüktü (Dreghorn, 1977:2). 12. yy'a gelindiğinde ise kalenin kuzeybatı ucuna Saint George Kilisesi inşa edilmiştir (Catselli, 197: 34).

1192'de Richard Coeur de Lion'dan adayı satın alan Luzinyanlılar feodal sistemi adaya getirmişler ve uygulamışlardır. Yerli halkın arazilerini ellerinden alarak bir serfe bağlaması sonucunda tarihte ilk kez Kıbrıslılar özgürlüklerini kaybetmişlerdir (Catselli, 1974:40).

13. yy başlarında Girne Kalesi Luzinyanlılar tarafından yeniden inşa edilmiştir ve kalenin hemen dışında kalan kilise ek duvar ve kulenin inşası ile kalenin içine dahil edilmiştir (Catselli, 1974:45). Kalenin oturduğu alanın çevresinin bataklık ve deniz suları ile kaplı olması, kale surlarının yüksekliğini gerekli kılmamıştır. Bu nedenle de kale surları bu dönemde de alçaktır. Kalenin batısında yaklaşık 200 ayak genişliğinde ve 400 ayak uzunluğunda bir iç liman bulunmaktaydı (Şehir Planlama Dairesi vd., 1993:4).

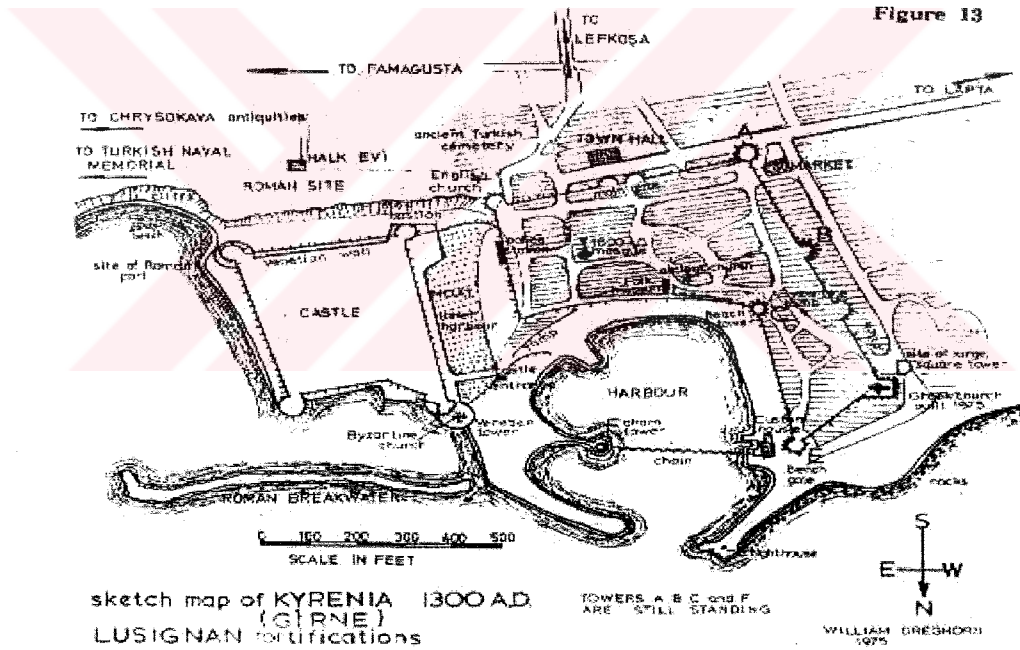
“İç liman ile dış limanı bağlayan, üzerinden kaleye geçilebilen kemerli geçitler vardı. Bu kemerli geçitlerin izleri bugün de görülebilmektedir. Temmuz 2003 tarihi itibarıyla Cafe Chimerran'ın yanındaki duvarlar üzerinde görünen kemer izleri 13. yy'da iç limana girmek için kullanılan geçitlerdi. Bunlar daha sonraları doldurularak üzerine polis için odalar yapılmıştır” (Şehir Planlama Dairesi vd., 1993:4). Herhangi bir tehdit olduğunda veya tamir ihtiyaçlarında gemiler bu iç limana alınırlardı (Dreghorn, 1977:13).

Dış liman doğuya açık değildi. Bir atnalı şeklindeki liman kuzeye açıktı. Girişin doğusunda yuvarlak fener, batısında ise bugünkü gümrük binasının olduğu yerde olan kare şeklinde bir kule vardı. Kaynaklara göre tehlikeli zamanlarda büyük bir olasılıkla liman her gece, ağır bir zincirle kapatılmaktaydı. Liman bir iç duvar ile kentten ayrılmıştı. Limana girişin bugünkü gümrük binasının yanında olduğu belirtilmektedir (Şehir Planlama Dairesi vd., 1993:4).

Tarihi kaynaklara göre Girne limanının günümüze göre daha derin ve geniş olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni iki şekilde açıklanmaktadır. Birinci neden olarak 700 sene boyunca

toprak ve kumların liman içinde birikmiş olabileceği ikinci neden olarak ise karanın yükselme göstermesi olasılığı üzerinde durulmaktadır (Catselli, 1974:48).

Kalenin batısında limanın gerisinde gelişen kent, Luzinyanlıların döneminde 5 ayak kalınlığında surlarla ve ara yerlerinde ki kulelerle çevrilmişti (Şehir Planlama Dairesi vd., 1993:4). Orta Çağ'da Luzinyanlıların döneminde M.S. 1200 ile M.S. 1500 yılları arasında Girne surlarla çevrili, içerisinde küçük ev mekanlarının sıkışık bir şekilde geliştiği bir sur içi şehri konumundadır. Ancak daha sonraki dönemlerde sur duvarları binalarda inşaat malzemesi ve dekor olarak kullanılarak tahrip edilmiştir (Dreghorn, 1977:16). Günümüzde Hürriyet Caddesi'nde ki yuvarlak kule, Atilla Sokak'taki yıkıntı kule, limandaki kule, 13.yy'da Girne kentinin surlarından geriye kalabilmiş, yeni binalar arasında sıkışmış kalıntılardır (Şehir Planlama Dairesi vd., 1993:5).



Şekil 4.4 Luzinyan Dönemi Girne (13. yy) (Dreghorn, 1977)

12.yy'da Luzinyanlıların döneminden itibaren özellikle de Venediklerin döneminde doğu Akdeniz'de Hindistan ve Çin'den gelen mallar batı Avrupa'ya gemilerle taşınmıştır ve ticaret sayesinde çeşitli liman şehirleri hızla zenginleşmiştir. 15. yy'dan itibaren batılı devletlerin doğuya giden alternatif yolları keşfetmesi doğu Akdeniz ticaretine darbe vurmuş, liman

şehirlerinin önemlerini yitirmelerine neden olmuştur. Buna rağmen Girne'ye ipek, yün, ahşap, baharat, mücevherat gibi ticari mallar 200 sene kadar küçük çapta da olsa gelmeye devam etmiştir. Dışarıya satılan mallar arasında ise atların beslenmesinde kullanılan keçiboynuzu ve zeytinyağı ilk sıraları almıştır. 19 yy'a gelindiğinde Mısır'da Süveyş kanalının açılması doğu Akdeniz'deki ticaretin tekrar canlanmasını sağlamıştır (Dreghorn, 1977:12).

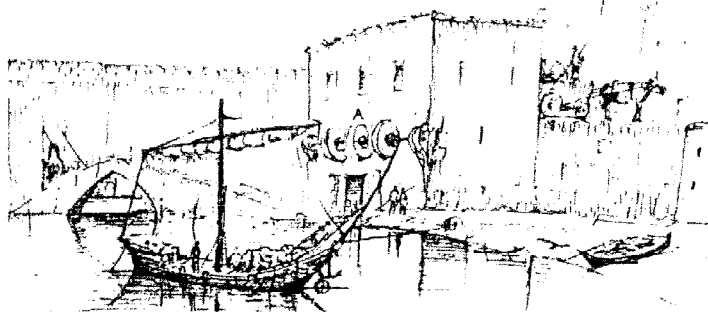
1489 yılında Venedikliler adayı savaştan ele geçirmişler ve Luzinyanlılar döneminden beri süre gelen feodal sistemi değiştirmemişlerdir. Fakat tek değişen, insanlar üzerindeki dinsel zorlamadır. Venedikliler, Kıbrıs halkının Katolik mezhebine geçmesi için zor kullanmamıştır, mezhep serbest bırakılmıştır. Bu dönemde Venediklileri tek ilgilendiren ticaretten maksimum kazanç sağlayabilmektir (Catselli, 1974:54).

Venedik kaynaklarının belirttiğine göre Girne kalesi 1500 ile 1554 arasındaki yıllarda onarım görmüş ve genişletilmiştir. Bu dönemde savaşlarda topun kullanılması (1453 İstanbul'un fethi) surların yükseltilmesi gerekliliğini doğurmuştur (Catselli, 1974:55).

“Girne limanı ve kentini koruma amaçlı yapılan Orta Çağ surlarının Venedik döneminde yıkılmaya başladığı, iç limanın doldurulduğu, limanın ise sağlamlaştırıldığı ve kaleden korunduğu anlatılmaktadır. Günümüzde limanda var olan evler, eğlence ve oturma mekanları surların hattı üzerindedir. Binaların cephelerindeki kirişler, payandalar büyük bir olasılıkla gemilerin bağlandığı yerlerdi. Bunların izlerine bugün de bina cephelerinde rastlamak mümkündür. Murray Chapman, Kıbrıs'ta yaptığı gezinin notlarını topladığı kitabında Girne limanında bulunan ve eski kent surlarının üzerine yapılmış Venedik dönemi konutlarının keçiboynuzu (harup) ambarı olduğunu anlatmaktadır” (Şehir Planlama Dairesi vd., 1993:5).

Girne 1571 yılında savaş yapılmadan Türklerin eline geçmiştir ve 1878'de ada İngiliz hükümetine kiralanıncaya kadar Türklerin elinde kalmıştır. Türkler adada yaşayan Ortodoksları inançlarında serbest bırakmıştır. Latinlerin ellerinde olan tüm mallar ise Türklerin malı olmuştur. Bu dönem de Türkler kaleyi askeri merkez konumuna getirmişler ve Rumlarla birlikte aynı kentte yaşamak istemediklerinden dolayı aileleriyle birlikte kale içinde yaşamayı tercih etmişlerdir. 1580 yılında eski kent içinde, limanın gerisinde bir katolik kilisesi olan St. Katherine'ye bir minare

eklenerek camiye dönüştürülmüş ve ismi Ağa Cafer Paşa Cami olarak değiştirilmiştir. Cami günümüzde de işlevini sürdürmektedir (Catselli, 1974:59).



Şekil 4.5 Gemi ve Teknelerin Bina Cephelerindeki Bağlantı Kirişlerini Gösteren Gravür
(Dreghorn, 1977)

“1573’de Venedikliler Kıbrıs’daki tüm haklarını bırakıp adayı terketmişlerdir. Osmanlılar adadaki feodal sisteme son vererek, köylüye yeterli olacak şekilde arazi vermişlerdir; ancak diğer topraklarında uyguladığı vergi sistemini burada da kullanmıştır. Bu ise tüm adanın tarım ve ticareti üzerinde olumsuz etki yapmış, buna bir de üst üste gelen kıtlıklar eklenince ekilmeyen alanlar verimsiz alanlara dönüşmüştür” (Balkan, 1998:11).

“Osmanlılar dönemindeki Girne ile ilgili en eski bilgiler 1631 yılında adaya gelmiş olan Flemish Steve Stochone’ye aittir. Bu dönemde Venedikliler döneminde yıkılmaya başlayan Orta Çağ surlarının yıkıntılarını kullanarak, yerli halk evlerini yapmaktaydı. Sur içi kentte çok az kişi oturmaktaydı.

Osmanlılar döneminde tarım ve çiftçilikle uğraşanlar “regiatiko” diye anılan Türk Mahallesi olarak bilinen Yukarı Girne, Doğanköy ve Karakum’da otururken, Aşağı Girne’de liman ve çevresinde oturanlar geçimlerini denizden (balıkçılık, ticaret, vs.) sağlardı.

Özellikle 18. yy sonunda 19. yy başlarında, mülkiyet yapısında değişimler meydana geldiği anlaşılmaktadır. Fetihden sonra Türklerin mülklerini zengin Rum ve İtalyan tüccarlara satıldığı

çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir Süveyş kanalının açılmasıyla canlanan ticaret yükselişini 19.yy'da da sürdürmüştür" (Şehir Plancılar Dairesi vd., 1993:6).

1821 ve sonrası dönemde, Girne halen surlar içi bir kenttir. Ancak surlar yarı yarıya yıkılmış durumda olduğundan, prestiji, çekiciliği azalmıştır. Buna bağlı olarak da bu dönemde yeni bina yapılmadığı yazılmaktadır (Catselli, R., 1974:69-70). İngiliz döneminden önce, Girne sur içi balıkçıların ve deniz kaptanlarının yaşam alanıydı. Liman ve çevresinde genellikle iki katlı binalar vardı. Kent surları boyunca bugün Hürriyet Caddesi diye bilinen cadde üzerindeki kuleye kadar konutlar tek katlıydı (Şehir Plancılar Dairesi vd., 1993:7).

Esmé Scott-Stevenson'un kitabına göre Girne kalesinin hemen gerisinde bir İslam Mezarlığı'nın bulunduğu, ancak kentin yayılmasından dolayı merkezin içinde kaldığı belirtilmektedir. Mezarlık Türklerin Girne'yi 1571'de eline geçirmelerinden sonra ki ilk dönemlerde şehitlik olarak kullanılmış, içerisine sarnıç, su kanalları ve mimari değere sahip türbeler inşa edilmiştir. Fakat mezarlığın büyük bir kesiminin İngilizler döneminde istimlak edilmesi ile alan içine, Hükümet binası, ilkokul, İngiliz kilisesi, bir club ve tenis kortu inşa edilmiştir (Catselli, 1974:92).

Osmanlıların son yıllarında, Girne eski kent içinde bir konak inşa edilmiştir. Bu konak alanını Cafer Paşa Cami'sine ve limana bağlamak için 1890'lı yıllarda caminin yanına merdivenler ve çeşme yaptırılmıştır (Catselli, 1974:59).

"Osmanlılar ve Rusya arasındaki anlaşmazlık 19. yy ortalarına kadar sürmüştür. 1878'deki Osmanlı-Rus savaşının Rusların lehine sonuçlanması, Osmanlıların Kıbrıs'ın Ruslar tarafından istila edilebileceği endişesini su yüzüne çıkarmış ve adanın İngilizlere kiralanması kararına neden olmuştur" (Balkan, 1998:12-13).

Tüm ada ile birlikte İngiliz egemenliğine giren Girne'ye bu dönemde ilgi artmıştır. Bu dönemde yazılan birçok kitapta Girne'nin yeşil kıyılarından ve şirin yerleşmesinden bahsedilmektedir. Scott-Stevenson'un 1879 tarihli notlarında Girne kıyılarının Cote d'Azur kıyılarına eş değer güzelliklere ve gelişme potansiyeline sahip olduğu belirtilmektedir (Catselli, 1974:93).

1879 yılı ile birlikte Girne'de yeni değişimler ve yapılaşmalar oluşmaya başlar. İngiliz mühendisler Girne-Lefkoşa yolunun inşasına başlarlar. Kent, surlar dışındaki Hürriyet ve

Canbulat Caddesine doğru yayılma gösterir. İngilizlerin döneminde de Girne Kalesi hapishane gibi işlevlerini sürdürmüş; kalenin batısındaki alanda ise polis karakolları inşa edilmiştir (Catselli, 1974:94).

1880 yılında, Girne limanının küçük oluşu ve kuzey rüzgarlarına açık konumu nedeniyle, limanın yeniden inşasına ve düzenlenmesine karar verilmiştir. Liman ile batıda küçük St. Barbara Kilise'si'nin altındaki (Rock Ruby diye bilinen ve bugün askeri bölge olan batıdaki alanın altı) taş ocakları arasında ray döşenmiştir. Bu şekilde taş ocaklarından çıkartılan taşlar limana taşınmıştır. Limanın geliştirilmesi 1891 yılında tamamlanmıştır. Birisi doğuda, diğeri ise batıda olmak üzere iki dalga kıran inşaa edilmiştir. Fakat sorunlar limanın halen denize açık olmasından dolayı devam etmiştir.

1889 yılında, Girne'de Kamaouzo olarak adı geçen, bugün Hürriyet Caddesi olarak bilinen cadde de bulunan kule civarında yeni bir Belediye Pazarı yapılması kararlaştırılmıştır (Şehir Planlama Dairesi vd., 1993:9).

1881'de Girne'de yaşayan Türkler ve Rumlar eşit nüfusa sahiptiler. Kayıtlarda Türklerin 566, Rumların ise 556 olduğu belirtilmektedir. Girne'deki Türkler genellikle toprak sahibi olarak çiftçilikle uğraşırken, Rumlar denizcilikle uğraşmaktaydılar. Girne limanındaki teknelerin çoğunluğu Rumlara aitti (Dreghorn, 1977:27).

19. yy'ın son on yılında, kentte önemli değişiklikler olmasına rağmen, kent karakterini korumaktaydı. Bu dönemde Ecevit Caddesi olarak anılan sokak üzerinde birçok ev yapılmıştır. Böylece Aşağı Girne ve Yukarı Girne birleşmiştir. 1906 yılında Girne'nin ilk oteli yapılmıştır. O dönemde Girne'de turizm bilinmemektedir. Bölgede Lapta ve Alsancak'ta tatil yapanlar vardı. Ancak deniz tatili, yüzme Kıbrıslılar için o tarihlerde bilinen bir yaşam şekli değildi. 1908 yılından itibaren bazı İngiliz ileri gelenlerinin denize olan ilgisi, Girenelilerin de denize, eğlenme-dinlenme-gelir sağlama aracı olarak bakmalarına neden olmuştur. Ayrıca Girne'de sanayinin olmayışı, Anadolu ile ticaretinin azalması, ticaret gemilerinin Girne limanı yerine Magosa ve Limasol limanlarını tercih etmeleri buna neden olarak gösterilebilir. Bu dönemde Girne limanında daha çok keçiboynuzu (harup) ihracatı yapılmaktaydı (Şehir ve Planlama Dairesi vd., 1993:10).

İngilizlerin döneminden günümüze kadar geçen dönemde Kıbrıs'da gelişen politik olaylara bakacak olursak; 20. yy.'ın başlarında sakin bir görünümde olan Kıbrıs hukuken Osmanlıların bir parçası olmasına rağmen, Osmanlı padişahının Kıbrıs üzerinde çok küçük bir kontrol hakkı bulunmaktaydı. Bu dönemde Türkler ve Rumlar birlikte yaşıyor, adaya yerleşen İngilizler ise kendi oluşturdıkları sosyal toplum ve çevre içerisinde kendilerine göre geliştirdikleri aktivitelerde bulunuyorlardı. Türk ve Rum okulları kendi cemaatlerine eğitim veriyorlardı. Ancak bu noktada Kıbrıslı Rumların İngiliz egemenliğine karşı giderek büyüyen tepkileri vardı. Çünkü Kıbrıslı Rumlar Yunanistanla birleşmek istiyordu. Ada 1. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinden çıkarak bir İngiliz sömürgesi olmuştur. Bu dönemden sonra Kıbrıslı Rumlar ile İngilizler arasında karışıklıklar çıkmaya başlamıştır. Ada 1958 yılında bağımsızlığına kavuşmuştur. Ancak daha sonraki yıllarda Türklerle Rumlar arasında çıkan iç karışıklıklar sonucunda 1974 yılında Türkiye Cumhuriyeti garantörlüğünü kullanarak söz konusu duruma müdahalede bulunmuştur. Ada Türk ve Rumlar arasında ikiye bölünmüştür. 1983 yılında da adanın kuzeyinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur (Balkan, 1998:13-16).

4.1.3. Turizmde Geline Nokta, Mevcut Konaklama Birimleri ve Kapasiteleri

20.yy'ın başlarında tüm dünyada olduğu gibi Girne ve çevresi de ekonomik krizden etkilenmiştir. Turizm çok küçük çapta başlamıştır. Bu dönemde turizm hareketleri kapsamında İngiliz savaş gemileri ile yabancı gemilerin Girne'ye uğrayarak el işi ve başka türde ufak çapta alışverişlerde bulunmaları ve Girne kalesi, St. Hilarion, Bella-Pais gibi tarihi önemi olan mekanları ziyaret etmeleri gösterilebilir.

Girne'nin ilk oteli, Rum asıllı 33 yaşındaki Costas Charalambous (Catsellis) tarafından "Sea View" adıyla işletmeye açılmıştır. Catsellis denize çok yakın konumda olan eski bir evi satın alarak otele çevirmiştir. İlk başlarda işletmesinde çeşitli zorluklarla karşılaşmasına rağmen Catsellis 1926 yılında ikinci "Sea View" otelini (bugünkü Liman Otel). açmıştır. Bu otellerin açılmasıyla Girne'de turizm yavaş yavaş gelişmeye başlamıştır. Gelen turistlerin çekici noktalara ve arkeolojik alanlara motorlu taşıtlarla ulaşmak istemeleri üzerine 1924'de tüm ada çapında ilk taksi Theochais Malakos tarafından Girne'de hizmete başlamıştır. Ayrıca bu dönemde Girne'ye gelen ziyaretçilerin büyük çoğunluğunu İngilizler oluşturmaktadır (Catselli,1974:125-127).

Turizmin Girne’de hareketlenmesi, diğer ekonomik faaliyetlerinde gelişmesine yol açmış, ticaret gelişmiştir (Şehir Planlama Dairesi vd., 1993:11).

1930 yılına gelindiğinde Catsellis, kendisinin ve Girne’nin üçüncü otelini hizmete sunar. Otelin inşasını İngiliz asıllı, Bizans mimarisinin hayranı olan Carol adında bir mimar üstlenir ve otelin üzerinde tasarlamış olduğu kubbe (dome) şeklindeki ışıklıktan ötürü otelin ismine “Dome Otel” denmiştir (Catselli, 1974:128). Dome Otel’in yapıldığı arazi devlete ait harup (keçiboynuzu) ambarlarının bulunduğu bir alandı. Önündeki “Kambonisi” adası da ileri ki yıllarda, ada ile ana kara arası doldurularak otelin yüzme havuzu olarak düzenlenmiştir (Şehir Planlama Dairesi vd., 1993:11).Girne’de bu dönemlerde herkes turizmden fayda sağlayamamıştır fakat turizm sayesinde ekonomi yavaş yavaş düzelmeye başlamıştır. Sea View ve Dome otellerinin turist trafiği ve akışını rahatça sağlayabilmesi için Castellis Caddesi bu dönemde hizmete açılmıştır.

Turizmin Girne’de gelişmeye başlaması ile birlikte eğitimde İngilizce eğitim ağırlık kazanmıştır. Eğitimde ilerlemeler olmuş, 1926 yılında “Gençler Birliği” kurulmuştur. Buna göre gruplar arasında futbol karşılaşmaları düzenlenmeye başlamış, tiyatro ve mandolin kursları verilmiştir. Giderek aydınlanmaya başlayan Girne halkının denizden de yararlanabilmesi için Girne Belediyesi bir halk plajı açmıştır.Aynı dönemlerde Lefkoşalı aileler yaz tatillerini geçirmek için Girne’ye gelmeye hatta ikinci konut edinmeye başlamışlardır (Catselli, 1974:128).

Günümüze gelindiğinde ise “turizm sektörü K.K.T.C.’nin ve Girne’nin en önemli ekonomik kaynaklarından biri durumuna gelmiştir. Uygulanan ambargo nedeniyle yalnızca Türkiye bağlantılı ulaşım olanağı bulunmasına karşın, 1980lerde 90.000 olan turist sayısı 1990 da 310.000 i bulmuştur. Gelen turistlerin %25 i Türkiye dışından gelmektedir. Turizmin bu denli artmasını, hükümetin bu sektörü K.K.T.C. ekonomisinin lokomotif kaynağı olarak kabul etmiş ve gerekli teşvik, destek ve yatırım gibi önlemleri kısa zamanda almış olmasına bağlayabiliriz. 1998 itibariyle Türkiye’den gelen işadamları da, pekçok turistik yatırım projesini başlatmış bulunmaktadır” (Balkan, 1998:25).

Girne, bir sahil kenti olması, uzun süren yaz mevsimi ve binlerce yıllık tarihinin izlerine sahip olması nedeniyle Kuzey Kıbrıs’ın eğlence ve turizm merkezi durumundadır. Tarihi liman ve çevresindeki bir zamanlar adanın en önemli ihraç ürünlerinden biri olan “siyah altın” olarak

değerlendirilen keçiboynuzu depoları günümüzde Kuzey Kıbrıs'ın neredeyse tek turistik eğlence mekanları ve restoranlarını barındırmaktadır. Ayrıca Girne'de yıl içerisinde çeşitli turizm etkinlikleri düzenlenmektedir (Girne Belediyesi, 2002 : 2) (Girne Belediyesi, 1999). Günümüzde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne uygulanan ekonomik ve siyasi ambargo turizminin gelişiminde en önemli problemidir (Altan, 2001)

2002 tarihli "Oteller ve Turist Hizmetleri Rehberi"ne göre Girne tarihi liman ve çevresindeki otel, hotel, motel ve pansiyonların yıldız ve yatak değerleri:

Çizelge 4.1 2002 Tarihli Girne Tarihi Liman ve Çevresindeki Konaklama Birimleri ve Kapasiteleri

İsim	Sınıf (yıldız)	Yatak Kapasitesi
Liman Otel	3	32
Atlantis Otel	1	31
Nostalgia Hotel	1	32
Bristol Hotel	1	36
British Hotel	1	36
Harbour Scene Hotel	1	30
Sidelya Hotel	1	22
Ergenekon Hotel	1	20
Italian Pansion	1	20
Girne Harbour Lodge Hotel	1	14
Toplam:		273

4.1.4. Fiziksel Çevre

4.1.4.1. Doğal Çevre

Akdeniz kıyısında bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmeleri oluşturan çevresel elemanların doğal çevre başlığı altında belirtilen iklim ile topografya alan çalışmaları bölümünde yerleşmelerin fiziksel mekanlarıyla ilişkilendirildiğinden yapılı çevre başlığı altında ele alınmıştır. Fiziksel çevre başlığı altında yer alan kıyı-kara ilişkisine doğal çevrenin bir parçası olan “su” kapsamında değinilmiştir. Bu nedenle örnek alanlar doğal çevre başlığı altında,

- Yerel bitki örtüsünün mimari ile ilişkisi,
- Hayvan varlığı,
- Toprak (jeolojik yapı) ve
- Su (deniz-kıyı-kara ilişkisi)

özellikleri açısından incelenmiştir.

Yerel Bitki Örtüsünün Mimari İle İlişkisi

Girne'nin de içinde yer aldığı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde dünyanın pekçok yerinde bulunmayacak kadar bitki türleri bulunmaktadır. Coğrafi konumuna bağlı olarak ılıman ve çöl iklimleri arasında geçiş iklimi özelliğine sahip olması zengin bitki örtüsünün oluşmasına neden olmuştur. Eski çağlarda Kıbrıs'ın çok büyük bir kısmının ormanlarla kaplı olduğu bilinmektedir. Yangınlar, kuraklık ve ağaç kesimi, günümüzde ormanlık alanları daraltmıştır. Bugün Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ancak %20'si ormanlık bölgedir ve genellikle çam, sedir, selvi gibi ağaçlardan oluşan bu bölgeler dağlık alanlarda bulunmaktadır. Girne Tarihi Liman ve çevresinde Akdeniz iklimine ait turuncgillere özgü portakal, limon, mandalina, greyfurt gibi meyveler ile zeytin, keçiboynuzu gibi yine Akdeniz iklimine özgü maki grubuna giren boyları alçak olan bitki türleri yaygın olarak görülmektedir. Ağaç türleri ve orman bitkileri dışında tüm ada için “Çiçek Cenneti” deyiimi kullanılabilir. Özellikle Mart ve Nisan aylarında doğanın çılgin bir biçimde pekçok renge bürünen çiçek alanlarıyla kaplandığı görülmektedir. Farklı renklerdeki anemonlar, zarif siklamenler, rengarenk orkideler ve leylaklar yalnızca birkaç tanesi olarak sayılabilir (Balkan, 1998:5).

Yapılan alan incelemelerinde, Girne Tarihi Liman ve çevresindeki bazı evlerin cepheleri ve duvarları çeşitli dönemlerde çiçek açan kokulu bitkilerle örtülüdür. Bahçelerde ağırlıklı olarak maki bitki topluluğuna giren turuncgil, keçiboynuzu ve zeytin ağaçları bulunmaktadır. Bunun

dışında Girne Kalesi'nin güney ve batısında, eskiden liman olan ve sonraları bataklığa dönüşen alanın kurutulması için İngilizler döneminde Avustralya'dan getirtilen bugün boyları uzun olan Okaliptüs ağaçları bulunmaktadır.

Hayvan Varlığı

Girne'nin de içinde yer aldığı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, yerli kuşların dışında kuzey ve güney yarımküre arasında göç eden kuşların ilkbahar ve sonbahar dönemlerinde konaklama alanı olmaktadır (Balkan, 1998:5). “Dünyada ender rastlanan 347 küçük kuş türünün yaşadığı Kuzey Kıbrıs'ta Kartal ve Doğan gibi yırtıcı kuşlar koruma altındadır. 250 türde yaklaşık 100 milyon kuş, Avrupa-Mısır Deltası arasındaki göç yolunda Kuzey Kıbrıs'ı konaklama alanı olarak seçer ve bu kuşların bir kısmı kış aylarını Kuzey Kıbrıs'ta geçirir” (Kuzey Kıbrıs Broşürü, 2002).

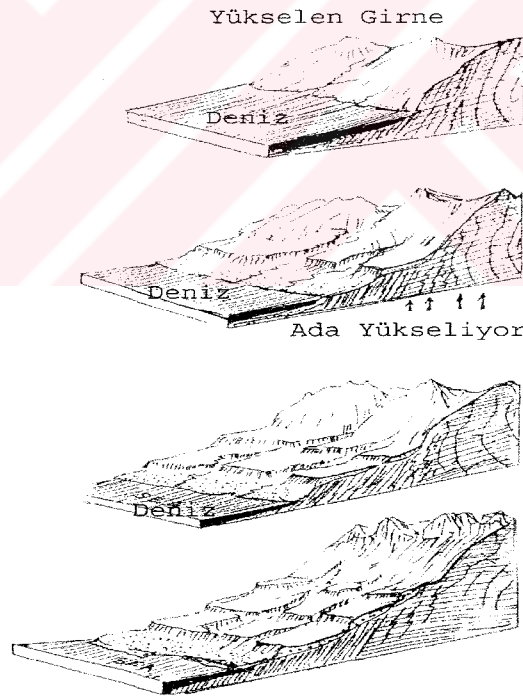
Kuzey Kıbrıs sahilleri, Akdeniz Caretta-Caretta'larının yanı sıra, Chelonia Mydas (Yeşil kaplumbağa) ve Dermachelys Coniacea kaplumbağalarına da ev sahipliği yapmaktadır. Akdeniz'deki Yeşil Kaplumbağa'ların yüzde 30'u Kuzey Kıbrıs sahillerine yumurtlamaktadır (Kuzey Kıbrıs Broşürü,2002). Alakadın Koruma Alanı dışında Kuzey Kıbrıs sahilleri, özellikle de Karpaz yarımadası kıyıları kaplumbağaların yumurtlama alanıdır (Kuzey Kıbrıs Turistik Karayolları Haritası, 2002). Hayvan varlığı turizm için bir cazibe oluşturmaktadır. Bu nedenle doğal yaşamın sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için kıyıda yer alan turizm tesislerinden, teknelerden ve gemilerden kaynaklanan sıvı ve katı atıkların denize bırakılmaması gerekmektedir.

“Hayvancılık alanında özellikle yetiştirilen büyük ve küçük baş hayvanların dışında çeşitli av hayvanları bulunmaktadır. Balıkçılık fazla gelişmemiştir ve sınırlı av yapılmaktadır” (Balkan, 1998:5). Tarihi liman ve çevresinde oturan ve balıkçılıkla uğraşan Rumların 1974 Barış Harekatı'dan sonra yerleşmeyi terk etmeleri, yerleşmeye gelen ve tarımla geçimini sağlayan Türklerin balıkçılıkla pek ilgilenmemiş olmaları, tarihi yerleşmede balıkçılığın gerilemesine neden olmuştur. “Kuzey Kıbrıs kıyıları Akdeniz'in en zengin sualtı bitki örtüsüne sahiptir ve 200 dolayında balık türü yaşamaktadır” (Kuzey Kıbrıs Broşürü, 2002).

Toprak (Jeolojik Yapı)

Akdeniz'e paralel olarak uzanan Girne Dağları kalsiyum, magnezyum ve karbonattan ibaret bir çeşit beyaz mermer (dolomi) olarak bilinen kireç kayalardan meydana gelmektedir. Kıbrıs adası 200 milyon yıl önce deniz seviyesini çok az aşan yükseklikteki volkanik ada parçalarından (bugünkü Trodos Dağları) oluşmaktaydı. Milyarlarca sene sonra Kıbrıs'ın 50 km kuzeyinde bulunan Anadolu'da, kıta hareketleri sonucu karalar sıkışmış ve Toros Dağları denize paralel olarak yükselmiştir. Jeologlara göre Girne Dağları o dönemlerde Toros Dağları'nın bir parçasıydı. Ancak yine yer kabuğunun hareketleri sonucu Girne Dağları koparak güneye doğru itilmiş ve Trodos Dağları ile birleşerek bugünkü adayı oluşturmuştur.

Kıbrıs adası eskiden olduğu gibi günümüzde de yükselmeye devam etmektedir. 1 milyon yıl önce yoğun yağmurların aktığı, nehirlerin taşıdığı kaya parçaları bir kıyı tabanı yaratmıştır. Milyonlarca yıl boyunca ada yükselmesinin sürdürmüş, ikinci ve üçüncü terasların oluşmasını sağlamıştır (Catselli, 1974:9-14) (Şekil 4.6).



Şekil 4.6 William Dreghorn'un Girne Kıyı Şeridi ve Dağlarının Oluşumunu Gösteren Çizimi
(Catselli, 1974:33).

Yukarıdaki şekilde gösterilen jeolojik oluşum Girne Tarihi Liman yerleşmesinin üzerinde geliştiği topografyanın şekillenmesiyle doğrudan ilgilidir ve tarihi yerleşmenin özgün biçimlenmesinde ve binalarının yer seçiminde önemli bir etken oluşturmuştur.

Su (Deniz-Kıyı-Kara İlişkisi)

“Girne Tarihi Limanı atnalı şekline sahip bir koyun çevresinde gelişmiş tarihi bir limandır. Fener Kulesi diğer ismiyle Zincirli Kule, İngiliz döneminin sonlarına kadar limanın bir kısmını kapatan dalga kıran olarak kullanılmıştır. İngiliz döneminin hüküm sürdüğü 1900lü yıllarda Girne Kalesi’nin kuzeybatı burcundan Zincirli Kule’nin açıklarına doğru yeni bir dalga kıran inşa edilirken, limanın batı ucunda feneri olan ayrı bir dalgakıran daha inşa edilmiştir. Ancak kuzeyden esen rüzgarlarla birlikte gelen şiddetli dalgaların engellenememiş olması 1980li yıllarda tüm limanın ve kalenin kuzeyini kapatan yeni bir dalgakıranın inşa edilmesini gerekli kılmıştır (Şekil 4.7).



Şekil 4.7 Girne Tarihi Limanı’ndaki Yeni Dalgakıran

Bugün Girne Tarihi Limanı gezi tur yatlarının, özel yatların ve balıkçı teknelerinin barındığı bir limandır (Şekil 4.8). Marina olarak işlevlendirilen limanda 45 yat tur tekneleri ve balıkçı tekneleri bulunmaktadır. Limandaki yatların bir kısmına elektrik verilebilmektedir. 2002 Haziran tarihinde Liman Müdürlüğüyle gerçekleştirilen görüşmede limanın marina olarak kullanılmasına rağmen henüz marina yasasının çıkartılmamış olması liman içerisinde idari bir boşluğun ve kuralsızlığın yaşanmasına sebebiyet verdiği belirtilmiştir. Yerel halk ve işletmecilerle yapılan görüşmelerde limandaki birçok balıkçı teknesinin hiç kullanılmadığı için bakımsız kaldıkları ve marina içerisinde yer kaplayarak görsel kalitenin düşürüldüğü belirtilmektedir. Ayrıca 2002 yaz sezonunda K.K.T.C. Turizm Bakanlığı’ndan belge almış

eski tersaneye çıkarılmış olan büyük bir teknenin bar olarak hizmete açılması tüm ilgili yerel çevrelerden tarihi çevrenin anlam ve bütünlüğünü bozduğu için tepki görmektedir.

Günümüzde limanda su kirliliği gözlemlenmektedir. Özellikle yeni yapılan dalga kıranın altındaki kanalların kum ve çakılların birikerek tıkanması nedeniyle limanda su sirkülasyonu gerçekleşmemekte ve liman suları kendini temizleyememektedir. Ayrıca limanda çöplerin ve gaz yağlarının gizlice atılması rahatsız edici bir koku yaratmaktadır” (Görüşme, Girne Marina Müdürlüğü, 2002)



Şekil 4.8 Girne Tarihi Limanı ve Girne Kalesi (2002-Haziran)

Liman Müdürlüğüyle yapılan görüşmede Girne sahillerinde zaman zaman açıktan geçen gemilerin attığı çöplerin kıyılara vurduğu da belirtilmiş, bu durum Girne Tarihi Liman çalışmalarının yapıldığı dönemlerde de araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir.

4.1.4.2.Yapılı Çevre

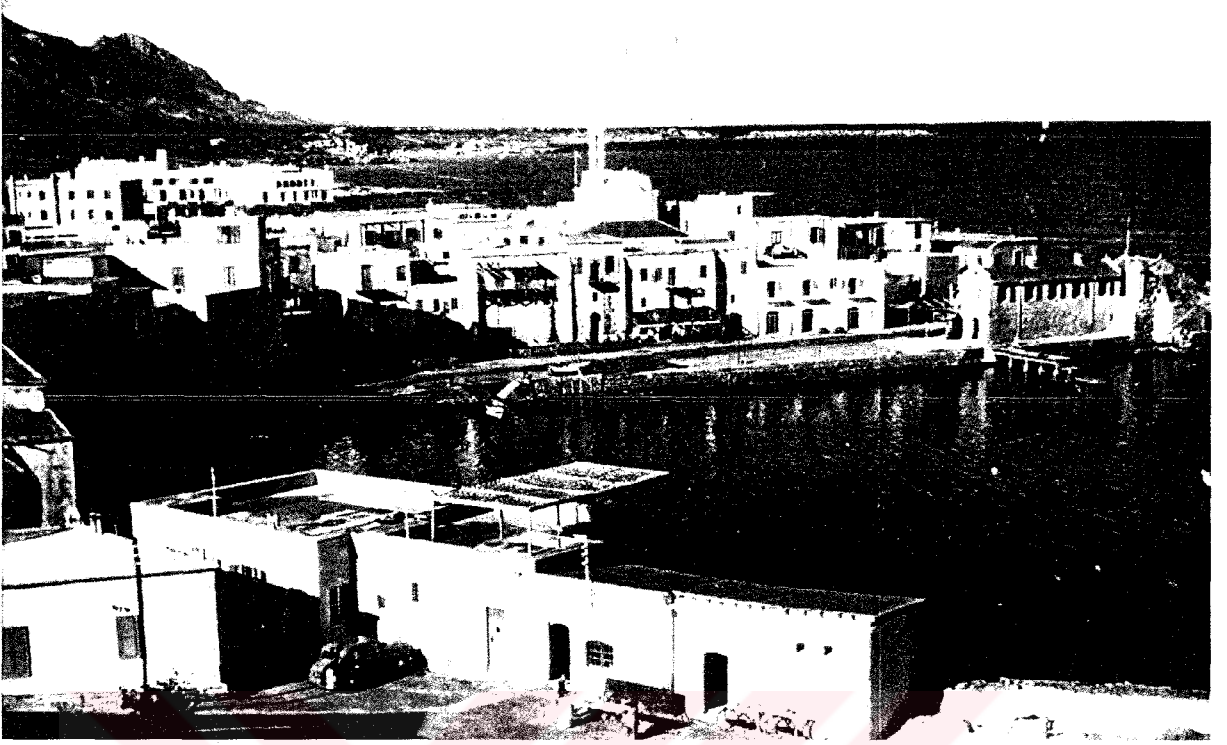
A) Yapılı Çevreyi Oluşturan Fiziksel Yapı

1)Yerleşmenin Yapılaşma Özellikleri (Yerleşmenin Yapılı Alanını Oluşturan Elemanların Oluşturulma Mantığını Anlamaya Yarayacak Çevresel Elemanlar)

İklim İle Yerel Yapılaşma

Girne kenti, tipik Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Yazları uzun ve kurak, kışları kısa ve yağışlıdır. Yağışlar çoğunlukla yağmur şeklinde olmakta, nadiren Girne sıradağlarına kısa sürede eriyen kar düşmektedir. Yağmur mevsimi Aralık ile Mart ayları arasındadır. Son on yıla bakılacak olursa kuraklığın giderek çoğaldığı ve yağış miktarının azalarak içme ve sulama sularını ciddi biçimde tehdit ettiği görülmektedir. En soğuk Ocak ayı sıcaklık ortalaması 9 derece, en sıcak Temmuz ayı sıcaklık ortalaması 40 derecedir. Girne’de deniz kıyıları yazın serin olmakla beraber, nemli olduğundan iç kesimlere göre daha bunaltıcı bir havanın etkisi altında kalmaktadır. Sıcaklık nemden dolayı normal sıcaklıktan daha fazla

hissedilmektedir. Nem ortalaması Girne’de %68.8 dir (Girne Belediyesi, 1999) (Balkan, 1998:4).Girne’de hakim rüzgar yönü kuzey ve kuzeydoğudur



Şekil 4.9 Girne Tarihi Limanı ve Çevresinin 20.yy. Başlarında Yapılı Dokusunu Gösteren Eski Bir Fotoğraf

İklimin sıcak olması nedeniyle tarihi liman ve çevresindeki tarihi yerleşmede sokaklar mümkün olduğunca dar tutularak ev ve bahçe duvarlarının gölgesinden yararlanılmaya çalışılmıştır. Binalar yağışın azlığı nedeniyle genellikle düz çatılı ve taştır. Binaların pencereleri manzara yönü olan kuzey yöne baktırılmaya çalışılmıştır, güney yönüne bakan pencereler genellikle ufaktır. Ortalama pencere boyutları 1.80m-0.80m dir. Giriş kapıları genellikle güneye doğru yerleştirilmiştir. Kapı genişlikleri 0.80m-1.00m arasında değişmektedir. Tarım ve hayvancılığın yerine tarihi liman ve çevresinde yaşayan insanların balıkçılık ve ticaretle uğraşmaları evlerin giriş kapılarının sadece insanların geçebileceği ölçülerde yapılmasında etkili olmuştur. Sokak kapıları ve eşikleri evin iç mekanları ile sokağı ayıran tek elemandır. Sokağa açılan kapıdan evin içine veya bahçeye girilmektedir. Evler genellikle iki katlıdır (Şekil 4.10, 4.11).

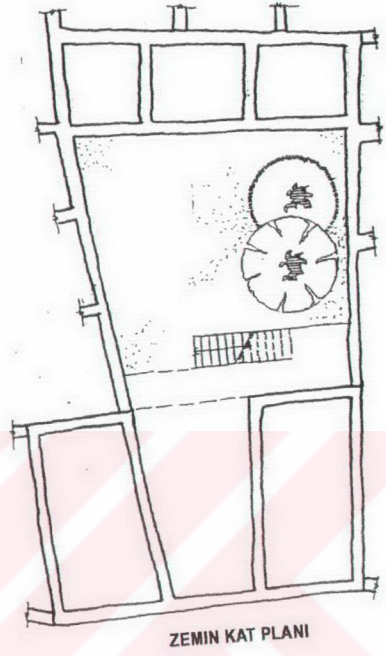
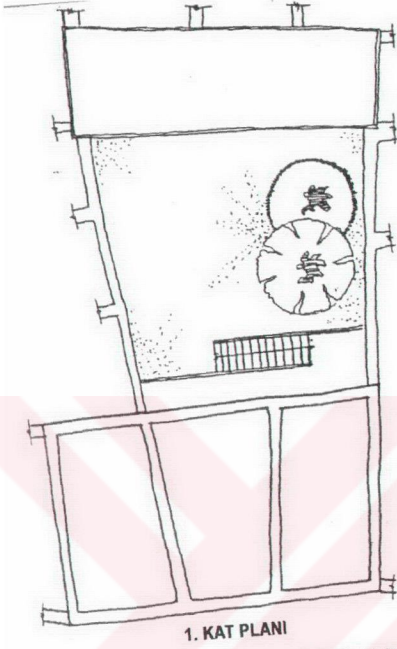


Şekil 4.10 Girne Tarihi Liman Yerleşmesindeki Yapıların Kat Yükseklikleri

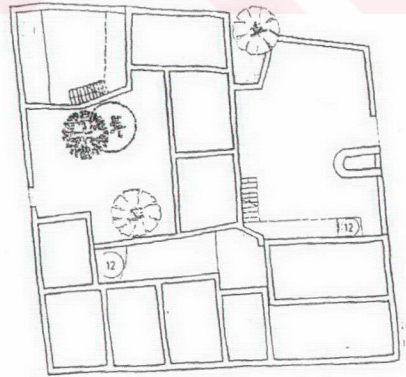
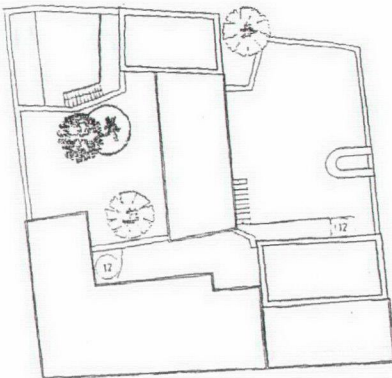
Zemin katta yaşama mekanları vardır. Üst katta ise yatak odaları mevcuttur. Evlerin plan tipleri basit dikdörtgen veya kare planlıdır (Şekil 4.12, 4.13). Eğer evin bahçesi varsa genellikle bahçeye evin içinden geçilir. Sıcaklığın etkisini azaltabilmek için günümüzde bazı evlerin cepheleri kireçle sıvanmıştır.



Şekil 4.11 Doku İçinde Atilla Sokak'tan Görünüş



Şekil 4.12 Girne'de Bir Ev Planı



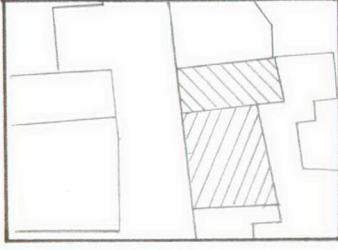
Şekil 4.13 Girne'de Bir Ev Planı

Parsel İle Evin Taban Alanı Arasındaki Oran İlişkisi ve Kat Yüksekliği

Girne Tarihi Liman yerleşmesi Osmanlıların döneminde de bir suriçi kent özelliği taşıması ve sınırlı bir alan içinde gelişmiş olmasından dolayı bitişik nizamda gelişmiş sıra, müstakil ve avlulu evlerden meydana gelmiş, dar sokakları olan bir yerleşmedir. Evlerin bazıları parsellerinin tümüne otururken bazılarında bahçe için alan bırakılmıştır (Şehir Planlama Dairesi vd, 1993). Apartman tarzındaki betonarme yapılar ise yakın dönem ürünleridir.

Girne Tarihi Liman ve çevresi, irili ufaklı 26 adet ada parçasından oluşmaktadır. Sokak dokusu, yayaların ve at, eşek gibi yük taşıyan hayvanların geçebileceği genişlikte organik biçimde gelişmiştir. Sokaklar atnalı şeklindeki limanın şekline ve topografyasına uygun olarak birbirinin ardında yükselmektedir.

Gerek alanda yapılan incelemelerde gerekse halihazır haritalara bakıldığında, zaman içinde bazı parsellerin konut, konaklama ve idari amaçlı binaların inşası için birleştirilerek yapıları alana dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Bu nedenle bazı adalardaki parsellerin orijinallikleri bozulmuştur (Şekil 4.16, 4.17, 4.18, 4.19). Apartman biçiminde inşaa edilmiş olan bu yapılar diğer yerleşme içinde bulunan yapılarla topografya ile bütünlüğü hem yükseklik hem de kapladıkları mekan bakımından bozan bir görünüm sergilemektedir. Mevcut durumun tesbiti için örnek parseller belirlenmiş ve bu parseller ile üzerlerinde konumlanan binaların taban alanlarının parsel alanlarına olan oranları belirlenmiştir. Burada amaç ortalama parsel, evin taban alanı ve birbirine olan oranlarını sunmaktır (Çizelge 4.2) (Şekil 4.21).



Şekil 4.16 Birleştirilen Parseller



Şekil 4.17 Üzerine Kat Çıkılan Binaların Bulunduğu Parseller



Şekil 4.18 Birleştirilen Parselde Yer Alan Otel



Şekil 4.19 Ek Katlar Çıkılan Binalar



Şekil 4.20 Girne Tarihi Liman İçinde Örnek Seçilen Parseller

Çizelge 4.2 Yukarıdaki Harita Üzerinde Konumları Gösterilen Parseller İle Evlerin Taban Alanları Arasındaki Oranları ve Kat Yüksekliklerini Gösteren Tablo.

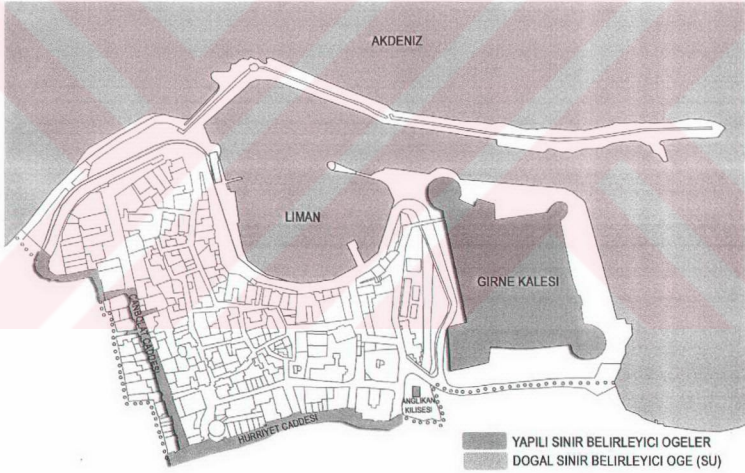
Parsel Numarası	Parsel Alanı	Evin Taban Alanı	Kat Yüksekliği	Evin Taban Alanı/Parsel Alanı Oranı
8	234m ²	154m ²	2	1/1.5
19-20	148m ²	148m ²	3	1
25-26	150m ²	150m ²	2-3	1
39	66m ²	66m ²	2-3	1
40-41	280m ²	280m ²	2	1
42-43	100m ²	100m ²	1-2	1
61-62	297m ²	285m ²	3	1/1.05
63	112m ²	112m ²	3	1
64	117m ²	117m ²	2	1
65	93m ²	93m ²	2	1
66	100m ²	100m ²	2	1
70,71,72,91	570m ²	230m ²	2	¼.5
73	206m ²	206m ²	2	1
74-75	115m ²	115m ²	2	1
76	168m ²	168m ²	2	1
77	81m ²	81m ²	3	1
78	72m ²	72m ²	3	1
79	40m ²	40m ²	1	1
14/3,14/4	200m ²	200m ²	1	1
14/5,14/6	200m ²	200m ²	1	1
14/7,14/8	240m ²	240m ²	1	1
105-112	200m ²	135m ²	1	¼.5
132	400m ²	374m ²	2	1/1.05
151	56m ²	56m ²	1	1
164	103m ²	71m ²	2	1/1.4
170,185,186	90m ²	90m ²	2	1
172	121m ²	84m ²	2	1/1.4
173-174	145m ²	108m ²	2	1/1.3
175	208m ²	87m ²	1	¼.5
231	88m ²	58m ²	2	¼.5

Yerleşmenin İmaj Ögeleri

Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde Kevin Lynch'in belirlediği beş öğeden üçü bu bölümde ele alınacaktır. Patika ve mahalle öğelerinden yapılı çevreyi oluşturan işlevler başlığı altında söz edilecektir.

a) Sınır Belirleyici Yapılar

Girne Tarihi Limanı yerleşmesi kuzeyinde Girne limanı ve Akdeniz, doğusunda Girne Kalesi, güneyinde Luzinyan dönemine ait sur duvarlarının parçası olan kule ve hemen gerisinden geçen Hürriyet Caddesi, batısında ise Canbolat Caddesi ile sınırlanmaktadır. Belirtilen bu sınırlar bugün yıkılmış olan eski sur duvarlarının izleri üzerinden belirlenmiştir. Ancak batı sınırını oluşturan Canbolat Caddesi eski kentin surlarını aşmasına rağmen buradaki yapıların tarihi yerleşme ile olan bütünlüğü nedeniyle Girne Tarihi Liman ve çevresi koruma alanı kapsamında çalışmanın sınırları içine dahil edilmiştir (Şekil 4.21). Ele alınan tarihi yerleşme yakın zamanda gelişmiş olan şehirden mimari, yapı tarzı ve boyutları gibi özellikleriyle ayrılmaktadır. Günümüzde sur duvarlarından yalnızca üç kule ayakta durmaktadır. Geriye kalan kısımları ise yıkılmıştır.



Şekil 4.21 Girne Tarihi Liman ve Çevresinin Sınırlarını Belirleyen Öğeler

b) Odak Noktalar

Girne Tarihi Liman yerleşmesinde insanların en çok toplandığı eğlence ve oturma alanlarının bulunduğu alan Kordonboyu Caddesi ve limanın batıdan giriş kısmındaki sahil park alanıdır. Tarihi yerleşmenin batı sınırını oluşturan Canbolat Caddesi ve Pazar meydanı ise ticaret ve alış-veriş amaçlı dükkanların bulunduğu, yoğunluğun arttığı diğer bir toplanma, yaya ve trafik akışının olduğu şehir mekanıdır. Ağa Cafer Paşa Camisi, yanındaki çeşme ve merdivenleri ise

tarihi yerleşmenin içinde yer alan dini bir merkez konumundadır. Archangelos Kilisesi ise 1974'te Rumların yerleşmeyi terk etmesinden sonra kapanmış ve odak noktalardan biri olma özelliğini yitirmiştir. Günümüzde ikon müzesi olarak hizmet vermektedir (Şekil 4.22).



Şekil 4.22 Girne Tarihi Liman ve Çevresindeki Odak Noktalar

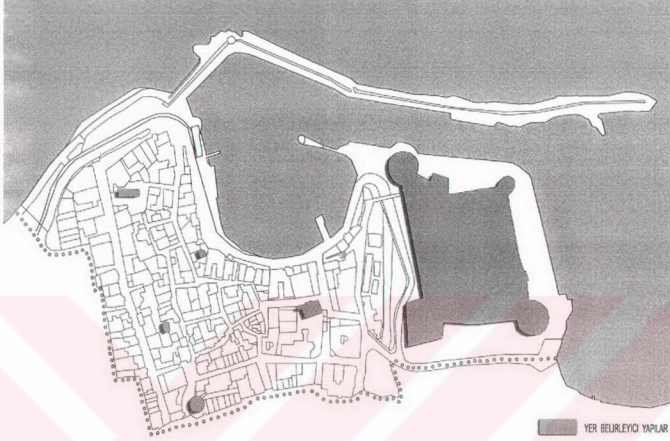
b)Yer Belirleyici Öğeler

Girne Kalesi, Ağa Cafer Paşa Camisi, Archangelos Mihail İkon Müzesi (eski kilise) ve üç sur kulesi Girne tarihi liman yerleşmesinde bulunan fiziksel mekan ve yer belirleyici yapılardır (Şekil 4.23). Bu yapılar tarihi limanın silüetinin oluşmasında en önemli öğelerdir.

“Girne Kalesi, Akdeniz kıyılarında Orta Çağ’dan bugüne kalan en etkileyici ve güçlü kalelerden birisidir ve 7. yy’da Arap akınları ve korsanlardan korunmak için yapıldığı sanılmaktadır. Fakat Roma dönemine ait buluntular kalenin tarihinin çok eskilere dayandığını göstermektedir” (Girne Belediyesi, 1999). Girne Kalesi günümüzde müze olarak işlevini sürdürmektedir. Kalenin zindanlarının büyük bir çoğunluğunda dönemin yaşanmış olaylarına ait canlandırmalar yapılmıştır. Kale de Batık Gemi Müzesi, William Dreghorn Sergi Salonu, hediyelik eşya salonu gibi çeşitli bölümler bulunmaktadır.

“Girne’de Kordonboyu Caddesi’nin hemen arkasında ve buna paralel Ağa Cafer Paşa sokağında bulunan kesme taştan yapılmış Ağa Cafer Paşa Camii Osmanlı dönemine ait bir eserdir. Kuzeybatıda camiye bitişik kesme taştan yapılmış kaideli silindirik gövdeli tek

şerefeli minare yükselmektedir. Camiye ismini veren; Kaptan Kılıç Ali Paşa kölelerinden olup donanmaya tayin edilen Kıbrıs valiliği yapan, engin deniz bilgisine sahip Ağa Cafer Paşa 1500’lü yıllarda yaşamıştır” (Girne Belediyesi, 1999).



Şekil 4.23 Girne Tarihi Liman ve Çevresinde Bulunan Yer Belirleyici Öğeler

Girne Tarihi Liman yerleşmesinde yer alan Archangelos Mihail Kilisesi 11 Haziran 1990 tarihinde İkon Müzesi olarak ziyarete açılmıştır. 1974 yılında terk edilen bu kilise, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi tarafından restore edilmiş ve ikon müzesi olarak yeniden düzenlenmiştir. Archangelos Mihail İkon Müzesi 1860 yılında inşa edilmiştir ve mimari bir özelliği yoktur. Yapının yapımında 25 sene sonra ilave edilen kule, Girne’nin her yerinden görülebilmektedir (Eski Eseler Dairesi Broşürü, 2002).

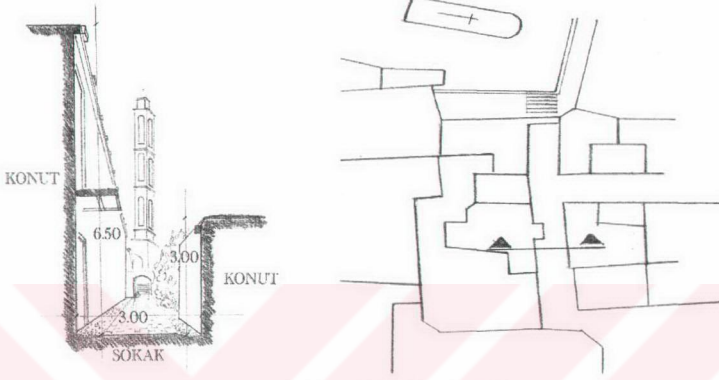
Eski Girne kentini oluşturan şehir duvarlarının parçası olan kulelerden üçü bugün ayaktaadır. Luzinyan dönemine ait ve taştan yapılmış olan bu kuleler tarihi liman yerleşmesindeki diğer yer belirleyici yapılardandır.

2)Yerleşmeyi Oluşturan Mimari Elemanlar ve Oranlarının Belirlenmesi

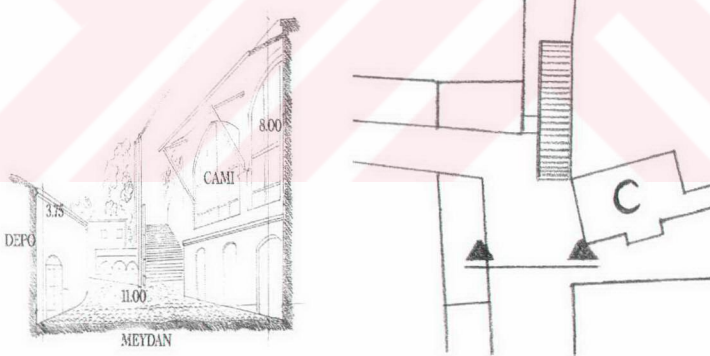
Girne Tarihi Liman ve çevresini oluşturan mimari elemanları aşağıdaki gibi sınıflandırabiliriz;

- Konut amaçlı yapılmış binalar
- Konutların avlu ve bahçe duvarları

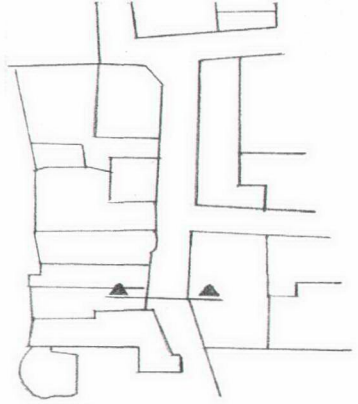
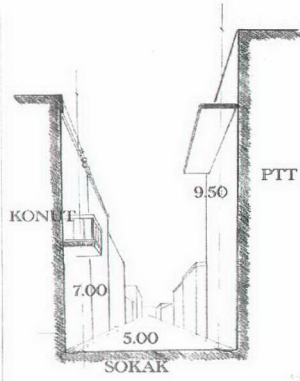
- Sokak ve Meydanlar
- Dini ve İdari Yapılar
- Liman ve Dalgakıran



Şekil 4. 24 Konut-Sokak-Konut İlişkisi

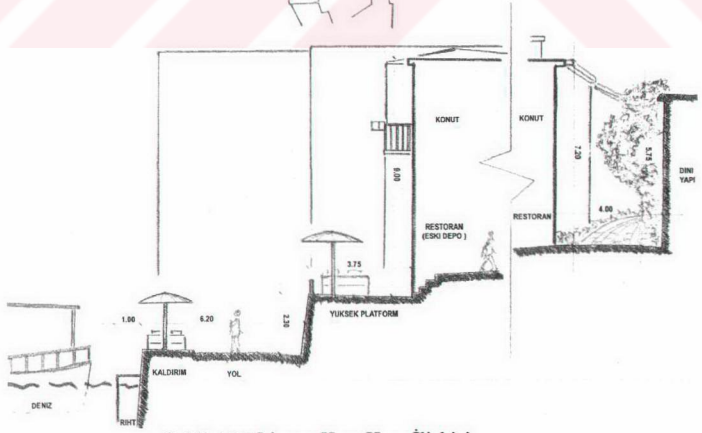


Şekil 4.25 Meydan

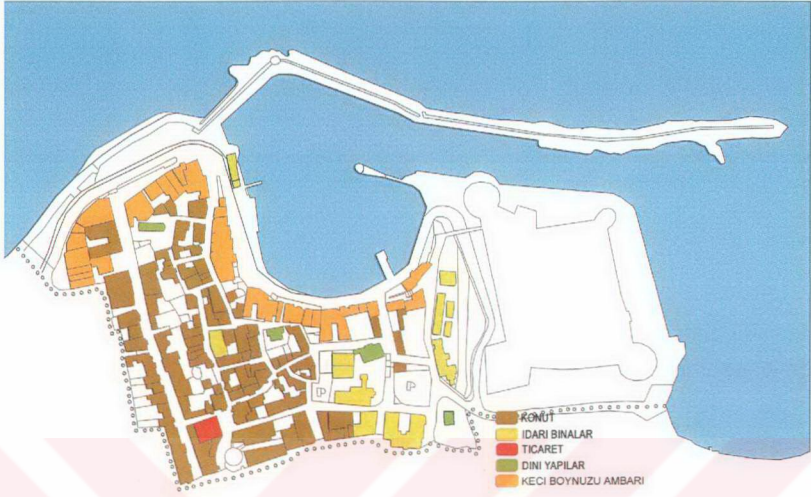


Şekil 4.26 Konut-İdari Yapı Sokak İlişkisi

i



Şekil 4.27 Liman-Kıyı-Kara İlişkisi



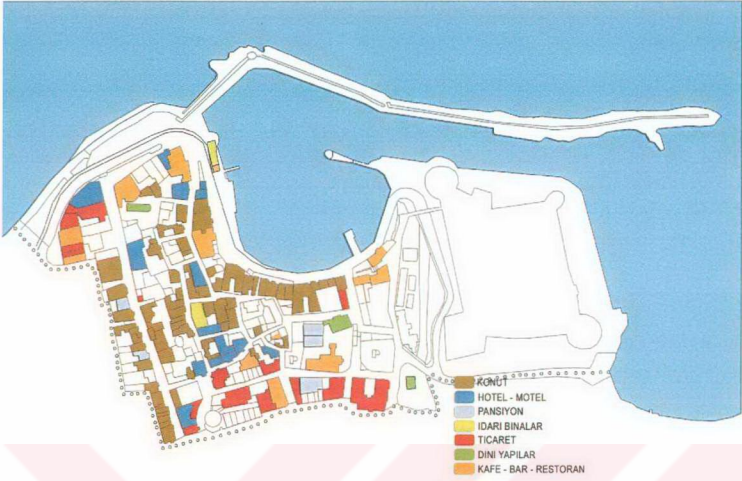
Şekil 4. 28 Girne Tarihi Liman Yerleşmesini Oluşturan Mimari Elemanlar

B) Yapılı Çevreyi Oluşturan İşlevler (Biçim-İçerik İlişkisi)

1) Konut Dokusunun Varlığı

Girne Tarihi Liman yerleşmesi sınırları içerisindeki konut dokusu, turizmin gelişmesi nedeniyle giderek turistik konaklama, eğlence, yeme-içme ve ticaret amaçlı kullanıma dönüşmektedir.

Girne Tarihi Liman yerleşmesinde yerel ekonomik faaliyet olan keçiboynuzu ve zeytinyağı ticareti nedeniyle kıyadaki eski liman surları üzerine Osmanlılar döneminde keçiboynuzu ambarı olarak kullanılan yapılar inşa edilmiştir. Bugün Kordonboyu Caddesi üzerinde bulunan keçiboynuzu ambar ve depoları zamanla ticaretin önemini yitirmesi ve turizmin gelişmesiyle işlevsel dönüşüme uğramıştır. Günümüzde bu ambarlar turizm ve eğlenceye yönelik restoran, bar, sanat müzesi ve dükkan olarak hizmet vermektedir. Ancak turizme yönelik işlevlerin ağırlık kazanması, gürültü, insan yoğunluğu gibi nedenler zemin katları restoran, dükkan ve eğlence mekanı olarak kullanılan depoların üst katlarındaki konutların giderek boşalmasına neden olmuştur (Şekil 4.29, 4.30).



Şekil 4.29 Girne Tarihi Liman 1. Kat İşlev Analizi



Şekil 4.30 Girne Tarihi Liman Zemin Kat İşlev Analizi

Alanın batı sınırını oluşturan Canbolat Caddesi ve çevresinde ise ticaretin, konutun yerini aldığı, yalnızca ara sokakların ağırlıklı olarak konut işlevini sürdürdüğü alan çalışması sonucunda ortaya çıkmıştır (Şekil 4.31).



Şekil 4.31 Canbolat Caddesinden Görüntüler

Girne Tarihi Liman yerleşmesinde var olan konut dokusu orta ve alt gelir grubuna ait insanlardan oluşmaktadır. Türk halkının bu alana ağırlıklı olarak yerleşmesi, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında Rum ve Türk halklarının karşılıklı yer değiştirmelerinden sonra gerçekleşmiştir. Bu alandaki evlerin bir bölümünün parselleriyle birlikte Barış Harekatı ve iç savaş yıllarında savunmada ve destek hizmetlerinde görev alan kişilere verilmiş olduğu yerel halk içinden 4 hane ile yapılan anketler sonucunda ortaya çıkmıştır (Çizelge 4.3)

Çizelge 4.3. Girne Tarihi Liman'da 1974'ten Sonra Mülk Edinme Şekli

Girne Tarihi Liman'da Yerel Halk İle Yapılan Anket Sayısı	1974 Sonrasında Savaşta Destek Hizmetlerinde Görev Karşılığı Yerleşen Hane Sayısı	Kendi İsteğiyle Yerleşen Hane Sayısı
4	3	1

Günümüzde Girne Tarihi Liman yerleşmesinin barındırdığı değerler ve turizme yönelik mevcut potansiyellerinden dolayı satılık ev değerleri ve kiralara artmıştır. Yapılan görüşme ve anketler sonucunda alandaki bina değerlerinin 22 bin Sterlin'den 100 bin Sterlin'e kadar çıktığı öğrenilmiştir. Bu da daha çok alt gelir grubuna ait ev sahipleri tarafından daha iyi bir yaşam standardına kavuşabilmeleri için bir fırsat olarak görülmekte ve fiyatların yükselmesine neden olmaktadır.

Girne tarihi limanı genelde turizm amaçlı işlevlere yönelik yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı yatırımcıların gözdesi durumundadır. Kiralanan veya satın alınan evler yenilenerek restoran, çay bahçesi, pansiyon, hotel, bar vb. işlevlere dönüştürülmektedir.

Alanda yerel halk arasından 4 hane ile yapılan anketlerde, turizm ve eğlence amaçlı mekanlarının kontrolsüz olarak çoğalması, yoğunluk, gürültü ve alkol nedeniyle rahatsız edici davranışların yaşanması Girne Tarihi Liman yerleşmesinde konut varlığının giderek azalmasında önemli etkenlerden olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer bir rahatsızlık kaynağı olarak yerleşme içinde yer alan ve çevredeki işletmelerde çalışan personel çalışanlarının geceledikleri hotel ve pansiyonlardan kaynaklanan gürültü gösterilmektedir. Gürültü, özellikle limanda Kordonboyu Caddesi üzerinde yoğunlaşmakta ve burada oturan yerel halk ile işletmeciler arasında hatta zaman zaman hotel, pansiyon gibi konaklama sahipleri ile eğlence mekanı sahipleri arasında da karşılıklı problemler yaşanmasına neden olmaktadır. Bu konudaki problemlerin kaynağı olarak,

- gürültüye neden olan mekanlardaki ses düzeyine ilişkin yasaların eksikliği veya ilgili yasaların kabul edilmiş olmasına rağmen denetimin olmayışı,
- Kuzey Kıbrıs'ın nüfusunun az olması nedeniyle insanların ilgili makamlardaki yetkili kişileri tanımaları ve
- yasaları dikkate almamalarını

göstermek mümkündür.

2)Yerel İşlevlere Ait Kullanım Alanların Yapılı Alana Katılması veya İşlev Değiştirmesi

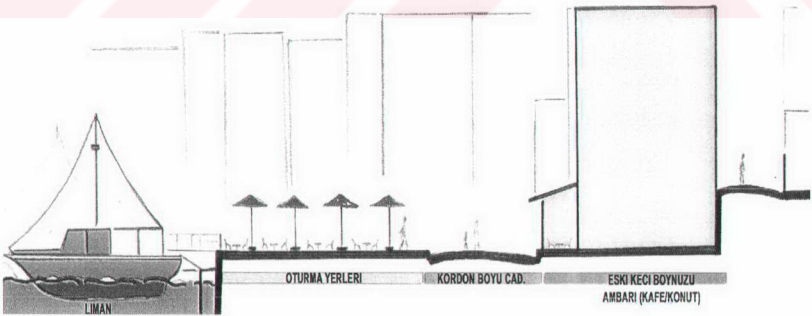
Girne Tarihi Liman ve çevresinde Kordonboyu Caddesi boyunca uzanan keçiboyunu (harup), zeytinyağı ve balıkçı depoları yerleşmenin yerel işlevlerine ait yapılı mekanlardır.

1930larda teknolojinin ilerlemesi, motorlu taşıtların icadı ve yavaş yavaş gelişmeye başlayan turizm faaliyetleri sonucunda Girne Tarihi Limanı'ndan bugün Kordonboyu Caddesi diye bilinen yol, keçiboyunu ambarları ile liman arasındaki kayalık alandan geçirilmiştir. Kayalıklar yapılı alana dönüştürken depoların deniz ile ilişkisi kesilmiştir (Şekil4.32).



Şekil 4.32 Girne Tarihi Liman Kıyısının Yol Geçirilmeden Önceki Durumu

Deniz ile ilişkisi kesilen ambarlar turizmin yavaş yavaş yerel ekonomideki ağırlıklı işlev yerini almasıyla restoran, tur ofisi, meşrubat içme ve oturma amaçlı ziyaretçilere hizmet sunan mekanlara dönüşmüştür. Kıyı doldurularak doğal liman bozulmuş bugünkü liman çevresindeki oturma mekanları oluşturulmuştur (Şekil 4.33).



Şekil 4.33 Kıyı Alanının Yapılı Alana Katılmasını Gösteren Kesit



Şekil 4.34 Girne Tarihi Liman ve Çevresindeki Mevcut Yeşil Alan ve Yapılı Alan

Alan çalışmasında Tarihi Liman çevresinde bulunan evlerin bahçelerinin özellikle turizmin gelişmesi ve konaklama birimlerinin çoğalmaya başlaması nedeniyle yok edilerek bina bütününe dahil edildiği, yerleşmedeki parsellerin birleştirilerek ek katların çıkıldığı halihazır haritalardan anlaşılmaktadır (Şekil 4.34) (Şekil 4.35). Ayrıca, restoran işletmelerine dönüşen evlerin bahçelerinin toprak zeminleri yaz aylarında masa yerleştirilebilmesi için beton kaplanarak yapılı alana katılmaktadır.



Şekil 4.35 Konaklama Birimi Amaçlı Parsellerin Bireştirilmesi İle İnşaa Edilmiş Bir Otel ve Hemen Yanında Dokuya Özgü Özelliklerini Koruyan Eski Bir Ev

3)Yerleşmenin Altyapı ve Ulaşım Örüntüsü

Yerleşmenin Altyapı Elemanları

Girne, altyapı ve teknik donanım bakımından yetersiz kalan, su kaynağı ve rezervleri açısından fakir bir yerleşmedir. Girne Belediyesi'nden elde eldinilen bilgilere göre, tarihi liman yerleşmesinde toplanan pis ve atık sular limanı çevreleyen Kordonboyu Caddesi altında toplanarak kanalizasyon boruları ile şehirin batısında bulunan askeri bölgedeki kanalizasyon tesisine gönderilmekte ve buradan da artularak denize bırakılmaktadır. Ancak tarihi liman yerleşmesinde yerel halk ve işletmecilerle yapılan görüşmelere göre su arıtma tesisinin görevini yerine getirdiğiyle ilgili kuşkular bulunmaktadır. Anket çalışmalarında suyun artılmadan denize verildiği belirtilmektedir

Girne Tarihi Liman yerleşmesinde 12 adet işletmeci ve 4 adet yerel halkla yapılan görüşmelerde su ve elektrik kesintilerinin ciddi birer problem olduğu bunun da özellikle turizme yönelik çalışan işletmeleri olumsuz yönde etkilediği, yaşamın sık sık durmasına neden olduğu belirtilmektedir. Özellikle de jenaratörü olmayan işletmeler elektrik kesilmelerinden en büyük zararı görmektedir. Elektriği sağlayan kaynakların ve barajların azlığı; bol güneş kaynağının ise maddi zorluklardan dolayı kullanılamıyor olması sık sık elektrik kesintilerinin yaşanmasına neden olmaktadır (Girne Belediyesi, 2002). Su ve elektrik sorunu yalnızca Girne'nin değil tüm Kuzey Kıbrıs'ın önemli iki problemidir. Su kaynaklarının az olması, yağış oranının azlığı ve her gecen yıl artan kuraklık, günlük kullanma ve içme suyunda sıkıntı yaratmaktadır. Girne'ye su üç günde bir verilmektedir (Girne Belediyesi, 2002).

Girne Tarihi Liman içinde yer alan işletmelerden 12'si ile yapılan anketlerde ve gezilen 10 konaklama biriminde yangına karşı tek önlem olarak yangın tüplerinin kullanıldığı öğrenilmiştir.

Yerleşmenin Ulaşım Arterleri-Sokak-Patika Örüntüsü

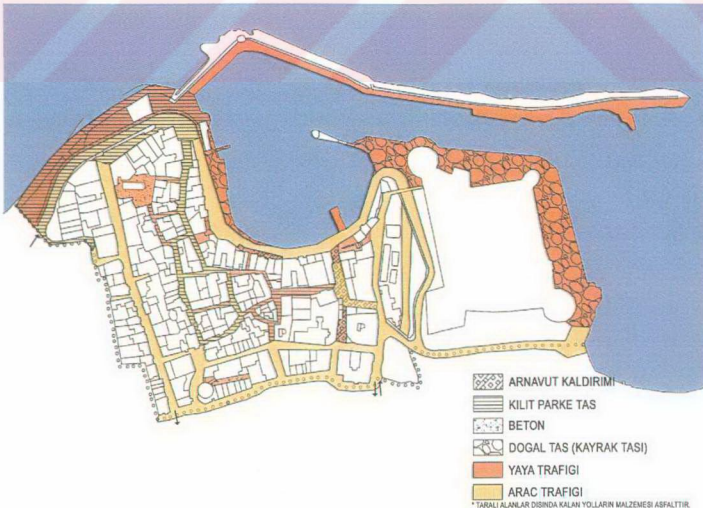
Girne Tarihi Liman yerleşmesine araç ile ulaşım iki yönden sağlanmaktadır. Birincisi Girne'nin merkezi ve Atatürk anıtının bulunduğu yönden gelerek limana giren veya liman girişinde ayrılarak Canbolat Caddesine sapan Kordonboyu Caddesi'dir. Canbolat Caddesi sahilden gelen ve yerleşmenin tüm batı sınırından geçerek devam eden tek yönlü bir yoldur.

İkinci alternatif ise yerleşmenin güneydoğu sınırında kalan Girne Kalesi yakınındaki Anglikan Kilisesi'nin önünde geçerek Girne Kalesi ile yerleşme arasında kalan bugün kurutulmuş olan eski iç limandan geçerek limana ve diğer ara sokaklara sokulan yoldur.



Şekil 4.36 Kordonboyu Caddesi'nden Görünüm

Tarihi liman sahilinden geçen Kordon Caddesi gece 24:00 ile sabah 10:00 arası kıyı kesimindeki eğlence ve yeme-içme mekanlarının servis ihtiyaçlarını karşılama amaçlı trafiğe açıktır. Ancak tarihi liman yerleşmesinde yapılan görüşme ve anketlerde limandaki sahil yolunun buradaki işletmeler tarafından ihtiyaç olduğu takdirde kısıtlama yapılan saatlerde rahatlıkla kilitlerinin açıldığı ve araçların içeriye girerek yayaların rahatsız edildiği belirtilmektedir



Şekil 4.37 Girne Tarihi Limanı Ulaşım Ağı ve Mevcut Sokak Döşemeleri

Tarihi liman yerleşmesinde yaşayan yerel halk ve işletmeciler, limandan geçen Kordonboyu Caddesi dışındaki tüm ara sokakların günün her saati araç trafiğine açık olması ile ilgili ikilem yaşamaktadır. Kendileri bir taraftan tüm ara yolların araç trafiğine belli saatler dışında kapalı olmasını savunurken diğer yandan özel araçları ile evlerinin önüne kadar arabayla girmeyi tercih etmektedirler. Araç trafiğinin en çok tarihi alan içindeki konaklama birimlerinde kalan turistleri ve yayaları rahatsız ettiği; ayrıca burada bulunan eski yapılarda titreşim etkisi yaratarak yıpranmalarına neden olduğu belirtilmektedir.

Girne tarihi liman yerleşmesinde otopark problemi pek yaşanmamaktadır. Tarihi yerleşme içinde ve alanın hemen dışında Girne Kalesi'nin güneyindeki Baldöken Mezarlığı'nda bulunan büyük otopark taşıtların park ihtiyacını karşılamaktadır. Ancak yeterli otopark alanı olmasına rağmen araba sahipleri araçlarını ara sokaklara ve hafta içleri kapatılmayan, sahildeki Liman Otel'in önünden geçen Kordonboyu Caddesi'nin liman girişine kadar olan yolun her iki kenarlarına park ederek tarihi yerleşme içinde trafik yoğunluğunun yaşanmasına neden olmaktadır.

4.1.5. Sosyal Çevre

4.1.5.1. Nüfus Yapısı

“Kıbrıs'daki sosyal ayrım 1974 deki fiziksel bölünme ile paralellik taşır. Yaklaşık 700.000 kişilik nüfusun %23'ü Kuzey Kıbrıs'ta, %77'si Güney Kıbrıs'ta yaşamaktadır. Nüfusun da dağılımı arazi dağılımı ile orantılıdır; ancak bölünmeden sonra adaya Anadolu'dan ve Ege adalarından bir miktar göç olmuştur. Nüfus artışı %1 oranındadır. Tüm ada da km² ye 79-85 kişi düşmektedir.

Genel olarak, Girne'nin batısındaki Koruçam bölgesinde oturan az sayıdaki Maronit ve Kormatikler ile Karpaz yarımadasında yaşayan birkaç yüz Kıbrıslı Rum dışında, Kuzey Kıbrıs'da 1571'de Osmanlılar'ın adayı fetihlerinden sonra yerleşmiş bulunan Kıbrıslı Türkler bulunmaktadır. 2. Selim zamanında Anadolu'nun Karaman, İçel, Yozgat, Alanya, Antalya, Aydın gibi bazı bölgelerinden yaklaşık 6.000 aile, 12.000 asker, 4.000 süvari ve 20.000 eski asker ve aileleri adaya yerleştirilmiştir. Aynı yerleşim alanlarında yanyana yaşamaya başlayan Türk ve Rum halkları barış içinde, yaşam biçimlerini ve değerlerini değiştirmeden yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

1878 lerde ada İngiliz yönetimine girdiğinde nüfus yapısındaki oranlarda değişimler başlamış; bu oran 1960 larda %30 Türk ve %70 Rum şeklini almıştır. 1974 yılındaki 'Barış Harekatı' sonucunda adadaki fiili bölünme gerçekleştiğinde, göç ederek ayrılan pekçok Kıbrıslı Türk geri döndüğü gibi, ada ekonomisine katkıda bulunmak üzere 20.000-25.000 Türk işçisinin de Kuzey Kıbrıs'a yerleşmiştir. Daha sonraki göçlerle nüfus 1988 de 167.000 ve 1998 de yaklaşık 200.000 kişiyi bulmuştur" (Balkan, 1998:16-17).

"Girne yaz ve kış aylarında değişen bir nüfusa sahiptir. Buna göre nüfusu 18.000 olan kent, yaz aylarında turistler ile birlikte 35.000 nüfusa ulaşmaktadır" (Girne Belediyesi, 1999).

Eski Eseler ve Müzeler Dairesi'nden edinilen bilgilere göre Girne Tarihi Liman ve çevresinde mal sahipliğine bakıldığında biri Norveçli, beşi İngilizlere ait olmak üzere toplam altı yabancı hane kendi mülklerinde yaşamaktadır. 15 parsel ve yapı alanı devlete; Polis Müdürlüğü, Girne Belediyesi ve Vakıflara ait ise birer parsel alanı bulunmaktadır. Geriye kalan parsel ve yapı alanlar ise Kıbrıslı Türklere ve 1974 Barış Harekatı'ndan sonra adaya yerleşen Türklere aittir.

Girne Tarihi Liman'da 12 ayrı işletme ile yapılan anketlerde 6 işletmenin Kıbrıslı, 3 işletmenin Türk, 2 işletmenin İngiliz ve 1 işletme sahibinin Norveç asıllı olduğu öğrenilmiştir. Bu işletmeler içinde Norveç, İngiliz ve bir Kıbrıslı işletme sahibinin dışındaki işletmelerde yönetici olarak Türkiye kökenli, işletme ve turizm eğitimleri olmayan fakat turizmde ahçılık sektöre yönelik deneyimleri olan kişiler görev almaktadır. Ayrıca personel olarak bu işletmelerde görev alan kişilerin genellikle Türkiye'nin Mersin, Antakya, Adana illeri ile ağırlıklı olarak Güneydoğu Bölgesi'nden Kuzey Kıbrıs'a turizm ve diğer sektörlerde iş bulabilmek amaçlı geldikleri belirtilmiştir.

4.1.5.2.Yerleşmenin Yerel Ekonomik Yaşamını Düzenleyen ve Buna Bağlı Bina ve Yerleşme Ölçeğindeki Biçimlenmenin İncelenmesi

1960 öncesi ve İngiliz yönetimi sırasında Türklerin büyük bir kısmı kırsal alanda yaşamaktaydı. Türklerin çoğunluğu tarımla uğraşmakta ve çok az bir kısmı kentlerde hizmet sektöründe bulunmaktaydı. Ancak Kıbrıslı Türklerin kendi sınırlarını belirleyip hükümetlerini kurduktan sonra başlayan yeni uğraş ve meslek alanları sınıfsal yapının da değişmesinde etkili olmuştur. 1990 larda pekçok işadamı, yüksek eğitimli meslek sahiplerinin yetiştiği ve buna ilaveten nüfusun büyük bir kısmında eğitim düzeyinin yükseldiği görülmektedir. Nüfusun bir kısmı küçük üretim ve memurluk alanlarında olmak üzere genellikle hizmet sektöründe

maaşlı/ücretli olarak çalışmaktadır. Nüfusun yaklaşık %25 i tarımla uğraşmaktadır (Balkan, 1998:19).

Girne Tarihi Liman yerleşmesi, Ortaçağ'da Luzinyanlıların döneminde sur duvarları içerisinde gelişmiş bir yerleşmedir. Sur duvarları ile tanımlanmış olan yerleşmede yaşama, ticaret ve dini yapı mekan ve alanları bulunmaktaydı. Tarım ve hayvancılık ise yerleşmenin dışında yapılmaktaydı.

Girne Tarihi Limanı, Akdeniz kıyısında korunaklı ve güvenli bir koy çevresinde, ağırlıklı ticaret ve balıkçılık alanlarında gelişme göstermiş bir yerleşmedir. Eski dönemlerde Uzakdoğu ile batı gibi önemli yollar ile, İstanbul-İskenderiye gibi daha bölgesel deniz ticaret yollarının üzerinde olması balıkçılığın dışında özellikle ticari malların aktarıldığı Doğu Akdeniz'de stratejik önemi olan bir kent olmasında öncü rol oynamıştır.

Girne ve çevresinde yetiştirilen keçiboynuzu ve zeytinyağı dışı yapılan ticaretin önemli bir kısmını oluşturmuştur. Bu nedenle tarihi liman ve çevresinde depolama ihtiyacını karşılayabilmek için altı keçiboynuzu deposu olarak kullanılmış yapılar inşa edilmiştir. Girne Tarihi Limanı'nın küçük bir kıyı ve ticaret yerleşmesi olması, tipik Akdeniz mimarisine özgü basit ve sade ev ve dar sokaklardan oluşan bir yerleşme şeklinde biçimlenmesinde etkili olmuştur. Ancak 20.yy'a girildiğinde at arabalarının yerini motorlu araçların alması keçiboynuzuna olan talepte azalmalara neden olmuş ve zaman içinde Girne'de ticaret önemini yitirmiştir. Bu dönemde özellikle İngilizlerin ilgisiyle turizm gelişmeye başlamıştır. Tarihi liman sahilindeki Kordonboyu Caddesi'nin inşası limanın gelişimiyle ilgili bir dönüm noktası olmuş, kıyıda işlev dışı kalmış olan bu depolar turizm amaçlı yeni kullanımlarla insanların hizmetine açılmıştır.

1974 Barış Harekatı'ndan sonra buraya yerleşen Türk halkının Rumlar gibi denizcilik ve balıkçılıkta ilerlememiş (ilgilenmemiş) olmaları ticari önemini kaybetmiş olan limanın balıkçılık faaliyetinin de eskiye oranla kısıtlı yapılmasına yol açmıştır. Ayrıca 1987 yılında Girne'nin doğusunda yapılan Turizm Limanı nedeniyle tüm ticari işlevler ve taşımacılık yeni yapılan limana kaydırılmıştır. Tarihi limanın ise marina olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Bundan sonraki dönemde yerel ekonomik faaliyetlerini kaybeden tarihi liman ve çevresinde turizm ve ilgili kullanımlar ve dönüşümler hızla çoğalmaya başlamıştır. Turizm hemen hemen tek ekonomik aktivite haline gelmiştir.

Yerel halk ve işletmecilerde tarihi mekanın orijinaline uygun olarak koruması gerektiği bilinci hızla gelişmektedir. Ancak binaların konaklama birimine dönüşümlerinde oda sayılarının yetersiz kalması ve daha fazlasının talep edilmesi kat çıkmalarını gündeme getirmektedir. Yapıların küçük bahçeli ve alçak katlı olmaları bu yapıların ağırlıklı olarak restoran işletmelerine dönüştürülmelerini uygun kılmaktadır. Limanın gerisindeki ara sokaklarda restoran olarak hizmet veren İngiliz asıllı işletmecilere ait “The Brasserie” ve “Procolino Restaurant” işletmecileri fiziksel mekanlarında binaların özüne sadık kalmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

4.1.5.3.Yöre Halkının Girişimci Olarak Turizm Modelinde Yer Alması

Girne Tarihi Liman yerleşmesinde mal sahiplerinin büyük bir çoğunluğunu Kuzey Kıbrıslı Türk vatandaşları ve 1974 sonrasında adaya yerleşen Türkler oluşturmaktadır. 12 işletme ile yapılan anketlerde beş işletmenin mal sahibinin kendi olduğu, yedi işletmenin ise kira olduğu belirlenmiştir.

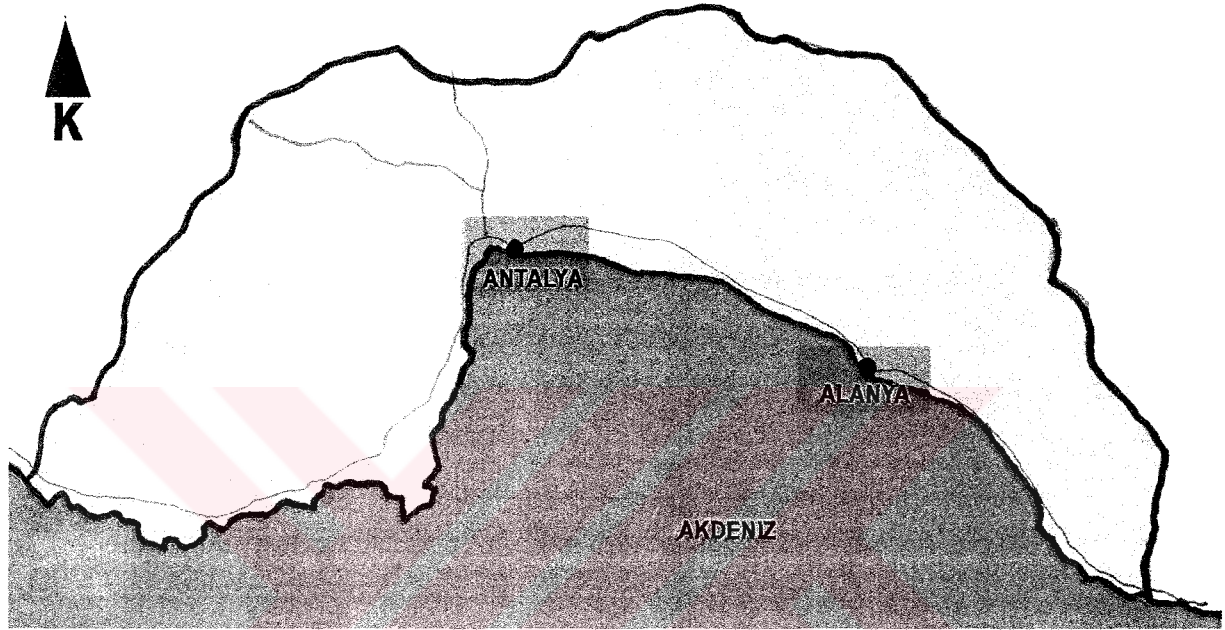
Girne Tarihi Liman yerleşmesinde bulunan hanelerden 4’ü ile gerçekleştirilen anketlerden elde edilen bilgilere göre;

- Tarihi liman ve çevresinde oturan halk turizme genellikle dolaylı olarak katılmaktadır. Yapılan dört ankette yerel halktan iki hanenin limanda tur yatlarına sahip olduğu, bir hanenin ise tarihi liman dışında yer alan turizm işletmelerinde görevli çalıştığı, diğer hanenin ise yerleşme içinde bar sahibi olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca tur yatlarına sahip hanelerden birinde diğer hane üyelerinin bahçelerindeki çiçeklerden kolye yaparak geçimlerine katkıda bulunduğu öğrenilmiştir.
- Alt ve emekli gelir grubu üyeleri olan Girne Tarihi Liman sakinleri ev pansiyonculuğu yapmamaktadır.
- Turizmin yerleşme içinde gelişmesinden rahatsızlık duyan haneye rastlanmamıştır. Ancak eğlence mekanlarından zaman zaman gelen yüksek müzik sesi ve alkol nedeniyle insanların davranışlarının kendilerini rahatsız ettiğini belirtmişlerdir.
- Yerel halk, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin içinde bulunduğu politik belirsizlik ve olası bir anlaşma sonunda oturdukları tarihi evlerin eski sahipleri olan Rumlar tarafından geri alınabilme riski yerleşmeyi sahiplenememelerine neden olmaktadır. Bu nedenle yerleşme sakinleri yükselen rant değerlerini de göz önünde bulundurarak oturdukları evleri satmaya yönelmektedir. 4 haneden 3’ü bu görüşü desteklemektedir.

4.2. Antalya Kaleiçi-İçkale Bölümü

4.2.1. Coğrafi Konumu

“Antalya ili Anadolu’nun güneybatısında 29 20’–32 35’ doğu boylamları ile, 36 07’–37 29’ kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. Yüzölçümü 2051km² olup Türkiye yüzölçümünün %2.6’sı kadardır.



Şekil 4. 38 Antalya ve Alanya’nın İl Sınırları İçindeki Konumu

İlin kara sınırlarını batıdan doğuya doğru denize paralel olarak uzanan Toros Dağları meydana getirir. İlin güneyinde Akdeniz, doğusunda İçel, Konya ve Karaman, kuzeyinde Isparta ve Burdur, batısında ise Muğla illeri vardır.

İlin ortalama olarak %77.8’i dağlık, %10.2’si ovalık, %12’si ise engebeli bir yapıya sahiptir. Akdağlar, Susuz Dağları, Alacadağ, Bey Dağları, Tahtalı ve Geyik Dağları Antalya ilinin önemli dağlarıdır. Dağ yükseklikleri kimi yerlerde 2500-3000 metreyi aşar. Batı’daki Teke yöresinde geniş platolar ve havzalar yer alır. Çoğunlukla kireç taşının erimesiyle oluşmuş mağaralar, düdenler, dolinler ve daha geniş çukurluklar olan polyeler gibi büyüklü küçüklü karst şekilleri çok yaygındır” (Turizm Bakanlığı, 1997:1-2)

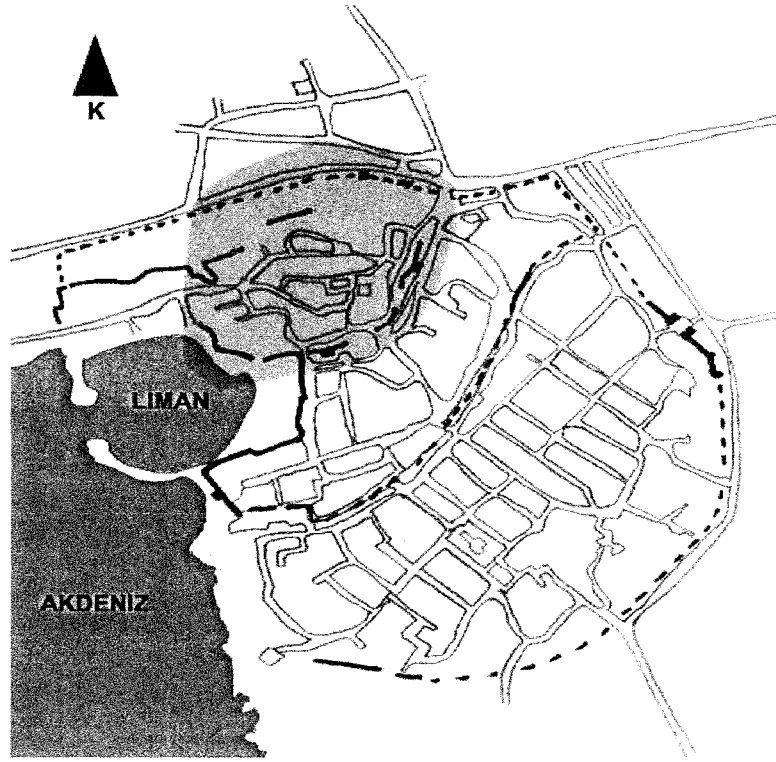
“Antalya ilinde alçak düzlükler pek fazla yer tutmaz. Bunlar genellikle akarsuların taşıdığı alüvyonların yığılmasıyla oluşan kıyı düzlükleridir. Başlıcaları Antalya, Finike, Demre, Kasaba ve Eşen ovalarıdır.

İlin kıyıları fazla girintili çıkıntılı sayılmaz. En önemli girinti en iç kesimin kıyısında yer alan il merkezinin adıyla anılan geniş Antalya Körfezi'dir" (AnaBritannica, 1993, c.2:341). Gazipaşa-Anamur sınırından Kaş-Fethiye sınırına kadar 630km uzunlukta sahil şeridine sahiptir. Bu uzunluk, toplam Türkiye kıyı şeridinin %11'ini oluşturur. Antalya merkez hariç 14 ilçesi, 103 bucak ve 543 köyü mevcuttur.



Şekil 4. 39 Antalya Kaleiçi'nin Kent Bütünü İçindeki Konumu

Antalya Kaleiçi, Antalya şehir merkezinde falezlerin üzerinde gelişmiş, surlarla çevrili tarihi özelliği olan bir kıyı yerleşmesidir. Araştırmanın Antalya-Kaleiçi bölümünde kale yerleşmesi oldukça geniş bir alanı kaplar. Araştırma, sınırlı bir zaman içerisinde yapılmayı gerektirdiğinden kalenin bir bölümünün ele alınmasına karar verilmiştir. Buna göre analizleri yapılacak alan olarak, limanın hemen kuzeydoğusundaki surlarla çevrili İçkale bölümü ele alınmıştır. Bu kararın alınmasında seçilen alanın Antalya-Kaleiçi'nin en merkezi ve yapılarının büyük bölümünün işlevsel dönüşüme uğraması etken olmuştur (Şekil 4.40).



Şekil 4. 40 İçkale Bölümünün Kaleiçi'ndeki Konumu

4.2.2. Tarihsel Gelişimi

“Antalya, Kilikya'nın batı kesimi, Pamfilya'nın güneydoğu ucunu ve doğu Likya'yı içine almaktadır. Antalya, Türkiye'de bugüne kadar bilinen en eski yerleşmelerin bulunduğu bir ildir.

Bilinen en eski yerleşme Karain Mağarası'dır. Antalya'dan 20 km mesafede bulunan ve Toros Dağları'nın Akdeniz'e bakan yamaçlarında yer alan mağara, 1946 yılından beri sürmekte olan özellikle de 1990 yılından bu yana yapılan kazılar sonrasında Antalya ilinde Paleolitik yerleşmenin varlığı ortaya çıkmıştır. Bölgenin tarihi M.Ö.2200 yılına kadar inmektedir. Beldibi mağarası Mezolitik, Bademağacı Höyüğü Cilalı Taş çağı yerleşmeleridir.

Antalya'nın erken tarihi Hitit yazıtlarında geçen Ahhiyava ve Arzava ülkelerinin Pamfilya olduğu daha bir kesinlik kazanmıştır. M.Ö. 14. ve 13. yy'da Miken kolonistlerin en faal dönemidir. Hititlerin yıkılmasına neden olan deniz kavimleri göçü ve Truva savaşı sonrasında Akaların buralara geldiği ve Grek seferlerine konu olduğu bilinmektedir.

İlk yerleşme hareketleri M.Ö. 7. ve 8. yy'da Akdeniz kıyılarında başlamıştır. Bu dönemde Pamfilya bölgelerinde kurulan ilk Grek koloni kenti Faselis'tir (M.Ö. 690). Side bu kenti takip etmiştir. Herodot'a göre M.Ö. 547'de Pers kralı Pamfilya şehirlerini Likya'dan almıştır.

M.Ö. 334'de Makedonya kralı Büyük İskender Pamfilya'yı almış ve M.Ö. 2.yy'da Roma senatosu kararıyla Bergama kralı 2. Attolos'a verilmiştir. Attolos Side'yi alamadığı ve bir liman kentine ihtiyacı olduğu için "Attaleia"yı kurmuştur. Attaleia M.Ö. 1. yy'da Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Bu dönemde Pamfilya ve Likya eyalet özelliğini korumuştur" (Turizm Bakanlığı, 1997:25-26).

Çiftçi bir kavim olan Romalıların denizciliğe ilgi duymamaları nedeniyle, kendi hallerine bıraktıkları denizlerde ve bölgelerde korsanlık dönemi başlamıştır. M.Ö. 18 yılında Roma İmparatoru Maryos korsanlara karşı savaş açmış ve büyük yenilgiler alan korsanlar yok olmuşlardır. M.S. 5. yy'dan itibaren Hristiyanlık bölgede yaygınlaşmıştır. Bölge M.S. 395-902 yılları arasında Bizans egemenliği altında kalmıştır. Bu dönemde bölge başlı başına bir eyalet olarak görülmektedir. M.S. 8-9 yüzyıllarından itibaren Arap akınları başlamıştır. Side gibi bazı şehirlerde bu nedenle harabe haline gelmiştir (Sunar, 1991:4-5).

Antalya'nın batı Akdeniz'de stratejik konumuyla önemli bir liman kenti olması çok çeşitli ülkelerin istilalarına uğramasına neden olmuştur. "Arap akınlarını Rodos, Venedik, Ceneviz, Haçlı Seferleri ve Kıbrıs Krallığı'nın saldırıları izlemiştir.

Arap kaynaklarına göre "Ataliye", Türk kaynaklarına göre "Adalya" olan ismi 20. yy'da Antalya olmuştur. Kentin ilk surları 2. Attalos zamanında yaptırılırken, M.S. 130'da Roma İmparatoru Hadriyanus'un Antalya seferi sırasında Hadriyanus Kapısı yapılmıştır. Antalya Bizanslıların egemenliğinde Avrupa ve Mısır arasında önemli bir liman kenti olmuş ve Araplara karşı ikinci bir sur ve hendekle kuşatılmıştır.

Attaleia 5 Mart 1207'de 1. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından ele geçirilmiştir. Bölge 1361'de Kıbrıs Krallığı yönetimine geçmiştir. 1373 yılında ise Hamidoğullarından Mehmed Bey bölgeyi ele geçirmiştir. 1389 yılında ise Yıldırım Beyazıd tarafından Osmanlı toprağı olmuştur. Bu dönemde şehir surları kuzeye doğru gelişmiştir. 1917-1921 yılları arasında İtalyanlar tarafından işgal edilen Antalya, 1921'de Türkiye Cumhuriyeti hükümetine bağlanmıştır" (Turizm Bakanlığı, 1997:27-29).

“Günümüzde çok az bir kısmı ayakta kalan surlar 2. Attalos tarafından yaptırıldıktan sonra, çeşitli devirlerde onarılmış veya eklentiler almıştır. Helenistik çağda, limanı kuşatarak doğuya doğru uzanan kesimden ibaret olduğu tahmin edilen surlar Hadrian döneminde güneydoğudaki alanı da içine alacak biçimde büyütülmüştür. Helenistik dönemde topografyaya uygun bir planı olası olan kentin, Roma döneminde ızgara planlı geliştiği bilinmektedir.

Yerleşmenin liman ve dış şehirle ilişkisini sağlayan birçok kapı bulunmaktaydı. Lanckoronsky, 19. yy sonlarında geldiği Antalya’da yedi adet kapının varlığından, Evliya Çelebi ise dört adet kapıdan bahsetmektedir.

Roma döneminde, Hadrianus’un şehiri ziyareti nedeniyle yapılan, günümüzde Üç Kapılar denilen, Hadrianus kapısı üç gözlü mermer bir kapıdır. 1811-1812 yıllarında kente gelen Beaufort Hadrianus kapısından iki kule arasında bulunan görkemli bir kapı olarak söz etmektedir. Aynı dönemde yapılan ve bugünkü Tophane kapısının yerinde olduğu söylenen kapı, 1844’te yıktırılmıştır. Yıktırılan diğer bir kapı ise iç içe iki, üç kapı olan Kale kapısıdır.

Roma döneminde yaptırılan Hıdırlık Kulesi surun güneydoğu köşesinde ve denize yakın bir konumdadır. Kare taban üzerine oturan yuvarlak bir gövdesi vardır” (Sunar, 1991:6-7).

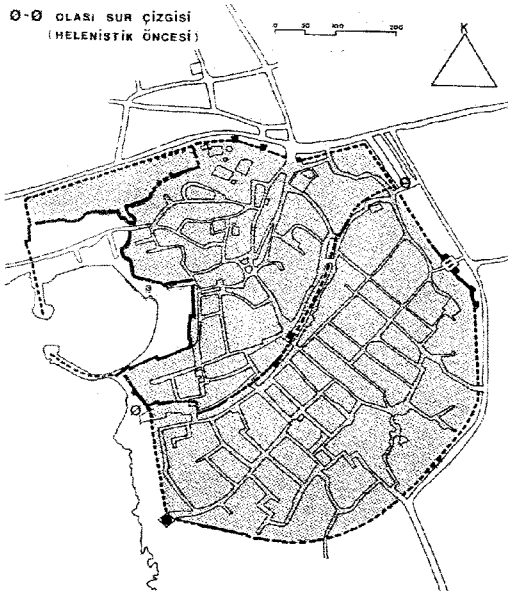
“Bizans döneminde Antalya, Bizans’la anlaşma yapan tüm ulusların tüccarlarına açık olduğu gibi Mısır-Konstantinapolis ticaretinin de en önemli durağıydı. Bugün, ancak bir kesimi ayakta kalan ve 19.yy’da hemen hemen tümü mevcut bulunan dış surları Roma çağına ait olduğuna göre kentin Bizans döneminde pek büyümediği düşünülmektedir. Yalnızca, limanın kuzeyindeki yerleşme alanının kıyısındaki ve kara tarafındaki surun 10.yy başında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Denizden yapılacak bir saldırıya karşı daha güçlü bir savunma düzeni kurmak için girişilen bu yapım işlemiyse kentin geliştiği anlamına gelmemektedir. Zaten Bizans dönemine ait hiçbir kalıntıyı içermeyen bugünkü kentte, tek bir Hristiyan yapısı (Cumanun Camisi) vardır ve o da aslında bir Geç Antik ürün sayılır” (Tanyeli, 1987:48-49).

“Bizans döneminde kara tarafına bir sur daha eklenmiş ve sur dışı hendekle çevrilmiştir. Surlar onarılmıştır. İkinci sur ile daraltılan şehir sadece limanı çevreler hale getirilmiştir. Böylece liman ve çevresi, bir içkale gibi işlev görmeye başlamıştır” (Sunar, 1991:6-7).

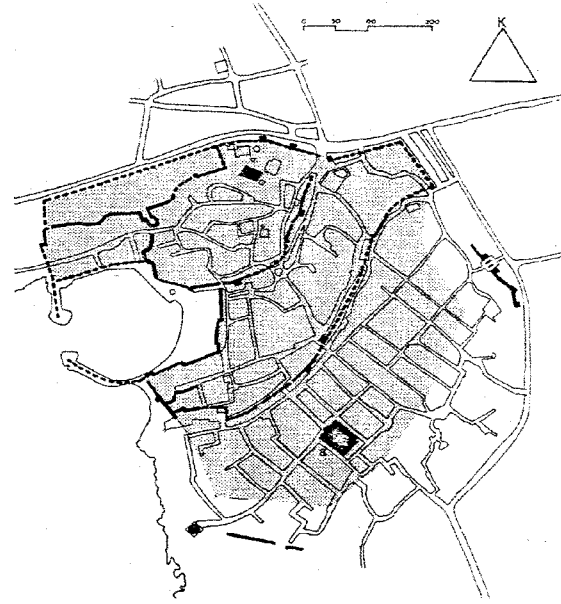
“Selçuklu dönemi Antalya’sının fiziksel yapısı hakkında bilgi veren tek kaynak, kenti 14.yy’ın başında gören İbni Batuta’nın seyahatnamesidir. İbni Batuta’ya göre, Antalya çeşitli etnik grupların duvarlarla çevrili kendi mahallelerinde yaşadığı surlarla çevrili bir kenttir. Mahalleler arasındaysa geceleri kapatılan kapılar bulunmaktadır. Mevcut kalıntılara ve Lanckoronsky’nin şematik kent planına dayanarak, bu yerleşme alanlarını belirlemek bugün olanaklıdır. Örneğin Selçuklu yapılarının yerleri göz önüne alındığında, limanın güneydoğu, batı ve kuzeydoğusundaki alanların Türklere, kuzeyindeki kesimin tüccarlara ve güneydeki Türk kesimine komşu olan yerleşme alanının Musevilere ayrıldığı söylenebilir. Kentin güneydoğusundaki geniş alanda ise Rumların yaşadığı düşünülmektedir. Buradaki Cumanın Camisi adlı bazalikanın ancak 15.yy’ın ikinci yarısında camiye çevrilmiş oluşu da bu görüşü desteklemektedir. Batuta’nın ayrı bir kent parçası olarak nitelediği Türk yöneticilerin yerleşme alanı ve yabancı tüccarlar kalenin kuzeyinde kalmaktaydı. Ne var ki, kenti bölgelere ayrılan bu semt duvarlarının nasıl bir kronolojik gelişme seyri izlediği sorusu henüz kesinlik kazanmamıştır. Ama bu duvar sisteminin en azından başlangıçta, etnik bir ayırımdan ötürü değil, kentin fiziksel evrim sürecinden dolayı oluştuğu anlaşılmaktadır.

Kent surlarının aşağıda belirtildiği gibi bir aşamalanma süreci içinde geliştiği düşünülebilir.

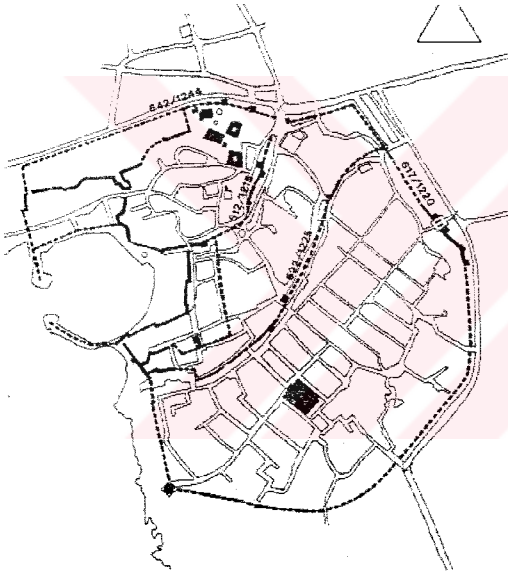
1. Aşama : Helenistik Çağ’da kurulan kent, büyük bir olasılıkla, yalnızca limanı kuşatarak doğuya doğru uzanan kesim olmalıdır.
2. Aşama : Hadrian döneminde güneydoğudaki geniş alan surlarla çevrilerek, kentsel bütüne katılmıştır.
3. Aşama : 10.yy’ın başında bir yazıttan öğrenildiğine göre kara tarafında bir ikinci sur yapılmıştır. Böylelikle Bizans’ın genel güçsüzleşmesine koşut olarak, pekçok yerde olduğu gibi Antalya’da da, kentsel alan daraltılarak, sadece limanı çevreler hale getirilmiştir. Bu girişim sonucunda, liman ve çevresi bir içkale gibi işlev görmeye başlamış ve yerleşmenin en yoğun kesimini içermiş olmalıdır.
4. Aşama : Öyle gözüküyor ki, önceki üç aşamadaki yapılanmalar sonucunda Antalya’nın tüm savunma sistemi zaten oluşturulmuş durumdaydı. Hatta Selçuklu döneminde bir içkale görevi yapıp, yöneticilerle garnizonun yerleşmesi için ayrılacak olan kesim bile bir Türk yapısı değildir. Mevcut istinat duvarları Antikite’den kaldıkları izlenimini vermektedir. Belki de kentin akropolisi burasıydı. Arkeolojik kazılar yapılmaksızın kesinleşmeyecek bu sav doğruysa, Selçuklu içkalesinin bu işlevini Helenistik Çağ’dan beri sürdürdüğü varsayılabilir (Şekil 4.41).



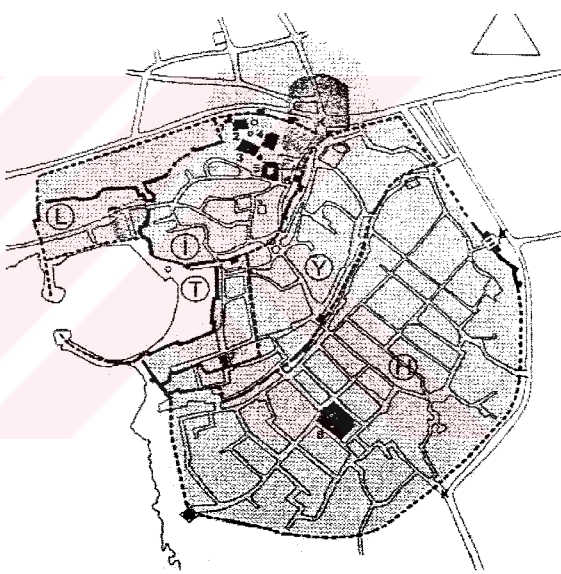
Antik Attaleia'nın Olası Sınırları



12.yy'da Attale



Surlarda Selçuklu Onarımı ve Yeniden Yapımları



13.yy Sonunda Antalya

Şekil 4.41 Antalya'da Kentsel Gelişimin Aşamaları (Tanyeli, 1987)

Türkler fetihten sonra surları onarmışlardır. Bu yıllarda Kıbrıslı Frenkler'in yardımıyla Hristiyan halk kentteki Türkler'i öldürerek ayaklanmış ve Antalya'yı yeniden fethetmek gerekmiştir. İkinci fetihin ertesinde Türkler, kentin isyanına tepki olarak etnik yerleşme düzenini değiştirmiş, Hristiyan halkı doğudaki orta surla dış sur arasındaki alana yerleştirmiş olduğu düşünülmektedir.

İkinci fetihten sonra kent hızla gelişmiştir. Burası Anadolu'nun en önemli ihracat limanlarından biri ve deniz üssü olmuş, ayrıca bir de tersane yapılmıştır. Söz konusu

tersanenin yeri bilinmiyorsa da, bu işleve uygun bir alan yoktur. Kentin ilk Türk yapısının Ertokuş'un camisi olduğu sanılmaktadır. Bugün mevcut olmayan bu caminin kiliseden çevrildiği ve 1373'te onarılan Yivli Cami ile aynı yapı olabileceği düşünülebilir. Bilindiği kadarıyla bugünkü cami Türk öncesi döneme ait temeller üzerinde yerleşmektedir.

Ticaret alanının 14. yy'ın başında kentin Türk kesiminde olduğu bilinmektedir. Fakat, limanın kuzeyindeki mahallenin yabancı tüccarlara ait olduğu düşünülürse, burasının da bazı ticari işlevleri içermesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla, ticaret alanı heralde, limanın kuzeydoğusuna doğru uzayıp sur kapısına ulaşmakta ve belki de bir ölçüde dışarıya doğru taşmaktaydı. Nitekim, Osmanlı döneminde çarşı tümüyle sur dışına çıkmıştır" (Tanyeli, 1987:49-52).

Selçuklu döneminin anıtsal yapıları, Yivli Minare Cami, Atabey Armağan Medresesi, Ulu Cami Medresesi, Ali Yusuf Mescidi, Mevlevihane ve hamamı, Ahi kızı Mescit ve Türbesi ile Zincir Kıran Türbesidir.

Osmanlı döneminde surlar onarılmıştır. Kent 30 hektarlık ölçüye erişmiş ve kale dışına taşmıştır. 1811 yılında Kaleiçi'ne gelen Lanckoronsky yerleşmenin birçok gravürünü hazırlamıştır.

Osmanlı döneminin simgesel yapıları; İmaret Mescidi, Tekeli Mehmet Paşa Cami, Kesik Minare Cami, Nigar Hatun Türbasi, Çukur hamam, Paşa hamamı, Sefa hamamı, Büyük ve Küçük Kilise, Osmanlı Bankası ve Okulları'dır.

"1914 yılından sonra suriçi önemini yitirmeye, surlar yıkılmaya başlamıştır. 1935-40 yıllarında ise Kaleiçi'nde oturan halkın sürekli şikayetleri üzerine surlar ücret karşılığında yıktırılmıştır. 1987 yılında, Antalya Valiliği ile Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün katkılarıyla Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından oluşturulan Yat Limanı Çevre Düzenleme Koordinatörlüğü tarafından sur kalıntılarının onarımı yapılmıştır" (Oral, 1996:13).

"Cumhuriyet döneminde, Kaleiçi yerleşim bölgesinden asıl mal sahipleri taşınmış, yerlerine daha düşük gelir seviyesine sahip halk yerleşmiştir. Uzun yıllar bu durum devam etmiş ve nüfus kaybı olmuştur. 1967 yılında Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararı ile koruma kapsamına alınmıştır. 1979'da Kentsel Sit Alanı ve Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir. ODTÜ tarafından Kaleiçi Koruma İmar Planı ve ekleri hazırlanmıştır. Antalya

Planlama bürosu tarafından düzenlenen bu çalışma 9 Temmuz 1982’de Antalya Kaleiçi Koruma Geliştirme İmar Planı ve Yönetmeliği olarak kabul edilmiştir” (Sunar, 1991:7-8).

4.2.3. Turizmde Geline Nokta, Mevcut Konaklama Birimleri ve Kapasiteleri

“Antalya, Türkiye’nin ve dünyanın önde gelen turizm merkezlerinden biridir. Antalya’da merkez, Kaş, Kale, Kemer, Serik, Manavgat, Alanya ve Gazipaşa ilçelerinde Bakanlar Kurulunca ilan edilmiş toplam 21 Turizm merkezi bulunmaktadır. Antalya Kaleiçi, Antalya merkezde yer almaktadır (Şekil 4.38).

İlin kara, deniz ve hava yolları ile iç ve dış pazarlarla bağlantılı olması her yönü ile kapasiteyi artırmaktadır. Antalya ili Türkiye’nin en büyük deniz limanlarından birine ve hava trafiği bakımından ikinci büyük hava limanına sahiptir.

Antalya Hava limanına 1999 yılında toplam 40.552 adet, 2000 yılında ise 52.770 ve 30.06.2001 tarihi itibarıyla 33.655 adet uçak giriş-çıkış yapmıştır” (Antalya Valiliği, 2002).

Çizelge 4.4 1997-2001 Yıllarına Göre Antalya İline Gelen Turist Sayısı

Yıllar	Hava Yolu	Deniz Yolu	Toplam
1997	2,986,095	38,287	3,024,382
1998	2,645,658	76,750	2,722,408
1999	1,902,579	62,316	1,964,895
2000	3,401,135	18,257	3,419,392
2001	1,715,148	3,660	1,718,808

Antalya merkezde yer alan Kaleiçi yerleşmesi tarihi ve özelliği olan yapısı ile hızla gelişen bir turizm merkezidir. Bu nedenle birçok tarihi yapı konaklama birimi amaçlı restore edilmekte ve işletilmeye açılmaktadır. Örnek alan çalışması kapsamında Kaleiçi yerleşmesi içinden İçkale bölümü seçilerek incelenmiştir. Buna göre İçkale bölümünde konaklama amaçlı hizmet veren 8 işletme toplam 82 adet oda ve 165 yatağa sahiptir. Bu işletmelerden 3 konaklama birminde ağırlıklı olarak dışarıdan iş amaçlı gelen kişiler kalmaktadır. Geri kalan konaklama birimlerini ise turistler tercih etmektedir. (Çizelge 4.5)

Çizelge 4.5 Antalya Kaleiçi İçkale Bölümündeki Konaklama Birimleri ve Kapasiteleri

Konaklama Birimi	Oda Sayısı	Yatak Kapasitesi
Yivli Konakları*	9	20
Sultan Pansiyon	5	10
Tekeli Konakları	8	16
Grand Harput Pansiyon*	8	14
Heri 19 Pansiyon	9	20
Eliza Pansiyon	5	10
Altun Pansiyon*	8	15
Tütav Adalya Oteli	30	60
Toplam	82	165

Antalya İçkale bölümü içinde bulunan konaklama birimleriyle yapılan anketlerde Tekeli Konakları'nı Amerikalı, Japon, Kanada ve Türk asıllı daha çok üst gelire sahip turistler tercih ederken, yukarıdaki çizelgede ismi geçen Sultan Pansiyon, Heri 19 Pansiyon, Eliza Pansiyon ve Tütav Adalya Oteli'ni genellikle İskandinav, Alman ve Fransız asıllı orta gelire sahip turistler konaklama için tercih etmektedirler.

4.2.4. Fiziksel Çevre

4.2.4.1. Doğal Çevre

Yerel Bitki Örtüsünün Mimari İle İlişkisi

Antalya ve çevresinde kıyıdan 500-600 m yüksekliğe kadar olan yerlerde yaz kuraklığına uyan, kışında yeşil kalan makiler egemendir. Maki bitki örtüsü delice, kocayemiş, sandal, yabani çilek, zakkum, zeytin, defne, tespih ağacı, akça kesme, hayıt, harup, funda, ladin, katırtırnağı gibi çeşitli bodur ağaç ve otsu bitkilerden oluşmaktadır.

Antalya-Kaleiçi'ndeki evlerin çoğu çevresi duvarlarla ve yapılarla çevrili avlu niteliğinde bahçelere sahiptir. Bu avlularda genellikle yukarıda isimleri sayılan maki türü bitkiler ve bodur ağaçların yanı sıra selvi, dut, palmye türü ağaçlar bulunmaktadır.

* iş amaçlı gelen kişilerin konaklamak için tercih ettikleri birimler.

Evlerin çoğunluğunun avlu duvarları sarmaşıklarla örtülüdür. Bahçelerde yaz aylarında gölgesinde oturulabilecek mekanlar yaratan asmalar bulunmaktadır.

Kaleiçi'nde yapılan görüşmelerde özellikle liman çevresindeki surların sarmaşıklarla kaplanmasının doğru bir yaklaşım olmadığı, buraya gelen ziyaretçilerin sur duvarlarını göremediklerini ayrıca sarmaşıkların sur duvarlarına zarar verdiği belirtilmiştir.

Hayvan Varlığı

Antalya-Kaleiçi, Antalya şehir merkezinde yer almaktadır. Bu nedenle kırsal kesimle ilişkisi kesilmiştir ve günümüzde apartmanlarla çevrili bir alan konumundadır. Sokaklarının çoğu motorlu trafiğe açıktır ve asfaltlanmıştır. Ulaşımın yerini motorlu taşıtların almasından dolayı evlerde büyükbaş hayvan yoktur. Yalnızca bazı evlerinin bahçelerinde kümes hayvanları beslenmektedir.

Jeolojik Yapı

“Antalya ilinde Quarterner, Tersiyer, Mesozoik, Paleozoik adlı yaşlı kayalar bulunmaktadır. Antalya ovasının büyük bir kısmı Quarterner'e ait konplomera, alüvyon ve travertenlerle örtülüdür. Çok sayıda erime boşlukları bulunan travertenler tipik karst topografyasını meydana getirmişlerdir. Deniz altında da devam eden travertenlerin toplam kalınlığı birkaç yüz metreyi geçer. Tersiyer araziler ise ovanın zeminini meydana getirmektedir. Dağlık bölgelere ilerledikçe Mesozoik yapı ve tersiyer yapının karışık halde bulunduğu görülmektedir. Aksu, Köprü çayı, Manavgat çayı doğrultusunda kuzeye doğru uzayarak yer alır.

Antalya havzasının büyük bir kısmını oluşturan Mesozoik formasyon kalker, marn, filis ve serpantinden oluşmuştur. Kalkerler gri renkli, çok çatlaklı ve boşlukludur. Ayrıca karstik şekillere düdenlere sahiptir.

En eski formasyon olan Paleozoik kayalar Alanya'nın kuzeyinde yaygın olarak görülürler. Kristal şist, mermer ve kalkerlerden meydana gelen bu kayalar şiddetli tektonik olayların etkisiyle kırılarak kıvrılmışlardır.

Kent civarında tektonik arızalar bulunmasına rağmen deprem katoloğu aktif bir hattın bulunmadığını göstermektedir. Bölgede nadiren hissedilen zararsız sarsıntılar, Göksu bölgesindeki yerel depremlerle ilgilidir” (Turizm Bakanlığı, 1997:13-14).

Su (Deniz-Kıyı-Kara İlişkisi)

Tarihi Antalya Kaleiçi Marina Liman Müdürlüğü ile yapılan görüşmeden edinilen bilgilere göre, liman içinde 44 adet tur teknesi, 5 adet özel yat ve balıkçı tekneleri bulunmaktadır. Ayrıca dışarıdan gelebilecek teknelere para karşılığı limanda yer bulunduğu belirtilmiştir. Marina içinde bulunan balıkçı tekneleri kira ödemezken, tur tekneleri kira ödemektedir.



Şekil 4.42. Antalya Kaleiçi Limanı'ndan Görünüş

Limanda işletmelerin aboneliklerinin bulunmaması kaçak elektriğin kullanılmasına neden olduğu, insanların şikayet dilekçelerine rağmen TEDAŞ'ın konu ile ilgilenmediği belirtilmiştir. Limanda, teknelerin atıklarını toplayacak sistemin bulunmaması nedeniyle tekneler atıklarını liman dışında denize bırakmaktadırlar. Balıkçı veya teknelerin mazotlarını ve yağlarını liman içinde bırakmadığı belirtilmiştir. Gözlemlerde liman suyunun temiz olduğu görülmüştür. Yerel balıkçılıkla ilgili olarak 1 Mayıs-1 Eylül tarihleri arasında avlanma yasağı konmuştur. Bu nedenle balıkpazarı kış aylarında limandaki mescitin yakınlarında kurulmaktadır.

Limanın kuzey kesimindeki eski un fabrikası ve depoları turizm amaçlı yeme-içme, eğlence ve ofis amaçlı işlevsel dönüşüme uğramıştır. Kıyı, insanların yürüyebilecekleri ve tur teknelerine binebilecekleri bir alan olarak düzenlenmiştir.



Şekil 4.43 Antalya Kaleiçi Limanı'nın Havadan Görünümü

4.2.4.2.Yapılı Çevre

A)Yapılı Çevreyi Oluşturan Fiziksel Yapı

1)Yerleşmenin Yapılaşma Özellikleri (Yerleşmenin Yapılı Alanını Oluşturan Elemanların Oluşturulma Mantığını Anlamaya Yarayacak Çevresel Elemanlar)

İklim İle Yerel Yapılaşma

“Antalya, tipik Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Kıyılar sıcak deniz iklimi sınıfına girerken, iç kesimlerde soğuk yarı-kara iklim tipi görülmektedir. Deniz kıyısında yer alan kentte yazlar sıcak, kuru ve uzundur. Kışlar ılığa yakın geçer. En soğuk ay ortalama ısısı 10.2C ile Ocak ayıdır. En sıcak ay ortalaması ise 44.7C ile Temmuz ayıdır.

Yazın hiç görünmeyen yağmur Aralık, Ocak aylarında ve az miktarda da ilk ve sonbahar mevsimlerinde sağanak halinde yağar. Ortalama yağış miktarı 1064 mm'dir. Kıyılar iç kesimlere oranla daha çok yağış alır. Bunun nedeni, kıyıya paralel uzanan Toros ve Bey Dağları'nın hava kütlelerini Antalya üzerine çekmesidir. Antalya, yılın ancak 40-50 günü kapalı ve yağışlıdır. Kentte kar ve don olaylarına neredeyse hiç rastlanmaz. Yerleşmede

hakim rüzgar yönü %66'lık bir değer ile kuzey yönlü rüzgarlardır. Ortalama rüzgar hızı 3/m/sn'dir. En hızlı rüzgar ise güneydoğudan 38.7/m/sn hızla eser. Sıcak yaz aylarında öğleden sonraları denizden esen meltemin rahatlatıcı bir etkisi vardır. Kuzeyden esen Poyraz ise sıkıcı bir etki yaratır" (Turizm Bakanlığı, 1997:14-15).

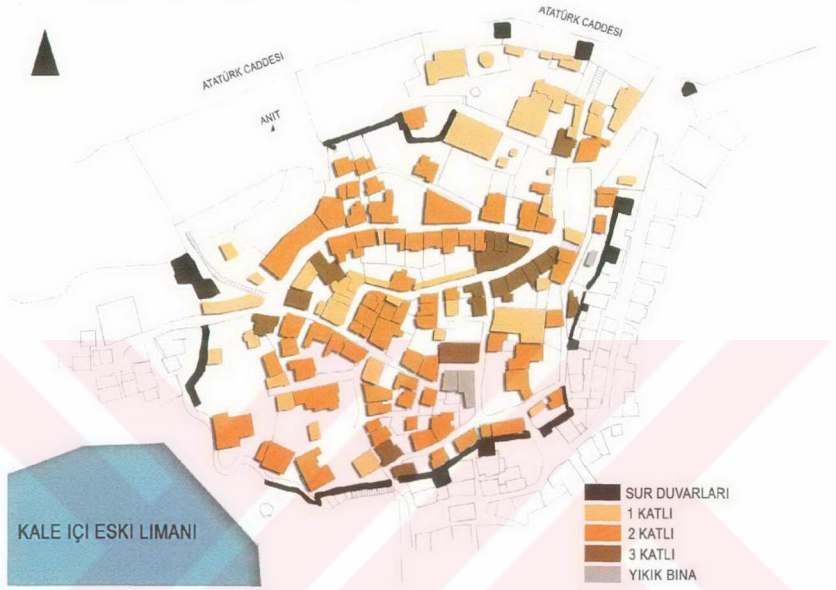
Günümüze ulaşan Kaleiçi evleri genellikle 18.-19.yy yapılarıdır. Bu evler yörenin iklim özellikleri ve kültürel değerleriyle şekillenerek özelliği olan bir yerleşmenin oluşmasını sağlamıştır. Yerleşmede yaz aylarının çok sıcak yaşanmasından dolayı evlerde soğuktan koruyuculuktan çok, güneşi önleme ve serinlik sağlama eğilimi görülmektedir. Evler, dar sokakların kenarlarında duvar oluşturarak, gölgeli taşlıklar, avlular, hava akımını kolaylaştıran yüksek tavanlı katları ile yerleşmenin temel kimliğini sergilerler. Komşular arasındaki mahremiyet, birbirinin bahcesine bakmamak ve pencere açmamak gibi kurallarla, ayrıca evlerin bahçeleri yüksek duvarlarla çevrilerek oluşturulan avlularla sağlanmıştır. (Oral, 1996:14) (Şekil 4.44).



İçkale Bölümünde İkiz L Sofalı Hüseyin Faraş Evi

Şekil 4.44 Antalya İçkale Bölümünden Örnek Ev Plan ve Görünüşleri

“Üç katlı olan evlerin olmasına rağmen ağırlıklı kat yüksekliği ikidir. Ancak bazı evlerde bir ara katta mevcuttur (Şekil 4.45). Alt kat servis mekanları için ayrılmıştır. Ara kat depo olarak kullanıldığı gibi soğuk kış günlerinde kışlık oda olarak kullanılabilir.”



Şekil 4. 45 Antalya İçkale Bölümündeki Yapıların Kat Yükseklikleri

Evlere giriş, arsanın yolla olan ilişkisine ve evin arsa üzerindeki konumuna bağlı olarak değişiklikler göstermektedir. Ev bitişik nizamdaysa eve sokaktan girilebilmektedir. Ev parselin iki yüzüne bitişikse giriş yoldan eve olabildiği gibi, bahçeye de olabilir. Ayrıca ev, iki sokağın birleştiği yerde bir köşe parselinde ve iki cephesiyle yolla bitişikse evin hem bahçeye hem de yola açılan iki ayrı girişi vardır. Eğer ev parselin tam ortasında yer alıyorsa, giriş önce bahçeye, sonrada eve olmaktadır. Çok nadir görülebilecek bir örnekte de giriş sokağa açık olduğu için odalara sokak üzerinden girilmektedir.

Avlu ve taşlıklar yazın yaşamın büyük bölümünün geçtiği yerlerdir. Kuyu, ocak, ahır ve depoların yer aldığı bu mekanlar, yüksek duvarlarla çevrilerek mahremiyet sağlanmıştır. Taşlıkların zemininde farklı tonlarda ve düzgün olan çakıllar, özenle döşenerek desenler oluşturulmuştur. Öte yandan sofayı taşıyan dikmelerle çevrilmiş olan bu mekanlar da dikmelerin oturduğu, antik dönemden kalmış olan sütun başlıkları ve kaideler bulunmaktadır” (Sunar, 1991:9-10).

Antalya Kaleiçi evlerinin önemli özelliğinden biri olan sofalar, ev halkının günün büyük kesimini geçirdiği mekan ve sirkülasyon alanlarıdır. Kaleiçi'ndeki evlerin büyük kısmını dış sofalı ve iç sofalı evler oluşturmaktadır. Dış sofalı evlerde, odalar birbirlerine bir sofa ile bağlanmıştır. Hititlerden, Helenistik çağdan beri örnekleri var olan bir çözümdür. Bu tür evler yan sofalı, U veya L sofalı farklı plan tiplerine sahiptirler (Bektaş, 1992:95).

"İç sofalı plan tiplerine karniyarik da denilmekte ve bu planda sofanın iki yanında odalar yer almaktadır. İç sofalı evlerde iki cephesi açık ve penceresi olanlar tercih edilmiş, ihtiyaca göre yan sofa, eyvan veya merdiven sofası ilave edilerek yer yer genişletilmiştir.

Odalar genellikle yemek yeme, yatma, yıkanma ve oturma gibi birçok işlevlerin yerine getirildiği mekanlardır. İklimden dolayı her odada ocağa ihtiyaç duyulmaz. Merdivenler genellikle sofanın bir ucunda yer almaktadır. Bazen iki oda arasında kalanlar da vardır. Tümüyle ahşap olan merdivenlerin, ilk birkaç basamağı taş olan tipleride mevcuttur. Mutfaklar genellikle üst katta sofanın bir ucunda yer alır. Yazları bahçede bulunan ocak mutfak olarak da kullanılmaktadır. Bazı evlerde gusülhaneler, bazılarında da sofanın bir ucunda tuvaletle birlikte yer alan ve küçük bir hole oradan da sofaya açılan bir mekanda banyolar mevcuttur. Tuvaletler bazen bahçede yer alabilmektedir. Tuvalet önlerinde el yıkamak için küçük lavabo mekanı vardır.

Mesut Evren Kaleiçindeki yapıların çıkmalarını beşe ayırmıştır. Bunlar;

- Oda genişliğinde çıkma
- Odadan daha küçük çıkma
- Ayaklar üzerinde çıkma
- Gönye çıkma
- Köşe çıkmaları

Çıkmalar daima ahşaptan yapılmakta olup, metal furuşlar üzeri sıvanmış ahşap furuşlarla veya altları eğrisel olarak kapatılıp sıvanarak zenginleştirilmiştir. Eğrisel bitirilen çıkma altları lake işi bezemelerle süslenmiştir.

Pencereler düşey sürme olup, bazen alt katlarda yan dönel olanları da görülmektedir. Pencerelerde kemerli, düz taş sövelerin yanı sıra ahşap sövelerde mevcut olup, alt kat pencerelerinde ahşap kepenkler, demir kafesler, üst kat pencerelerinde ahşap kafesler ve

kepenkler vardır. Giriş kapıları kemerli bir taş söve veya silme içine oturtulmuş olup çift kanatlı, ahşaptır. Oda kapıları son derece yalındırlar. Saçaklar ise ortalama 60 cm dışa taşar ve altları düz ahşap çıtalarla kaplanır.

Sıcaklığın yüksek olmasından dolayı zemin kat duvarları 50-60 cm genişliğinde olup, moloz veya kesme taş ile örtülüdür. Toprak harç ve yer yer hatullar kullanılmıştır. Üst katlarda taş duvar mevcut olmakla birlikte genelde ahşap çatı sistemi kullanılmıştır. Ahşap çatı arası ya ahşap çıtalarla, ya da Horasan harcıyla doldurulmuştur. Ahşap malzeme yörede yaygın olan katran ağacındandır. Kapı ve pencere lentoları ile çevrelenen alanlar dışında kalan alanlar sıvanmıştır. Sıvanın birinci katında aktoprak ve saman karışımı, ikinci katta ise kırıntı, kum ve kireç karışımı olarak kullanılmıştır” (Sunar, 1991:11-13).

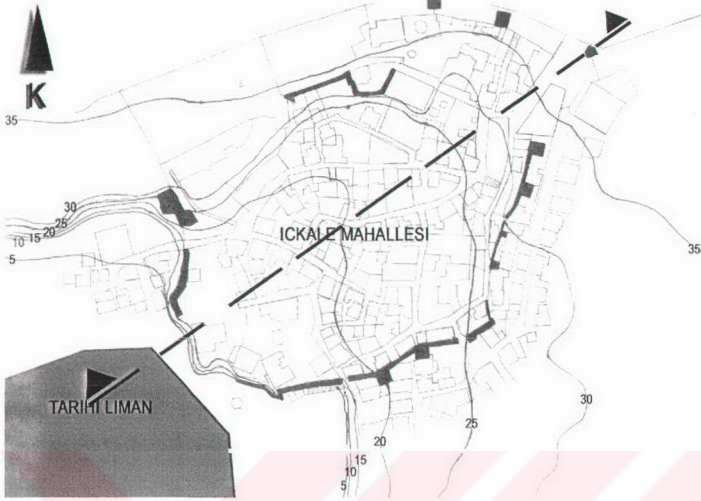
Topografya İle Arsa-Parsel-Bina Konumlanması Arasındaki İlişki

Antalya Kaleiçi yerleşmesi deniz kenarında 15 m yüksekliğe varan falezlerin üzerinde korunaklı bir koy çevresinde gelişmiş tarihi bir yerleşmedir. Tezin kapsamında ele alınan Kaleiçi'nin İçkale bölümünde en yüksek kesim ile en alçak kesim arasında 20 m civarında bir eğim farkı bulunmaktadır (Şekil 4.46).



Şekil 4.46 Antalya İçkale Bölümünün Görünümü

Sokaklar topografya ve kale duvarlarına uygun, genellikle paralel olarak geçirilmiştir. Sokaklar arasında kalan adalar, yerin durumuna bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Şekil 4.47-4.48). İçkale yerleşme dokusu organik bir gelişme göstermiştir. Çok az sayıda çıkmaz sokak vardır ki bunların çoğunluğu zaman içinde yıkılan bina ve parsellerinin delinmesiyle bozulmuş olduğu ve diğer sokaklarla birleştiği düşünülmektedir. Adaların uzunlukları ve genişlikleri değişiklik göstermektedir. Enleri sırt sırta iki ev alabilecek genişliktedir. Evlerin ve parsellerin yer seçimi ve yönelişlerinde eğim yardımıyla deniz manzarası, sokak ve Yivli Minare gibi önemli yapılara yönelinmiştir.



Şekil 4.47 İçkale Bölümünü ve Topografyası

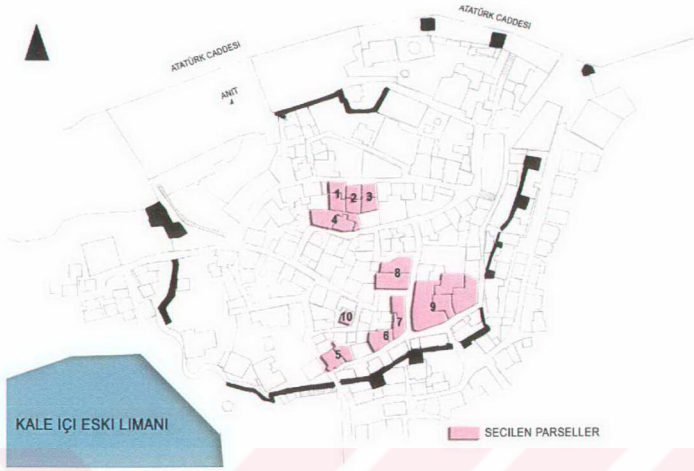


Şekil.4.48 Antalya İçkale Bölümünün Kesiti B-B

Parsel ile Evin Taban Alanı Arasındaki Oranın Belirlenmesi ve Kat Yüksekliği

Antalya İçkale bölümü, Kaleiçi'nde surlarla çevrili bir yerleşme parçasıdır. Organik biçimde gelişen Antalya Kaleiçi'nin bir parçasını oluşturan İçkale bölümünde surlara sırtını vermiş bulunan alanlar haricinde net okunabilen toplam 10 ada parçası bulunmaktadır. Organik biçimde ilerleyen sokakların kesmiş olduğu parseller farklı büyüklükler göstermektedir.

Hemen hemen her evin bahçesi bulunmaktadır. Evler genellikle arkalarını sırt sırta vererek yerleşmiştir. Evler parsellerinin sokağa bakan kesiminde konumlanırken, parselin arka ve iç bölümleri bahçeye ayrılmıştır. Ancak parseli geniş olan bazı evlerde ise bahçelerin de sokağa açıldığı görülmektedir.



Şekil 4.49 İçkale Bölümünde Seçilen Örnek Parseller

Ada alanları gibi farklı büyüklüklere sahip olan parsellerde evlerin kat yükseklikleri çoğunlukla iki katlıdır. Bazı evlerin üç kata çıktığı görülür. İncelenen alan içindeki mevcut parsel, ev taban alanlarının ve oranlarının belirlenmesi için örnek parseller seçilmiştir (Şekil 4.49). Çıkan sonuca göre evlerin genellikle parsellerinin yarısına yerleştiği görülmüştür (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6 Antalya İçkale Bölümünden Seçilen Örnek Parsel Alanlarının Bina Taban Alanına Oranları ve Kat Yükseklikleri

Parsel No	Parsel Alanı	Evin Taban Alanı	Kat Yüksekliği	Taban Alanı/Parsel Alanı Oranı
1	200	100	2	1/2
2	190	95	2	½
3	210	90	2	½.3
4	325	110	2	1/1.3
5	245	135	3	1/1.8
6	165	140	2	1/1.2
7	230	147	2	1/1.5
8	435	210	3	½
9	1210	394	2	1/3
10	120	75	2	1/1.6

Yerleşmenin İmaj Ögeleri

a)Sınır Belirleyici Yapılar

Kaleiçi'nin tarihi limanının kuzeydoğusunda yer alan İçkale bölümündeki surların bir kısmı ayaktadır. İçkale tarihi kentin ilk ve en eski yerleşme alanını oluşturmaktadır. Falezlerle oluşan topografya ve bu topografyaya göre inşaa edilmiş olan kale surları sınırları belirleyici doğal ve yapay öğelerdir (Şekil 4.50).

b)Odak Noktaları

İçkale kesiminde işlevlerine bakılacak olursa üç farklı odak nokta bulunmaktadır. Bunlar;

- Yivli Mimare, Alaadin Camii, turistik hediye amaçlı hizmet sunan Yivli Çarşı ve çevresinde yer alan çay bahçeleri ve yörük çadırlarının bulunduğu oturma mekanlarıdır. Burası daha çok dini yapıların odaklandığı bir alandır.
- Tarihi limana inilen İskele ve Tabakhane Sokağı üzerindeki deri, hediyelik eşya, kuyumcu ve halıcıların oluşturduğu turistlere yönelik satış yapan dükkan ve tezgahların bulunduğu sokaklardır.
- Tekeli Konakları, Ally ve Gizli Bahçe isimleri altında yüksek gelir grubuna yönelik yeme-içme-konaklama-toplantı ve kutlama amaçlı mekanları sunan işletmelerin bulunduğu İçkale kesiminin tarihi limana bakan bölümüdür (Şekil 4.50).



Şekil 4.50 İçkale Bölümünde İmaj Ögeleri

c) Yer Belirleyici Yapılar

Kaleiçi İçkale yerleşmesinde silüete etki eden ve çeşitli noktalardan seçilebilen Yivli Minare, Paşa Camii, Saat Kulesi ve sur duvarları insanların konumlarıyla ilgili bilgi veren en önemli yer belirleyici yapılardır (Şekil 4.50).

İçkale'nin en önemli yer belirleyen ve her yerden kolaylıkla görülebilen Yivli Minare 1219-1238 tarihlerinde 1. Aladdin Keykubat tarafından yaptırılmış kare planlı bir kaidenin üstünde, bir kısmı silindirik ve yarım sütun şeklinde sekiz yivli bir gövdesi vardır. Oldukça kalın olan gövde bu yivli bölümlere zarif bir görünüm kazandırmıştır. İnşaat malzemesi taş tuğla ve Horasan harcıdır. Minarenin kuzeydoğusunda giriş kapısı bulunmaktadır. 90 basamaklı merdivenlerle çıkılmaktadır. İlk 17 basamak taş ve normal yüksekliktedir. Diğerleri ise 40-44 cm kadar yükselir. Minare gövdesi üzeri firuze çinili tuğlalarla süslüdür. Yükseklik 38 m dir (Antalya Turizm Rehberi, 1997:101).

2) Yerleşmeyi Oluşturan Mimari Elemanların Oranlarının Belirlenmesi

Antalya Kaleiçi İçkale Mahallesi'nde,

- Konutlar ve yüksek duvarlarla çevrili bahçeler

- Dini yapılar
- Sokaklar
- Sur duvarları

yerleşmeyi oluşturan mimari elemanlardır.



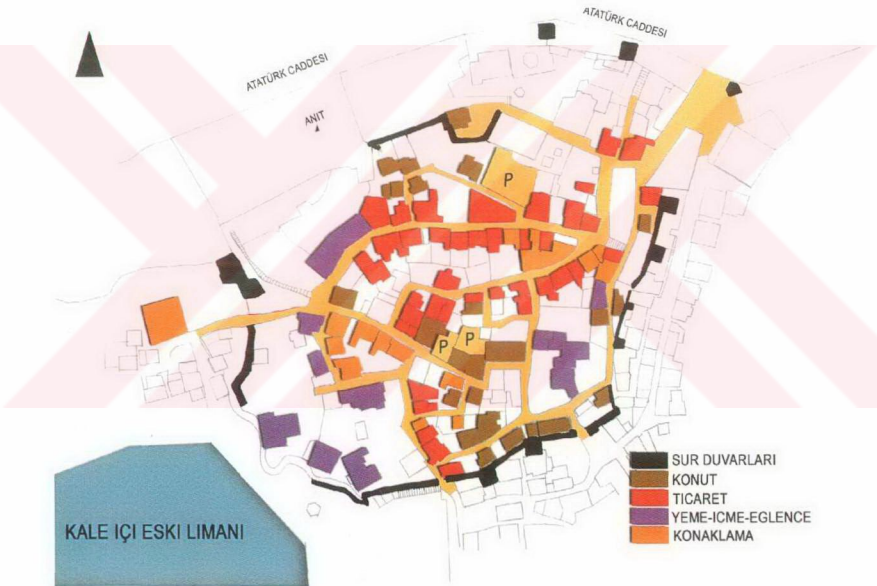
Şekil 4.51 Antalya İçkale Bölümünde Yerleşmeyi Oluşturam Mimari Elemanlar

B)Yapılı Çevreyi Oluşturan İşlevler (Biçim İçerik İlişkisi)

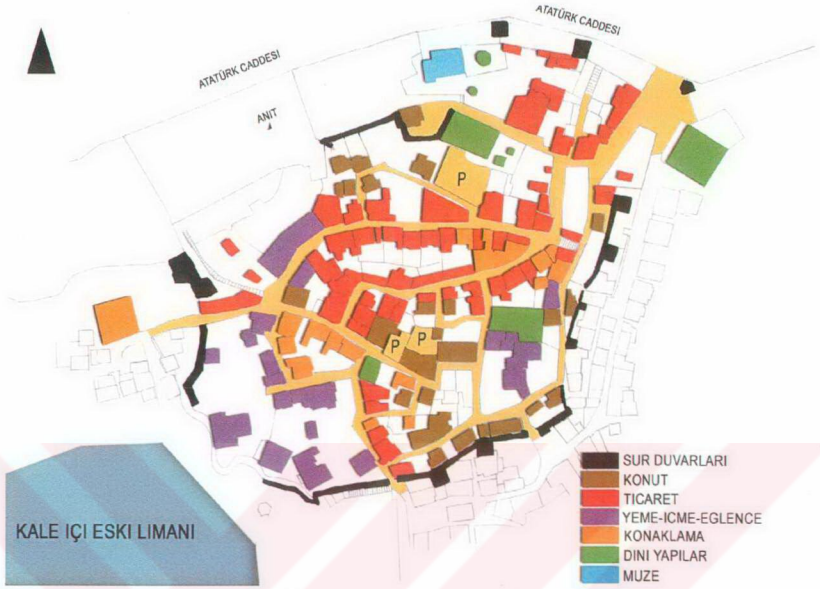
1)Konut Dokusunun Varlığı

İçkale mahallesinde olduğu gibi tüm Antalya Kaleiçi'nde özellikle Cumhuriyet yıllarıyla birlikte yerel halk yavaş yavaş eski yapıları terk ederek, yeni gelişen çağdaş konforu yaşamak istedikleri çok katlı binalara yönelmiştir. Boş kalan konutlara ise dışarıdan gelen az gelirli aileler yerleşmiştir. Ancak Kaleiçi'nin giderek köhneleşmesi, barındırdığı tarihi değer ve kültürel kimliğini koruması gerektiği görüşü Koruma İmar Planı'nın hazırlanmasında etkili olmuştur.

Koruma İmar Planı uygulanmaya başlandıktan sonra Kaleiçi'ndeki yaşama alışkanlıkları değişmeye; konutlar el değiştirerek daha çok turizme yönelik ticari kullanımlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Kaleiçi yerli ve yabancı yatırımcılar için cazip bir alan olmuştur. Ancak turizmle otel, pansiyon, lokanta, eğlence ve alışveriş kullanım yoğunluğunun artması Kaleiçi'nde ekonomik canlılığın yanı sıra konut dokusunun bozulmaya, yavaş yavaş insanların bölgeyi güdültü, yoğunluk gibi nedenlerden ötürü terk etmesine neden olmuştur. Günümüzde Antalya İçkale yerleşmesi okulunu, evini, özgün sosyal yaşamı ve etkinliklerini yerine getiremeyerek yalnızlaşmakta ve sadece turizme hizmet eder duruma gelmektedir (Oral, 1996:13-14) (Şekil 4.52-4.53). İçkale bölümünün işlev alanizlerinde konut olarak işaretlenmiş olan katların çoğunluğunun boş ve kullanım dışı kaldığı görülmüştür.



Şekil 4.52 İçkale Bölümünde Zemin Kat İşlev Analizi



Şekil 4.53 İçkale Bölümünde 1. Kat İşlev Analizi

Çalışma kapsamında ele alınan İçkale yerleşmesinde parçacıl düzenlemelerin varlığı dikkati çekmektedir. Buna göre İskele ve Tabakhane Sokağı'ndaki evlerin büyük kısmı restore edilmiş ve zemin katları ağırlıklı olarak ticaret amaçlı hediyelik eşya, kuyumcu, halı ve deri satan dükkanlara dönüşmüştür. Bu evlerin üst katları ise genellikle boş veya alt kattaki mağazalara bağlı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.54). İskele ve Tabakhane Sokağı'nda ticari amaçlı dükkanların dışında daha çok çevre kuruluşlarda çalışan, dışarıdan mevsimlik olarak çalışmaya gelen kişilerin kaldığı dört adet pansiyon işletmesi bulunmaktadır. Oldukça merkezi ve göz önünde olan konumlarına rağmen yeterli hijyen koşullarına sahip olmayan bu pansiyonları turistler pek tercih etmemektedirler.

İskele ve Tabakhane Sokağı'nın birleştiği noktada, İçkale Mahallesi'nin tarihi limana bakan kesiminde Tekeli Konakları ve hemen yanındaki eğlence, restoran ve toplantı amaçlı görüşme mekanlarına sahip üst gelir grubuna hitap eden işletmeler bulunmaktadır. Tarihi yerleşmede özerklik yaratan bu işletmelerde yüksek sesli müzik nedeniyle İçkale bölümü ve neredeyse tüm Kaleiçi'ndeki yerel halk ve buradaki konaklama birimlerinde kalan turistler rahatsız olmaktadır.



Şekil 4.54 İskele Sokak'tan Görünüm

Tabakhane Sokak, Merdivenli Sokak ve sur duvarları arasında parçacıl yaklaşımlarla restore edilerek daha çok üst gelir grubunun ikinci konut edindiği ancak bazı eski yapılarda ise düşük gelire sahip insanların yaşadığı veya yıkılma aşamasına gelmiş evler bulunmaktadır. Burada devamlı yaşayan ailelerin azlığı sokakların genellikle bakımsız kalmasına neden olmaktadır (Şekil 4.55).



Şekil 4.55 Antalya İçkale Bölümünde Bakımsız Durumda Olan Ara Sokaklar

İçkale mahallesinde yenileme çalışmalarının ve yeni işlevlerin konut dokusu ve sosyal yaşamı üzerinde yaratacağı etkilerin düşünülmeden uygulamaya geçilmesi, günümüzde konut varlığının büyük oranda azalmasında etkili olmuştur.

2) Yerel İşlevlere Ait Kullanım Alanlarının Yapılı Alana Katılması veya İşlev Değiştirmesi

Antalya İçkale bölümü, ağırlıklı olarak turizme yönelik işlevsel değişimi (kalenin ana girişi ve tarihi liman arasında olması nedeniyle) Kaleiçi'nde en hızlı yaşamış ve halen bu süreci geçirmekte olan tarihi bir yerleşme parçasıdır.

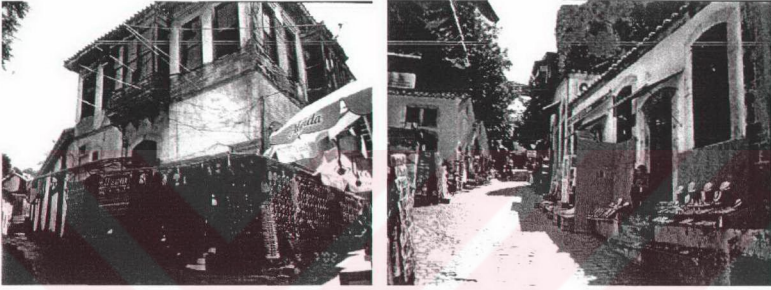
Yapılan kaynak araştırmaları ve görüşmeler sonucunda ele alınan alanda Osmanlılar döneminde ağırlıklı olarak Türklerin yaşadığı, kalenin eski ana girişi olan Saat Kulesi önündeki girişten başlayarak limana kadar inen bölümdeki sokaklarda ticari dükkanların ve çarşının bulunduğu ayrıca limanın hemen kuzeyindeki yapılarına önceleri un fabrikası ve depoları olarak kullanıldığı bilinmektedir (Tanyeli, 1987:51-52)

“Koruma İmar Planı uygulanmaya başlandıktan sonra, tüm kaleiçinde olduğu gibi tez kapsamında seçilen İçkale bölümünde de yaşama alışkanlıkları değişime uğramıştır. Özellikle konutlar el değiştirmeye başlamış, daha çok ticari kullanımlar ön plana çıkmıştır” (Oral, 1996:13). Kale girişinden başlayarak limana kadar devam eden İskele ve Tabakhane sokaklarının tamamının turistlere yönelik kilim, halı, deri, hediyelik eşya satan dükkanlara ve kuyumculara dönüştüğü görülmektedir.



Şekil 4. 56 Antalya İçkale Bölümünde Yapılı ve Boş Alanlar

Önceki dönemlerde bıçak, sepet, gibi el sanatlarıyla uğraşan kişilerin atölyelerinin bulunduğu İskele Sokağı'nın günümüzde Tabakhane ve diğer sokakları da içine alarak, buradaki tarihi yapıların zemin katları turistlere yönelik hediyelik eşya, kuyumcu ve kıyafete yönelik dükkanlara dönüşmüştür. Günümüzde bu dükkanların zaman zaman sokaklara taşıdığı ve dar olan mevcut sokaklarda yayaların yürüdüğü mesafenin iyice daraltıldığı görülmektedir. Bu durum tarihi yerleşmeyi ziyarete gelenlerin rahatlıkla dolaşmasını engellemektedir (Şekil 4.57).



Şekil 4.57 Sokaklara ve Bina Cephelerine Taşan Satış Mekanları

Dükkan ve tezgahların sur duvarlarına, sokaklara ve tarihi evlerin cephelerine taşması ayrıca dükkan tabelalarının dikkat edilmeden cephelere yerleştirilmesi görsel estetiği ve bütünlüğü bozmakta, tarihi yapıların turistler tarafından kolay algılanmaları engellenmektedir.

İçkale bölümünde varolan yeşil alanların ve evlerin parsellerinin sokaklara bakan bahçe duvarlarının büfe, çay bahçesi ve tezgah yapma amaçlı yok edilmesi fiziksel yapının işlev değişimine uğramasına neden olmaktadır. Bu tür değişime uğrayan alanlarda oturma mekanları yaratmak için zemine beton dökülmekte, toprak alanları yapıyı alana katılmaktadır. (Şekil 4.58). Ayrıca yıkılan bahçe duvarları nedeniyle evlerin parsel bütünlükleri bozulmakta, yeni inşaa edilen betonarme satış mekanlarıyla yerleşmenin sokak dokusu ve özgünlüğü başkalaşmaktadır.

Yerleşmede turizm veya konuta yönelik restorasyon çalışmalarında gerek malzeme gerekse biçim olarak uymayan veya yakın dönem mimari stil ve elemanları kullanarak farklı bir biçim yaratılmak istenmesi yerleşmenin yapı bütününe uymayan restorasyon çalışmalarının ortaya çıkmasına ve yerleşmenin karakterinin bozulmasına neden olmaktadır.



Şekil 4.58 Yeşil (Toprak) Dokunun Yapılı Alan İçine Dahil edilmesi

Yapıların bir kısmı restore edilmiştir. Ancak incelemelerde kimi parsellerin özellikle de konaklama ve ticaret amaçlı restore edilen binaların parsellerinin birleştirildiği görülmüştür. Ayrıca İçkale bölümünde yapılan anket görüşmelerinde iki konaklama biriminin var olan dokuya sonradan eklendiği öğrenilmiştir.

3)Yerleşmenin Altyapı ve Ulaşım Örüntüsü

Yerleşmenin Altyapı Elemanları

Antalya Kaleiçi'nde önceleri evlerin atıklarının foseptiklerde toplandığı yapılan görüşmelerde öğrenilmiştir. Hatta bazı evlerin atıkların ise falezlerdeki derin çatlaklara bıraktığı belirtilmiştir. Ancak günümüzde yeni kanalizasyon sisteminin döşenmesi ile atıklar Konyaaltı'ndaki yeni yapılan arıtma merkezine pomalanıp, arıtılarak buradan denize bırakılmaktadır. Alan çalışmalarında yapılan anketlerde 8 konaklama biriminden biri kanalizasyon sistemine bağlanmamış, atıklarını foseptiklere bırakmaktadır.

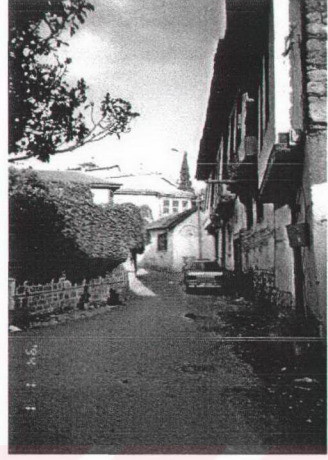
İçkale ve Kaleiçi'nin diğer mahallelerinde bulunan işletmelerle yapılan görüşmelerde su sıkıntısının yaşanmadığı, ancak ender de olsa özellikle yağmurun çok yağdığı günlerde elektrik kesintilerinin yaşandığı söylenmektedir .

de kentin ana girişinin bulunduğu Atatürk Caddesi'nden beslenen giriştir. İkinci giriş tarihi kentin batı kesiminde surların dışında yine Atatürk Caddesi'nden ayrılarak tarihi limana inen ve buradan İskele ve Tuz Kapısı Sokağı'na bağlanan yoldur. Üçüncü bağlantı ise İçkale'yi Kaleiçi'nin diğer kesimleriyle bağlayan falezlerin hemen üzerinde limana paralel devam eden Mermerli Sokak'tır (Şekil 4.59).

İçkale kesiminde Tabakhane ve Ali Efendi Sokağı haricinde tüm sokaklara günün her saati araçlarla girebilmek mümkündür. Bu durum İçkale içinde yaya olarak dolaşan ziyaretçileri rahatsız etmekte, titreşimden kolaylıkla etkilenen tarihi ahşap yapılara zarar vermekte ve yerleşmenin havasının eksoz kokularıyla kirlenmesine neden olmaktadır.

Otopark sorunu kent merkezinde yer alan Kaleiçi için ciddi bir problem oluşturmaktadır. Bu nedenle İçkale kesiminde toplam yaklaşık 850 m² lik iki otopark alanı bulunmaktadır. Ancak bu otopark alanlarının konut dokusunun ve İçkale yerleşmesinin içinde yer alması motorlu taşıtların buralara kadar girmesini gerektirmektedir.

Yıllardan beri turizme hizmet veren ve ilk koruma planları yapılan Kaleiçi yerleşmesinde en önemli sorunlardan birisi de yol döşemelerine gereken titizliğin gösterilmemiş olması ve yanlış uygulamaların yapılmasıdır. Yerleşmenin yapısına uymayan asfalt, beton gibi malzemelerin kullanılması ayrıca yolların bozuk olması nedeniyle ziyaretçilerin ve yerel halkın zaman zaman yürürken düştüğü yapılan anket görüşmelerinde dile getirilmiştir (Şekil 4.60).



Şekil 4. 60 Antalya İçkale Bölümündeki Beton ve Asfalt Yer Döşemeleri - Ara Sokakların Bakımsızlığı

4.2.5. Sosyal Çevre

4.2.5.1. Nüfus Yapısı

Antalya ili Cumhuriyet döneminden beri gelişen ve özellikle de 1985 yılından beri nüfusu hızla artan bir kenttir. Günümüzde Antalya merkezinin nüfusu 508.840 kişi olarak son sayımlarda belirlenmiştir (Antalya Belediyesi, 2002)

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere 1970 itibariyle Antalya’da nüfus hızla artmaktadır. 1985-1990 yılları arasında nüfus artış hızı %47.88’e çıkmıştır. 1990-1997 yılları arasında da nüfus artış hızında değişen birşey olmamış, kent hızla göç almaya devam etmiştir.

“Antalya’da nüfus artışı buraya yönelen iç göçten kaynaklanmaktadır. Turizm sektöründeki canlanmanın ekonomideki diğer kesimleri de etkilemesi sonucu, Antalya iç göç açısından giderek bir çekim merkezi haline gelmiştir. İç göçü arttıran diğer bir unsur ise, Antalya’nın emeklilerin göç etmek için tercih ettikleri illerin başında gelmesidir. Bu durum özellikle merkez ilçe ve deniz kıyısına yakın ilçe merkezlerinde nüfusun giderek artmasına neden olmaktadır. Ancak kentleşme hızının kentsel nüfus artış hızından geri kalması sonucu, işsizlik, bina değerlerinin artması, gecekondu yapımı ve çarpık yapılaşma gibi pekçok sosyo-ekonomik sorunu ortaya çıkarmaktadır” (Ergenekon, 1995:50-51)

Cizelge 4.7 Antalya'da Nüfus Sayımı Sonuçları (Antalya Turizm Bakanlığı, 1997 : 35)
(Ergenekon, 1995:50)

Sayım Yılları	Nüfus	Yıllık Artış Hızı
1927	206.270	
1935	242.609	20.28
1940	256.316	11.03
1945	278.178	16.33
1950	311.442	22.59
1955	357.568	27.62
1960	416.130	30.33
1965	486.910	31.42
1970	577.334	34.07
1975	669.357	29.58
1980	748.706	22.41
1985	891.149	34.83
1990	1.132.211	47.88
1997	1.477.347	

"İç göçün aynı zamanda cinsiyet dağılımını da etkilediği görülmektedir. Çoğunlukla erkekler tek başına göç etmekte, hatta evli olanlar bir süre çalıştıktan sonra eşlerini yanlarına almaktadır. Bu nedenle, erkeklerin oranı iç göçün yöneldiği kentsel alanlarda nispeten daha yüksektir. İş bulmak için gelenlerin yanı sıra emeklilikten sonra Antalya'ya göç edenlerin ağırlıklı olarak üst yaş gruplarının oluşması nedeniyle ortalama yaşın giderek yükselmesine rağmen Antalya nüfusunun yaş gruplarının dağılımı itibarıyla genç denilebilecek bir nitelik taşıdığı görülmektedir" (Ergenekon, 1995:55-56)

4.2.5.2.Yerleşmenin Yerel Ekonomik Yaşamını Düzenleyen ve Buna Bağlı Bina ve Yerleşme Ölçeğindeki Biçimlenmenin İncelenmesi

Antalya ilinin en önemli ekonomik etkinlikleri tarım ve turizmdir. Antalya özellikle bitkisel üretim açısından en gelişmiş iller arasında yer alır. Bu gelişmedeki en önemli etkenler elverişli doğa koşulları, ilerleyen taşımacılık, gittikçe büyüyen iç ve dış pazardır. Bütün bu olumlu koşulların birleşmesi sonucu Antalya Türkiye'nin büyük kentlerini özellikle sebze ve meyva ürünleri ile besleyen bir tarımsal merkez haline gelmiştir. Antalya'da ihracatta artmaktadır.

Antalya'nın diğr önemli ekonomik aktivitesi ise turizmdir. En eski yerleşmelerden biri olması, doğal güzelliğı ve zenginliğı, iklimin yumuşaklığı, toprakların verimliliğı, kilometrelerce uzanan plajları, dağlarının gür ormanlarla örtülü olması Antalya'ya Türkiye'nin Rivierası olma özelliğini kazandırmaktadır.

1960'larda ulaşım ağıının gelişmesi ile Antalya ülkenin önemli merkezlerine bağlanmış ve bunun sonucunda turizm ağırlıklı hızlı gelişimini 1970'lerden günümüze dek sürdürmüştür. Kentte bitkisel üretim, turizm, ulaştırma, ve dokuma, yağ, ambalaj malzemesi, süt, un, konserve, konsantre sebze ve meyva üretimi gibi sanayi kuruluşları da gelişmiştir.

Antalya-Kaleiçi ve merkezde bir zamanlar el zanaatları olan semerci, nalbantçı ve bıçak ustaları günümüzde giderek azalmakta, yerine turistlere yönelik hediyelik eşya ve deri satan dükkanlar çoğalmaktadır. Bu da kültürel yaşam dahilindeki yerel faaliyetlerin giderek azaldığını ve yok olmaya başladığının bir göstergesidir.

4.2.5.3.Yöre Halkının Girişimci Olarak Turizm Modelinde Yer Alması

Alan içinde yedi adet pansiyon, bir adet konak grubu (Tekeli Konakları) toplam sekiz konaklama ünitesi bulunmaktadır. Alanın en batı kesiminde parsel dokusuyla da Kaleiçi'nden ayrılan kesimde beş konaktan oluşan Toprak Turizme bağlı Tekeli Konakları, şirket, acenta, özel günler, kutlama ve her türlü toplantı için bir kompleks mekan ile üst gelir grubuna yönelik işletilen Ally adında bir restoran-eğlence mekanı bulunmaktadır.



Şekil 4.61 Restorasyonu Yapılmış, Restoran ve Eğlence Amaçlı Hizmet Veren Tarihi Evlerden Bir Örnek

Antalya İçkale bölümünde 2 yerel halk ve 8 işletme ile yapılan anketlerden edinilen bilgilere göre;

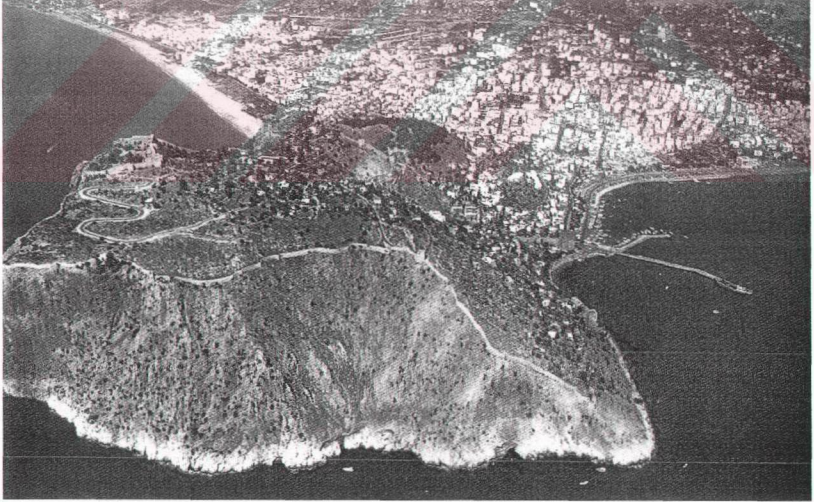
- Yerel halkın büyük çoğunluğu konutlarını terk etmesi ve yerini turizme yönelik işlevlere bırakmasından dolayı yerleşmede sınırlı konut alanı kalmıştır. Bu konutların dördü yüksek gelire sahip kişiler tarafından restore ettirilmiştir. Daha çok ikinci konut görevi gören bu tarihi evler yılın uzun dönemi boş kalmaktadır.
- Yerleşmeye on-onbeş sene önce turizmde görev almak amaçlı yerleşmiş bulunan iki hane ile yapılan anketlerde hanelerden birinin turistlere çiçek satarak geçimini sağladığı, diğer hanenin ise işletme içindeki çay bahçelerinden birinde çalıştığı öğrenilmiştir. Ancak bu iki hanenin gelir düzeyinin oldukça düşük olması yerleşme içindeki aktivite ve işlevsel faaliyetlerden yararlanamamalarına, oturdukları evlerini onaramamalarına neden olmaktadır. Bu haneler, içinde yaşadıkları tarihi yerleşmeyi yalnızca turizmden gelir elde ederek geçimlerini sağlayabilecekleri bir araç olarak görmektedirler. Bu nedenle turistin fazla olması ve yoğunluğun artması bu iki hane için daha çok gelir ifade etmekte ve memnuniyetlerini arttırmaktadır.
- Antalya Kaleiçi'nde ve özellikle seçilen alanda, yerel halkın yıllar önce yerleşmeyi terk etmesi nedeniyle yerleşmedeki turizm amaçlı işletme sahiplerini genellikle Ankara, Merzifon, Çorum, Sivas, Adana, Harput gibi Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelen kişiler oluşturmaktadır.
- Büyük şehir kökenli işletme sahipleri daha çok yüksek gelir grubuna yönelik yeme-içme ve eğlenme mekanlarını hizmete açarken, bazı işletmeciler ise daha çok öğrencilere yönelik eğlenme mekanları işletmektedir. Hediyeelik eşya türü satış yapan kişiler ise İskele ve Tabakhane Sokak'ta bulunan yapıların zemin katları ile bazı evlerin bahçelerinde betonarmeden inşa edilmiş olan dükkanlarda turistlere satış yapmaktadır. Bunların dışında günlük kurulan tezgahlarda da satış yapmaktadır.
- Antalya İçkale yerleşmesindeki konaklama birimlerinden Tekeli Konakları ile Tütav Adalya Oteli'nde daha çok Antalya dışından gelen orta, lise ve turizm mezunu kişiler personel olarak çalışmaktadır. İçkale içindeki diğer konaklama birimlerinde ise yaklaşık on-onbeş sene önce Antalya'ya Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden gelip turizm amaçlı çalışmak için yerleşmiş olan aileler tanıdıkları ile işletmelerinde görev almaktadır. Ancak yaz aylarında mevsimlik personel çalıştırdıklarını belirtmişlerdir.

4.3. Alanya Kaleiçi-Hisariçi Mahallesi

4.3.1. Coğrafi Konumu

“Alanya, Akdeniz Bölgesi’nin Antalya ili sınırları içinde ve aynı adı taşıyan körfezin doğu kısmında yer alır” (M.O.A.T. yayın:2, 1996:15). “Alanya, Antalya’ya 135 km mesafede 36 30’07” ve 36 36’31” kuzey enlemleri ile 31 38’40” ve 32 32’02” doğu boylamları arasında 157.643 hektarlık bir alanı kaplamaktadır” (Altso, 2001:17).

“Alanya’nın güneyinde Akdeniz, doğusunda Gazipaşa ilçesi, batısında Manavgat ilçesi, kuzeyinde ise yüksek dağlık ve platoluk sahalar yer alır. Alanya’nın kuzeyinde yükseklikleri 5.00-6.00 m ile 2.500-3.000 m arasında değişen Batı Toros Dağları’nın kıyı kesimleri bulunmaktadır. Alçak kısımlarını ise kıyı boyunca uzanan ovalar meydana getirmektedir. Yüksek dağlık alanlardan ovalara inişte sık sık platolara rastlanmaktadır. Bu yaylalar batıda Alanya yarımadasının kuzey kesimine doğru kaybolur. Burada dalgalı ovalardan yüksek dağlık sahaya geçiş nispeten dik yamaçlarla olmaktadır” (M.O.A.T., yayın:2, 1996:15).



Şekil 4.62 Alanya Kaleiçi ve Konumlandığı Yarımada

Güneyde etrafı 6.500 m uzunluğunda surlarla kaplı, yaklaşık 260 m’yi bulan dik yamaçlı Alanya yarımadası ve yarımadanın güneybatı köşesinde denize doğru 300 m kadar uzanan

Cilvarda Burnu yer alır. Yarımada dalgalı ovalarla Toros Dağları'ndan ayrılmıştır (Altso, 2001:17) (Hacıkura, 2000:4). “Deniz kıyısından kuzey yönüne geçit vermeyen Toros Dağları'ndan İç Anadolu'ya Koçdovut Gedigi, Kuşyuvası, Yelköprü, Dim ve Alara çaylarından adlarını alan Dim ve Alara vadilerinden geçmek mümkündür” (Altso, 2001:17) (Şekil 4.58).

“Yerleşim tarihinin çok eski çağlara dayanan bu bölgenin savunmasının kolay olması ve doğal bir limana sahip olması, günümüzde de bu limanın güzelliğini koruyarak turizme hizmet vermesine olanak sağlamıştır. Gerek karayolu gerekse hava yolu ile Ulusal ve Uluslararası merkezlerden Alanya'ya ulaşım genellikle Antalya üzerinden karayolu ile sağlanmaktadır” (Altso, 2001:17).

“Akdeniz kıyısında oluşu, doğal ve tarihi zenginlikleri, sekiz aya varan yaz sezonu ve 60 km'yi bulan kumsal ve sahil şeridi ile ilçe, Türk turizmi'nin odak noktalarından birisi olmuştur. İlçenin kış ayarında 140.000 civarında olan nüfusu yaz aylarında artan iş hacmi ve turizm nedeni ile 400.000 kişiye ulaşmaktadır” (Altso, 2001:17).



Şekil 4. 63 Hisarici Mahallesi'nin Alanya Kent Bütünü İçindeki Konumu

Örnek alan çalışmalarının Alanya kısmında Alanya Kaleiçi'nin Hisariçi Mahallesi inceleme alanı olarak belirlenmiştir. Hisariçi Mahallesi doğusunda yine kalenin sınırları içinde bulunan ve tarihi konut alanlarının daha yoğun bulunduğu Tophane Mahallesi, kuzeyinde Ehmedek Kapısı ve kuzeybatısında İçkale, batı ve güneyinde ise Akdeniz'e bakan sur duvarları ile çevrilidir (Şekil 4.63).

4.3.2. Tarihsel Gelişimi

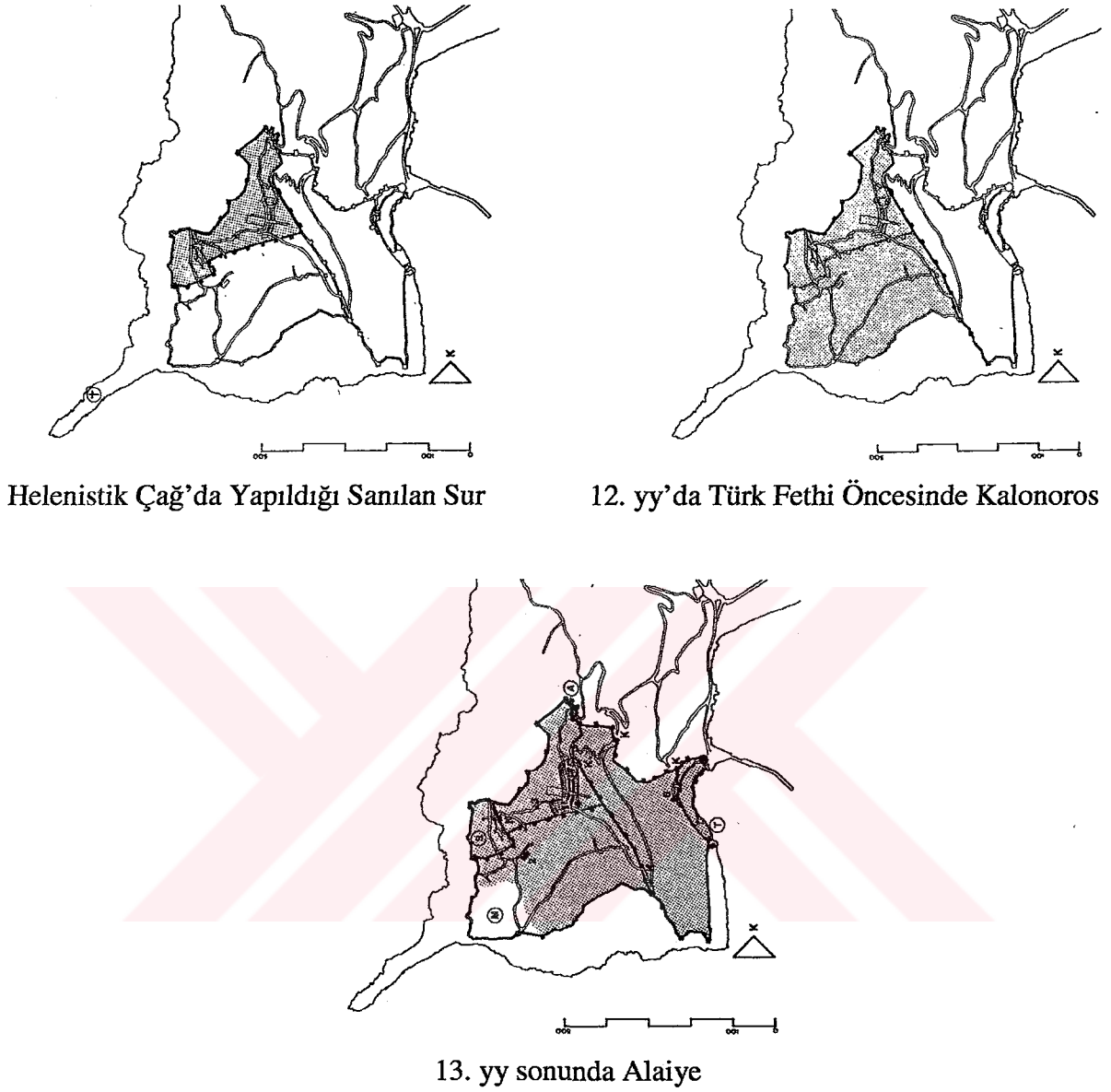
“Eski Alanya, Anadolu'nun güney kıyıları boyunca doğudan batıya uzanan Toros Dağları'nın denize en çok yaklaştığı yerde yarımada şeklinde büyük bir kaya üzerine kurulmuştur” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985/5:15). “Tarih içinde “Coracesium–Calonoros–Alaiye–Alanya” isimlerini alarak günümüze gelen tarihsel zenginlik ve doğal güzelliklerle bezeli tam bir turizm cenneti olan Alanya'nın ilk iskanı ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. İlçe merkezinin kuzeydoğu istikametine düşen Bademağacı Köyü ile Oba Köyü arasında bir sınır teşkil eden Kadı İni Mağarası'nda 1957 yılında bulunan insan iskeleti ve fosilleri insan yaşamının çok eski dönemlere dayandığının bir kanıtıdır” (Altso, 2001:3).

Alanya tarihte siyasi bakımdan Kilikya ile Pamfilya arasında sık sık el değiştirmiştir. Tarihçi Strabo; Kilikya'ya batıdan girildiğinde ilk şehir olarak kabul ettiği Coracesium'u “sarp bir kaya üzerine konurulmuş hisar” olarak nitelemiştir. Doğal savunma kolaylığı, mükemmel limanı ile küçük bir askeri birlikle dahi korunabilmesi Coracesium'u ilk çağlarda asiler ve korsanlar için bir barınak haline getirmiştir”. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985/5:15).

“M.Ö. 338 yılında Makedonya Kralı Büyük İskender'in egemenliği altına geçen kent, İskenderin ölmesinden sonra Roma İmparatorluğu ve korsanlar arasında el değiştirmiştir. Romalı korsan Tryphon'un gemicileri tarafından M.Ö. 2.yy'da surlarla çevrildiği belirtilmektedir. (Ana Britannica, 1993:311). M.Ö. 65 yılında Romalıların düzenledikleri sefer ile kent korsanlarının elinden kurtarılmıştır. Kent, Romalılar döneminde General Antonius tarafından çevresindeki bol sedir ağaçlarından yararlanması için Mısır Kraliçesi Kleopatra'ya hediye edilmiştir. Bu nedenle bir süre Mısır egemenliğinde kalan şehir, Antonius'un Roma'daki rakibi Oklavyanus tarafından Mısır'a karşı savaş açılarak geri alınmıştır” (Hacıkura, 2002:7).

“Roma İmparatorluğu'nun 375'te ikiye parçalanmasından sonra Bizans egemenliği altında kalan ve korsanlar tarafından yapılmış fakat Pompeyius tarafından yıktırılmış olan

Coracesium Kalesi, Calonoros Kalesi olarak tekrardan yapılmıştır” (Altso, 2001:4) (Şekil 4.64).



Şekil 4.64 Alanya Kaleiçi'nin Kentsel Gelişim Aşamaları

“Seton Lloyd ve D. Storm Rice’a göre kent değerleri ile birlikte erken bir tarihte hristiyanlığı kabul etmiş ve kilise konsüllerinden bir psikopos tarafından temsil edilmiştir. Alanya Kalesi’nin Ortahisar denilen ve Arap Evliyası’ndan Ehmedek’e kadar olan bölümündeki Helenistik döneme ait sur kalıntıları Selçuklu dönemi öncesine ait yapılara örnek gösterilebilir. Bu kalıntılar Anadolu Selçukluları tarafından temel olarak kullanılmıştır. Cilvarda Burnu’nda bulunan manastır, İçkale’de yer alan kilise Bizans dönemine ait eserlerdendir” (Hacıkura, 2000:8-9).

“Kent 7. yy’da birçok Arap akınına maruz kalmıştır. Bu nedenle Calonoros ve çevresindeki tepelerde de birçok kale inşaa edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985/5:16). Selçuklular, Kilikya’yı aldıktan sonra Akdeniz hakimiyetinin ancak Calonoros’un da ele geçirilmesiyle mümkün olacağını düşünerek, alınması oldukça zor olan bu kaleyi de topraklarına katmak için harekete geçmişlerdir. Antalya’nın idaresi için görevlendirilen Ertokuş Bey saldırı planı hazırlayarak kaleyi kuşatmıştır. Kalenin iki ay kadar saldırılara karşı durmasından sonra, harp yapacak güçlerinin kalmadığını anlayan kale komutanı Kir-Frt 1221 yılında yakınlarıyla birlikte teslim olmuştur” (Altso, 2001:4).

“Sultan Alaadin Keykubat’ın şehiri ele geçirmesinden sonra kente Alaiye adı verilmiştir. Alaadin Keykubat’ın kentte başlattığı yapılaşma kenti son derece bakımlı ve güzel duruma getirmiştir. Alaiye, Selçuklu Sultanları’nın kışlık başkenti olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tersane ve tersanenin bekcisi olan Kızıl Kule bu dönemde inşaa ettirilmiştir” (Altso, 2001:4). Alaaddin Keykubat’tan sonra kentin parlak dönemi sona ermiştir. 1243’deki Moğol saldırıları, 1277’de Mısır Memlükleri’nin Küçük Asya’ya girmeleri Selçukluları yıpratmış, 1300’lerde Selçuklu Devleti parçalanmıştır. Bundan sonra kent, Karamanoğullarının egemenliğine girmiştir” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985/5:16).

“14.yy Alaiye için oldukça hareketli bir dönemdir. 1361’de Kıbrıs Kralı Peter Antalya’ya sefer düzenleyerek şehiri teslim almış, Alaiye’yi de kendine bağlamıştır. Ancak kısa bir süre sonra Alaiyelilerin de yardımı ile Antalya Kıbrıslıların işgalinden kurtulmuştur. Bu tarihlerde Alaiye bağımsız bir beylik haline gelmiştir. Alaiye beyliği 1471 yılında Gedik Ahmet Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetleri tarafından ele geçirinceye kadar kenti idare etmiştir” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985/5:17).

“Osmanlıların Alaiye’yi ele geçirmesinden sonra kaleiçi ve çevresinde imar çalışmaları yoğunlaşmıştır. 1571 yılında Tarsus ve Mersin ile Kıbrıs eyaletine bağlanan Alanya, 1864 yılında Konya eyaletinin bir sancağı olmuştur. 1868 yılında ise Antalya’ya bağlanarak bu ilin kazası olmuştur” (Altso, 2001:5) (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985/5:17).

“Selçuklulardan sonra önemini yitiren şehir, Osmanlılar döneminde de aynı durumunu korumuştur. 1671-1672 yıllarında Alanya’ya gelen gezgin Evliya Çelebi tarafından kent, ihtişamının çoğunu kaybetmiş olarak tanımlanmaktadır. 1811 ve 1812 yıllarında, bir deniz yolculuğu sırasında Alanya’ya uğrayan Kaptan Francis Beaufort’ta, Alaiye’nin o zaman ki

öneminin fazla olmadığını, ticaret faaliyetlerine de pek rastlanmadığını belirtmiştir” (Hacıkura, 2000:18).

“Osmanlılar döneminde, kentin gözden düşüp önemini yitirmeye başlamasıyla birlikte, bölgede yapılan eserlerin sayısında da azalmalar olmuştur. Bu dönemde Alanya Kalesi’nde Selçuklular döneminden kalma surlarda onarımlar yapılmıştır. Yapılan eserler, Alanya feneri ve Selçuklular tarafından yaptırılıp yıldırım düşmesi sonucu yıkılan bugünkü adıyla Süleymaniye Camisi’dir” (Hacıkura, 2000:20).

Kentin “Kaleiçi” kesimi ilk iskan yeri olup, buradaki dışa kapalı yaşantı asırlarca sürmüştür. 19.yy sonlarında nüfus artışı ve sıkışık yerleşme nedeniyle Kaleiçi’ndeki halk ovaya doğru kaymaya başlamış, Cumhuriyet döneminde surların dışında yoğunlaşmıştır. Bugün kentin büyük bir kesimi sahil boyunca uzanan düz ovada yerleşmiştir. Gelişen ticaret ve hizmet de turizme yöneliktir. Hizmet otel, apart otel, motel ve çoğunlukla pansiyonlarla sağlanmaktadır. Bu tesisler genelde doğu-batı doğrultusunda linear bir şekilde sahil boyunca devam etmektedir” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985/5:8).

4.3.3 Turizmde Gelinek Nokta, Mevcut Konaklama Birimleri ve Kapasiteleri

“Doğal, tarihsel, kültürel ve çevresel zenginliği ile Alanya; Antalya Körfezi’nin doğu kıyısındaki en ağırlıklı turizm alanı, öncelikli turizm kentleri arasında da en fazla nüfus büyüklüğüne sahip olanıdır.

Helenistik çağdan itibaren yerleşilen, Selçuklu yönetiminde en parlak günlerini yaşayan kent, tarihsel birikimi ve zamanımıza kadar ulaşmış olan yapıli kültürüyle de turizmin yoğunluk kazandığı bir merkezdir.

Alanya’nın tipik Akdeniz iklimine sahip olması, güneşli gün sayısının fazlalığı ve deniz suyu sıcaklık değerleri nedeniyle denize girme süresinin uzunluğu Alanya’nın deniz turizminin gelişimde etkili olmuştur (Manisalı, 2002:25). Ayrıca sahip olduğu etkileyici doğası, yüzey şekilleri, gerek şehiriçi gerekse şehirin dışındaki zengin tarihi alanları ve çeşitli hastalıklara iyi gelen mağaralarıyla Alanya, birçok alanda turizmin geliştiğı bir merkez olmuştur.

“Alanya Belediyesinde yapılan turizm anketleri (1994) sonuçlarına göre turistik tesis sayısı 282’dir. Turistik tesislerin kuruluşları ise yıllar itibariyle şöyle bir dağılım göstermektedir.

1996 yılında kurulan tesis sayısı kurulmuş olan toplam tesisler içinde %3.2 gibi çok düşük bir orandır. 1970-74 yılları arasında ise kurulan tesis sayısı yaklaşık 2 katı kadar artmış ve % 5.7'lik bir orana ulaşmıştır. 1970-75 yıllarında kurulan tesislerin sayısı %4.3 oranındadır. 1980-84 yılları arasında kurulan tesis sayısı %4.6 iken ve geçmiş yıllarda bu oran fazla bir değişiklik göstermemişken 1985-1989 yılları arasında bu oran birdenbire %34'e ulaşmıştır. Bu da Alanya'da ağırlıklı kitlesel turizmin 1985 li yıllarda başladığını göstermektedir.

Alanya turizm sektörü, 1983 kamu teşvikleriyle hızla gelişmeye başlamıştır. Bugün turizm temel sektör durumundadır. 1993 yılı verileri ile Türkiye'ye giriş yapan turistlerin %5'i, Antalya'ya gelen turistlerin %30'u Alanya'ya gelmektedir" (M.O.A.T., yayın:2, 1996, s:36). "2000 yılına gelindiğinde ise Türkiye'ye gelen turistlerin %31'ini ağırlarken, 1999' yılında Antalya'ya gelen turistlerin oranına göre 2000 yılında %56,4 artış kaydedilmiştir" (Altso, 2001:67).

Çizelge 4.8 Alanya'nın 1991-2000 Arasındaki Turizm Geliri

Yıl	Tesis Sayısı	K.B.O.H.*	Yab. Turist	Toplam Gelir
1991	339	943.0 \$	212.593	200.475.190 \$
1992	395	952.0 \$	386.261	367.720.470 \$
1993	438	976.0 \$	371.137	362.229.710 \$
1994	473	948.0 \$	345.294	327.338.710 \$
1995	476	882.0 \$	479.953	423.318.546 \$
1996	631	812.0 \$	592.870	481.410.440 \$
1997	691	758.0 \$	698.628	529.560.024 \$
1998	715	727.0 \$	617.312	448.785.824 \$
1999	768	743.0 \$	418.537	310.972.991 \$
2000	745	823.0 \$	677.340	557.450.820 \$

"Turistik tesislerin yılın 5-6 ayında büyük oranda dolu olması, diğer aylarda ise milyarlık yatırımların boş olarak yeni sezonu beklemesi, yatırımların riskli ve az verimli çalışması ilçe ekonomisi açısından önemli bir kayıptır. Turizm sezonunu yılın tümüne yaymanın, ülkeye istikrarlı bir ekonomi ve daha az risk getireceğine kesin gözle bakılabilir" (M.O.A.T., yayın:2, 1996:36).

*K.B.O.H.: Turistlerin kişi başına ortalama harcaması

Alanya’da deniz-güneş-kum turizminin gelişimi nedeniyle konaklama birimleri sahil kıyılarında ağırlık kazanmıştır. Günümüzde Alanya-Kaleiçi Hisariçi Mahallesi’nde yalnızca bir adet konaklama birimi bulunmaktadır. Hisariçi Mahallesi’nde bulunan tarihi bedesten 1993 yılında restore edilerek Bedesten Clup Otel adı altında toplam 30 odası ile özellikle dışarıdan gelen İskandinav ve Alman turistlere hizmet vermektedir. Günümüzde kültür turizmine olan ilginin artması ve gelen ziyaretçilerin bu tür alanlarda konaklayıp, çevredeki yerel halkla birarada bulunarak farklı kültürleri tanımak, onların yaşam tarzlarını öğrenmek istemesi Alanya-Kaleiçi’nin önemini arttırmaktadır. Doğal ve tarihi değerleri açısından son derece önemli, ayrıca topografik özellikleri ile ovada gelişen yoğun yapılaşmadan ayrı bir atmosfer sunması ile Alanya-Kaleiçi’nde bulunan Hisariçi Mahallesi turizm açısından değerli ve korunması gereken bir kültürel miras ve tarihi bir yerleşmedir.

4.3.4. Fiziksel Çevre

4.3.4.1. Doğal Çevre

Yerel Bitki Örtüsünün Mimari İle İlişkisi

“Alanya-Kaleiçi’nin karakteristik bitki örtüsü maki formasyonudur. Maki formasyon türleri zeytin, mersin, keçiboynuzu, tesbih ağacı ve sandal ağaçlarıdır” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985:9). Hisariçi Mahallesi’ndeki evlerin bahçeleri genellikle kış boyunca yeşil kalan Akdeniz iklimine özgü bodur ağaçlarla süslenmiştir.

İlk zamanlar önemli bir yer kaplayan ormanlık alanlar, bugün sahilden oldukça geride başlamaktadır. Kısa bir zaman önce karar verilen ağaçlandırma çalışmalarına ilk olarak Alanya Kalesi’nin bulunduğu kayalık kesimden başlanmıştır. Bu alan Orman Müdürlüğü tarafından belediyeye devredilmiştir ve kentsel çevredeki çeşitli bölgelerde yenileme ve gençleştirme işleri devam etmektedir (M.O.A.T., yayın:2, 1996:28-29)

Hayvan Varlığı

Hisariçi Mahallesi’nde yaşayan halkın kendine ait arazilerinin ve tarlalarının bulunmamasından dolayı büyükbaş hayvancılık gelişmemiştir. Yerel halk evlerinin bahçelerinde kümes hayvanları ve küçükbaş hayvan olarak keçi beslemektedir. Ayrıca

motorlu araçların çoğalması ve Kale yolu'nun asfaltlanması, ulaşım aracı olarak kullanılan atlara olan ihtiyacı ortadan kaldırmıştır. Bu nedenle alandaki hanelerde at beslenmemektedir.

Hisariçi Mahallesi'nde hayvancılık olarak ipekböcekçiliği yapılmaktadır. Burada yaşayan yerel halk ipekböceğinden elde ettiği ipekle çeşitli el ürünleri dikerek turistlere satmakta ve geçimini bu yolla sağlamaktadır. “Ancak yapılan ipekböcekçiliğinde son yıllarda azalma görülmektedir. 1997 yılında yaşanan %13.5 lik düşüş ile birlikte 1994 yılına göre toplam azalma %35 i bulmuştur. Bu düşüşe bakarak Devlet tarafından acilen teşvik edici tedbirlerin alınmadığı taktirde Alanya'da ipekböcekçiliği üretiminin tarihe karışacağını söyleyebiliriz” (Altso, 2001:94).

Jeolojik Yapı

“Alanya'nın genel jeolojik yapısını metamorfik kayalar oluşturmaktadır. Kristalin, şist, fillat, mermer ve kalkerlerden meydana gelen bu kayalar, tektonizma sonucu kıvrılıp kırılmışlardır. Jeolojik yapıya bağlı olarak meydana gelen jeomorfolojik yapı karstik topografyanın gelişmesine yol açmış, bunun sonucunda yörede obruklar, düdenler, yeraltı ırmakları meydana gelmiştir.

Genel jeomorfolojik yapıyı ovalar teşkil etmekte olup, deniz seviyesinden yükseldikçe ovalık alanlar yerlerini tepelik ve dağlık alanlara terketmektedir. Kıyı kesimi az girintili çıkıntılı bir görünüme sahip olup, genelde alçak kıyı biçimindedir. Bu nedenle kıyı kesimlerinde plaj olanakları gelişmiştir. Kentin denizden ortalama yüksekliği 10 m dir. Kalenin yer aldığı kısım en sarp ve engebeli bölüm olup, burada yükseklik 250 m yi bulmaktadır.

“Kalenin bulunduğu yarımada Permokarbon kristalin kalkerlerden oluşmuştur. Bu kalkerin altında Paleozik yaşlı kristalin şistler yer yer aflorman vermektedir. Aynı kalker kentin kuzeyindeki yamaçları oluşturur. Kıyı ovasındaki alüvyonlar zemindeki şistleri örtmüşlerdir. Kalker ve şistler üzerindeki tektonik hareketlerin etkilerini kırılmalar yanında kırk ve çatlaklarla görmek mümkündür. Alüvyonların bünyesi ise çoğunlukla killi, killi-kumlu, siltli malzemeden oluşmaktadır.

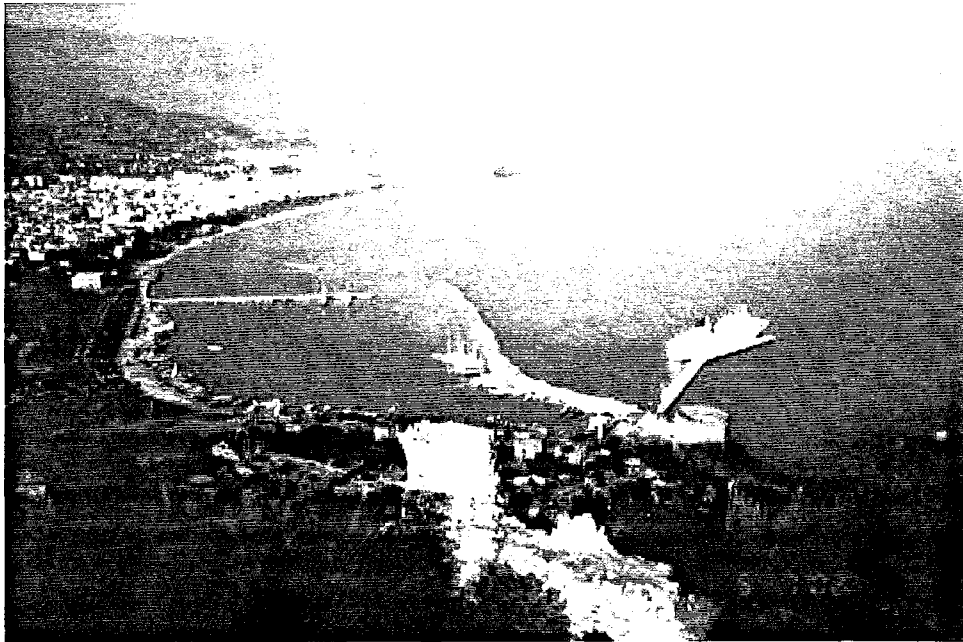
Türkiye Deprem Haritası'na göre Alanya ve civarı 4. derece deprem kuşağı içinde kalmaktadır. Şimdiye kadar civarda kaydedilen herhangi bir sarsıntıya rastlanmamıştır.

Civarda önemsiz sayılabilecek sarsıntılar ise Göksu yöresindeki yerel depremlerle ilgilidir” (Manisalı, 2002:34-35).

Su (Deniz-Kıyı-Kara İlişkisi)

Alanya Limanı'nın tarihi çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır. Geçmişte Alanya'nın ilk limanının bugünkü tersane olduğu bilinmektedir. Daha sonraları sırasıyla şimdiki rıhtım kısmından tersaneye kadar uzanan demir iskele liman olarak kabul edilmiştir. Atatürk'ün Alanya'yı ziyaretinde bu limanı kullandığı bilinmektedir. 1940lı yılların başında şimdiki betonarme limanın yapımına başlanmıştır. Daha sonra yapımı tamamlanan 1942 yılında Devlet deniz yollarına devredilen liman, 1950 yılında belediyeye devredilmiştir. 1975 yılında bölgeye turizmin gelmesiyle limanın değeri daha fazla anlaşılmaya başlanmış ve turizme yönelik işletmeler de ilk olarak liman çevresinde açılmıştır (Altso Dergi, sayı:28, 2001:8). Liman bölümünde sahilden yol geçirilmiş, eğlence, yeme-içme, oturma, yürüme ve yeşil alanlar tasarlanmıştır. Liman 2000 yılına kadar çeşitli yönetim birimlerine devredilmiştir. Günümüzde ise liman özelleştirilmiştir (Altso, 2000:49) (Şekil 4.65).

Alanya'nın bir sahil şehiri olmasının yanında kalenin bulunduğu yerin doğal bir liman meydana getirmesi denizyolu ulaşımına elverişli bir imkan yaratmıştır. Bu doğal liman içinde bir balıkçı barınağı ile bir iskele vardır. Bu iskeleden çok büyük yolcu gemileri dışında kruvaziyer, turizme hizmet eden yolcu ve yük gemileri rahatlıkla faydalanabilmektedir.



Şekil 4.65 Alanya Limanı

Hergün gelişen teknoloji ile büyüyen modern yolcu gemilerinin yanaşmasına imkan veremeyen Alanya İskelesi, ulaşımında deniz yolunun istikrarlı bir şekilde kullanılmasına imkan vermemektedir. Alanya limanına 5 adet Türk bayraklı yolcu gemisi ile 5523 yolcu gelmiş, 5272 yolcu ise Alanya'dan ayrılmıştır. 2000 yılında başlayan Alanya-KKTC arasındaki deniz otobüsü seferlerinde bu güzergahta 136 sefer yapılmış 15.802 yolcu Kıbrıs'a giderken 16.041 kişi Alanya'ya gelmiştir. Alanya-İsrail arasındaki Transit yolcu gemisi seferlerinde 18 gemiden 10.769 yolcu yararlanmıştır. Bu dönemde yerli ve yabancı 29 yat Alanya Limanı'nı ziyaret etmiş 11 yat Alanya Limanı'ndan ayrılmıştır. Alanya Limanı su kesimi düşük, küçük yolcu gemileri ve az sayıda yat ile hareketlilik kazanmaktadır (Altso, 2000:49-50).

4.3.4.2.Yapılı Çevre

A)Yapılı Çevreyi Oluşturan Fiziksel Yapı

1)Yerleşmenin Yapılanma Özellikleri (Yerleşmenin Yapılı Alanını Oluşturan Elemanların Oluşturulma Mantığını Anlamaya Yarayacak Çevresel Elemanlar)

İklim İle Yerel Yapılaşma Arasındaki İlişki

Alanya'da Türkiye'nin bütün güney bölgesinde etkisini gösteren tipik Akdeniz iklimi hakimdir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçmektedir. Alanya Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü'nün 1994 yılı verilerine göre bölgede yıllık ortalama sıcaklık 20 derece gibi yüksek bir değerdedir. Bölgede ortalama sıcaklık yılın hiçbir ayı 12 derecenin altına düşmemektedir (Manisalı, 2002:35).

Bölge iklimi, yağış açısından mevsimlere göre büyük ayrılıklar gösterir. Akdeniz iklimi yağış rejiminin bir özelliği olan bu durumda en çok yağış kış ve ilkbahar aylarında, en az yağış ise yaz aylarında düşmektedir. Bölgenin yıllık ortalama yağış miktarı 1068.2 mm dir. Alanya ilçesinde yılın 164 günü açık, 163 günü bulutlu, 38 günü kapalı geçmektedir. Yerleşmede yıllar itibariyle kar örtülü gün bulunmamaktadır (Manisalı, 2002:37).

Nemin en yüksek değer gösterdiği aylar ise Temmuz, Nisan ve Şubat aylarıdır. Bu aylarda nisbi nem %74'ün üzerine çıkmaktadır. Hakim rüzgar yönü kuzeydoğudur. Yıllık ortalamalara göre güneydoğu, doğu-kuzeydoğu, kısmen de güneybatı yönünden esen

rüzgarların yüksek frekansta olduğu görülür. Bölgede en hızlı rüzgar güney yönünden eser ve ortalama hızı 3.1/m/sn'dir. Ortalama fırtınalı günler sayısı 7.4 tür. En rüzgarlı ay 1.7/m/sn ile Şubat ayıdır (Manisalı, 2002:38,39) (M.O.A.T., 1996:29).

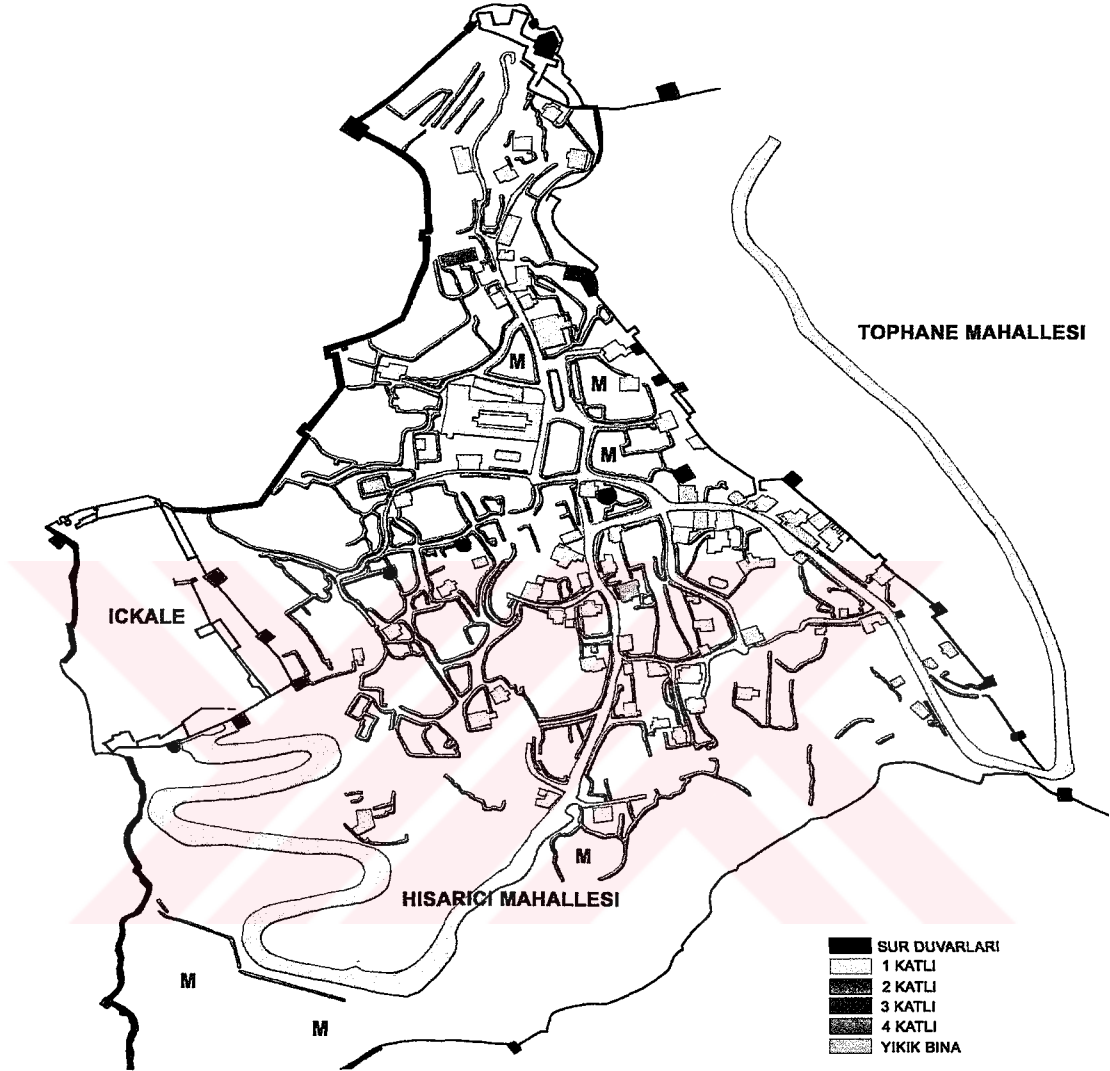
Hisariçi Mahallesi'ndeki konut mimarisinin özellikleri yukarıda bahsedilmiş olan iklim koşulları ve günlük yaşam şartlarına uygun planları, kullanılan malzeme ve işçilik açısından değerlendirilebilir. Çoğunluğu iki katlı olan evlerin zemin katları topografik koşulların yardımıyla depolama, sarnıç, hayvan barınağı, dokuma odaları gibi kullanımlara ayrılmıştır. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985:43). Yaşama, oturma, dinlenme ve misafir ağırlama mekanları ise üst kattadır. Yaşama mekanları zemin kata yerleştirilen depolama alanları ile zeminden koparılmış ve yaşam alanlarında rutubetin oluşması önlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca kış aylarında havanın serin olması nedeniyle zemin kata yerleştirilen hayvan barınağının ısısından yararlanma düşüncesi ev planlarına yansımıştır.



Şekil 4.66 Alanya Evlerinden Örnekler

Hisariçi Mahallesi bahçeli, tek veya iki katlı evlerden oluşmaktadır (Şekil 4.67). Evler genellikle ahşap hatıllı moloz taş ve ahşap malzemenin kullanıldığı yapılar olup, girişler ev sahibine ait hayvanlarında geçebilmesi için çift kanatlı ahşap kapılardır. Pencereleler demir şebekelidir. Pencerelelerin boyutları genelde 90'a 45 cm dir. Güneye bakan cephelerdeki pencerelelerin boyutları bazı evlerde daha küçüktür. Yoğun bitki örtüsünün varlığı hem gölgeleme görevini üstlenmekte, hem de ev içi mekanların konumlanmasında rüzgara ve güneşe karşı bir koruma sağlamaktadır. Bazı evlerin ön cephelerinde çıkmalar vardır. Çıkmalar çoğunlukla ahşap desteklerle taşınmaktadır. Evlerin üst örtüsü sıcaklığın yüksek olması nedeniyle düz toprak dam veya alaturka kiremit kaplı kırma çatıdır. Bazı yapılarda her iki çatı örtüsü birarada görülebilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985:42)

Hisariçi Mahallesi, topografya nedeniyle dağınık bir yerleşim ve organik bir parsel yapısına sahiptir. Yoğun bir yerleşim yoktur. Evler araziye dağılmıştır. Bu nedenle de mahremiyetin sağlanması için yüksek duvarlara ihtiyaç duyulmamıştır. Sokak dokusu parselleri çevreleyen ve insan boyunu geçmeyen ortalama 1 metre yüksekliğe sahip taş duvarlar arasındaki toprak



Şekil 4.67 Hisariçi Mahallesi'ndeki Yapılan Kat Yükseklikleri



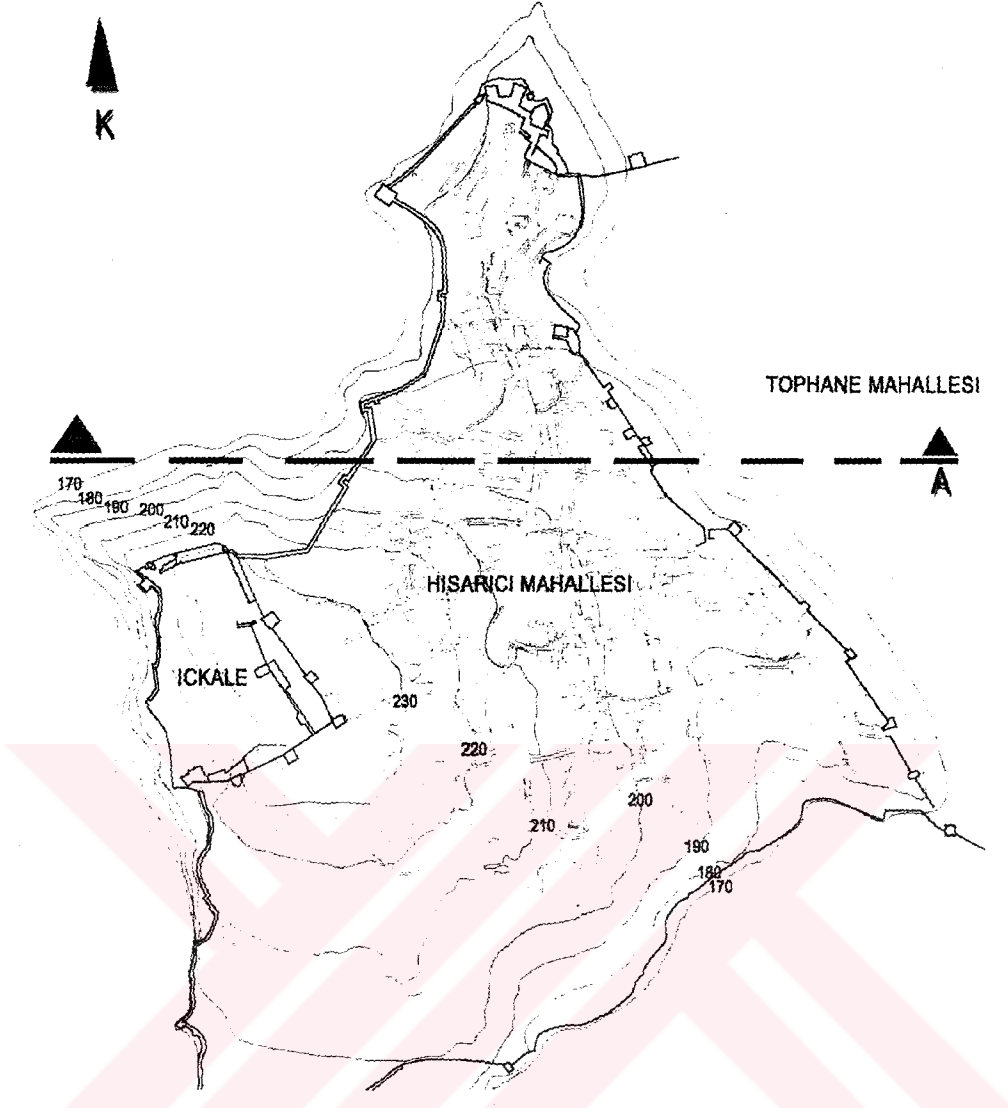
Şekil 4.68 Alanya Hisariçi Mahallesi'nde Patika Kenarında Konumlanan Bir Ev

Ancak Hisariçi Mahallesi'nde yapılan incelemelerde, bazı eski binaların yerine daha önceki senelerde yıkılarak yapılmış olan betonarme binaların dokunun özgün yapısını ve karakterini yükseklikleri ve yapı biçimleriyle bozduğu görülmüştür. 1999 tarihli Alanya Kaleiçi Koruma İmar Kararları doğrultusunda binaların orjinallikleri korunmaya çalışılmakta ve bu kararlar doğrultusunda eski evlerin restorasyonu gerçekleştirilmektedir.

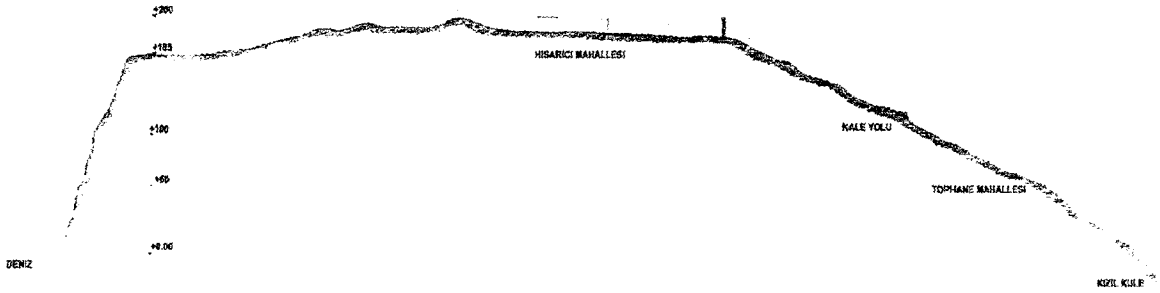
Topografya ile Arsa-Parsel-Bina Konumlanması Arasındaki İlişki

Hisariçi Mahallesi tüm Alanya Kalesi'nin üzerinde konumlandığı yarımada'nın tepesinde, dik eğimin azalarak engebeli araziye dönüştüğü noktada, surlarla sınırlı bir alan içinde gelişme göstermiş tarihi bir Türk yerleşmesidir.

Mahalleyi oluşturan yapılar maksimum 15 m arasında değişen topografya üzerinde konumlanmıştır. Hakim ve etkileyici rüzgar yönünün ağırlıkla güney olması Hisariçi Mahallesi'ndeki evlerin tepenin kuzey yönüne doğru daha iç kesimlere yerleşmesinde önemli bir etkidir (Şekil 4.69-4.70).



Şekil 4.69 Hisariçi Mahallesi ve Topografyası



Şekil 4.70 Hisariçi Mahallesi'nin Konumlandığı Yarımadadan Kesit A-A

Mahallede merkezi nitelikteki ve dini yapılar topografyanın mümkün olduğunca en düzleştiği alanda kendilerine yer seçmiştir. Evler ve evleri çevreleyen, insan boyutunu genellikle

aşmayan taş duvarlarla tanımlı parsel alanları ise eğime paralel olarak ana yapıların çevresinde kademeli olarak konumlanmıştır.

Parsel İle Evin Taban Alanı Arasındaki Oranın Belirlenmesi ve Kat Yüksekliği

Topografik özellikleri, sokak örüntüsü, yapı malzemesi, biçimi gibi özellikleriyle Hisariçi Mahallesi Alanya Kaleiçi'ndeki diğer mahallelerden ayrılmaktadır. Tarihsel süreç içinde Türkler Hisariçi Mahallesi'nde otururken, hristiyan asıllılar ise Tophane Mahallesi'nde yerleşmişlerdir. Bu nedenle Hisariçi Mahallesi, barındırdığı farklı kültürel ve toplumsal değerleri ve bu değerlerin fiziksel mekandaki farklı yapılanma biçimlerine yansımalarıyla kendine özgü bir yerleşme örneği göstermektedir.

“Önceleri Helenistik sur ile İçkale arasında doğu-batı doğrultusunda uzanan surlarla sınırlı olan mahalle surları, Kanuni devrinde meydana gelen bir deprem nedeniyle büyük bir kısmı yıkılmıştır. Bu dönemden sonra Ehmedek bölümü surları aşarak güneye doğru gelişme göstermiş ve bugünkü Hisariçi Mahallesi'ni oluşturmuştur.

Hisariçi Mahallesi Selçukluların döneminden itibaren Türk halkının oturduğu, bahçeli parsellerin içinde tek başına konumlanmış bulunan evlerden oluşmaktadır. Fakat zaman içinde nüfusun artması gibi etkenler nedeniyle bazı parsellerin içinde başka evlerin de yapılmış olduğu görülmektedir. Bu duruma özellikle Kaleiçi ile Helenistik surlar arasında doğu-batı doğrultusunda uzanan ve çoğu yıkılmış olan eski surların güneyinde gelişmiş olan bölümünde sıklıkla rastlanmaktadır (Şekil 4.69).

Mahallede arsalar tekil veya birkaç parselin biraraya gelmesiyle oluşmuştur. Arsa ve parsellerin sınırları genellikle insan boyunu aşmayan taş duvarlarla belirlenmiştir. Fakat günümüzde bu taş duvarların bir kısmının yıkılmış veya kaldırılmış olması kesin parsel sınırlarının belirlenmesini güçleştirmektedir. Evler, birbirlerine ve merkez hacimlere arsa veya parsellerini çevreleyen toprak patikalarla bağlanmaktadır.

Halihazır haritadan da kolayca görülebileceği gibi evler, genellikle parsellerinin kenarında, patikaya yakın konumlandırılmıştır. Evlerin geriye kalan parsel alanları ise bahçe ve bostanlık olarak ayrılmıştır.

Evler tek veya çift katlıdır ve parselleri içinde yer alır. Alanda yapılan incelemelerde parsellerin ve eski yapıların yüksekliklerinin mümkün olduğunca korunduğu, ancak mimari

dokusunun son 20-30 yıl içinde yapılan betonarme yapılarla değişime uğradığı ve yerleşmenin karakterini tehdit eder boyutlara geldiği gözlemlenmiştir (Şekil 4.71).



Şekil 4.71 Alanya Hisariçi Mahallesi'nde Yerleşmeye Uymayan Yapılanmalar

Hisariçi Mahallesi'nde farklı parsel yapılaşmaları görülmektedir. Bu nedenle yerleşmenin çeşitli kesimlerinden toplam üç örnek alan parçası belirlenmiştir (Şekil 4.72)



Örnek Ada Alanı	- 3000m ²
Toplam Konut Taban Alanı	- 491m ²
Ortalama Konut Taban Alanı	- 98m ²
Ortalama Kat Yüksekliği	- 1.6



Örnek Ada Alanı	- 3000m ²
Toplam Konut Alanı	- 510m ²
Ortalama Konut Taban Alanı	- 73m ²
Ortalama Kat Yüksekliği	- 1.3



Örnek Ada Alanı	- 3000m ²
Toplam Konut Taban Alanı	- 191m ²
Ortalama Konut Taban Alanı	- 95.5m ²
Ortalama Kat Yüksekliği	- 1.5

Şekil 4.72 Örnek Seçilen Ada Alanları

Yerleşmenin İmaj Ögeleri

a) Sınır Belirleyici Yapılar

Hisariçi Mahallesi, asırlardır ayakta duran ve günümüze oldukça iyi durumda ulaşabilen tarihi değere sahip batısında İçkale, kuzeyinde Ehmedek Kapısı, doğusunda Tophane Mahallesi'nden sur duvarları ile ayrılmıştır. Hisariçi Mahallesi'nde sur duvarları bir sit sınırı oluşturmaktadır (Şekil 4.73).

b) Odak Noktalar

Hisariçi Mahallesi'nde tarihi süreç içerisinde yerleşmedeki odak noktaları oluşturan işlevlere ve yapılara bakıldığında Süleymaniye Camii ve Bedesten merkez görevini üstlenerek insanların toplanma alanlarını oluşturmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985:42) (Şekil 4.73).

Yapılan alan çalışmalarında tarihi Bedesten'in işlev değiştirerek otele dönüştürülmesi, Akşebe Mescidi'nin işlev dışı kalması, bu alanın eski dönemlerden beri süre gelen merkez olma

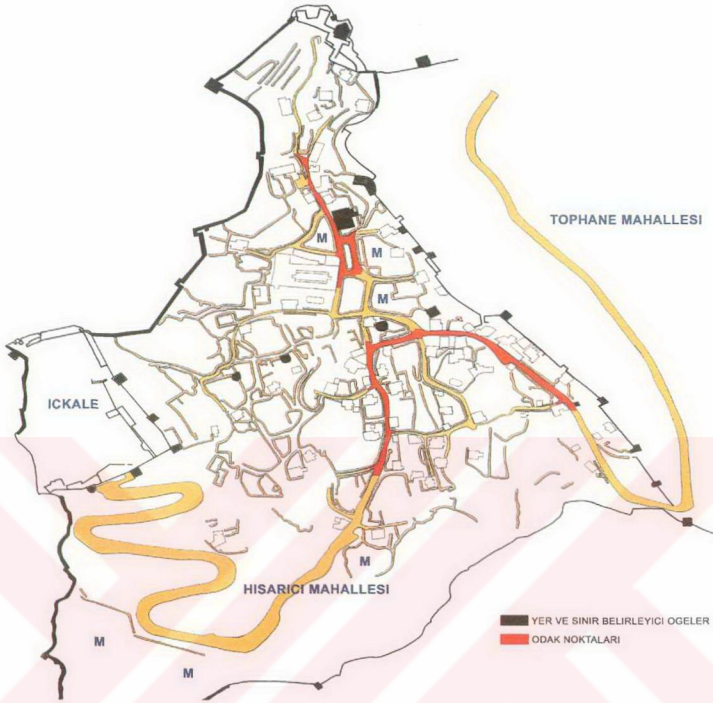
özelliğini kaybetmesine neden olmuştur. Bedesten Clup Otel çevresindeki mezarlıklar ise bakımsız ve harap durumdadır. Değişen işlevler, geçim kaynakları ve özellikle turizm ile birlikte dokunan el işlerinin satıldığı tezgahların ve büfelerin yoğunluk kazandığı kale yolu önem kazanmıştır.

Günümüzde Alanya merkezi ile Kaleiçi arasında konumlanan Hisariçi Mahallesi'nden geçen kale yolu mahallenin en önemli aktivite ve merkez alanı konumuna gelmiştir. Diğer merkez alanı olarak eski önemini kaybetmiş olmasına rağmen Süleymaniye Camii ve Bedesten Clup Otel gösterilebilir.

c)Yer Belirleyici Yapılar

Süleymaniye Camii, tarihi Bedesten (otel) ve sur duvarları Hisariçi Mahallesi'nde yer belirleyici fiziksel elemanlardır (Şekil 4.73).

Süleymaniye Camii, Hisariçi Mahallesi'nin tüm Alanya kentinden de görülebilen en önemli yer belirleyici elemanlarından birisidir. Üstü yarım küre kubbeli, 25,5 x 12,5 m ölçekli kare bir mekan ile çapraz kemerlerle üçe bölünmüş ve üç kubbe ile örtülü son cemaat yeri camiinin esas planını oluşturur. İlk cami Sultan 1. Alaaddin zamanında (13.yy'ın ilk yarısı) yaptırılmıştır. Yıldırım düşmesi sonucu yıkılan eser Kanuni Sultan Süleyman tarafından yeniden inşaa ettirilmiş ve yapımında eski malzeme kullanılmıştır.



Şekil 4. 73 Hisariçi Mahallesi'ndeki İmaj Ögeleri

Eser; planı, yapı tipi kubbe ve kemer şekli, taş ve tahta işçiliği ile de 14. yy'a tarihlenmektedir. Çeşitli dönemlerde Alaadin Camii, Kale Camii, Orta Hisar Camii adlarıyla anılmıştır. Beden duvarlarında taş ve tuğla, kubbelerde yalnızca tuğla malzeme kullanılmıştır. Minare kuzeybatı köşededir. Kuzeydoğu köşede de tonozlu bir sarnıç, sarnığın yanında üstü kapalı abdestlik bulunur. Kuzey cephede üç kapı bulunmasına rağmen sağ ve soldakiler iptal edilerek pencere görünümü kazandırılmıştır. Kubbe sekiz yuvarlak pencereli sekizgen bir kasnağa oturmaktadır. Alt ve üstünde de zarif kornişler bulunur. İç planı sadedir. Kubbe geniş üçgen pandantiflerle sağlanmıştır. Mihrap stalaktitlidir ve yanında yalın bir minber yer almaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985:35,36).

Diğer çok önemli ve bütün Alanya şehrinden de görülebilen fiziksel mekan ögesi sur duvarlarıdır. Selçukluların döneminde yenilenen sur duvarları aşağıda tersaneyi koruması amacıyla inşaa edilmiş olan Kızıl Kule'den başlayarak yukarıda Ehmedek adıyla anılan ve araştırma kapsamında ele alınan Hisariçi Mahallesi'ni kuşatan sur duvarları ile birleşerek

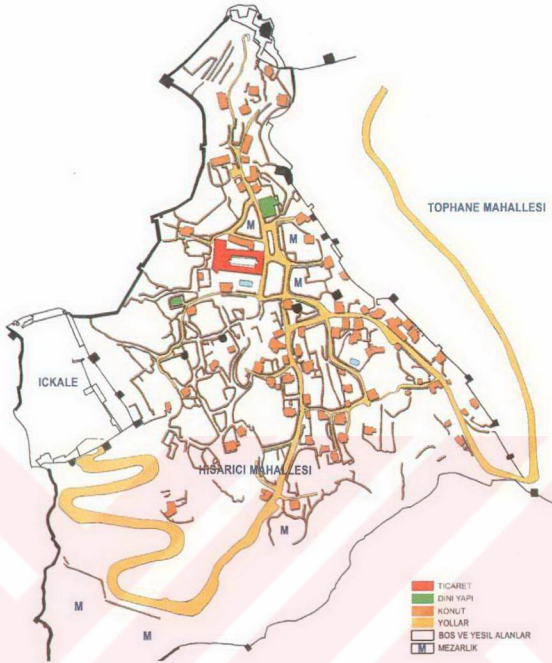
İçkale'ye ulaşır. Buradan güneye dönerek tekrar Kızıl Kule'de birleşir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985:29). Sur duvarları iyi korunmuş durumdadır.

Bugün Bedesten Clup Otel olarak hizmet veren tarihi Bedesten Hisariçi Mahallesi'nde kapladığı mekan genişliği ve biçimi bakımından kolayca algılanabilecek bir yapıdır. Süleymaniye Camii'nin güneybatısında yer almaktadır. İbrahim Hakkı Konyalı'ya göre bir kışla olarak tanımlanan yapıyı Seton Lloyd çağdaşları ile kıyaslayarak han olarak nitelemiştir. Eser doğu-batı doğrultusunda uzanıp, dikdörtgen planlıdır. Beden duvarları moloz taş örtülü olup, bazı yerleri klasik tuğla (5 x 30 x 30) kaplamadır. Ana girişi doğu cephesinde yer almaktadır. Tuğla örgülü aynalı tonozu olan bir eyvandan avluya geçilmektedir. Avlunun uzun kenarlarında basık kemerli küçük kapılarla girilen dokuz hücre bulunmaktadır Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985:36). Bugün bu hücreler otelin yatak odaları olarak hizmet vermektedir.

2)Yerleşmeyi Oluşturan Mimari Elemanların ve Oranlarının Belirlenmesi

Hisariçi Mahallesi yerleşmesini oluşturan mimari elemanlar aşağıdaki gibidir;

- Tekil konutlar ve parsel duvarları ile sınırlı bahçeleri
- Dini yapılar
- Sur duvarları
- Patikalar



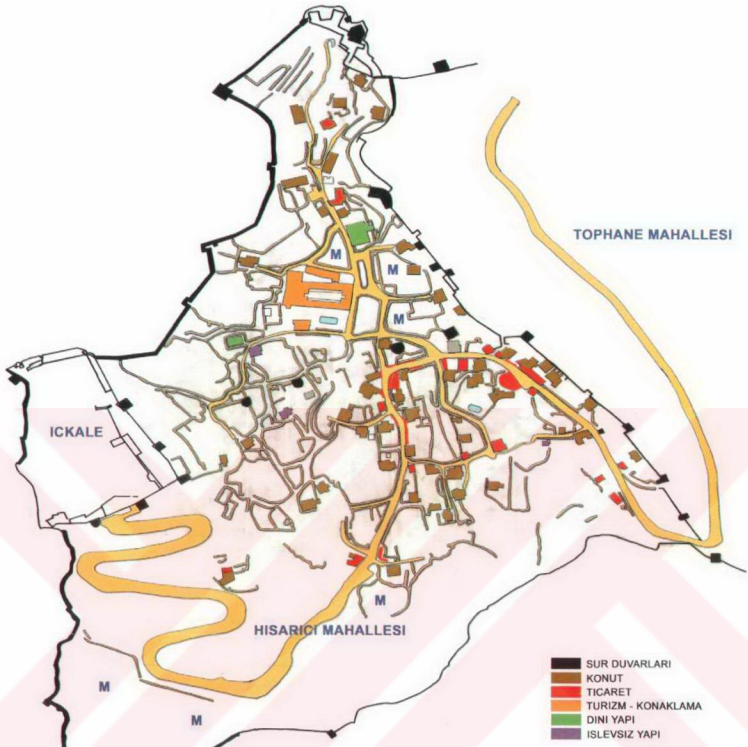
Şekil 4.74 Alanya Hisarici Mahallesi'nde Yerleşmeyi Oluşturan Mimari Elemanlar

B)Yapılı Çevreyi Oluşturan İşlevler (Biçim-İçerik İlişkisi)

1)Konut Dokusunun Varlığı

Tüm kale içinde olduğu gibi Hisarici Mahallesi yerleşmesinde de yeni yapılan evlerde yaşayanlar, olanaklar elverse de çağdaş yaşam koşullarını alınan koruma kararları uyarınca eski evlerine uygulayamamaktan ötürü yenileyememe veya yenilememe nedenleriyle çoğunlukla terkederek, yeni konutlar elde etmekte ve kale dışına taşınmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985:42).

Yapılan incelemelerde Hisarici Mahallesi'nde toplam 56 adet ev tespit edilmiştir. Bu evlerden 6'sı yarı yıkık ve harap durumdadır. 2 evin restorasyon çalışmaları ise devam etmektedir (Çizelge 4.9).



Şekil 75 Hisariçi Mahallesi İşlev Analizi

Çizelge 4.9 Alanya Hisariçi Mahallesi'ndeki Evlerin Durumları(2002 Temmuz)

Alanya Hisariçi Mahallesi'nde Mevcut Ev(Bina) Sayısı	Oturulabilen Sağlam Ev(Bina) Sayısı	Yıkık Ev(Bina) Sayısı	Restore Çalışmaları Devam Eden Ev(Bina) Sayısı
56	48	6	2

Günümüzde Hisariçi Mahallesi kale dışından zenginlerin ve son yıllarda Alman ailelerinin ilgi gösterdiği bir yerleşmedir. Haziran 2002 tarihinde gerçekleştirilen incelemelere göre alan içinde iki Alman ailesi ev sahibidir. Satın aldıkları tarihi evleri restore ettirerek yılın belli dönemlerini burada geçirmektedirler. Doğal güzellikleri, iklimi, peyzajı ve sakinliği nedeniyle

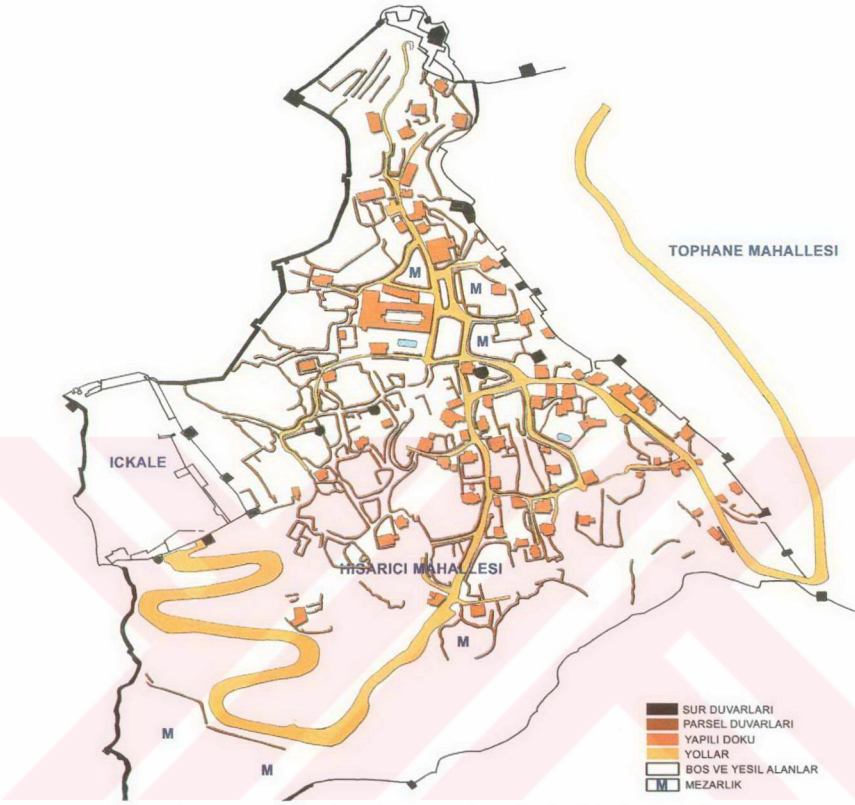
Hisariçi Mahallesi özellikle belli bir yaşın üzerinde olan kişilerin konut sahibi olma isteğini arttırmaktadır.

Turizm gelişimiyle birlikte 1993 yılında restore edilerek hizmete giren Bedesten Clup Otel ile çevredeki halk arasında önceleri, geceleri yapılan yüksek sesli müzik nedeniyle bazı rahatsızlıkların yaşandığı ancak bugün herhangi bir problemin söz konusu olmadığı yerel halkla yapılan görüşmelerde belirtilmiştir.

Hisariçi Mahallesi'nde 4 hane ile yapılan anket görüşmelerde 2 hanenin yaz-kış kaleiçinde yaşadığı, diğer 2 hanenin ise sadece yazları Hisariçi Mahallesi'nde hem dinlenmek hem de turizmden gelir sağlamak amaçlı geçirdikleri öğrenilmiştir. Günümüzde Hisariçi Mahallesi yerel halkın zaman içinde azalma eğilimine girdiğı, yerine maddi durumu iyi ailelerin ve yabancıların dinlenmek ve emekliliklerini geçirmek, ayrıca yaz aylarında turizmden gelir sağlamak isteyen ailelerin yerleştikleri bir yerleşme alanı olmaya başlamıştır.

2)Yerel İşlevlere Ait Kullanım Alanların Yapılı Alana Katılması veya İşlev Değiştirmesi

Hisariçi Mahallesi Selçuklulardan beri surlarla tanımlı, bahçeli müstakil evlerden oluşan bir yerleşmedir (Şekil 4.76).



Şekil 4.76 Alanya Hisarici Mahallesi'nde Yapılı ve Boş Alanlar

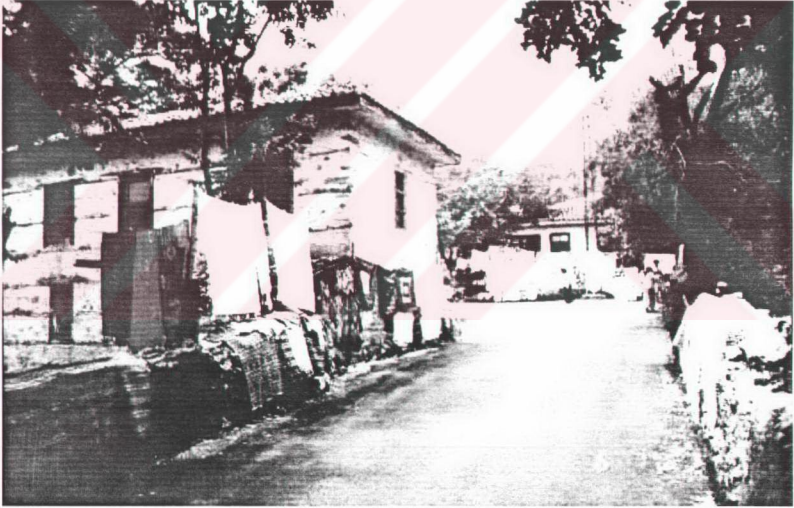
Yapılan alan incelemelerinde parsellerin korunduğu, ancak daha önceki dönemlerde eski evlerin yıkılarak yerine 3 kata kadar varan apartman tarzında betonarme binaların yapıldığı görülmektedir. Bahçe ve yeşil alanlar ise genellikle korunmuştur. Bu konuda koruma amaçlı çalışmaların önemli bir rolü vardır. Turizm ile birlikte kale yolu üzerindeki bazı aileler evlerinin bahçelerini büfe ve çay bahçesi gibi oturma ve yemek yeme mekanları olarak ziyaretçilere yönelik kullanmaktadır (Şekil 4.77-4.78).

Son yıllarda turizm sektörü ile orantılı olarak Hisarici Mahallesi'nde yaşayan aileler ekonomik gelir sağlamak için evlerinin birer odalarını dokuma atölyesi haline getirmekte ve burada hazırladıkları el işi ürünlerini kaleyi ziyarete gelen turistlere yol üzerinde karşılıklı kurdukları tezgahlarda satmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985:55,56). Ancak satış

için yerel halk parsel duvarlarını kullanmaktadır. Bu durum doğal taş malzemeden yapılmış olan parsel duvarlarının algılanamamasına ve fiziksel zarar görmesine neden olmaktadır.



Şekil 4.77 Kale Yolu Üzerindeki Tezgahlar



Şekil 4. 78 Kale Yolu Üzerindeki Satış Alanlarının Parsel Duvarlarına Taşması

Yerel halkın yol kenarında açmış olduğu tezgah ve büfeler basit ahşap veya metal kirişler desteğinde üzeri branda ve kumaşla örtülü mekanlardır. Bazı evlerin bahçelerinin ağaçlık olmasından dolayı büfe ve oturma mekanları örtülmemiştir. Yeme-içme masaları ve oturma yerleri ağaçların altına yerleştirilmiştir. Mutfak olarak genellikle evlerin mutfakları veya bahçelerinde yapmış oldukları barakalar kullanılmaktadır.

3)Yerleşmenin Altyapı ve Ulaşım Örtütüsü

Yerleşmenin Altyapı Elemanları

İlçe elektrik enerjisini Kepez A.Ş. 'den karşılamaktadır. Fakat hızlı artan nüfus nedeniyle trafoların yetersizliği seyrekte olsa elektrik kesilmelerinin yaşanmasına neden olmaktadır. Alan çalışmasının yapıldığı dönem içinde 5 Temmuz Cuma gecesi 00:30 ile 6 Temmuz öğle saatleri arasında yaşanan elektrik kesikliği, elektrikle ilgili zaman zaman kesintilerin yaşandığını ortaya koymuştur.

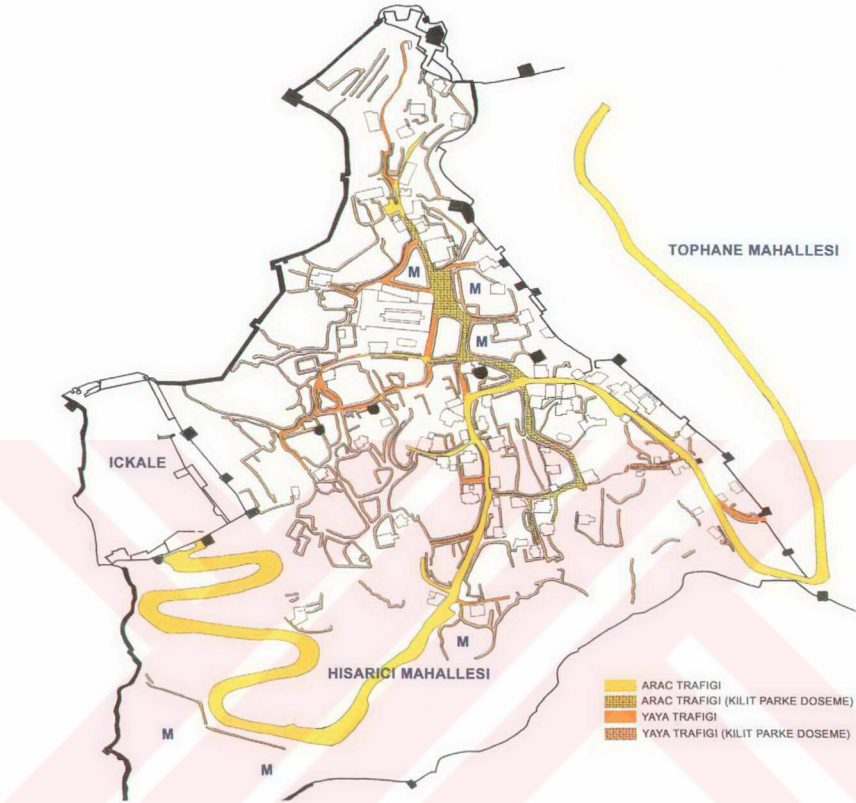
Alanya'nın su ihtiyacı 5 km mesafedeki Suözü kaynağından sağlanmaktadır. Alanya'nın su kaynakları yeterli olmasına karşın doğal sıkıntılar ishale hattından kaynaklanmaktadır. Bunun en önemli nedeni hızla değişen nüfustur (M.O.A.T., yayın:2, 1996:47). Ancak basıncın düşük olması Hisariçi Mahallesi'nde zaman zaman su probleminin yaşanmasına neden olmaktadır. Bedesten Clup Otel ile yapılan görüşmede sarnıçlardaki suyun filtre edilerek su ihtiyacının karşılandığı belirtilmiştir.

Belediye, yerel halk ve işletmecilerden edinilen bilgilere göre Alanya'da kanalizasyon sahil kesiminden denize bırakılırken, Hisariçi Mahallesi'nde foseptiklerle sağlanmaktadır. Ayrıca Alanya Belediyesi Hisariçi Mahallesi'ni de kapsayan yeni bir kanalizasyon projesinin gerçekleştirilme aşamasında olduğunu belirtmektedir.

Alanya'da Postane sisteminin yetersizliğine rağmen telefonla gerek yurtiçi gerekse yurt dışı görüşmeleri kolaylıkla yapılabilir (M.O.A.T., yayın:2, 1996:46).

Yerleşmenin Ulaşım Arterleri ve Sokak-Patika Örtütüsü

Hisariçi Mahallesi'ne Alanya merkezinden ulaşım, özel araç, tur otobüsleri ve 30-45 dakikada kalkan dolmuşlarla sağlanmaktadır. Mahalleye ulaşım tek şeritli asfalt döşeli kale yoluyla sağlanmaktadır. Hisariçi Mahallesi Ehmedek Sokağı'nın bir bölümü ve Kale Yolu'nun ayrıldığı mahallenin güney kısmında kalan sokakların bir kısmı kilit taş ile kaplanmıştır. Geriye kalan sokak ve patikalar topraktır (Şekil 4.79).



Şekil 4.79 Hisariçi Mahallesi'nin Ulaşım Ağı ve Yer Kaplamaları

Hisariçi Mahallesi'nde evler genellikle patikalarla birbirine bağlanmaktadır. Evlerin parsellerinin sınırlarını belirleyen alçak taş duvarlar arasından kıvrılarak, organik bir yapıda uzayıp giden patikalar, eski dönemde yaya trafiği için yapıldığından araba gibi motorlu taşıtların geçebilecekleri genişlikte değildir. Fakat bazı evlerin boş olması ve yeterli ilginin gösterilmemesinden ötürü birçok patika otlarla örtülmüş ve kapanmış durumdadır. Mahalle genelinde özellikle patikalarda bakımsızlık ve kirlilik gözlenmektedir (Şekil 4.80).



Şekil 4.80 Bakımsız Kalan Patika ve Parsel Duvarları

4.3.5. Sosyal Yapı

4.3.5.1. Nüfus Yapısı

İlk yerleşmenin (Helenistik Çağda M.Ö. 330-30) bugün kaleiçi olarak adlandırılan yarımada üzerinde olduğu bilinmektedir. Ancak bu devirlerde nüfus oldukça azdı. Bu kesimdeki ilk önemli nüfus artışı, Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad döneminde (1223-1226), ülkenin her tarafından getirtilen müslüman ve hristiyan göçmenlerle Türkmenlerin yerleştirilmeleriyle gerçekleşmiştir.

Alanya'nın nüfusu ile ilgili ilk kesin kayıtlar Osmanlı devrinde tutulmuştur. Kanuni Sultan Süleyman zamanında (1520-1566) kent, Hisariçi, Tophane ve Çarşı Mahallesi olarak üç bölümden oluşmaktaydı ve 288 hane ile iki bölümü içine alan kaleiçi oldukça önemli konumdaydı. Üçüncü yerleşme alanı ise o dönemlerde Çarşı Mahallesi olarak bilinen bugünkü şehir merkeziydi.

19.yy sonları ile 20.yy başlarında en canlı dönemini yaşayan ve nüfusun çoğunluğunu barındıran kaleiçi, daha sonraları nüfusun çoğalması ile yavaş yavaş surların dışına kaymaya başlamıştır. Zamanla turistik faaliyetlerin artmasıyla da tenhalaşan bir yapı gösteren kaleiçinin

aksine Alanya sahil boyunca gelişmiştir. Eski yapıların onarım güçlükleri, buna bağlı olarak her an çökme tehlikeleri, ulaşım güçlüğü yaratan dar ve yokuşlu yolu (özellikle Tophane Mahallesi'nde), teknik altyapı sorunları ve benzeri nedenlerden dolayı sürekli göç veren ve giderek yoksullaşan bir kent parçası niteliğine bürünmüştür. Genellikle yerli halkın oturduğu Hisariçi Mahallesi çevre köylerden az göç olmaktadır (Çizelge 4.10).

	<u>1970(kişi)</u>	<u>1975(kişi)</u>	<u>1980(kişi)</u>
Tophane Mahallesi	534kişi	620kişi	550kişi
Hisariçi Mahallesi	208kişi	279kişi	234kişi

Çizelge 4.10 Alanya'nın Yıllara Göre Nüfus Sayım Sonuçları

YIL- NÜFUS	ŞEHİR MERKEZİ	BUCAKve KÖYLER	TOPLAM
1985	28.733	58.347	87.080
1990	52.460	76.936	129.936
1997	110.181	111.927	222.028
2000	134.396	250.533	384.949

Alanya, bir kıyı kenti olması ve son otuz yıl içinde yurtiçi–yurtdışı turizme açılmasıyla Antalya'dan sonra çevresindeki ilçelere oranla turizm açısından ikinci önem sırasında yer almaktadır.

Alanya kent merkezi, benzeri kentler içinde nüfus açısından büyüme göstermektedir. Merkezdeki artışın ticaret ve turizme bağlanmasına karşın, çevre nüfusundaki artış tarım ürünlerindeki ve tarım gelirlerindeki artışa bağlıdır. Son yıllarda emekli olanların kente yerleşme eğilimi göstermesi de nüfusun artmasında etken olmuştur.

4.3.5.2.Yerleşmenin Yerel Ekonomik Yaşamını Düzenleyen ve Buna Bağlı Bina ve Yerleşme Ölçeğindeki Biçimlenmenin İncelenmesi

Alanya'nın genel ekonomisi; tarım ve hayvancılık ile turizm ana sektörleri üzerine kurulmuştur (Altso, 2001:115).

Alanya, büyük bir turizm potansiyeline sahip olmasına karşın, 1985 lere kadar yoğun kitlesel turizm yerleşmesi niteliğine sahip değildir. 1975-1985 yılları arasında tarım sektörüne dayalı olarak gelişen Alanya, bu dönemde daha çok kırsal yerleşme özelliğine sahip olmuştur. 1983

yılında başlayan turizm teşvikleri ile 1985'ten bu yana Alanya'da turizm sektöründe hızlı bir gelişme süreci yaşanmıştır. Bu hızlı değişim sonucunda tarım sektörü giderek gerilemiş, turizm ve turizme dayalı ticaret, küçük sanayi ve kişisel hizmetlerde büyük artış göstermiştir (M.O.A.T., yayın:2, 1996:34).

Toprağı olmayan ve gelir düzeyi düşük grubu temsil eden Hisariçi Mahallesi'nde halk eskiden beri el sanatlarıyla uğraşmaktadır. Bu nedenle gelirleri kısıtlı olmasına rağmen yaşam açısından kente dönük bir yaşam sergilemektedir. Kaleiçi'ndeki diğer mahalle olan Tophane Mahallesi ise gerek sosyo-ekonomik gerekse fiziksel özellikleri açısından Hisariçi Mahallesi'nden farklı bir yapıdadır. Tarihsel geçmişinde balıkçı köyü işlevine sahip olan bu mahalle, bugün bir ölçüde bu işlevini sürdürmektedir. Tophane Mahallesi, Hisariçi Mahallesi'ne oranla daha iyi bir gelir düzeyine sahip olmasına karşın daha içe kapanık bir yaşam sürdürmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985:55).

“Tarımsal faaliyetler, yine Alanya merkezinde olduğu gibi ikinci önem sırasındadır. Ancak çevredeki ovalarda arazisi olanlar ekim süresince göç etmekte, arazisi olmayanlar ise sadece mevsimlik işçi olarak çalışmaktadır. Doğal yapının elverişsizliği nedeniyle hayvancılıkta gelişmemiştir. Az sayıda keçi ve kümes hayvanları dışında, geçmişi oldukça eski senelere dayanan ipek böcekçiliği bir dönem önemini yitirse de günümüzde özellikle turizmle birlikte devam etmektedir. Koza ipliğinden yapılan çeşitli ürünler hem el sanatlarının yaşatılması hem de turistlere pazarlanarak gelir elde edilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle evlerin genellikle zemin katlarında bir oda ipekböcekçiliği için ayrılmıştır.

Yapılan alan incelemesinde, Hisariçi Mahallesi'nde halkın el işçiliği ürünlerini satarak ve kale yolu üzerinde çay bahçesi-büfe gibi daha çok geçici kurdukları mekanları işleterek geçimini sağladığı görülmüştür. Ayrıca son yıllarda arıcılık önem kazanmış, bal üretimine başlanmıştır.

Hisariçi Mahallesi'nde 1993'den günümüze işlemekte olan bir adet konaklama birimi bulunmaktadır. Mahalle alanının merkezinde camiye yakın bir alanda bulunan tarihi bedesten restore edilerek Clup Bedesten Otel olarak, ağırlıklı yabancı turistlere hizmet vermektedir. Otel de eski bedesten ve alan içindeki iki köşk otel odalarını barındırmaktadır. Otelde seyir terası ve yüzme havuzu bulunmaktadır. Otelin işletmecisiyle yapılan görüşmede, Hisariçi Mahallesi'nde yaşayan yerel halktan kimsenin personel olarak otelde çalışmadığı belirtilmiştir. Ayrıca yerel halk ev pansiyonculuğunda da bulunmamaktadır.

Hisariçi Mahallesi sakinlerinin tarım yapabilecekleri topraklarının olmaması ve arazinin engebeli olması nedeniyle tarım ve hayvancılık yapılmamaktadır. Mahallede her evin kendine ait bir bahçesi ve bostanlığı vardır. Hane sahipleri burada küçükbaş hayvan ve kümes hayvanları ile kendilerine yetecek ve yemek ihtiyaçlarını karşılayabileceği kadar sebze yetiştirmektedir.

4.3.5.3.Yöre Halkının Girişimci Olarak Turizm Modelinde Yer Alması

Alanya Hisariçi'nde yerel halk turizme hediyeelik eşya satarak, kurduğu büfe ve çay bahçeleriyle hizmet vermektedir. Hisariçi Mahallesi'nde 5 hane ve tek konaklama birimi olarak hizmet veren Bedesten Clup Otel'le gerçekleştirilen anket görüşmelerine göre aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır.

- Yerleşmede bir adet konaklama birimi bulunmaktadır ancak yerel halk bu işletmenin görevli kadrosunda yer almamaktadır. Ayrıca yerel halk ev mekanlarının yetersiz olması ve evlerini dışarıdan gelen yabancılarla paylaşmak istememeleri nedeniyle ev pansiyonculuğunda da bulunmamaktadır.
- “Alanya ‘da hediyeelik ve hatıra eşya pazarı, özellikle dar gelirli ailelerin oturduğu kaleiçi halkının yaşattığı bir geçim koludur. Evlerinin altında kurdukları dokuma tezgahlarında bez, kilim, heybe gibi dokuma işlerini günümüzde yerel halkın bir kısmı yapmaktadır. Turizmin gelişmesiyle oluşan talep, bu iş kolunun canlanmasını sağlamıştır. Kilim ve heybe yanında daha çok kendi ürettikleri ipekle, ipek dokuma ve kumaşlar dokunmaktadır. Yapılan el işleri arasında kuru çiçekler, kurutulmuş su kabağından yapılan maskot ve bebekler, su kabağından abajurlar, danteller, oyalı yazmalar, şile bezinden dikilmiş buluz, ve elbiseler sayılabilir. Alanya’lı genç kız ve kadınların evlerinde diktikleri kıyafetlerin yanında, dışarıda dikilerek getirilen kumaşlar yabancıların tercih ettikleri ve iyi gelir getiren işlerdir” (Altso, 2001:45).
- Tüm yerel halk turistlerin Alanya Kaleiçi’ni ziyaret etmelerinden memnuniyet duymaktadır. Ancak bir hane turistlerle karşılaşmayı istememektedir. Bu nedenle evinde dokuduğu kumaş ve ipekli dokumalarını Kale yolu üzerinde turistlere satan diğer hanelerden kişilere sattığını belirtmiştir.
- Hisariçi Mahallesi’ni ikiye ayıran, günümüzde büyük bir bölümü yıkılmış bulunan Helenistik dönem surları ile Ehmedek Kapısı arasındaki alanın İstemihan Talay kararı ile para karşılığında karşılığında gezilmesi kararı getirilmiştir. Hisariçi Mahallesi’nin

bu bölümünde çay bahçesi işletmeciliği yapan 2 hane turistleri dolaştırmakta ve bu işten bahşiş almaktadır.



5. BÖLÜM: DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Dördüncü bölümde fiziksel ve sosyal çevre çözümlemeleri yapılan ve sırasıyla Girne Tarihi Liman ve çevresi, Antalya İçkale ve Alanya Hisariçi Mahallesi'ni konu edinen araştırmada, birinci bölümde belirtildiği gibi, İrfan Bayhan'ın 1969 tarihli “yerleşme dokularının biçimini belirleyen özellikler” sınıflandırmasından ve Funda Öztürk'ün 1998 tarihli “turizmin yerleşme dokuları üzerindeki etkileri”ni belirlediği sınıflandırmadan yararlanılarak incelenen yerleşmelerin turizm işlevi ve yapılan koruma planları ışığında, çevresel elemanlarının geçirdiği değişimler ve mevcut durumları ortaya konulmuştur.

Araştırmanın bu bölümünde çalışılan üç tarihi yerleşmenin üç ana başlık altında değerlendirilmesi ve önerilerin sunulması planlanmıştır. Bunlar;

- 1) Doğal Çevre (topografya, jeolojik yapı ve iklim)
- 2) Yapılı Çevreyi Oluşturan Fiziksel Yapı
- 3) Yapılı Çevreyi Oluşturan İşlevler (biçim-içerik ilişkisi)'dir.

Araştırmada ele alınan yerleşmelerle ilgili olarak, turizm işlevi nedeniyle oluşan gereksinimler ve varolan özellikleri aşan yapılanmalar sonucunda ne derecede zarar gördükleri birbirleriyle kıyaslanarak değerlendirilmiş, önerilerde bulunulmuştur.

Değerlendirme bölümünde doğal çevre elemanları olarak belirtilen topografya, jeolojik yapı ve iklim fiziksel yapı ile ilişkilendirilmiştir.

Yapılı çevreyi oluşturan fiziksel yapıda ise, incelenen yerleşmelerin yapılanma özelliklerinin değerlendirilmeleri yapılmıştır.

Yerleşme biçiminin oluşmasına etki eden özellikler dışında yerleşmenin içeriğini oluşturan işlevsel ve sosyal çevre de biçimi etkilemesi açısından son derece önemlidir (Kuban, 1991:7) çünkü bir yerleşme varolan işlevsel çevrenin isteklerine göre şekillenir ve yeni işlevlerin gelmesiyle yeni ihtiyaçlara gereksinim duyar; bu da yerleşmenin varolan biçiminde farklı oluşumların baskısını artırır. Bu nedenle ‘yapılı çevreyi oluşturan işlevler’ başlığı; işlevsel çevrede değişim şeklinde üç alt başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlar;

- Turizm yerleşmesinde konut dokusunun fiziksel olarak yokolması veya kullanım değiştirmesi,

- Yerel işlevlere ait kullanım alanlarının turizm amaçlı işlev değişimine uğraması veya yokedilmesi,
- İşlevi değişen yerleşmelerde servis, altyapı ve ulaşım kapasite problemleridir.

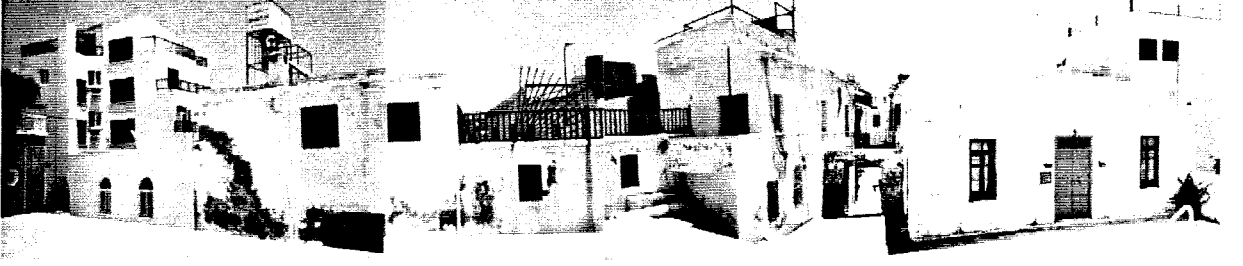
5.1. Doğal Çevre (topografya, jeolojik yapı ve iklim)

Doğal çevreyi oluşturan topografya, jeolojik yapı ve iklimsel özellikler bir yerleşmenin oluşmasında etkin sebeplerdir (Bayhan, 1969:13).

İncelenen alanlardan Girne Tarihi Liman ve çevresi ile Antalya Kaleiçi yerleşmeleri Akdeniz kıyısında, liman kullanımına uygun korunaklı koylar çevresinde deniz ticaretine yönelik gelişme göstermiş yerleşmelerdir.

Antalya Kaleiçi 10-15 metre yüksekliğe varan falezler üzerinde kurulmuş bir yerleşmedir. Limana iniş falezler üzerinden merdivenlerle veya dik yokuşlarla sağlanmaktadır. Antalya Kaleiçi bütününde topografik ve iklimsel özelliklere uymayan çok katlı konutların yapılmış olduğu görünse de, İçkale bölümünde topografyaya uyan eski dokunun yapı bütünlüğü turizm işlevlerinin yoğun baskılarına rağmen korunmuştur.

Girne Tarihi Liman ve çevresi, atnalı biçiminde bir koy çevresinde, eski dönemlerde surlarla tanımlı az eğimli bir topografya üzerinde gelişmiş bir yerleşmedir. Günümüzde surların tamamına yakınının yıkılmış olduğu yerleşmede evler eğime ve iklime uygun, birbirinin manzarasına saygılı yapılanmıştır. Fakat turizm işlevinin ağırlık kazanması ile bölge yoğun konaklama ve eğlence mekanlarının baskısı altında kalmıştır. Örneğin liman çevresindeki eski keçiboynuzu ambarlarının yenilenmesi sırasında ağırlıklı olarak konutların kullandığı yeni katlar çıkmıştır. Yapılarda strüktürel, mimari ve plan anlamında özüne uymayan büyük değişiklikler yapılması yerleşmenin farklılaşmasına neden olmuş, liman çevresi yerleşmesinin kimliğini zedelemiştir. Yerleşme içinde sayıları az da olsa topografyaya uymayan betonarme olarak konut ve turizm amaçlı inşaa edilmiş apartman tarzındaki 4 katlı yapıların siluet ve bütünlüğe ezici etkisi söz konusudur, bu durum silueti olumsuz etkilemektedir (Şekil 5.1)



Şekil 5.1 Tarihi limanın hemen gerisindeki yerleşmenin önünde yükselen British Otel

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisinin turizme bu denli bağlanmış olduğu bir yerleşmede, turizm nedeniyle yeni yapılanmalardan uzak durulması, varolan topografik ve iklimsel verilere sahip çıkılarak yerleşmenin bütünlüğünün korunması gerekmektedir.

Alanya Hisariçi Mahallesi ise yaklaşık 200 metre yükseklikte bir yarımada üzerinde gelişmiş tepe yerleşmesidir. Hisariçi Mahallesi tezde incelenen diğer yerleşmelerden farklı olarak savunma amaçlı kurulmuş kırsal bir yerleşmedir. Topografyasının sağlamış olduğu avantajları sayesinde mahalle çevresindeki tarım alanlarından yüksektir. Aynı zamanda süreç içinde aşağıda gelişen şehirden uzak kalmıştır. Ne var ki Hisariçi Mahallesi'nin yerel mimarisi, merkezde gelişen betonarme yapılardan nasibini almıştır. Yerleşmede 2002 Temmuz ayı itibarıyla toplam 3 adet 3 kat ve üzeri konut olarak kullanılan apartman tarzında yapının bulunduğu tespit edilmiştir. Tarihi ve özelliği olan yapıların yıkılarak yerine topografyasına ve iklimsel özelliklerine uymayan çok katlı yapıların yapılmış olması, yeni yeni turizme açılmakta olan Hisariçi Mahallesi'nin turizm sektöründe beklediğini bulamama riskini artırmaktadır. Bu nedenle 1998 tarihli koruma planına sahip çıkılarak yerleşmenin topoğrafik ve iklimsel özelliklere uygun yapısal durumu korunmalıdır.

Jeolojik yapı ile ilgili olarak karstik yapı üzerine kurulmuş olan Alanya Hisariçi Mahallesi ve Antalya İçkale bölümünde yeni yapılaşmalara dikkat edilmesi, yüksek katlı yapı yapımında derinlere incek olan temellerin yer altındaki mağara ve diğer oluşumlara zarar vereceği bilinmelidir.

5.2.Yapılı Çevreyi Oluşturan Fiziksel Yapı

Her yerleşme topografyası, iklimi, jeolojik ve mimari özellikleri ile toplumsal ve ekonomik yaşantısının kendine özgü şekillendirmiş olduğu bir yapı yoğunluğuna sahiptir (Norberg-Schulz, 1979:181). Tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin turizm işleviyle yaşatılabilirliğinin

sağlanabilmesi için, yerleşme içinde varolan yapı yoğunluğunun korunması gereklidir. Aksi halde parsellerin birleştirilmesi veya kat çıkılması yapı yoğunluğunun bozulmasına yerleşme bütünlüğünün ve kimliğinin zedelenmesine, yerleşmenin özelliğini yitirmesine neden olur (Yenen, 1993:6).

Araştırmada ele alınan üç alanda da bazı parsellerin birleştirildiği, bazılarında ek katların çıkıldığı, bazılarında ise yerleşmenin kendi yapısına uygun olarak yapılmış olan avlu duvarlarının yıkıldığı ve toprak alanlarında ticarete yönelik tezgah ve büfe tarzı yapıların yapıldığı tespit edilmiştir.

İncelenen alanlardan Antalya İçkale ve Girne Tarihi Liman ve çevresi ağırlıklı olarak turizm amaçlı konaklama, yeme-içme, eğlence ve turistlere yönelik ticaret amaçlı işlevlerin baskısı altındadır. Özellikle Girne yerleşmesinde konaklama amaçlı işlevler için binaların parselleri birleştirilmiş veya tek katlı yapılar üzerine kat çıkılarak ihtiyaç duyulan mekanların temini yerleşmenin yapı bütünlüğü bozularak elde edilmiştir. Antalya İçkale’de ise evlerin bahçe duvarlarının yıkılarak bahçelerin yapılandığı, buna karşılık kat yüksekliklerinin diğer yapılarla olan oranının korunduğu fakat bazı parsellerin birleştirildiği görülmüştür (Şekil 5.2).



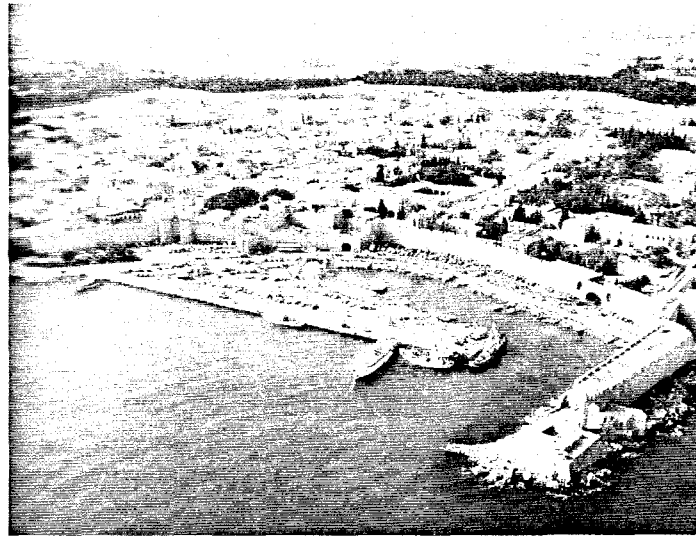
Şekil 5.2 Antalya Kaleiçi’nde Varolan Yapı Yoğunluğunu Aşan ve Mimari Bütünlüğünü Bozan Yenileme Çalışmaları

Alanya Hisariçi Mahallesi'nde ise müstakil tarihi evlerin yerine tek veya üç-dört katlı ve yerel yapılaşmaya uygun olmayan ve hiçbir mimari değeri de bulunmayan, gerek üçüncü boyutta gerekse parsel içinde kapladığı yer bakımından yerleşmenin yapılaşma oranlarını aşan, konut amaçlı, betonarme yapılar mevcuttur (Şekil 5.3).



Şekil 5.3 Alanya'da Hisariçi Mahallesi'nde Yapının Orijinal Durumuna Uymayan Ek Yapılar

Araştırmada ele alınan üç alanda da korunmayan yapı yoğunluğunun aksine yine araştırma kapsamında ziyaret edilen Rodos Kale yerleşmesi bütününde yapı yoğunluğu değerlerinin sıkı sıkıya korunduğu görülmüştür. Yerleşme içinde turizme hizmet amaçlı açılan yeme-içme, konaklama, alış-veriş gibi işlevlerin varolan yapı yoğunluğu değerlerine saygılı biçimde yerleşmesi doku bütününe aşan, aykırı yapıların oluşmasını engellemiştir. Bu nedenle Rodos Kalesi yapı yoğunluğunun korunduğu bir yerleşmedir (Şekil 5.4).



Şekil 5.4 Rodos Kalesi

Ele alınan üç tarihi ve özelliği olan yerleşmenin yapılı çevreleri mimari özellikleri bakımından değerlendirilecek olursa; kuruldukları dönemin ihtiyaç, koşul ve gereksinimlerine göre geliştiklerinden günümüzde yeni talep ve konfor koşullarının yerine getirilmesinde güçlüklerle karşılaşmakta ve farklı çözümler uygulanmaktadır. Bu durum, yeniden inşa edilen veya restorasyonları yapılan binaların, mimari ve sütrüktürel özgün niteliklerine dikkat edilmemesi yerleşmelerin mimari anlamda bütünlüğünün bozularak kimliğin sıradanlaşmasına ve orjinal halinden farklılaşmasına neden olmuştur (Şekil 5.5) (Şekil 5.6).



Şekil 5.5 Antalya İçkale’de Dokunun Özelliğini Zedeleyici Bir Restorasyon Çalışması
(Restorasyon öncesi ve sonrası)



Şekil 5.6 Alanya Hisariçi Mahallesi’nde Farklı Malzeme ve Sütrüktür Kullanımı Sonucu
Bütünlüğü Bozan Yapı Dokusu

Buna göre;

- Analizleri yapılan üç yerleşmede de Otel, idare binaları, konut, restoran, bar, dükkan olarak kullanılan yapılarda klima, havalandırma ve su boruları gibi tesisat donanımların dikkatsizce cephelere yerleştirilmesi cephelerin orjinallliğini kaybetmesine neden olmakta görsel kirlilik yaratılmakta aynı zamanda tarihi yapılar zarar görmektedir.
- Özellikle Girne Tarihi Liman ve Antalya İçkale yerleşmelerinde bir çok evin içinde oturulmasına rağmen bakımsız ve harap kaldığı görülmüştür. Evlerin cephe yüzlerine yansıyan plandaki eklemeler ve değişiklikler yapıların orijinalliklerini bozmaktadır. Ayrıca ticaret yapılarında konulan reklam ve isim panoları da cephelerin görünümünü bozmaktadır.
- Girne Tarihi Liman'da ve Antalya İçkale yerleşmelerindeki bazı restorasyon çalışmalarında orjinal halinde kesme taştan yapılmış olan binaların taklit edilmek istenmesi ve buna göre betonarme olarak yeniden inşa edilmiş yapıların cephelerinde çizgili hatların geçilmesiyle yaratılmaya çalışılan yapay ve sahte yaklaşımlar dikkat çekicidir.
- Girne Tarihi Liman yerleşmesinde bulunan yapıların dış cephelerindeki pencere ve kapı malzemelerine bakıldığında bir kargaşanın yaşandığı, alüminyum, ahşap ve başka yapı malzemelerinin farklı renklerde kullanıldığı, ayrıca Kordonboyu Caddesi üzerinde bulunan Liman Otel'in cephelerindeki yerel yapıya uymayan pencere ve balkon gölgelikleri bu tarz kullanımlara örnek olarak gösterilebilir (Şekil 5.7).

Yerel yapıların orjinal strüktürlerine ve malzemelerine uygun olarak korunması, pencere, kapı, balkon, korkuluk ve çatı gibi mimari elemanların bütünlük içerisinde yaşatılması, farklı malzemelerin kullanılmasından uzak durulması gerekmektedir.



Şekil 5.7. Girne Tarihi Liman'da Dokunun Bütünlüğünü Zedeleyen Farklı Malzeme

Kullanımı

5.3. Yapılı Çevreyi Oluşturan İşlevler (Biçim-İçerik İlişkisi)

Fiziksel bir yerleşmenin biçimlenmesinde içerisinde barındırdığı sosyal yaşam ve ekonomik yaşamın etkileri büyüktür. Yerleşme, toplumun yaşam şekilleri ve değerleriyle gelişir, sahip olduğu yerel işlevler ve bu işlevlerin gerek duyduğu mekanlarla biçim kazanır. Araştırma kapsamında ele alınan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin turizm işleviyle canlandırılması ve korunması çalışmalarında yeni bir işlevin gelmesi, varolan yerleşme de bazı yetersizliklere ve yeni fiziksel mekanların oluşumuna neden olmaktadır. Bu nedenle yerleşmelerin biçimlenişine etkileri açısından varolan yapılaşma özellikleri ile sosyal ve işlevsel yapı ele alınması gereken iki önemli noktadır.

5.3.1. İşlevsel Yapıdaki Değişim

5.3.1.1. Turizm Yerleşmesinde Konut Dokusunun Fiziksel Olarak Yokolması veya Kullanım Değiştirmesi

Tarihi yerleşmelerin turizme açılması, tarihi yapıların ve parsel alanlarının değerlerini artırmaktadır. Genellikle az gelirli ailelerin yaşadığı bu tür çevrelerde yerel halk oluşan bu ortamı fırsat bilerek yaşam düzeyini iyileştirebilmek için ranttan gelir sağlamaya yönelmekte ve evini turizm için yerleşmeye gelen işletmecilere satmaktadır. Zamanla turizme yönelik işletmelerin çoğalması sosyal yaşamda çeşitli problemleri ve rahatsızlıkları beraberinde getirmekte ve seyrek kalmış olan konut varlığı yerleşmeyi tamamen terk etmek zorunda kalmaktadır.

Fiziksel bir yerleşmenin varlığını sürdürebilmesinde işlevsel yapıyı oluşturan çevresel elemanlardan biri olan yerel halkın varlığı ve koruma konusuna yaklaşımı önemlidir, çünkü işlevsel yapı bir yerleşmenin özelliğini belirleyen etkenlerden birisidir. Araştırmanın yapıldığı alanlarda yerel halkın değişen yaşam koşulları nedeniyle veya örneğin Kıbrıs'taki savaştan dolayı Rumların zorunlu koşullardan etkilenerek tarihi liman ve çevresindeki evlerini terk ederek güneye taşınmaları, ardından terk edilen evlere gelir düzeyi düşük ailelerin yerleşmesi, kötü durumda olan evlerin maddi imkansızlıklardan dolayı içinde barınan aileler tarafından onarılamaması yerleşmeyi bir çöküntü alanı durumuna getirmektedir.

Alanlarda yapılan inceleme ve anketlerden çıkan sonuçlara göre yerel halkın kitlesel turizme açılmış olan yerleşmeleri zaman içinde terk etmesine neden olan en önemli sebepler olarak;

- yerel halkın yerleşmede gerçekleşen turizmden pay alamaması,

- turizm nedeniyle yapı ve arsa değerlerinin artması ve az gelire sahip yerel halkın oluşan rant ortamını maddi durumu için kurtuluş olarak görmesi, ayrıca
- yerleşme içinde turizmden kaynaklanan insan yoğunluğu ve gürültü olduğu görülmüştür.

Tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin turizm kapsamında yer alması ile bu alanların turizm aktiviteleriyle yaşama kazandırılması ve gelir elde edilerek değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ziyaretçilerin yerleşmeye gelmeye başlamasıyla, konaklama, yeme-içme, eğlence, alış-veriş gibi çeşitli işlevler, uygun işlevsel alanları belirlenmeden varolan fiziksel yerleşme içinde kendine yer seçmeye başlamıştır. Örneğin Antalya İçkale bölümü ve Girne Tarihi Liman ve çevresinde turizme yönelik dükkanların, eğlence ve yeme-içme mekanlarının ve konaklama birimlerinin planlanmadan yoğunlaşması konut yaşamının bu bölgeleri terketmesine neden olmakta, turistlerin ziyaret ettikleri yerleşmede yerel halkla iletişime geçmesi olasılığını ortadan kaldırmaktadır. Hatta çoğu zaman konaklama birimlerinin ve eğlence mekanlarının içiçeliği turizme yönelik çalışan işletmeler arasında da anlaşmazlıklara yol açmaktadır. Bu nedenle bir yerleşmenin turizme açılmasından önce olası işlevlerin yerseçim kararlarında, o yerleşmenin varolan (işlevsel) yapısının gözönünde bulundurulması gerekmektedir. “Bu tür tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin korunabilmesi için uygun görünen turizm işlevinin plansız ve uygun olmayan kararlarla gelişmesi alanda varolan yerel halk arasında zamanla rahatsızlık yaratmakta ve alanı terk etmelerine neden olmaktadır” (Ashworht & Tunbridge, 1992:117).

Antalya İçkale bölümünde görülen diğer işlevsel anlamda sorun yaratan ve yerleşmenin konut varlığının azalmasına neden olan etken ise konaklama ve eğlence mekanlarının doğru yerseçim kararları ile konumlanmamasıdır. Özellikle geceleri eğlence mekanlarından kaynaklanan müzik gürültüsü hemen çevresindeki konaklama birimlerinde rahatsızlığa neden olmaktadır. Günümüzde aşırı yoğun kullanım dolayısıyla oluşan gürültü nedeniyle konut alanları İskele ve Tabakhane sokaklarından uzaklaşarak iç sokaklara gerilemiştir. Bu nedenle yerleşme içinde yer alan kapalı eğlence mekanlarının ses izolasyonlarının yapılması, açık olan eğlence mekanlarında ise çevreyi rahatsız etmeyecek düzeyde müzik yapılmasına izin verilmelidir.

Girne Tarihi Liman ve çevresi, Antalya İçkale bölümüne nazaran, halen konutların varlığını sürdürebildiği daha şanslı bir konumdadır. Bu şansını koruyabilmesi özellikle limandaki

eğlence mekanlarından kaynaklanan gürültü probleminin ortadan kaldırılması ile mümkün olabilecektir.

Girne Tarihi Liman ve çevresinde, yerleşmenin özelliğini oluşturan keçiboynuzu depolarının bulunduğu kıyıda işlevsel açıdan aşırı yoğunluğun yüklenmesi ve konaklama birimlerinin mekan ihtiyaçları sonucunda parsellerin birleştirilerek yerleşmenin topografik özelliklerine uymayan çok katlı otellerin yapılması değişen işlevden kaynaklanan en önemli problemlerdir. Antalya İçkale bölümünde olduğu gibi Girne Tarihi Limanı'ndaki eğlence mekanlarında da belirli bir saate kadar çevreyi rahatsız etmeyecek düzeyde müzikli eğlencelerin yapılacağı mekanlarda ses izolasyonunun yapılması koşulu aranmalıdır.

Ele alınan tarihi ve özelliği olan yerleşmeler içinde konut varlığı bakımından en iyi durumda olan Alanya Hisariçi Mahallesi'dir. Turizmin yeni yeni etkinlik gösterdiği yerleşmede diğer yerleşmelerde yaşanan problemlerin tekrarlanmaması için turizme yönelik aktivitelerin gerçekleşeceği alanlarda konut varlığı gözönünde tutulmalıdır. Örneğin yerleşme de 1993 yılından beri hizmet veren tek konaklama birimi olan Bedesten Clup Otel'inden geceleri yapılan müzik yayınından dolayı kaynaklanan problemlerin çözülmüş olması olumlu bir gelişmedir. Bunun yanında Hisariçi Mahallesi'nde kimliğin sürdürülebilmesi için alış veriş, satış ve çay bahçesi alanlarının sayıları kontrol altında tutulmalı, kale yolunun yalnızca turistlere yönelik satış mekanı olması engellenmelidir. Yerleşmenin gündüzleri belirli sayıda turist ziyaretine açık ve alış-veriş yapılabilen ancak ağırlıklı olarak konut dokusunu koruyan, tarihi ve doğal güzellikleriyle ön plana çıkması sınırlı turizm aktiviteleriyle sürdürülebilirliğinin sağlanmasında doğru bir yaklaşım olacaktır.

Alanya Hisariçi Mahallesi'nin turizmle yeni tanışmasından dolayı burada henüz yoğunluk yaşanmamaktadır. Ancak ele alınan diğer iki yerleşmede yüzyüze gelinen sorunlarla karşılaşılabilmesi için yerleşme içinde varolan sosyal ve fiziksel kapasitenin sürdürülebilirliğini sağlaması yeni işlevlere gerektiği kadar yer verilmesi ile mümkün olacaktır. Bu nedenle geç kalınmadan yapılmış olan koruma planlarına uyulması, eksik görülen noktaların gözden geçirilerek uygulamaya aktarılması ve halkın baştan bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Tez kapsamında ele alınan üç tarihi ve özelliği olan yerleşmede de bina ve parsel değerlerinin turizm nedeniyle yükseldiği ve gelir düzeyi düşük yerel halkın bu nedenle sahip oldukları evlerini satmaya yöneldiği ortaya çıkmıştır. Ancak yerel halkın oluşan bu rant ortamından yararlanmaya çalışmasında, yerleşmede gerçekleşen turizm faaliyetlerinde bilinçli olarak yer

alamaması değerlerin yükselmesinde ve konut dokusunun giderek azalmasında önemli bir etkindir. Bu nedenle turizme açılan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde sürdürülebilir turizmin gerçekleşebilmesi için yerleşmelerin gerekli olan kimliklerini ve çekiciliklerini ancak konut dokusunun varlığını koruyabilmesi, yerel halkın turizmle ilgili bilinçlendirilmenin sağlanması ve yerel halkın yerleşmede gerçekleştirecek olan eylemlerde yer alması ile mümkün olabileceği öncelikli düşünülmeli ve bu konuda gereken önlemler acilen alınmalıdır.

Günümüzde Alanya Hisariçi Mahallesi ve Antalya İçkale bölümü üst gelire sahip ailelerin veya bireylerin ikinci konut edinmek istediği yerleşmelerdir. Ancak bu tür tarihi yapılara sahip olan yerleşmelerin ikinci konuta verilmesinin yapıların korunabilmesi açısından sağlayacağı avantajlara rağmen yerleşme bütünüünün sürdürülebilirliği açısından getirilerinin olup olmayacağı üzerinde tartışılması gereken bir noktadır, ve tezin kapsamı dışında bırakılmıştır.

5.3.1.2. Yerel İşlevlere Ait Kullanım Alanlarının Turizm Amaçlı İşlev Değişimine Uğraması veya Yokedilmesi

Yapılı ve boş alanlar ile bu alanların yerel işlevlere ait kullanım alanları bir yerleşmenin kimliğini oluşturan çevresel elemanlarındandır.

Bir yerleşmenin ortaya çıkışında ve biçimlenmesinde etkili olan işlevsel yapı, yine aynı yerleşmenin yerel ekonomik faaliyetlerini bırakıp yeni faaliyetlere yönelmesinde, varolan yerleşmede farklı fiziksel mekanların ve ihtiyaçların duyulmasını beraberinde getirmektedir. Bu durum, yerleşmenin biçimsel özelliklerinin etkilenmesinde temel etkindir (Inskeep, 1991:375-376).

Araştırmada ele alınan yerleşmeler içinde Alanya Hisariçi Mahallesi diğer yerleşmelerden farklı olarak bir kır yerleşmesi özelliği göstermektedir. Aşağı yukarı 200 metre civarında yükseklikte bir tepenin üzerinde bulunması, yerleşmenin aşağı ovada yağ lekeli biçiminde gelişen merkezden uzak kalmasına, dolayısıyla doğal ve kırsal özelliklerini koruyabilmesine yardımcı olmuştur. Ancak zaman içinde Hisariçi Mahallesi yerleşmesi içinde oturan nüfusun azalması ve bazı evlerin boş bırakılması, yeşilin bakımsızca büyüyerek evleri birbirine bağlayan patika yolları, bahçeleri, mezarlık alanlarını, tarihi evleri ve Helenistik surları kaplayarak mimari çevrenin zarar görmesine neden olmaktadır. Bu nedenle turizme yeni açılmakta olan Hisariçi Mahallesi'nde varolan yeşilin korunarak, bakımsızlık sonucu oluşmuş

bitkilerden temizlenmesi, mimari çevrenin günışığına çıkarılması ve peyzaj düzenlemelerinin yapılması acilen gerekmektedir. Bunun yanı sıra yerleşmenin farklılığı ve çekiciliğini her zaman sürdürmesini ve özelliklerini gelecek nesillere taşınmasını sağlayabilmek için yeni yapılanmalara gidilmemeli, yerleşmenin yapılı ve boş alanları olduğu gibi korunmalıdır. Bu nedenle Hisariçi Mahallesi'nden geçen Kale yolu üzerindeki satış mekanları ve sergileri için ayrı bir alan oluşturulmalı, sergiler nedeniyle tarihi yapıların ve parsel duvarlarının zarar görmesi engellenmelidir.

Antalya İçkale bölümünün bugünkü durumuna bakıldığında Saat Kulesi'nin bulunduğu kalenin ana giriş kapısı tarafından başlayarak İskele ve Tabakhane sokakları boyunca limana kadar olan kesimde el işçiliğine yönelik atölye ve dükkanların yerini yoğun biçimde hediyelik eşya ve alış-veriş amaçlı mağaza, dükkan ve tezgahların aldığı görülmektedir. Restorasyonları veya onarımlarının dokuya uygunluğu tartışılır olan yenilenmiş evlerin alt katlarında kendine yer seçmiş olan bu dükkanlarda aynı malların satılması yerleşme içinde belli bir monotonluğu ve sıkıcılığı da getirmiştir. Oysa ki gelen ziyaretçilere yerleşmenin işlevsel özelliğini oluşturan at eğeri, bıçak ve diğer türde el işçiliğinin yapıldığı atölyelerin varlıklarını sürdürmeleri kültürel aktivitelerde bulunmak amaçlı ziyarete gelen turistler açısından daha ilgi çekici ve öğretici olacaktır. Tezgah türü satış birimlerinin boş parsel veya avlu duvarları gibi mimari elemanların yok edilerek yerine konulması, sokakların bütünlüğünü zedelenmiş, yerleşmenin başkalaşmasına ve doluluk-boşluk oranının bozulmasına neden olmuştur (Şekil.5.8).



Şekil 5.8 Antalya İçkale Bölümünde Bozulan Sokak Dokusu

Ayrıca daha çok yeşil alana bırakılmış olan boş alanlarda ise yoğun olarak çay bahçesi gibi ticaret alanları yaratılmıştır. Anket görüşmelerinden edinilen bilgilere göre bu tür mekanların birbiri ardına yoğun olarak yerleştirilmesi, yeterli hijyen koşullarına sahip olmaması ve bakımsızlığın başgöstermesi, bu tür kullanım alanlarının yerleşme içinde rahatsız edici, koku ve görsel kirlilik yaratan mekanlara dönüşmesine neden olmuştur.

Antalya Kaleiçi ve Girne Tarihi Liman ve çevresi bugün yeni gelişen şehirlerin merkezinde tarihi kent parçaları olarak yer almaktadır. İklim, topografya, savunma amaçlı yapı elemanları ve ulaşım bağlantılarıyla kendine özgü morfolojik özellikleri bulunan bu yerleşmeler ağırlıklı olarak bitişik nizamda, dar sokaklar çevresinde gelişmiş evlerden oluşmaktadır. Hemen hemen her evin duvarlarla çevrili avlulu bahçeleri vardır. Ancak nüfusun artarak surlarla tanımlı olan alanın dışına taşması ve zamanla varolan surların bazı kesimlerinin ortadan kaldırılması sonucunda yeni gelişen kent ile tarihi yerleşme belirli bir ayırım olmadan bütünleşmiştir (Şekil 5.9).



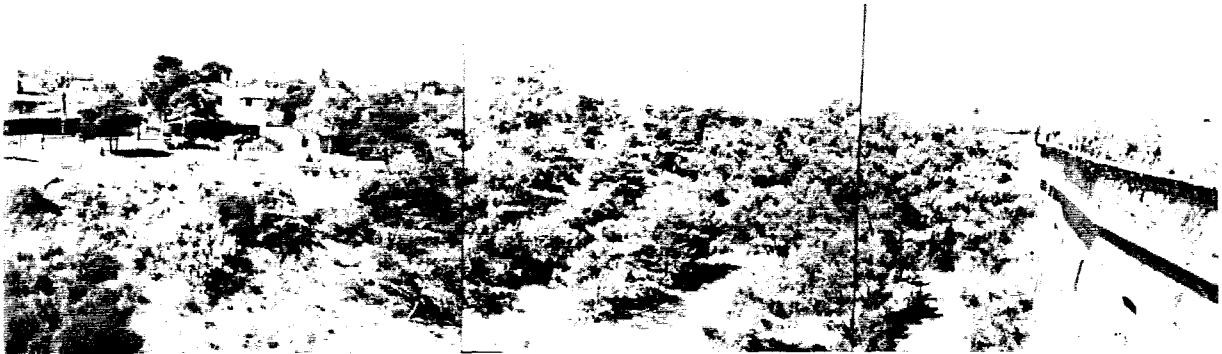
Şekil 5.9 Antalya Kaleiçi ve Hemen Gerisinde Gelişen Şehir Dokusu

Bu noktada Rodos Kalesi'ni örnek göstermek mümkündür. Rodos Kalesi, çevresinde geniş bir yeşil bant oluşturularak yeni gelişen şehirden ayrılmış, kolay algılanabilirliği ve kendi içinde bütünlüğü sağlanmıştır. Ayrıca yapıların oldukları gibi korunması doluluk boşluk oranını korumuş, yerleşme içinde varolan yeşil alanların da olduğu gibi korunması sağlanmıştır (Şekil 5.10).



Şekil 5.10 Rodos Kalesi ve Hemen Gerisindeki Yeşil Bant

Girne Tarihi Liman ve çevresinde de konaklama ve diğer turizme yönelik yeni yapılan bazı ek yapıların veya parsellerin birleştirilmesi sonucunda bozulan doluluk boşluk oranıyla ilgili ciddi kontrollerin yapılması ve boş alanların yapılanmasına asla izin verilmemesi gerekmektedir. Ayrıca Girne koruma planı dahilinde yeşil alan olarak belirlenmiş olan Girne Kalesi'nin arkasında yer alan Baldöken Mezarlığı'ndan başlayarak yeni turizm ve ticaret limanına kadar olan alanın doğal peyzajına uygun yeşil alan ve otopark alanı olarak tasarlanması doğru bir yaklaşım olacaktır. Böylelikle tarihi dokunun bir kısmının yeni gelişen şehirden koparılması sağlanacaktır. Bu yaklaşım denizden veya başka açılardan silueti güçlendirerek özelliğini koruyucu ve algılanabilirliği kolaylaştıracak bir davranış olacaktır. (Şekil 5.11)



Şekil 5.11 Girne Kalesi Arkasında Yer Alan Baldöken Mezarlığı ve Çevresi

Bunun yanısıra liman yerleşmesindeki yapıların küçüklüğü ve açık mekan azlığı nedeniyle liman kıyısına taşan oturma mekanlarında tur teknelerinin boyutlarından dolayı limanın biçiminin algılanması engellenmekte görsel alan kısıtlanmaktadır. Gerek oturma mekanlarına denk gelen kesimlerde gerekse limanın bütünlüğünün korunması açısından tekne boyutlarına dikkat edilmesi gerekmektedir (Şekil 4.31).

Bu aşamadan sonra gerek Antalya İçkale bölümü gerekse Girne Tarihi Liman ve çevresinde yerleşmenin sosyal ve fiziksel taşıma kapasitelerini daha fazla zorlayacak işyerlerinin açılmasına izin verilmemesi, varolan mekanların hijyen, bakım ve çevre düzeni açılarından kalitelerinin arttırılması üzerinde yoğunlaşılması her iki yerleşmenin varlığını sürdürebilmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

5.3.1.3. İşlevi Değişen Yerleşmelerde Servis Altyapı ve Ulaşım Kapasite Problemleri

Araştırma kapsamındaki tüm yerleşmelerde sokak örüntüleri, motorlu büyük araçların yangın, hastane, çöp toplama gibi gerekli hizmetleri götürebilmesi olasılığını kısıtlamaktadır. Sözkonusu geleneksel yerleşmelerde genellikle sokak genişlikleri 3-5 metre civarındadır ve bir kısmında çıkmaz sokak özellikleri de bulunmaktadır. Bu nedenle ulaşım ile ilgili hizmetlerin yapılabilmesinde işlevlerin yerleşimlerinin planlanması gerekmektedir (Aysu, 1977:404).

Ancak üç tarihi ve özelliği olan yerleşmede de sokakların hemen hemen hepsinin, günün her saati araç trafiğine açık tutulması

- ziyaretçilerin yaya olarak rahat dolaşımlarının sağlanması,
- yapıların titreşimden dolayı zarar görmesi,
- motorlu araçlardan yayılan fosil yakıtlar nedeniyle gerek yerleşmenin havasını gerekse binaların dış yüzeylerinin kirlenmesi ve
- görsel anlamda kirlilik yaratması

bakımından problemler doğurmaktadır.

Girne Tarihi Liman ve yerleşmesinde limanı çevreleyen Kordonboyu Caddesi'nin sadece günün belirli saatlerinde trafiğe kapatılması tarihi ve özelliği olan bir yerleşmenin bütüncül bir koruma anlayışı çerçevesinde yaşatılabilmesine ters düşen bir yaklaşımdır. Oysa yerleşmenin en önemli parçası olduğu düşünülen Kordonboyu Caddesi'nin günün her saati motorlu araç trafiğine kapalı tutulması, yalnızca yaya trafiğine izin verilmesi gerekmektedir.

Yerleşmenin bütününe yönelik bakıldığında ise alan içinde işletmelerin servis ihtiyaçları ve yerleşmenin bütününe günlük hizmet eden motorlu araçların günün belirli saatlarında alana girebilmelerine izin verilmelidir. Bu noktada Kordonboyu Caddesi'ndeki turizme yönelik işletmelerin servislerini arka sokaklardan sağlamaları düşünülmelidir. Yerleşmenin motorlu araç trafiğine kapatılması sonunda alan içindeki otopark alanlarının işlev dışı bırakılarak, koruma planlaması çerçevesinde önceleri alanda bir yapı olduğu ispat edilirse eski yapısına uygun yeniden yapılanması veya yeşil alana dönüştürülmesi doğru olacaktır (Şekil.5.12).



Şekil 5.12 Girne Tarihi Liman İçinde Yer Alan Bir Otopark Alanı

Girne Kalesi'nin gerisindeki eskiden mezarlık, bugün ise otopark olarak kullanılan alanın yeşil alan ve otopark alanı olarak değerlendirilmesi ihtiyacı karşılamaya yönelik yerinde bir karar olacaktır.

Girne şehrine kullanma suyu ve elektrik sağlayan kaynakların çok sınırlı olması nedeniyle Girne Tarihi Liman ve çevresine daha fazla konaklama, restoran ve eğlence mekanlarının açılmasına izin verilmemelidir. Aksi halde günümüzde liman ve çevresinde bulunan işletmelerin su, elektrik ve diğer altyapı eksikliği ve kaynak yetersizliği ile yaşadığı sorunlar çoğalacak ve bir noktada hiç işlemez duruma gelecektir. Bu nedenle var olan tüm işletmelerin kanalizasyon ve diğer sistemlerle olan altyapı bağlantıları güçlendirilmeli, liman suyu kanalizasyon kaynaklı karışması muhtemel atıklardan korunmalıdır. Bunun yanında bol güneşe sahip yerleşmede işletmeler, güneş enerjisinden yararlanmanın imkamlarını araması sınırlı kaynakların tutumlu kullanılması açısından olumlu bir yaklaşım olacaktır.

Antalya İçkale bölümünde en önemli arter olan limana inen İskele Sokağı'nın ve diğer sokakların araç trafiğine açılmasına yalnızca günün belirli saatlerinde izin verilmesi; onun dışında gün içinde yaya trafiğine açık tutulması gerekmektedir. Limana inişin ise Kaleiçi yerleşmesinin en batısındaki alanın kuzeyinden geçen Atatürk Caddesi'nden ayrılarak limana inen yolla sağlanması doğru olacaktır. İçkale bölümünün trafiğe kapatılmasıyla hemen hemen tüm Kaleiçi'nin alış-veriş ve eğlence merkezi konumundaki sokaklarda yoğun ziyaretçi

nüfusa rahat dolaşma imkanı verilmiş olacak, aynı zamanda dar sokaklar çevresindeki yapıların titreşimden dolayı gördükleri zarar da engellenmiş olacaktır.

Alanya Hisariçi Mahallesi ve bu yerleşme içinden geçilerek ulaşılan İçkale bölümüne çıkan tur otobüslerine ve motorlu araçların bu yolu kullanmalarına izin verilmemeli, Hisariçi Mahallesi girişindeki Selçuklu dönemine ait giriş kapısından itibaren yol yayalaştırılmalı, günün belirli saatlerinde servis amaçlı araçların girmesine izin verilmelidir (Şekil 5.13).

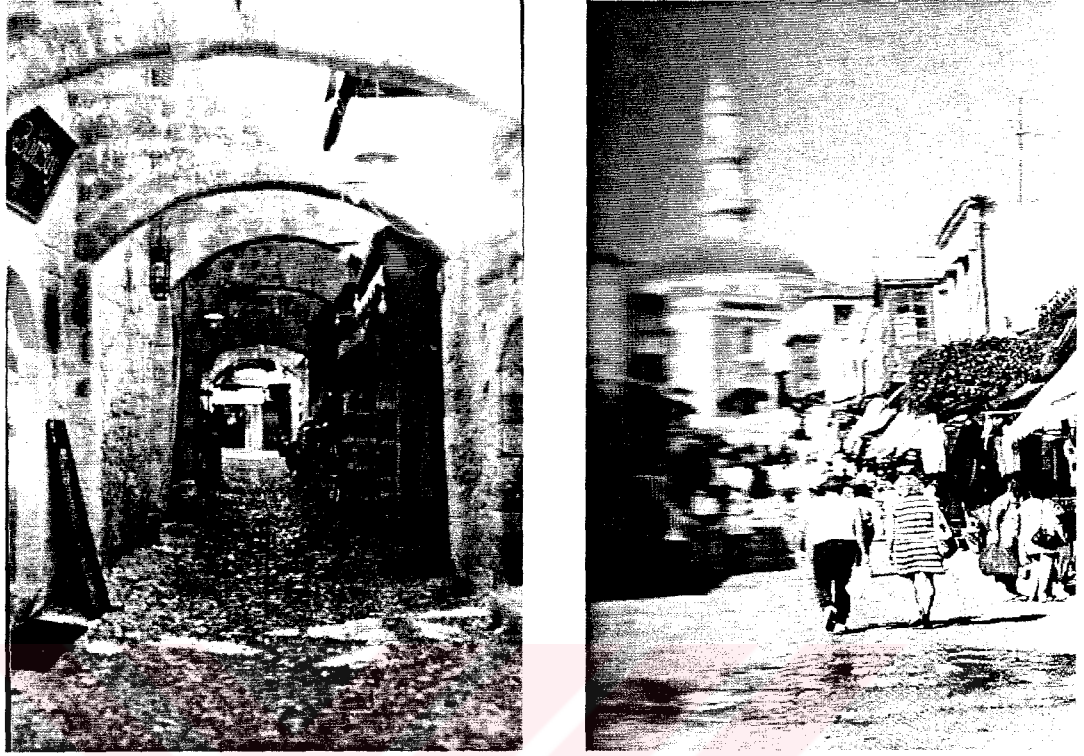


Şekil 5.13 Kale Yolu Araç Trafığı

Giriş kısmında yol kenarlarında bulunan cepler otopark alanı olarak kullanılmalı ve Hisariçi Mahallesi'nin hemen girişinde veya daha aşağı alanlarda otopark alanları düşünülmelidir. Yerleşmeye yalnızca burada yaşayan kişilerin araçlarının girebilmesine izin verilmelidir. Bunun nedeni ise alanın büyük, yerleşmelerin dağınık olması ve hergün yerel halkın aynı mesafeleri ellerinde eşyalarıyla yürümelerinin zor olacağının düşünülmесidir. Böylesi bir yaklaşım sonucunda Alanya Kalesi içindeki Hisariçi Mahallesi ve İçkale bölümü tarihi ve doğal nitelikli bir gezi şeklinde değerlendirilebilecektir. Bu sayede İçkale'ye turlarla gelen turistlerin de Hisariçi Mahallesi'ndeki satış alanlarını ve yeme-içme mekanlarını kullanmaları sağlanarak gerek turizmden gelir elde edilmesi adına gerekse ziyaretçilerin yerel halkla kaynaşması açısından faydalı olacağı düşünülebilir. Ayrıca girişte alanı ziyaret eden kişilere izlemeleri gereken rotaları gösteren broşürlerin hazırlanması doğru olacaktır.

Ulaşım arterlerinin ve sokak dokularının yer kaplamaları konusunda hemen hemen üç yerleşmede de asfalt ve kilittaş kullanılmasından vazgeçilmelidir. Örnek yol malzemesi olarak

Rodos Kalesi'nde olduğu gibi dokunun aslına ve renklerine uygun doğal taş malzemelerin kullanılması doğru olacaktır. (şekil 5.14)



şekil 5.14 Rodos Kalesi Sokaklarından Yer Kaplaması Örnekleri

Üç yerleşmede de sokak ve patika genişlikleri çeşitli yüksekliklerdeki özgün duvarlarla birlikte korunmalı ve aslına uygun olarak restore edilmeli, sokak bütünlükleri korunmalıdır (şekil 5.15). Özellikle de Alanya Hisariçi Mahallesi'ndeki patikar otlardan arındırılmalı, toprak zeminleri doğal malzemelerle kaplanmalı ve yaya dolaşımına açılması sağlanmalıdır.



şekil 5.15 Hisariçi Mahallesi'nde Parsel Duvarlarının ve Tabelaların Durumu

Çizelge 6.1 Akdeniz'e Kıyısı Bulunan Tarihi ve Özelliği Olan Yerleşmelerin Özelliklerini Korumaları İçin Üzerinde Çalışılması Gereken Çevresel Elemanlar ve Bu Elemanların Turizm Amaçlı Değerlendirilebilmesi İçin Öneriler

Akdeniz Kıyısında Bulunan Tarihi ve Özelliği Olan Yerleşme Dokularını Oluşturan Çevresel Elemanlar	Akdeniz'e Kıyısı Bulunan Tarihi ve Özelliği Olan Yerleşmelerin Özelliklerini Korumaları İçin Üzerinde Çalışılması Gereken Çevresel Elemanlar ve Bu Elemanların Turizm Amaçlı Değerlendirilebilmesi İçin Öneriler
1.FİZİKSEL ÇEVRE	
1.A.DOĞAL ÇEVRE	
Bitki ve Hayvan Varlığı	Yerleşme sınırları içinde veya çevresinde, doğal ortamlarında yaşayan bitki ve hayvan toplulukları o yerin turizm açısından çekiciliğini oluşturan doğal ve özellikli yaşamının bir parçasıdır. Bu nedenle; *Turizm yapılaşmaları, yerleşme dokusu içinde varolan yerel bitki ve hayvan çeşitlerinin doğal konumlarını bozmayacak düzende gelişmelidir. *Yapılaşma alanları içinde yerel bitki örtüsü temizlenerek yerine farklı bitki türleri yerleştirilmemelidir. *Yoğun ziyaretçi dolaşımından zarar görebilecek olan bitki ve hayvan türlerinin yaşam alanları yaya trafiğinden uzak tutulmalı, ziyaretçilere kullanabilecekleri güzergahları gösteren broşürler hazırlanmalıdır. *Akdeniz'de balık varlığının az olması nedeniyle turizmle oluşan yoğun talebi karşılamak için deniz canlılarının aşırı avlanması önlenmelidir.
Toprak (jeolojik yapı)	Yerleşme içinde varolan toprak arazisi doluluk-boşluk oranını belirleyen doğal çevrenin bir parçasıdır. *Varolan yerleşme içinde bulunan toprak alanları korunmalı, toprak alanlarının doldurularak yerleşmenin yapıli dokusunun başkalaşması engellenmelidir. *Yerleşmenin üzerinde geliştiği toprak yapısı incelenmeli, jeolojik özelliklere (mağara, karstik çukur, vd.) zarar verecek turizm yapılaşmalarına izin verilmemelidir.

Su (Deniz-Liman-Kıyı-Kara İlişkisi)	Akdeniz kıyısında bulunan yerleşmelerin bir parçası olan su ögesi (deniz-liman), yerleşmenin topografik (morfolojik) özelliklerinden birisidir ve yerin kimliğini belirleyen önemli bir çevresel elemandır. Ayrıca bir diğer su ögesi olan yerleşmenin içme suyu rezervleri turizmle gelecek olan ziyaretçi kapasitesini ve işlevlerini belirler. *Limanın içinde barındırdığı doğal yaşamın korunması ve çevre temizliğinin sağlanması için liman, turizm işletmelerinden kaynaklanan (kanalizasyon, balıkçı teknesi ve tur atıkları vb.) sıvı ve katı atıklardan korunmalıdır. Bu nedenle liman içinde bulunan teknelerin atıklarını toplayan sistemler kurulmalıdır. *Liman genişlikleri ve alacağı tekne sayısı belirlenmeli., belirlenen kapasite aşılmamalı, özelliğini bozmayacak ve yoğunluğu arttırmayacak sayıda teknenin konaklamasına izin verilmelidir. *Limana yanaşan teknelerin yanaştıkları yerler kıyı kullanımına bağlı olarak; kıyı yaşamını işlevsel ve görsel açıdan bozmayacak şekilde belirlenmelidir. *Yerleşmenin içme suyu rezervleri belirlenmelidir. Yerleşmenin turizme açılmasıyla gelecek olan ziyaretçi ve işlev kapasiteleri belirlenen su rezervlerine göre karşılaştırılmalıdır.
Hava-Ses (Gürültü)	Yerleşmede varolan tüm canlıların ortak soluduğu ve havanın etkilediği yapıları çevrenin temiz olması yerleşmeyi yaşanabilir kılan özelliklerden birisidir. Bunun için; *Yerleşmede ısınma amaçlı kullanılan veya motorlu araçlardan atılan kirli gaz oranının mümkün olduğunca kontrol altına alınması, motorlu araçların tarihi yerleşme içine girmeleri mümkün olduğunca engellenmeli ve sınırlandırılmalıdır. *Yerleşmenin doğal havasını bozacak özellikle mutfak gibi koku kaynağı olabilecek mekanlara sahip turizm işletmelerinden kaynaklanan kirli gaz ve kokuların arıtılarak havaya bırakılabilmesi için gerekli sistemlerin kurulması gerekmektedir. Yerleşmede varolan yapıları çevreyi oluşturan işlevlerin birbirlerini rahatsız etmeden işlevlerini sürdürmeleri turizmin sürdürülebilirliği ve yapıları dokunun kimliğinin korunması açısından önemlidir. *Gürültü nedeniyle konut nüfusunu rahatsız edecek yoğun turizm kullanımlarına izin verilmemelidir. *Yerleşmede araç trafiği, yeme-içme, eğlence mekanları ve yoğun ziyaretçi kalabalığından kaynaklanan gürültü problemleri engellenmeli, özellikle tarihi yapıların vibrasyon (titreşim) etkisinden korunması koşulları sağlanmalıdır.

1.B.YAPILI ÇEVRE	
A.Yapılı Çevreyi Oluşturan Fiziksel Yapı	Yerleşmenin özellikli olmasını sağlayan ve yapılı çevresini oluşturan elemanların belirlenmesi ve oluşturulma mantığının korunması, yerleşmenin turizm cazibesinin sürdürülebilmesi açısından hayati önem taşımaktadır.
İklim İle Uyumlu Yerel Yapılaşma	*Yerleşmenin iklimsel özelliklerine uygun bina-rüzgar, güneş, vd. yön ilişkilerine bakılmalıdır. *Yerleşmenin mimari yapısını oluşturan elemanların (pencere, kapı, balkon, çıkma, çatı, vd.) boyutları ve oranları tespit edilmelidir. *Yerleşmenin özgün yapılarının yapı biçimleri ve malzemeleri incelenmelidir.
Topografya İle Arsa-Parsel-Bina Konumlanması	*Yeni işlevsel yapılanmalara gidilmeden önce yerleşmenin topografyası çıkarılmalı, yapıların arsa-parsel-bina konumlanmaları ve yöneliş-manzara ilişkileri incelenmeli, ev tipleri belirlenmelidir.
Parsel İle Evin Taban Alanı Arasındaki Oran ve Kat Yüksekliği	*Yerleşmede varolan parsel-ev taban alanı oranları belirlenmeli, yapılaşma değerleri korunmalıdır. *Yerleşme içindeki parseller yeni işlevlerin mekan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik birleştirilmemelidir.
Yerleşmenin İmaj Ögeleri	*Yerleşmenin tarihsel süreci içinde gelişen imaj ögeleri belirlenmeli ve yerleşmenin oluşturulma mantığına ters düşmeyecek biçimde işlevlendirilmesi ve korunması sağlanmalıdır. *Yerleşme içindeki imaj ögelerinin mümkün olduğunca gerçek işlevleriyle yaşatılması ve korunması sağlanmalıdır.
Yerleşmeyi Oluşturan Mimari Elemanlar ve Oranları	*Yapılı çevreyi oluşturan mimari elemanlar (bina, bahçe, avlu, avlu duvarı, sur duvarları, liman, iskele, dalgakıran, kale belirlenmeli, birbirleri arasındaki konumlanma ilişkileri incelenmeli ve varolan oranları korunmalıdır.
B)Yapılı Çevreyi Oluşturan İşlevler(Biçim-İçerik İlişkisi)	Yerleşme içindeki konut varlığı, yerel ekonomik işlevlere ait fiziksel mekanlar ve bu işlevleri birbirine bağlayan servis-altyapı-ulaşım olanakları yerleşmenin kimliğini dolayısıyla turizm cazibesini oluşturmaktadır.
Konut Nüfusunun Varlığı	*Yerleşme içindeki konut dokusu ve nüfusu belirlenmelidir. *Konut dokusundaki yaşama biçimi incelenmelidir. *Yeni işlevsel mekanların yer seçimlerinde hemen çevresinde yaşayan yerel halkın düşünceleri alınmalı, konut dokusunun yaşam biçimini engelleyecek kararlardan kaçınılmalıdır. *Yerleşme içinde zamanla konut nüfusunun azalmasına neden olabilecek yapı-arsa değerlerini (rant) arttıracak oluşumlar engellenmelidir.

Yerel İşlevlere Ait Fiziksel Alanlar-Mekanlar	*Yerleşme içindeki yerel ekonomik yaşama ait tarım toprakları, ticaret, balıkçılık ve hayvancılığa yönelik kullanılan fiziksel alanlar/mekanlar belirlenmeli ve yerel halkın yerleşme dokusu içinde bu tür mekanlarla/alanlarla işleyişi (yaşam döngüsü) incelenmelidir. *Yerel işlevler ve alanları belirlenmeli ve teşviklerle korunmaya çalışılmalı ve turizmin yerleşme içinde tek aktivite haline gelmesine engel olunmalıdır.
Servis-Altyapı-Ulaşım Örüntüsü	*Yerleşmenin servis/altyapı (kanalizasyon, haberleşme, su, elektrik, vd.) sistemleri ve bu sistemlerin mevcut kapasiteleri belirlenmelidir. *Yerleşmeye gelecek ziyaretçi sayısı ve ek işlevlerin ihtiyaçlarına göre mevcut kapasitenin artırılması, eksik altyapı sistemlerinin ise sağlanması gerekmektedir. *Yeni işlevlerin kullanıma açılması planlanan yerlerde ihtiyaç halinde itfaiye, ambulans, çöp arabası ve konaklama birimlerine yönelik servis araçlarının ulaşım olanakları gözönünde tutulmalıdır. *Yerleşme içindeki sokak genişlikleri belirlenmeli, motorlu taşıtların (servislerin) yalnızca günün belirli saatlerinde dolaşabilmelerine izin verilmelidir.
2. SOSYAL ÇEVRE	
Nüfus	*Yerleşmede varolan nüfus ve özellikleri belirlenmeli yeni açılacak olan işlevsel kullanımlar sonucunda ihtiyaç duyulacak çalışan nüfus hesaplanmalıdır. *Turizm nedeniyle nüfusta meydana gelebilecek niteliksel ve niceliksel değişim incelenmeli ve planlanmalıdır.
Yerel Ekonomik Yaşantı (hayatı düzenleyen yerel ekonomik modelin gerektirdiği bina ve yerleşme ölçeğindeki biçimlenme)	*Yerel ekonomik yapı ve bu yapının ortaya çıkardığı mekansal oluşum tespit edilmelidir. Önerilecek turizm modeli içinde yerel ekonomik aktiviteler ve bu aktivitelerin yer aldığı mekanlar dikkate alınmalıdır.
Yöre Halkının Girişimci Olarak Turizm Modelinde Yer Alması	Turizme açılması planlanan yerleşmelerde, yerel halkın turizme bakış açısının ve tutumunun öğrenilmesi turizm işlevinin ancak yerel halkla birlikte planlı yürütülebileceği gerçeğidir. Bu nedenle; *Bir yerleşmenin turizme açılmadan önce o yerleşme içinde yaşayan halkın turizmle ilgili olarak bilgilendirilmeleri, turizmin yerleşmeye getirebileceği olumlu ve olumsuz yönleri ortaya konulmalı, yerel halkın talepleri doğrultusunda yerleşmenin turizme açılması sağlanmalıdır. *Turizme açılan yerleşmelerde yerel halkın kendine iş olanağı sağlanmalı ve turizmden kazanılan gelirin mümkün olduğunca yerleşme içinde kalması sağlanarak yerleşmenin kalkınması sağlanmalıdır.

6. BÖLÜM: SONUÇ

Akdeniz kıyılarında özellikle yaz aylarında yaşanan yoğun kitle turizm hareketleri yalnızca bakir kıyı ve doğal alanları değil, aynı zamanda kendine özgü nitelikleri olan fakat genelde ortak Akdeniz tarih ve kıyı kültürünü yansıtan fiziksel ve sosyal çevre elemanlarını da derinden etkilemektedir.

Günümüzde Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin yoğun turizm kullanımı ve yerleşme mantığına uymayan yaklaşımlar sonucunda, geçmişten gelen özelliklerini oluşturan çevresel elemanlarını yitirme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu nedenle Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmeleri oluşturan çevresel elemanların turizm işlerliği ile özgünlüklerinin bozulmadan korunabilmesi, üzerinde incelemelerin yapılması gereken çalışma alanlarından birisidir.

Araştırmada, Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin turizm amaçlı değerlendirilmesine ilişkin bazı önerilere ulaşılmıştır. Bu öneriler;

- Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerin turizme açılırken yerine getirilecek ve alınması gereken planlama kararlarında göz önünde bulundurulacak,
- bir yerleşme içinde turizm amaçlı işletme sahibi olmayı düşünen kişi, yatırımcı, şirket sahipleri ile bu tür alanlarda görev alacak mimar ve plançılara daha önce yapılmış hataların tekrarlanmaması için yol gösterecek noktalara verileri ve önerileri oluşturabilecektir.

Önerilerinin sunulduğu çizelgede (çizelge 6.1) yerleşmelerin özelliklerini oluşturan fiziksel ve sosyal çevre elemanları sınıflandırılarak turizm planlamasındaki önemleri açısından ele alınmış ve dördüncü bölümde örnek alan incelemelerinde yapılmış hataların tekrarlanmaması için öneriler belirlenmiştir. Belirlenen bu öneriler, Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde varolan çevresel elemanlarla ilgilidir.

Tezin birinci bölümünde kuramsal altlık oluşturulmuş ve ikinci bölümde tezin kapsamını oluşturan Akdeniz konusunda;

- konumu ve fiziksel özellikleri,
- geçirdiği tarihsel ve turizm süreçleri,
- kıyısında yer alan yerleşmeler ve bu yerleşmelerin kıyı ile ilişkileri hakkında bilgi verilmiş ve
- çevresel elemanları belirlenmiştir.

Üçüncü bölümde turizm yapılaşmasının Akdeniz kıyısında yer alan yerleşmelerin çevresel elemanları üzerinde neden olduğu olumlu ve olumsuz etkiler incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise turizmin çevresel elemanlar üzerindeki etkilerini görebilmek ve incelenen alanlarla ilgili önerilere ulaşabilmek için üç örnek alan çalışması yapılmıştır.

Beşinci bölümde alan çalışmaları ışığında Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde turizmin etkileri değerlendirilmiştir. Ancak bilinmelidir ki, her yerleşmenin kendi özel çevresel elemanları ve kuralları vardır. Tez kapsamında ziyaret edilen, gözlemlenen, alan, tespit yapılan yerleşmelerin farklı kimlikleri ve nitelikleri farklı yerleşmeler ile ilgili karar üretilebilmesi için alanda yerleşme ölçeğinde çalışılması gerektiğini bu çalışma özelinde de doğrulamıştır. Bu nedenle her yerleşme üzerinde karar üretilebilmesi için alanda çalışılmalıdır.

Yerleşmelerde yer alacak turizmin türü, niteliği, yoğunluğu, işletme biçimi gibi özellikleri ile alan çalışmalarının verileri yönlendirecektir. Bu çalışma değerlendirme önerilerini belirlemek üzere Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi ve özelliği olan yerleşmelerde görev alacak işletmeci, planıcı ve tasarımcıya yardımcı olmak üzere hazırlanmıştır. Çalışmanın bir sonraki aşamasını Akdeniz'e kıyısı bulunan tarihi yerleşmeleri ve dokularını turizm açısından değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesi oluşturacaktır.

KAYNAKLAR

Açlar, A., (1985), Çevre Bilim, Y.T.Ü. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Baskı İşliği, İstanbul.

Altan, Z., (1998), Kuzey Kıbrıs'ı Tanıyalım, Gezelim, Görelim, Girne, Kıbrıs.

Altan, U., (2001), 'An Analysis of Political Impacts On Northern Cyprus Tourism', Sheffield Business School MSc in International Business and Management.

ALTSO, (2001), Alanya Ekonomik Rapor 2000, Alanya Ticaret ve Sanayi Odası, Alanya.

ALTSO, (2001), "Limanın Öyküsü", Alanya Ticaret ve Sanayi Odası Dergisi sayı 28, Alanya.

AnaBritannica, (1993), 'Antalya', Anayayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica Inc., c.2, s.341,342.

AnaBritannica, (1993), 'Akdeniz', c.1, Anayayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica Inc., c.1, s.256,257,258.

AnaBritannica, (1993), 'Girne', Anayayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica Inc., c.13, s.316,317.

Ashworth, G.J., Tunbridge, J.E., (1990), The Touristic-Historic City, Belhaven Press, Londra ve NewYork.

Aysu, E., (1977), Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Doktora Tezi, Mimarlık Bölümü, İTÜ, İstanbul.

Aydın, T., (1964), Anadolu'da İnsan Toplulukları ve Yerleşme İlkeleri Üzerine Bir Deneme, Doktora Tezi, Mimarlık Fakültesi, İTÜ, İstanbul.

Balkan, E., (1998), Tarihsel Süreç İçerisinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Toplum ve Mimarlık, Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını, Magosa.

Baud-Bovy, M., Lawson, F., (1977), Tourism and Recreation Development, The Architectural Press LTD., Londra.

Bayhan, İ., (1969), Şehir Planlaması, İskender Matbaası, İstanbul.

Bektaş, C., (1992), Antalya, Özal Basımevi, Antalya.

Braudel, F., (1977), Akdeniz Mekan ve Tarih, Metis Yayınları, İstanbul.

Braudel, F., (1977), Akdeniz İnsanlar ve Miras, Metis Yayınları, İstanbul.

Briassulis, H., Straaten, J., (1992), "Tourism and the Environment", Environment and Assessment, Volume 2, Kluwer Academic Publishers, Londra.

Budak, S., (2000), "Avrupa Topluluğu'nun Çevre Politikası ve Türkiye'nin Uyum Sorunu", Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası, Büke Yayınları, İstanbul.

Catselli, R., (1974), Kyrenia, Avghı Printing Co Limited, Kıbrıs

Divanlıoğlu, H.D., Evci, F., (1991), "The Importance of Traditional Architecture on the Mediterranean Tourism", International Symposium On Architecture Of Tourism In The Mediterranean, 13-16 October 1991, YTÜ, İstanbul, s.97.

Dreghorn, W., (1977), A Guide to The Antiquities of Kyrenia, Girne, Kıbrıs.

England, R., (1991), "Cultural Identity and Consumerism The Phenomenon of Mass Tourism", International Symposium On Architecture Of Tourism In The Mediterranean, 13-16 October 1991, YTÜ, İstanbul, s.15.

Eraydın, A., Postacıoğlu, D., (1991), "Physical, Social, and Economic Carrying Capacity Concepts In Tourism Planning For Environmentally Sustained Development", International Symposium On Architecture Of Tourism In The Mediterranean, 13-16 October 1991, YTÜ, İstanbul, s.109.

Ergenekon, L., (1995), Turizm İşlevinin Kentsel Gelişime Etkileri Konusunda Bir Araştırma – Örnekleme Antalya, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gezici, F., (1998), Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma Amacında Turizm Eylemlerinin Etkisi: Türkiye Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Doktora Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Girne Belediyesi, (1999), Girne Belediyesi Broşürü, Girne

Girne Belediyesi, (2002), Girne Belediyesi Broşürü, Girne

Gürel, S., (1978), Kent Planlama Kuramına Doğru, Karınca Matbaası, İzmir.

Hacıkura, N., (2000), Alanya'da Müftüoğlu Evi Restorasyon Projesi, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İTÜ, İstanbul.

Hasol, D., (1998), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yem Yayınları, İstanbul.

Inskeep, E., (1991), Tourism Planning, Van Nostrand Reinhold, New York.

Jansen-Verbeke, M., (1992), "Cultural Tourism: Resource and Visitor Management Issues", 8. AESOP Congress on Planning for a Broader Europe, İstanbul: Y.T.U. Fac. Of Arch., v.1, s.218.

Keleş, R., Hamamcı, C., (1993), Çevrebilim, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara.

Kılıç, A., (1999), Kıyıdan Geri Çekilme Sürecinde Kent-Kıyı İlişkisi, Kentsel Kıyı Tanımı ve Bu Kavrama Dayalı Kentsel Kıyı Gelişme Stratejileri, İstanbul Örneği, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, YTÜ, İstanbul.

Kılıçaslan, İ., (1991), "Impacts of Tourism On Urban and Regional Environments-Development Policies", International Symposium On Architecture Of Tourism In The Mediterranean, 13-16 October 1991, YTÜ, İstanbul, s.99.

Kuban, D., (1991), "Mediterranean, Tourism and Architecture", International Symposium On Architecture Of Tourism In The Mediterranean, 13-16 October 1991, YTÜ, İstanbul.

Kuban, D., (2000), Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Yem Yayınları, İstanbul.

Kuzey Kıbrıs Turizm Bakanlığı, (2002), Kuzey Kıbrıs Broşürü, Kıbrıs.

Kükrer, Ş., (1991), Tarihi Kentte Koruma ve Turizm Etkileşimi ve Kaya Köy Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İTÜ, İstanbul.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (1984), Alanya Kaleiçi'ndeki Tarihsel Dokunun Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanımı, Turizm Planlama ve Yatırım Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Lynch, K., (1960), Image of the City, The M.I.T Press, Cambridge, Massachusetts.

Manisalı, K., (2002), Alanya Kent Kimliği, Akdeniz Kültürleri Araştırma Derneği, YTÜ baskı, İstanbul.

M.O.A.T., (1996), "Alanya'nın Geleceği Semineri", 19. Dünya Şehircilik Kolokiyumu 7,8,9, Kasım 1995 Alanya, Mimarlar Odası Alanya Temsilciliği Yayın-2, Alanya.

Mumcu, E., (2000), "Post-Turizmin Estetik Mekanları", Domus m, Mimarlık Tasarım Sanat İletişim Dergisi, s.68,69.

Norberg-Schulz, C., (1979), Genius Loci Toward A Phenomenology of Architecture,

Onur, Z., Habib, S., (1995), "Akdeniz Kültüründe Kent Mekanında Renk", Uluslararası 7. Yapı ve Yaşam Fuar ve Kongresi, 25-30 Nisan 1995, Bursa, s.30.

Oliver, P., (2002), "Gereksinim ve Süreklilik", Mimarlık Dergisi, Sayı:304, s.32-36.

Oral, Ö., (1996), Antalya Kaleiçi'nde Hakkı Misistreli Evi ve Tekeli Evi Restorasyon Projeleri, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İTÜ, İstanbul.

Özgüç, N., (1998), Turizm Coğrafyası, Çantay Kitapevi, İstanbul.

Öztürk, F., (1998), Turizm Mimarlığının Yarattığı Çevresel Etkilerin Değerlendirilmesi İçin Bir Yöntem, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayın No:YTÜ.EN.DR.-98.0386/Enstitü Yayın No:EN.FBE-98.019, YTÜ, İstanbul.

R.T.S.E.D., (2002), “Akdeniz’den Türkiye’ye Yeni Rakipler Geliyor”, Resort Turizm ve Seyahat Endüstrisi Dergisi, Sayı 1, Türkiye, s.20,21.

Romaya, S., Alden, J., (1994), “Urban Regeneration, Urban Design and Tourism: The Vision and the Reality”, 8th Aesop Congress İstanbul 24-27 Augustos 1994, İstanbul.

Sunar, A., (1991), Antalya Kaleiçi Yapılarının Günümüzdeki Durumu, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İTÜ, İstanbul.

Şehir Planlama Dairesi, Girne Belediyesi ve Eski Eserler ve Müzeler Dairesi, (1993), Girne Koruma ve Çevre Planı Karar Raporu, Lefkoşa.

Şerefhanoglu, M., Yenen, Z., (1992), “Evaluation of the International Symposium on Architecture of Tourism in the Mediterranean from the Cultural Point of View”, International Conference on Tourism, Heritage and Environment 17-19 February 1992 UIA/SEA, Kahire, Mısır.

Tanyeli, U., (1987), Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11-15.yy), Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İTÜ, İstanbul.

Tekeli İ., (1995), Habitat 2’nin (1996) Gündemini Oluşturan Temel Kavramların İrdelenmesi, yayınlanmamış metin.

1492-The Mediterranean World, (2002), The Mediterranean World,

Tunçdilek, N., (1986), Türkiye’de Yerleşmenin Evrimi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Turizm Bakanlığı, (1997), Antalya Turizm Rehberi, Antalya.

Türk Dil Kurumu, (1981), Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Uraz, T., U., Turgut, H., (1997), Culture, Space, Change and Continuity: From Traditional Turkish House to Squatter House, Culture and Space In The Home Environment, Globus Dünya Basımevi, İstanbul

WTO, (2002), Tourism, World Tourism Organization, Madrid, İspanya.

Yenen, Z., (1993), “Kültürel/Doğal Çevreye Uyumlu Turizm Mimarlığı İçin Planlama Ölçütleri”, 2000 Yılına Doğru Turizm Mimarlığı Paneli Boğaziçi Üniversitesi–Tügev–Yıldız Teknik Üniversitesi İstanbul, 22 Nisan 1993, İstanbul, s.

Yenen, Z., Öztürk, F., Hamamcıoğlu, C., Oruç, O., (2001), “Kıyıda Yer Alan Tarihi Kent Dokularında Sürdürülebilir Turizm İçin Model Önerisi”, Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları 3. Ulusal Konferansı, Türkiye Kıyıları 2001, İstanbul, s.238,239.

Young, B., (1991), “At Risk – The Mediterranean, The Mediterranean Way and Mediterranean Tourism: Perspectives on Change”, International Symposium On Architecture Of Tourism In The Mediterranean, 13-16 October 1991, YTÜ, İstanbul, s.43.



EKLER

- Ek 1A. Yerel Halka Sorulan Anket Soruları
Ek 1B. İşletmecilere Sorulan Anket Soruları



Anket Formunun Sahibi: Arş. Gör. Cenk Hamamcıoğlu Anket Tarihi : / /

Amaç: Yerel halkın turizme katılımı ve görüşleri

Yer :

Genel Bilgiler :

Ad ve Soyadı :

Anket Notu:

Yaş :

Cinsiyet : K E

Eğitim : OKM. OY. İ. O. L. Ü. YL. DR.

Meslek : İş:

Doğum Yeri :

Medeni Hali:

(Kaç senedir burada oturduğu)

Yerel Halka Sorulan Sorular :

1) Turistlere yönelik herhangi bir işletmeniz veya ekonomik aktiviteniz var mı? E H
Varsa ne tür ekonomik aktivitede bulunuyorsunuz?

.....
.....
.....

2) Burada turiste yönelik ekonomik aktiviteler haricinde başka bir ekonomik aktivitede a)
bulunuyor musunuz? b) bulunmak ister misiniz? Neden? E H

.....
.....
.....

3) Dışarıdan gelen turistlerin rahatça kullandıkları restoran, bar, kafeterya veya konaklama
birimlerinin aktivitelerine katılıyor ve fonksiyon alanlarını kullanabiliyor musunuz,
gezebiliyor musunuz? Bu tür mekanlara girebiliyor musunuz? Neden?

.....
.....
.....
.....

4) Burada turistlerin gelip rahatça dolaşmalarından ve turizm işletmelerinin çoğalmasından
memnun musunuz? Neden?

.....
.....
.....

5) a) Geceleri cafe, bar ve restoranlarda müzik sesi kaçta susuyor? Rahatsızlık duyuyor musunuz?

.....
.....

b) Geceleri alkol almış turistler tarafından sizleri rahatsız edecek herhangi bir davranışla karşılaşılıyor musunuz? Ne tür davranışlarla karşılaşılıyorsunuz?

.....

.....

.....

6) Buradaki restoranlar, barlar ve konaklama işletmeleri çöpleri ve servis giriş-çıkışları ile ilgili, a) görüntü b) koku c) hijyen sorunları yaşıyor musunuz? Çöplerini ne zaman döküyorlar?

.....

.....

7) Otopark sorunu var mı? E V Neden?

.....

.....

8) Pahalılık yaşıyor musunuz? E H

9) a) Su sıkıntısı yaşıyor musunuz? E H
b) Özellikle hangi mevsimde bu sıkıntı artıyor?
c) Su sıkıntısını nasıl çözüyorsunuz?

.....

.....

10) Kendinize göre olan örf,adet, inanç ve gereklerini rahatsız edilmeden dışarıdan gelen turistler arasında gerçekleştirebiliyor musunuz?

.....

.....

.....

11) Burada dışarıdan gelen işletmeciler ve mevsimlik iş amaçlı gelen kişilerle sosyal ilişkileriniz nasıl?

.....

.....

.....

1) Eğer ev pansiyonculuğu yapılıyorsa ;

a) Evinizin kaç odasını kiraliyorsunuz?

.....

.....

b) Yeme-içmeyi sizmi veriyorsunuz? Veya herhangi bir ihtiyacı karşılayabiliyor musunuz?

.....

.....

c) Hangi servisleri verebiliyorsunuz?

Çamaşır Yıkama :

Kahvaltı :

Yemek :

d) Islak hacimler ortak mı kullanılıyor?

WC :

Duş :

Mutfak :

e) Müşterilerinizle aynı giriş-çıkışı mı kullanıyorsunuz?

.....

.....



Anket Formunun Sahibi: Arş. Gör. Cenk
..... /

Hamamcıoğlu

Anket Tarihi : /

Yer :

Anket Sahibi İle İlgili Genel Bilgiler :

Ad ve Soyadı :

Yaş :

Cinsiyet : K E

Eğitim : OKM. OY. İ. O. L. Ü. YL. DR.

Meslek :

Doğum Yeri :

İşletmecilere Sorulacak Sorular :

- 1) Turizm yönetmeliğine göre işletmeniz hangi tür konaklama standardına girmektedir?
.....
.....
- 2) İşletmeniz kaç yatak odasına hizmet vermektedir? İşletmeniz kaç yataklıdır?
.....
.....
.....
- 3) İşletmenizde kaç çeşit oda tipi var?
.....
.....
.....
- 4) İşletmenize gelen turistlerin ortalama kalış süresi nedir?
.....
.....
- 5) İşletmeniz genelde hangi tip turiste hizmet vermektedir? Örneğin sizlerden ekstra talepleri oluyor mu?
.....
.....
.....
- 15) Odalarınızın tiplerine göre geceliğini ne kadardan pazarlıyorsunuz?
.....
.....

- 16) Sezondan kazandığınız gelir yeni sezona kadar sizin diğer tüm geçim, oranırım bakım ve diğer ihtiyaçlarınızı karşılamaya yetiyor mu?

.....
.....
.....

- 17) Sizce sizin buradaki diğer işletmelerden ne farkınız var? Ve turist sizi niçin tercih ediyor?

.....
.....
.....
.....

- 18) Sizce turizm çısından nasıl bir Antalya kaleiçi olmalıdır? Kendi işletmenizle ilgili yapmayı istediğiniz hedefleriniz nelerdir?

.....
.....
.....



ÖZGEÇMİŞ

İsim-Soyadı	Cemal Cenk Hamamcıoğlu	
Doğum Tarihi	1.9.1977	
Doğum Yeri	İzmir	
Lise	1988-1995	İzmir Özel Fatih Koleji
Lisans	1995-2000	Girne Amerikan Üniversitesi
Yüksek Lisans	2000-2003	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Araştırma ve Planlama Programı

Çalıştığı Kurumlar

2001	Arketipo İç Mimarlık Ofisi / Nişantaşı-İstanbul
2001-Devam ediyor	YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Araştırma Görevlisi

Burs

2002	Suna & İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Enstitüsü 2002 Yılı Yüksek Lisans Bursu
------	--